

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM

SERIES NOVA
REDIGIT ANTONIUS PIRNÁT

IOHANNES VITÉZ DE ZREDNA
OPERA QUAE SUPERSUNT

EDIDIT
IVÁN BORONKAI

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

IOHANNES VITÉZ DE ZREDNA

OPERA QUAE SUPERSUNT

EDIDIT

IVÁN BORONKAI

(Bibliotheca Scriptorum Medii
Recentisque Aevorum. Series Nova.
Tomus. III.)

Iohannes Vitéz — cui ex loco natali nomen Iohannis de Zredna inditum est — in historia litterarum epitheton „patris humanismi Hungariae” meruit. Quo attributo inclutus ille praesul saeculi XV-i merito donatus putatur, quippe qui non solum primus in regno Hungariae bibliothecam e libris antiquitatis classicae comparavisset ac non solum patronus fautorque iuvenum artibus litterisque renascentibus studentium fuisset vel studium generale Posonii instituisset, verum qui epistolis orationibusque conscriptis nomen gloriamque adeptus esset.

Magna pars operum eius saeculo XVIII-o atque XIX-o iam edita est. Quae editiones perrarae sunt atque acribeia philologica multum indigent. Praesens volumen omnia eius scripta, quae inveniri possunt, continet; multa eorum indagationibus annorum novissimorum in lucem prolata sunt.

Opera Iohannis Vitéz non solum *inter monumenta* pretiosa litterarum renascentium Hungariae recensentur, sed etiam fontes maximi momenti habentur ad historiam patriae atque Europae Centralis saeculi XV-i illustrandam.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

BIBLIOTHECA SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM

CONDITA A LADISLAO JUHÁSZ

SERIES NOVA

TOMUS III.

CONSILIUM EDITORUM

**ST. BORZSÁK, [I. HORVÁTH,] T. KLANICZAY,
L. MEZEY, G. SZÉKELY**

REDIGIT

ANTONIUS PIRNÁT

**INSTITUTUM LITTERARUM
ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
SECTIO LITTERARUM RENASCENTIUM**

IOHANNES VITÉZ DE ZREDNA OPERA QUAE SUPERSUNT

EDIDIT
IVÁN BORONKAI

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1980

Jq kot

114 864

ISBN 963 05 1513 X

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1980 • Iván Boronkai

HU ISSN 0133—6711

Printed in Hungary

CONSPECTUS MATERIAE

Einleitung	9
Iohannes Vitéz de Zredna — Opera quae supersunt	25

Pars I. Epistolarium

Praefatio. Dudum expetite	27
1. Morem gerere solitus	28
2. Rursus evocor	37
3. Communem casum	43
4. Quantum desiderium	47
5. Quanquam ex anteactis	48
6. Posteaquam in rebus hiis	49
7. Ignotus scribo	51
8. Brevis illa conversacio	52
9. Plura audivimus	52
10. Iam pridem cognita	53
11. Superioribus hiis temporibus	53
12. Cupidi conservare pacem	54
13. Quo pacto animus meus	54
14. Spei ac fiducie nostre	56
15. Compos voti effectus	57
16. In reversione magistri Petri	58
17. Cum semper gratissima	58
18. Hiis diebus cursores	59
19. Novi, quod grandia	60
20. Infelici occupatus tempore	60
21. Dignam eo munere	62
22. Nuper familiari colloquio	63
23. Dum hiis diebus	64
24. Magna mihi opera	66
25. Vim patimur expertes culpe	69
26. Rumorem non dubitamus futurum	72
27. Agenti mihi curam	73

28. Satis idonea principia	76
29. Posteaquam magister Dyonisius	78
30. Propositum pacis illius negotium	79
31. Litteras ac nuncium	81
32. Singulares litteras	82
33. Tandem post discessum	83
34. Si eundum est	84
35. Dignam munificencia apostolica	85
36. Idoneo oratore	87
37. Satis superque palam futurum	90
38. Non credo ignotum esse	94
39. Dudum presumptam	95
40. Nuncius cum litteris	96
41. Quo pacto eventum rerum	97
42. Hiis diebus, post reditum nostrum	100
43. Veteris date novas	101
44. Accepimus hesternae die litteras	103
45. Violatis nuper rebus	104
46. Habuimus nuncium	106
47. Si culpa est	107
48. Quid circa provisionem	109
49. Non est opus nunc	110
50. Cupientibus nobis audire	110
51. Cum hiis diebus magnificus dominus gubernator	111
52. Propicia divinitate	113
53. Iampridem sollicitatam sepe	115
54. Posteaquam in facto Colocensis ecclesiae	117
55. Versatum hactenus distinctis gradibus	118
56. Dudum inceptam	119
57. Mutationem rerum	120
58. Quid senserim de illa promotione	121
59. Defungi properabam negotiis validioribus	122
60. Impendet cura	125
61. Satis turbarum occurrerent	129
62. Pulsatas fores	131
63. Idoneo rerum extimatore	134
64. Optaremus idoneo officio	136
65. Cum extimare vix possimus	137
66. Dignius nunc	137
67. Iure satisfactum reputamus	140
68. Pollicitum tibi favorem	141
69. Evocati necessitudine	142
70. Cum hiis litteris et rebus	146
71. Usum ac iura modestie	146
72. Gestiendum mihi erat	149
73. Sepenumero egi	153
74. Accepi litteras tuas	154
75. Si dixerim memorem	157

76. Revocatum ad nos Iohannem	158
77. Pollere se ostendit	159
78. Habui litteras vestras	160
79. Coegit nos publicum	163
80. Breve quoddam	164
Epilogus. Remoratus parumper	165

Pars II. Epistolae variae

1. Nos Ioannes Dei gratia episcopus Segimensis	169
2. Vetustum morem nostrum	171
3. Longam et quasi diurnam	173
4. Ab eo tempore	175
5. Rumor publicus	176
6. Venerant nuncii vestri	177
7. Querelam vestram	178
8. Paracior occasio	179
9. Libet comitari mores	183
10. Rursus advocamur	185
11. Delaturi honoris vicem	186
12. Trita multis	187
13. Celebris solempnitas	188
14. Iuvat magnopere	189
15. Legatum et visitacionem	190
16. Modestius tacuisse rati	191
17. Usum patientiae	192
18. Cum nobis relatum esset	194
19. Cum nobis utiliter	195
20. Letiores optassemus fuisse	196
21. Hodie cum accessisset	197
22. Concusso terroribus	198
23. Dolo ac suspiriis	201
24. Grate nobis fuerunt	201
25. Multis iam temporibus	202
26. Statum miserabilem	203
27. Status miserabilis	204
28. Scripsimus et nunciavimus	205
29. Cum his diebus	205
30. Ad eam partem litterarum	206
31. Scripseramus certis amicis	208
32. Quia tam apostolica sedes	209
33. Modo accepimus	209
34. Quo in statu sit	210
35. Hic reverendus in Christo pater	210
36. Advenit tandem	211
37. Serenissimus dominus noster rex	212
38. . . . Proinde fraternitatem vestram	212
39. Serius forsitan	213

CONSPECTUS MATERIAE

40. Intelleximus ex relazione	216
41. Rediit nuper ex urbe	217
42. Habuimus litteras	218
43. Fuit hic apud serenissimum dominum	218
44. Accepimus literas serenitatis vestre	220
45. Credimus vos non ignorare	221
46. Ioannes, Dei et apostolicae sedis gratia	222
47. Scribit nobis maiestas vestra	223
48. Humanitas reverendissime paternitatis vestre	224

Pars III. Orationes

1. Serius multo, serenissime princeps	225
2. Diurni desiderii fructum	234
3. Succedimus in seriem laboris	238
4. Religiosam operam	242
5. Iam pridem audita	245
6. Non dubitavit serenissimus princeps	252
7. Pulsatis merore publico animis	255
8. Vocati et tandem missi	270
9. Satis equidem duplici	271
10. Diurna satis expectatione	273
11. Adventus tuus	276

Index nominum	283
---------------------	-----

EINLEITUNG

AUS DEM UNGARISCHEN ÜBERSETZT VON TIBOR SCHULEK

I.

Johann Vitéz wurde um 1400 im Süden des mittelalterlichen Königreichs Ungarn zu Zredna im einstigen Komitat Körös geboren. Die Schule besuchte er wahrscheinlich in Zágráb (Agram), wo er auch in den geistlichen Stand eintrat. In der ersten Hälfte der 1430er Jahre betrieb er Universitätsstudien (vermutlich in Wien, evtl. in Italien). 1436 berief ihn der Agramer Propst und königliche Kanzler Matthias von Gathalócz zum Notar in die Budaer (Ofener) Hofkanzlei. Für gute Dienste erhielt er 1438 die Agramer Kustodie, 1443 die Wardeiner Propstei. Zu wirklich einflußreicher politischer Rolle gelangte er nach der Niederlage und dem Tod des Königs Wladislaw I. bei Warna (10. Nov. 1444). Sein Verwandter, Johann Hunyadi, „Capitaneus“ der südlichen Grenzgebiete und einer der mächtigsten Großgrundbesitzer Ungarns verschaffte ihm 1445 das Wardeiner Episkopat. Hiernach unterstützte Vitéz mit Rat und Feder getreu die politischen Bestrebungen des 1446 zum Reichsverweser („gubernator generalis“) gewählten Hunyadi. Ein beträchtlicher Teil seiner Werke, die im Epistolarium erhalten gebliebenen Schriften, stammen aus dieser Zeit.

Nach 1453, als Ladislaus V. Postumus den ungarischen Thron besteigen konnte, wurde Johann Vitéz königlicher Kanzler. Sein gestiegenes Ansehen trachtete er vor allem zur Verwirklichung eines europäischen Zusammenschlusses gegen die Türken einzusetzen. Seine hinterbliebenen Reden schrieb er zum Großteil in diesen Jahren.

Nach dem Tod von Ladislaus V. wurde Johann Hunyadis jüngerer Sohn Matthias zum König ausgerufen (1458). Die Rolle und der Einfluß von Johann Vitéz blieben anfangs unverändert bedeutend. Matthias Corvinus designierte ihn 1465 zum Erzbischof von Esztergom (Gran). Ende der 60er Jahre verschlechterten sich jedoch seine guten Beziehungen zum König. Er wurde eine der maßgebendsten Gestalten der um 1470 aufkommenden Opposition der Magnaten, dann einer der Anführer der mißlungenen Verschwörung gegen den König. Er starb am 9. August 1472.

Außer den politisch-publizistischen Werken, unter denen wahre Perlen der lateinischen Prosa des 15. Jahrhunderts zu finden sind, war die gelehrte Persönlichkeit des Johann Vitéz von unschätzbbarer Bedeutung für das Aufkommen des Humanismus in Ungarn. In seiner Residenz zu Wardein

(Várad) brachte er als erster eine Bibliothek von europäischem Ruf zustande. Er förderte eine Reihe junger Talente und ebnete ihnen den Weg sowohl in ihrer politischen als auch in ihrer literarischen Laufbahn (um nur seinen Neffen Janus Pannonius zu nennen). Seine Residenz ließ er durch architektonische Bauwerke verschönern und auf seine Anregung wurde 1467 die *Academia Istropolitana*, die Preßburger Universität gegründet, die allerdings nur kurze Zeit bestehen blieb. Auf seine Zeitgenossen übte vor allem seine humanistische Persönlichkeit eine Wirkung aus, auf uns aber seine hinterlassenen Schriften, die nicht nur von seinem kultivierten und gelehrten Geist, sondern auch von seiner wahren Menschlichkeit und Gerechtigkeitsliebe Zeugnis ablegen.

II.

Wir bringen die Schriften von Johann Vitéz in drei Gruppen:

I. Teil: *Epistolarium*: Sammlung jener größtenteils amtlicher Briefe, die er zwischen 1445 und 1451 geschrieben und die, auf Bitten des näher nicht bekannten Archidiacons Paulus, der Freund von Johann Vitéz, Paulus Ivanich gesammelt und mit Vor- und Nachwort sowie Anmerkungen versehen hat.

II. Teil: *Epistolae variae*: Briefe, die teils aus dem *Epistolarium* ausgeblieben sind, teils nach dessen Zusammenstellung geschrieben wurden. Ihre Mehrzahl hat er, wie auch die Briefe der vorigen Gruppe, nicht im eigenen Namen geschrieben.

III. Teil: *Orationes*: 11 Reden diplomatischer Bestimmung: Reden zu Verhandlungen auf Botschafterebene.

Die Aufzählung der einzelnen Werke und der wichtigeren Angaben siehe unter VI.

In Evidenz genommen und gesammelt wurden die Vitézschen Schriften aufgrund der ziemlich spärlichen Fachliteratur (Punkt V). Weitere Archivforschung und die Anwendung philologischer Methoden dürften ihre Zahl noch vermehren. Unsere Aufgabe war zunächst die kritische Gestaltung der schon bekannten, doch schwer zugänglichen oder ungenau publizierten Texte und deren Veröffentlichung in einem Sammelband.

III.

In unserer Edition wurden folgende Manuskripte benützt. (Das Zeichen 'mf' besagt, daß nur ein Mikrofilm, 'xer' daß eine Xerokopie des Manuskripts benützt wurde.)

b = Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, cod. lat. nr. 1668 (18. Jh.).

B = Dl. (s. dort) 50404 (15. Jh. zweite Hälfte).

C = Cambridge, University Library, cod. lat. nr. H. h. I. 7. (15. Jh. zweite Hälfte; mf, OSzK).

Dl = Budapest, Országos Levéltár, Sammlung der vor 1526 ausgestellten Urkunden.

I = Jugoslawien, näher nicht bekannte Bibliothek. Auf den Mikrofilm

(Budapest, Országos Széchényi Könyvtár FM 1–1660) hat mich Klára Csapodi-Gárdonyi aufmerksam gemacht.

K = Krakau, Biblioteka Jagiellonska, cod. lat. nr. 42 (15. Jh.; mf).

m = München, Bayerische Staatsbibliothek, cod. lat. nr. 4016 (15. Jh. zweite Hälfte; mf, MTA Könyvtára).

M = München, Bayerische Staatsbibliothek, cod. lat. nr. 8482 (15. Jh. zweite Hälfte; mf, MTA Könyvtára).

μ = München, Bayerische Staatsbibliothek, cod. lat. nr. 519 (15. Jh. zweite Hälfte; mf, OSzK).

Mell = Melk, Stiftsbibliothek, cod. lat. nr. 1799 (15. Jh. zweite Hälfte; xer).

P = Prag, Archiv Pražského Hradu, cod. lat. nr. G XX (15. Jh. zweite Hälfte).

Pr = Prag, Statní Knihovna ČSR, cod. lat. nr. XXIII D 172 (15. Jh. zweite Hälfte; mf).

St = Esztergom, Prímási Levéltár, Arch. Eccl. Vetus no. 61.

T = Treboň, Archiv, cod. lat. A 16.

V = Wien, Österreichische Nationalbibliothek, cod. lat. nr. 431 (1451; Originalexemplar des Epistolariums; mf, MTA Könyvtára).

W = Wien, Österreichische Nationalbibliothek, cod. lat. nr. 3473 (15. Jh. zweite Hälfte; xer).

Erwähnt seien auch die Manuskripte, die für die früheren Herausgeber noch zugänglich waren, aber z. Z. nicht beschafft werden konnten:

Dresden, Archiv (? = „Tabularium Regium”), ohne Signatur. S. Fraknoi, *Orationes*, pp. 23–30.

Hédervár, Manuskript aus dem 17. Jh. im Familienarchiv der Familie Héderváry. S. Ráth, Einleitung.

IV.

Bei der Gestaltung und Mitteilung des Textes hielten wir uns an folgendes Verfahren:

Als Haupttext wählten wir das Manuskript, das das beste zu sein schien. (Im I. Teil mußte z. B. Kodex V bevorzugt werden, da dieser höchstwahrscheinlich das Originalexemplar ist. Hingegen bringen wir Kodex P an letzter Stelle wegen seines fehlerhaften Textes, obwohl der äußeren Form nach die Schrift schön ist. Von den Kodizes C und m steht der erstere dem Grundexemplar näher; dies beweist der Umstand, daß die auf den Text weisenden Marginalien beim Kodex C überhaupt nicht oder nur selten, beim Kodex m hingegen oft in auffallender Weise vom entsprechenden Text abgerutscht sind.)

Fehler im Text der Handschriften haben wir korrigiert. Diese Tatsache und die für falsch gehaltene Form wurden in den Fußnoten vermerkt. Abweichende Varianten der Manuskripte wurden ebenfalls in den Fußnoten aufgezählt. Der Haupttext kann also als der verbesserte Text der besten Handschrift gelten. Wenn wir infolge der Unerreichbarkeit des Manuskripts gezwungen waren, *instar codicis* die frühere Ausgabe zugrunde zu legen, haben wir auch deren Fehler auf oben beschriebene Weise verbessert. Die

textkritischen Bemerkungen werden nach Zeilen angegeben. In der Orthographie folgten wir getreulich den Manuskripten. Nur in der Groß- und Kleinschreibung sowie in der Zeichensetzung richteten wir uns nach dem Sinn bzw. nach der heutigen Rechtschreibung. (Der Name *Christus* und seine Derivate werden in den Handschriften meist in Form von *xpus*, *xpianitas* usw. geschrieben; diese haben wir in der allgemein üblichen Weise aufgelöst, es sei denn, daß wir — selten — die Form *Cristus* usw. vortrafen.) Stand uns nur ein gedruckter Text oder eine späte Abschrift zur Verfügung, so folgten wir deren Schreibweise und verbesserten die fehlerhaft erscheinenden Stellen. In der Zeichensetzung und Großschreibung hielten wir uns auch in diesem Fall an die heutige Rechtschreibung. Die Abkürzungen haben wir, ohne dies anzudeuten, aufgelöst.

Die Titel der Briefe und Reden bringen wir den Manuskripten entsprechend; wo der Titel fehlt, hat auch das Manuskript keinen Titel.

Außer den schon angegebenen Buchstabensigeln der Manuskripte kommen im Text und in den Anmerkungen noch folgende Zeichen und Abkürzungen vor.

<> (keilförmige Klammer) = die eingeklammerten Buchstaben oder Wörter sind unsere Ergänzungen.

] (eckige Klammer im Inneren des Wortes) deutet die Worttrennung am Ende des Manuskriptblattes an.

add. = addit, addunt.

del. = delet, delent.

ed. = editio (codicis instar), edidit

f = folio

ms. = manuscriptum

om. = omittit, omittunt

p. = pagina

r = recto

seqq. = sequentes, sequentia

v = verso

Bei antiken Zitaten wurden die Abkürzungen des Thesaurus Linguae Latinae angewandt. Die Parallelstellen oder Anspielungen in unserem Text wurden mit der Nummer des Satzes angegeben.

V.

Literatur (chronologisch geordnet)

a) Textausgaben

Epistolae = Vida, St.(ed.): Epistolae Matthiae Corvini regis Hungariae. I—III. Cassoviae 1744.

Schwandtner = Schwandtner, J. G.: Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini. II. Vindobonae 1746.

Dogiel = Dogiel, M.: Codex diplomaticus regni Poloniae et magni ducatus Litvaniae. I. Vilnae 1758.

Katona = Katona, St.: Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae. VI. (XIII). Pestini 1790.

Teleki X, XI = Teleki József: Hunyadiak kora Magyarországon (Das Zeitalter der Hunyadis in Ungarn). X., XI. Pest 1853, 1855.

Palacky, Urk. = Palacky, F. (Hrsg.): Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad. Fontes rerum Austriacarum, II. Abt. 20. Bd. Wien 1860.

Ráth = Ráth Károly (ed.) — Rómer Flóris (Einleitung): V. László magyar, cseh stb. királynak... levelei (Briefe Ladislaus V., Königs von Ungarn, Böhmen usw.). Győri Történelmi és Régészeti Füzetek I (1861), II (1863).

Sokołowski — Szujski = Sokołowski, A. — Szujski, J. (ed.): Codex epistolaris saeculi decimi quinti. I. Cracoviae 1876.

Fraknoi, Orationes = Fraknoi, G.: Joannis Vitéz de Zredna episcopi Varadiensis orationes in causa expeditionis contra Turcas habitae, item Aeneae Sylvii epistolae ad eundem exaratae, 1453—1457. Budapestini 1878.

Ábel = Ábel Jenő (ed.): Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon (Beiträge zur Geschichte des Humanismus in Ungarn). Budapest 1880.

Fraknoi, Epistolae = Fraknoi, G. (ed.): Matthiae Corvini Hungariae regis epistolae ad Romanos pontifices datae et ab eis acceptae. Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia, ser. I. tom. 6. Budapestini 1891.

Fraknoi, Mátyás = Fraknoi Vilmos (ed): Mátyás király levelei. Külügyi osztály (Briefe des Königs Matthias. Abteilung für auswärtige Angelegenheiten). I (1458—1479). Budapest 1893.

Császár = Császár Mihály: Az Academia Istropolitana, Mátyás király pozsonyi egyeteme. Oklevéltárral (Academia Istropolitana, die Preßburger Universität des Königs Matthias. Mit Urkundensammlung). Pozsony 1914.

DRA = Weigel, H. — Grüneisen, H. (Hrsg.): Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Friedrich III. V. Abt. 1. Hälfte, 1453—1454. Deutsche Reichstagsakten XIX. 1. Göttingen 1969.

Boronkai, ItK = Boronkai Iván: Vitéz János első követi beszédei (Gesandtschaftsreden von Johann Vitéz). Irodalomtörténeti Közlemények 76 (1972).

Boronkai, FK = Boronkai Iván: Vitéz János ismeretlen levele Carvajal bíborshoz (Unbekannter Brief von Johann Vitéz an Kardinal Carvajal). Filológiai Közlöny 18 (1972).

Boronkai, ACD = Boronkai, I.: Die Rede von Johannes Vitéz am Frankfurter Reichstag (1454). Acta Classica Univ. Scient. Debrecen. 10—11 (1974—1975).

Boronkai, AT = Boronkai Iván: Vitéz János diplomáciai működéséhez (Zur diplomatischen Tätigkeit von Johann Vitéz). Antik Tanulmányok 21 (1974).

b) Übersetzungen

Kardos Tibor: A renaissance Magyarországon (Die Renaissance in Ungarn). Budapest 1961, pp. 97—122.

Magyar humanisták levelei. XV—XVI. század. Közreadja V. Kovács

Sándor (Briefe ungarischer Humanisten. 15.—16. Jh. Herausgegeben von Sándor V. Kovács). Budapest 1971. pp. 53—200.

c) Sonstige Fachliteratur

Fraknói Vilmos: Vitéz János könyvére (Die Bibliothek von Johann Vitéz). Magyar Könyvszemle 3 (1878), pp. 1—21, 79—91, 128—131, 190—201.

Fraknói Vilmos: Vitéz János esztergomi érsek élete (Das Leben von Johann Vitéz, Erzbischof von Esztergom). Budapest 1879.

Fraknói Vilmos: Vitéz János levelei és beszédei (Briefe und Reden von Johann Vitéz). Magyar Könyvszemle 12 (1887), pp. 59—62.

Fraknói, G.: Cardinal Johannes Carvajal's Legationen in Ungarn 1448—1461. Ungarische Revue 10 (1890), pp. 1—18, 124—143, 399—425.

Husztai József: Pier Paolo Vergerio s a magyar humanizmus kezdete (Pier Paolo Vergerio und die Anfänge des ungarischen Humanismus). Filológiai Közöny 1 (1955), pp. 521—533.

Kardos Tibor: A magyarországi humanizmus kora (Zeitalter des Humanismus in Ungarn). Budapest 1955, pp. 106—122.

Mályusz Elemér: A magyar rendi állam Hunyadi korában (Der ungarische Ständestaat im Zeitalter Hunyadis). Századok 91 (1957), pp. 46—123, 529—602.

Boronkai Iván: A ritmikus próza Vitéz János leveleiben (Die rhythmische Prosa in den Briefen von Johann Vitéz). Irodalomtörténeti Közlemények 73 (1969), pp. 693—696.

Csapodi-Gárdonyi, K.: Die Bibliothek des Erzbischofs Johannes Vitéz. Gutenberg Jahrbuch 1973, pp. 441—447.

Boronkai Iván: Vitéz János és az ókori klasszikusok (Johann Vitéz und die Klassiker des Altertums). Janus Pannonius (Tanulmányok). Budapest 1975, pp. 219—232.

Csapodiné Gárdonyi Klára: Vitéz János könyvtára (Die Bibliothek von Johann Vitéz). Janus Pannonius (Tanulmányok). Budapest 1975, pp. 235—243.

Boronkai Iván: Vitéz János retorikai iskolázottsága (Die rhetorische Schulung von Johann Vitéz). Irodalomtörténeti Közlemények 79 (1975), pp. 129—144.

VI.

Ausführlicher Inhalt unserer Sammlung

Die folgende Zusammenstellung zählt die in unserer Sammlung befindlichen Briefe und Reden sowie die darauf bezüglichen wichtigsten Angaben einzeln auf. In der Beschreibung der einzelnen Werke wenden wir folgende Reihenfolge an: laufende Nummer, Datum, Absender bzw. Beauftragter, Adressat, Incipit (kursiv), zur Textgestaltung dienende Manuskripte (zuvorderst das Zeichen des den Grundtext stellenden Manuskripts), wichtigere frühere Ausgaben, Anmerkung.

I. Teil (Epistolarium)

[Praef.] Wardein, 12. Jan., 1451. Paulus Ivanich an Archidiakon Paulus. *Dudum expetite*. VP Schwandtner pp. 7—8. — Weder diese Präfation von Ivanich, dem Sammler und Kommentator des Epistolariums, noch sein Epilog haben eine laufende Nummer. Wir bringen die Briefe des Epistolariums in der gleichen Reihenfolge, wie sie bei Ivanich stehen. Hier sei darauf hingewiesen, daß Ivanich das Epistolarium mit zahlreichen sprachlichen und sachlichen Anmerkungen kommentiert hat. Diese sind im Originalmanuskript V zu finden, doch manche gerieten auch in Kodex P zum Teil wörtlich, zum Teil abgeändert. Kodex P enthält aber auch viele Erklärungen, die nicht aus Kodex V stammen; für den Ursprung der letzteren haben wir keine überzeugende Erklärung gefunden. Die Anmerkungen stehen gleich nach dem betreffenden Brief und wir geben auch jeweils an, aus welcher Handschrift sie stammen.

1. Wardein, 24. Apr., 1445. Johann Vitéz an Archidiakon Paulus. *Morem gerere solitus*. . . VP Schwandtner pp. 9—13. 27
2. (Wardein?), 18. März, 1448. Johann Vitéz an Archidiakon Paulus. *Rursus evocor*. . . VP Schwandtner pp. 13—16. 37
3. Pest, 11. Mai, 1445. Johann Hunyadi an Papst Eugen IV. *Communem casum*. . . VP Schwandtner pp. 17—20. 43
4. ?, 29. Nov., 1445. Johann Hunyadi an Papst Eugen IV. *Quantum desiderium*. . . VP Schwandtner pp. 20—21. 47
5. ?, 20. Febr., 1446. Johann Hunyadi an Papst Eugen IV. *Quamquam ex anteactis*. . . VP Schwandtner pp. 21—22. Dem Datum nach sollte der Brief später kommen.* 48
6. ?, ? (Johann Hunyadi) an Papst Eugen IV. *Posteaquam in rebus hiis*. . . VP Schwandtner pp. 22—23. Ivanich bemerkt hierzu, das Ende des Briefes sei verloren gegangen.** Hier beschreibt Ivanich den Einsturz des einen Turmes der Wardeiner Kathedrale am Sonntag Judica 7. Apr., 1443. 49
7. ?, ? (Johann Hunyadi) an den Kardinal-Patriarchen von Aquileia (Ludovicus Scarampo). *Ignotus scribo*. . . VP Schwandtner p. 24. 51
8. ?, ? Johann Hunyadi an Baptista, gewählten Bischof von Chieti. *Brevis illa conversacio*. . . VP Schwandtner p. 24. Ivanich bemerkt hierzu, der Brief sei nur unvollständig erhalten 52
9. ?, ? Johann Hunyadi an Andreas de Sancta Cruce, Advokat des „Palatium Apostolicum“. *Plura audivimus*. . . VP Schwandtner p. 25. 52
10. ?, ? Johann Hunyadi an Thaddaeus de Treviso, päpstlichen Arzt. *Iam pridem cognita*. VP Schwandtner p. 25. Nach Ivanich unvollständig 53
11. ?, ? Gespan und Adel des Komitats Bihar an Papst Eugen IV. *Superioribus hiis temporibus*. . . VP Schwandtner p. 26. Vg1. Fraknoi: Vitéz János p. 14. 53

* Verwechslungen der Chronologie kommen im Epistolarium öfter vor.

** Auch im weiteren öfters.

12. ?, ? Gespan und Adel des Komitats Bihar an das Kardinalkollegium. *Cupidi conservare pacem.* VP Schwandtner p. 26. — Vgl. Fraknoi: a. a. O. 54
13. ?, 28. Apr., 1445. Johann Hunyadi an Georgius de Caesarinis. *Quo pacto animus meus.* . . VP Schwandtner pp. 27—28. 54
14. ?, 30. Dez., 1445. Johann Hunyadi an Thaddaeus (de Treviso), päpstlichen Arzt. *Spei ac fiducie nostre.* VP Schwandtner p. 28. . . . 56
15. ?, ? Johann Hunyadi an den Kardinal-Patriarchen von Aquileia (Ludovicus Scrampo). *Compos voti effectus.* . . VP Schwandtner p. 29. 57
16. ?, ? Johann Hunyadi an den Kardinal-Erzbischof von Tarent. *In reversione magistri Petri.* . . VP Schwandtner p. 29. 58
17. Debrecen, 20. Febr., 1446. Johann Hunyadi an die Bürger von Ragusa. *Cum semper gratissima.* . . VP Schwandtner p. 30. 58
18. (Debrecen), 21. Febr., 1446. Johann Hunyadi an den Kardinal-Patriarchen von Venedig (Franciscus Condolmieri). *Hiis diebus cursores* . . . VP Schwandtner pp. 30—31. 59
19. ?, ? Johann Vitéz an den Kardinal-Erzbischof von Tarent. *Novi, quod grandia.* VP Schwandtner p. 31. 60
20. ?, ? Johann Vitéz an Nikolaus Lassoeki, Archidiakon von Krakau. *Infelici occupatus tempore.* . . VP Schwandtner p. 32. 60
21. Wardein, 20. Dez., 1447. Johann Vitéz an Natalis, Bischof von Nin in Dalmazien. *Dignam eo munere.* . . VP Schwandtner p. 33. . . . 62
22. ?, ? Johann Vitéz an einen Edelmann in Ragusa. *Nuper familiari colloquio.* . . VP Schwandtner p. 34. 63
23. Pest, 21. Juni, 1446. Johann Hunyadi an den römischen König Friedrich III. *Dum hiis diebus.* . . VP Schwandtner pp. 34—36. 64
24. ?, 17. Okt., 1446. Johann Hunyadi an Papst Eugen IV. *Magna mihi opera.* . . VP Schwandtner pp. 36—37. 66
25. ?, 18. Okt., 1446. Johann Hunyadi und die Magnaten an Papst Eugen IV. *Vim patimur expertes culpe.* . . VP Schwandtner pp. 38—39. 69
26. ?, (18. Okt., 1446). Johann Hunyadi an den Dogen von Venedig (Franciscus Foscari). *Rumorem non dubitamus futurum.* . . VP Schwandtner pp. 39—40. 72
27. Wardein, 15. Jan., 1447. Johann Vitéz an Kardinal Johannes Carvajal. *Agenti mihi curam.* . . VP Schwandtner pp. 40—42. 73
28. Ofen, 7. Febr., 1447. Die Magnaten an den römischen König (Friedrich III.). *Satis idonea principia.* . . VP Schwandtner 42—43. . . . 76
29. Ofen, 7. Febr., 1447. Die Magnaten an den päpstlichen Legaten (Johannes Carvajal). *Posteaquam magister Dyonisius.* VP Schwandtner pp. 43—44. 78
30. Ofen, 3. Juni, 1448. Johann Hunyadi an den päpstlichen Legaten (Johannes Carvajal). *Propositum pacis illius negocium.* . . VP Schwandtner pp. 44—45. 79
31. Ofen, 28. Febr., 1448. Johann Hunyadi an Alfons, König von Aragonien—Sizilien. *Litteras ac nuncium.* VP Schwandtner pp. 45—46. 81
32. Ofen, 28. Mai, 1448. Johann Hunyadi an Ferdinand, Herzog von Kalabrien. *Singulares litteras.* VP Schwandtner p. 47. 82

33. Ofen, 24. Juni, 1448. Johann Hunyadi an Alfons, König von Aragonien — Sizilien. *Tandem post discessum*. . . VP Schwandtner pp. 47 — 48. 83
34. Wardein, 18. Jan., 1448. Johann Vitéz an den Erzbischof von Esztergom (Gran), (Dionysius Széchy). *Si eundum est*. VP Schwandtner p. 48. 84
35. Ofen, 30. Mai, 1448. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Dignam munificencia apostolica*. . . VP Schwandtner pp. 49 — 50. 85
36. Kovin, 8. Sept., 1448. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Idoneo oratore*. VP Schwandtner pp. 50 — 52. 87
37. „Prope vadum Danubii, quod vulgo Lapideum dicitur“, 17. Sept., 1448. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Satis superque palam futurum*. . . VP Schwandtner pp. 52 — 54. 90
38. Kovin, 6. Sept., 1448. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Non credo ignotum esse*. VP Schwandtner pp. 54 — 55. 94
39. „Prope vadum Danubii, quod vulgo Lapideum dicitur“, 12. Sept., 1448. Johann Hunyadi an den Dogen von Venedig Franciscus Foscari. *Dudum presumptam*. . . VP Schwandtner pp. 55 — 56. 95
40. „Apud vadum Danubii, quod vulgo Lapideum dicitur“, 14. Sept., 1448. Johann Hunyadi an den päpstlichen Legaten (Carvajal). *Nuncius cum litteris* . . VP Schwandtner pp. 56 — 57. 96
41. Szeged, 30. Dez., 1448. Johann Hunyadi an Nikolaus Lassoeki, Archidiakon von Krakau. *Quo pacto eventum rerum* . VP Schwandtner pp. 57 — 58. 97
42. Szeged, 30. Dez., 1448. Johann Hunyadi an Stephanus (de Frangepanibus), Grafen von Zengg. *Hiis diebus, post reditum nostrum* . . VP Schwandtner p. 59. 100
43. Szeged, 21. Dez., 1448. Die Magnaten an Kasimir, König von Polen. *Veteris date novas* . VP Schwandtner pp. 59 — 60. 101
44. Temeschwar, 24. Jan., 1449. Johann Hunyadi an Nikolaus Lassoeki, Archidiakon von Krakau. *Accepimus hesternae die litteras* . . VP Schwandtner p. 61. 103
45. Pest, 24. Juni, 1449. Johann Hunyadi und die Magnaten an Papst Nikolaus V. *Violatis nuper rebus* . VP Schwandtner pp. 61 — 63. 104
46. Pest, 24. Juni, 1449. Die Magnaten an Nikolaus Lassoeki, Archidiakon von Krakau. *Habuius nuncium* . . . VP Schwandtner p. 63. 106
47. Ofen, 25. Juni, 1449. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Si culpa est* . . . VP Schwandtner pp. 64 — 65. 107
48. Ofen, 25. Juni, 1449. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Quid circa provisionem*. . . VP Schwandtner p. 65. 109
49. Ofen, 4. Juni, 1449. Johann Hunyadi an Nikolaus Lassoeki, Archidiakon von Krakau. *Non est opus nunc* . . VP Schwandtner p. 66. 110
50. ?, ? Johann Hunyadi an Friedrich, Grafen von Cilli. *Cupientibus nobis audire*. VP Schwandtner pp. 66 — 67. 110
51. Wardein, 20. Okt., 1449. Johann Vitéz an Papst Nikolaus V. *Cum hiis diebus magnificus dominus gubernator* VP Schwandtner pp. 67 — 68. 111
52. Ofen, 29. Jan., 1450. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Propicia divinitate* . . . VP Schwandtner p. 69. 113

53. Ofen, 18. Jan., 1450. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Iampridem sollicitatam sepe* . . VP Schwandtner pp. 70—71. 115
54. Ofen, 28. Jan., 1450. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Posteaquam in facto Colocensis ecclesie* . . VP Schwandtner pp. 71—72. 117
55. Ofen, 29. Jan., 1450. Die Magnaten an Papst Nikolaus V. *Ver-satum hactenus distinctis gradibus* . . . VP Schwandtner p. 72. 118
56. Ofen, 28. Jan., 1450. Johann Hunyadi an das Kardinalkollegium. *Dudum inceptam* . . VP Schwandtner p. 73. 119
57. Ofen, 29. Jan., 1450. Johann Hunyadi an Nikolaus Lassoeki, Archidiakon von Krakau. *Mutacionem rerum* . . VP Schwandtner pp. 73—74. 120
58. Ofen, 29. Jan., 1450. Johann Vitéz an Nikolaus Lassoeki, Archidiakon von Krakau. *Quid senserim de illa promociione* . . VP Schwandtner pp. 74—75. 121
59. Pest, 11. Juni, 1450. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Defungi properabam negociis validioribus* . . VP Schwandtner pp. 75—77. 122
60. Pest, 12. Juni, 1450. Die Magnaten an Papst Nikolaus V. *Impendet cura* . . . VP Schwandtner pp. 77—79. 125
61. Pest, 12. Juni, 1450. Die Magnaten an das Kardinalkollegium. *Satis turbarum occurrencium* . . . VP Schwandtner pp. 80—81. 129
62. Ofen, 13. Juni, 1450. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Pulsatas fores* . . . VP Schwandtner pp. 81—82. 131
63. Pest, 13. Juni, 1450. Die Magnaten an Papst Nikolaus V. *Idoneo rerum extimatore* . . VP Schwandtner pp. 83—84. 134
64. Ofen, 16. Juni, 1450. Johann Hunyadi an Kardinal Johannes (San Stefano dei Mori?). *Optaremus idoneo officio* . . VP Schwandtner p. 84. 136
65. Ofen, 15. Juni, 1450. Johann Hunyadi an Kardinal Johannes Carvajal. *Cum extimare vix possimus* . . . VP Schwandtner p. 85. 137
66. Ofen, 16. Juni, 1450. Johann Hunyadi an Nikolaus Lassoeki, Archidiakon von Krakau. *Dignius nunc* . . VP Schwandtner pp. 85—87. 137
67. Pest, 16. Juni, 1450. Die Magnaten an Nikolaus Lassoeki. *Iure satisfactum reputamus* . . . VP Schwandtner p. 87. 140
68. Ofen, 16. Juni, 1450. Johann Hunyadi an Valentin Kapus, päpstlichen Pönitentiar. *Pollicitum tibi favorem* . . . VP Schwandtner p. 88. 141
69. Pest, 15. Juni, 1450. Johann Hunyadi und die Magnaten an Papst Nikolaus V. *Evocati necessitudine* . . VP Schwandtner pp. 89—91. 142
70. (Ofen, 1450). Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Cum hiis litteris et rebus* . . . VP Schwandtner p. 91. 146
71. Csanád, 20. Dez., 1450. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Usum ac iura modestie* . . . VP Schwandtner pp. 91—93. 146
72. Wardein, 20. Dez., 1450. Johann Vitéz an Papst Nikolaus V. *Gestiendum mihi erat* . . . VP Schwandtner pp. 94—96. 149
73. Csanád, 4. Jan., 1451. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. *Sepenumero egi* . . . VP Schwandtner p. 97. 153

74. Szalárd, 20. Jan., 1451. Johann Vitéz an Nikolaus Barius. <i>Accepi litteras tuas</i> . VP Schwandtnr pp. 98—99.	154
75. Ofen, 17. März, 1451. Johann Vitéz an Kardinal Johannes (San Stefano dei Mori?). <i>Si dixerim memorem</i> VP Schwandtnr pp. 99—100.	157
76. Ofen, 17. März, 1451. Johann Vitéz an Guarino Veronese. <i>Revocatam ad nos Iohannem</i> . . . VP Schwandtnr p. 100.	158
77. Ofen, 17. März, 1451. Johann Vitéz an Johannes Antonius, Bischof von Mutina. <i>Pollere se ostendit</i> . . . VP Schwandtnr p. 101.	159
78. Wardein, 22. Juli, 1450. Johann Vitéz an Thaddaeus (de Treviso), päpstlichen Arzt. <i>Habui litteras vestras</i> . . VP Schwandtnr pp. 101—103.	160
79. Temeschwar, 18. Mai, 1451. Johann Hunyadi an Franciscus Foscari, den Dogen von Venedig. <i>Coegit nos publicum</i> . VP Schwandtnr pp. 103—104.	163
80. Temeschwar, 18. Mai, 1451. Johann Hunyadi an Papst Nikolaus V. <i>Breve quoddam</i> . VP Schwandtnr pp. 104—105.	164
Epilogus. Wardein, 15. Dez., 1451. Paulus Ivanich an Archidiakon Paulus. <i>Remoratus parumper</i> VP Schwandtnr pp. 105—106.	165

II. Teil (Diverse Briefe)

1. Krakau, 9. März, 1440. Die Gesandten Ungarns. <i>Nos Ioannes Dei gratia episcopus Segimensis</i> . . (Manuskript fehlt.) Dogiel pp. 53—54.	169
2. Ofen, 27. Febr., 1447. Ungarns Magnaten an die polnischen Magnaten. <i>Vetustum morem nostrum</i> . . (Manuskript fehlt.) Dogiel pp. 58—60.	171
3. Szeged, 14. Dez., 1448. Die Magnaten an Kardinal Carvajal. <i>Longam et quasi diuturnam</i> . . P Boronkai, FK pp. 383—384.	173
4. ?, (1448). Johann Hunyadi an Nikolaus Lassocki, Archidiakon von Krakau. <i>Ab eo tempore</i> . . . K Sokółowski—Szujski pp. 314—315.	175
5. Wien, 16. Jan., 1453. König Ladislaus V. an Papst Nikolaus V. <i>Rumor publicus</i> . M Ráth I. pp. 309—311; DRA pp. 5—6.	176
6. Wien, 16. Jan., 1453. König Ladislaus V. an Constantinus Palaeologus, Kaiser von Byzanz. <i>Venerant nuncii vestri</i> . M Ráth I. pp. 311—312; DRA pp. 6—7.	177
7. Preßburg, 3. Febr., 1453. König Ladislaus V. an Iohannes de Olesz-nycza, Kapitän von Lublo. <i>Querelam vestram</i> . . M Ráth I. pp. 312—313.	178
8. Wien, 4. März, 1453. König Ladislaus V. an Kasimir, König von Polen. <i>Paracior occasio</i> . . . M Ráth I. pp. 316—321.	179
9. Preßburg, 1. Juli, 1453. König Ladislaus V. <i>Libet comitari mores</i> . . . D1 50530 Teleki X. pp. 365—368.	183
10. Preßburg, 12. Sept., (1453). König Ladislaus V. an Papst Nikolaus V. <i>Rursus advocamur</i> . . M Ráth II. pp. 38—39. Datierung nach Fraknoi: Vitéz János . . élete p. 89.	185
11. Prag, 12. Sept., 1453. König Ladislaus V. an Papst Nikolaus V. <i>Delaturi honoris vicem</i> . M Ráth II. pp. 42—44.	186

12. Preßburg, 13. Sept., (1453). Die Magnaten an Papst Nikolaus V. *Trita multis* . . . M Ráth II. p. 40. 187
13. Prag, (30. Okt., 1453). König Ladislaus V. an einen Getreuen. *Celebris solempnitas* . . . M Ráth II. p. 42. 188
14. Prag, 10. Nov., (1453). König Ladislaus V. an Kasimir, König von Polen. *Iuvat magnopere* . . . M Ráth II. p. 41. 189
15. Prag, 26. Jan., (1454). König Ladislaus V. an Papst Nikolaus V. *Legatum et visitacionem* . . . MP Katona pp. 1030—1032; DRA pp. 86—87; Boronkai, AT p. 128. Die ältere Literatur (Katona: a.a.O. und Fraknói: Vitéz János . . . élete p. 119) datierte den Brief auf 1456. Korrigiert von Fraknói: Cardinal . . . Carvajal's Legationen p. 127. 190
16. ?, (Mai, 1454). König Ladislaus V. an Iohannes de Castilionibus, Bischof von Pavia. *Modestius tacuisse rati* . . . (Manuskript fehlt.) Ráth II. pp. 54—55. 191
17. Prag, 14. Juni, 1454. König Ladislaus V. an Francesco Foscari, den Dogen von Venedig. *Usum patientiae* . . . (Manuskript fehlt.) Ráth II. pp. 46—48. 192
18. Prag, 2. Aug., 1454. König Ladislaus V. an Alfons, König von Aragonien—Sizilien. *Cum nobis relatum esset* . . . (Manuskript fehlt.) Ráth II. pp. 44—45; Ábel pp. 156—157. 194
19. (Prag, 2. Aug., 1454). König Ladislaus V. an Borso, Herzog von Mutina. *Cum nobis utiliter* . . . (Manuskript fehlt.) Ráth II. pp. 45—46; Ábel p. 157. 195
20. (Prag, Anfang Aug., 1454). König Ladislaus V. an den Despoten von Raszien (Serbien). *Letiores optassemus fuisse* . . . (Manuskript fehlt.) Ráth II. pp. 48—50. 196
21. Wien, 3. März, 1455. König Ladislaus V. an Iohannes de Castilionibus, Bischof von Pavia. *Hodie cum accessisset* . . . (Manuskript fehlt.) Ráth II. pp. 50—51. 197
22. Raab, 23. Juni, 1455. Die Magnaten an Papst Callixtus III. *Concusso terroribus* . . . (Manuskript fehlt.) Ráth II. pp. 51—54. 198
23. Prag, 24. Nov., 1457. Johann Vitéz an Stephan, Erzbischof von Kalocsa und László Palócz, Richter des königlichen Hofes. *Dolore ac suspiriis* . . . I. Nach freundlicher Mitteilung von Klára Gárdonyi-Csapodi. 201
24. ?, (1460). Johann Vitéz an Sigismund Frangepan. *Grate nobis fuerunt* . . . B Epistolae II. pp. 105—106. 201
25. ?, (Mai, 1462). König Matthias an Papst Pius II. *Multis iam temporibus* . . . B Epistolae II. pp. 32—36; Fraknói: Epistolae pp. 20—22; Fraknói: Mátyás pp. 26—29. Betreffe Datierung s. Fraknói: Vitéz János . . . élete p. 170, 172. 202
26. ?, (Mai, 1462). Die Magnaten an Papst Pius II. *Statum miserabilem* . . . B Epistolae II. pp. 37—38. 203
27. ?, (Mai, 1462). Die Magnaten an den Kardinal Juan Carvajal. *Status miserabilis* . . . B Epistolae II. pp. 39—41. 204
28. ?, (Mai, 1462). König Matthias an das Kardinalkollegium. *Scripsimus et nunciavimus* . . . B Epistolae II. pp. 41—42; Fraknói: Mátyás p. 29. 205
29. ?, (Mai, 1462). König Matthias an den Kardinal (Juan Carva-

- jal). *Cum his diebus*. B Epistolae II. pp. 42—44; Fraknoi: Mátyás
 p. 30. 205
 30. ?, (Juni, 1462). Johann Vitéz an den Kardinal (Juan Carvajal).
Ad eam partem litterarum . . . B Epistolae II. pp. 27—32. 206
 31. Ofen, (Juni, 1462). Johann Vitéz an einen unbekannten Edel-
 mann in Siebenbürgen. *Scripturamus certis amicis* . . . B Epistolae II.
 pp. 95—96. 208
 32. ?, (Juni—Juli, 1462). Johann Vitéz und Ianus Pannonius, Bischof
 von Fünfkirchen an Georg, Grafen von Blaga. *Quia tam apostolica*
sedes . . B Epistolae II. pp. 54—55. 209
 33. ?, (Juli, 1462). Johann Vitéz an Papst Pius II. *Modo accepimus*
 B Epistolae II. pp. 70—71. 209
 34. Ofen, (Juli, 1462). Johann Vitéz an den Kardinal (Juan Carvajal).
Quo in statu sit . . . B Epistolae II. pp. 72—74. 210
 35. ?, (Juli—August, 1462). Johann Vitéz an Thomas, Protonotar am
 Heiligen Stuhl. *Hic reverendus in Christo pater* . . B Epistolae II. pp. 88.
 210
 36. ?, (Juni, 1462—März, 1463). Johann Vitéz an Papst Pius II.
Advenit tandem . . . B Epistolae II. pp. 47—49. 211
 37. (Tolna, März, 1463). Die Barone an Pan Jan (Johann Vitovec).
Serenissimus dominus noster rex . . . B Epistolae II. pp. 18—20. 212
 38. (Tolna, März, 1463). Die Barone an Demetrius Csupor, Bischof
 von Agram. . . . *Proinde fraternitatem vestram* B Epistolae II. pp.
 20—21. 212
 39. Dubrave, 22. Jan., 1464. König Matthias an Papst Pius II.
Serius forsitan . . . b Epistolae II. pp. 161—172; Fraknoi: Epistolae pp.
 25—29; Mátyás pp. 45—49. 213
 40. ?, (1462—1465). Johann Vitéz an Jakob, Bischof von Pavia. *Intel-*
leximus ex relatione . . . B Epistolae II. p. 208. 216
 41. Gran, 17. Okt., 1465. Johann Vitéz an Prothasius, Bischof von
 Olmütz. *Rediit nuper ex urbe*. T Palacky, Urk. pp. 369—370; Teleki
 XI. pp. 145—146 217
 42. Ofen, 28. Febr., 1466. Johann Vitéz an Georg Podjebrad, König
 von Böhmen. *Habuimus litteras*. Pr Teleki XI. p. 153. 218
 43. Tirnau, 19. Dez., 1466. Johann Vitéz an Georg Podjebrad, König
 von Böhmen. *Fuit hic apud serenissimum dominum* . . (Manuskript
 fehlt.) Teleki XI. pp. 206—208. 218
 44. Tirnau, 31. Dez., 1466. Johann Vitéz an Georg Podjebrad, König
 von Böhmen. *Accepimus litteras serenitatis vestre* (Manuskript fehlt.)
 Teleki XI. pp. 222—224. 220
 45. Gran, 18. Juli, 1467. Johann Vitéz an den Bürgermeister, den
 Hauptrichter und die geschworenen Bürger der Stadt Preßburg. *Cre-*
dimus vos non ignorare . . . D1 45260 Császár pp. 105—106. 221
 46. Preßburg, 26. Apr., 1469. Johann Vitéz. *Ioannes, Dei et apostolicae*
sedis gratia . . (Manuskript fehlt.) Császár pp. 110—112. 222
 47. ?, (1445—1465). Johann Vitéz an eine „Palatinissa“. *Scribit nobis*
maiestas vestra . . . B Epistolae II. pp. 102—103. 223
 48. ?, (1462—1472). Johann Vitéz an Jakob, Bischof von Pavia.
Humanitas reverendissime paternitatis vestre. B Epistolae II. p. 209. 224

III. Teil (Reden)

1. Wien, 8. Okt., 1452. <i>Serius multo, serenissime princeps</i>	MVP	
Boronkai, ItK pp. 214—218		225
2. Wien, 13. Dez., 1452. <i>Diuturni desiderii fructum</i>	MP Boronkai,	
ItK pp. 220—222.		234
3. Wienerneustadt, 21. März, 1453. <i>Succedimus in seriem laboris</i>		
MP Boronkai, ItK pp. 224—225.		238
4. Prag, (Jan.), 1454. <i>Religiosam operam</i>	MP Fraknói, Orationes	
pp. 31—33; DRA pp. 81—82.		242
5. Prag, (Jan.), 1454. <i>Iam pridem audita</i>	MP DRA pp. 82—86;	
Boronkai, AT pp. 122—127.		245
6. Frankfurt, Sept.—Okt., 1454. <i>Non dubitavit serenissimus prin-</i>		
<i>ceps</i> . . . P Boronkai, ACD pp. 184—186.		252
7. Wienerneustadt, 23. März, 1455. <i>Pulsatis merore publico animis</i> . .		
CmP Fraknói, Orationes pp. 13—22. Kodices C und m begleiten die		
Rede mit rhetorischen Hinweisen; diese bringen wir statt am Rande		
nach der Rede		255
8. Wienerneustadt, 27. März, 1455. <i>Vocati et tandem missi</i>	CmP	
Fraknói, Orationes pp. 23—24.		270
9. Wienerneustadt, 25. Apr., 1455. <i>Satis equidem duplici</i>	P	271
10. (Wienerneustadt, Apr., 1455). <i>Diuturna satis expectatione</i>	P	273
11. Wien, (Mai, 1455). <i>Adventus tuus</i> . . (Manuskript fehlt.) Fraknói,		
Orationes pp. 25—30.		276

VII.

Meinen aufrichtigen Dank möchte ich allen aussprechen, die mir beim Sammeln, Ordnen und Bearbeiten des Materials zu diesem Buch behilflich waren. Wollte ich alle dem Namen nach anführen, wäre die Liste zu lang. Die außerordentlich gewissenhafte Lektorenarbeit von Herrn Professor István Borzsák (Textgestaltung) sei jedoch besonders hervorgehoben. Viele seiner Konjekturevorschläge habe ich berücksichtigt, andere, wo die Manuskripte eine Textveränderung nicht zuließen, werde ich in einer analytischen Untersuchung der Sprache von Johann Vitéz verwerten können. Auch Herrn Erik Fügedi bin ich sehr verbunden für seine Hilfe bei der Feststellung der Chronologie der undatierten Briefe des Teiles II. Von den ausländischen Kollegen bin ich in erster Linie Herrn Stiftsbibliothekar Sigloch (Melk), Herrn Pavel Spunar (Prag) und Frau Danuta Turkowska (Krakau) zu großem Dank verpflichtet.

Iván Boronkai

**IOHANNES VITÉZ DE ZREDNA
OPERA QUAE SUPERSUNT**

PARS I.

EPISTOLARIUM

Prefatio in epistolas domini Iohannis de Zredna, olim prothonotarii cancellarie regis Hungarie, recollectas in hoc volumen per Paulum presbiterum de Iwanich etc. feliciter incipit

Paulus presbiter Paulo archidiacono salutem plurimam dicit.

Dudum expetite a communi patre nostro epistole ut tibi mitterentur, ego inter alios operam iussus dedi. Ego, inquam, eas hinc-inde disiectas, in scedis suis atque angulis mandatas, nonnullas eciam ex incuria proculcatas in hoc volumen ipso annuente recolligere ne solum pronus, sed eciam sollicitus fui, ut cognosceres et me tacentem et te loquentem eque cupido animo ad eas
¹⁰ habendas cucurrisse. Qua in re cum ex utraque parte par votum parque
³ desiderium intervenerit, te quidem motore, me vero executore libellus ipse dedicabitur, ut horum dumtaxat lectioni pateat, qui eo uti, quam abuti maluerint, quique eum — ut apercius loquar — manu potius, quam dente tractare dignum duxerint. Tu ipse autem clarius nosti, quo pacto quove
⁴ ordine autor eiusdem in hac parte tuis petitis tueque instancie detulerit; cave sis, ne conditionis indiete prevaricator existas! Michi enim iussit te iterato commonere, ut memineras recollecta ista ad solamen tibi, non ad
¹⁵ examen fuisse indulta —, quamvis non referat, si ea examines, que tibi non livoris suspicione, sed amoris occasione diriguntur, et in quibus usum et rem
²⁰ magis, quam artem velim consideres.

Habebis itaque hic illas solummodo epistolas, que per eum ab septimo
⁶ citra anno facte dictateque sunt; nec tamen et has omnes numero, sed eas, que integre et magis probate videbantur. Multe autem non sunt reperte, quas et ego ipse factas memini, multe eciam dirupte truncateque manserunt.
²⁵ Ex hiis tamen truncatis aliquas ego interposui, sacius ducens partem
⁸ ex eis, quam totum abesse.

Noveris preterea, quod in collocandis hiis epistolis ego ordinem illum servare non potui, quo eodem facte editeque fuere, sed ut occurrebat copia ac materia inventa. Unde et illas duas epistolas, quas ad te pro responsione
¹⁰

1 Prefatio: V f 2r, P f 1r

6 disiectas: disiectas P

8 volumen: om. P

12—13 abuti . . . potius quam: om. P

16 cave sis, ne: cave ne P

22 nec tamen: P f 1v

24 dirupte: dirrupte P

huius voluminis post sese haut parvo intervallo rescripserat, ceteris anteposui, utpote quas in primis et prologo aliarum et memoria dignas existima-
vi. Vere etenim dico, quod quamprimum easdem duas mente comprehende-
ris, mox ad aliarum sequencium leccionem et sapor et intellectus facili-
5 aderit. Ut autem ab earum leccione te forte aliqua difficultas vel error non
abstrahat, volui pro mea exercitacione adhuc unum laborem adhibere. Feci
namque in spacio circumiacenti annotari tibi veterum autorum nomina,
quorum dicta verbaque in ipsis epistolis inducuntur; nonnullorum eciam
vocabulorum et eciam sentenciarum aliquarum exposiciones ac notas adieci,
10 in quantum et ab ipso patre nostro interrogans, et in libris per me requirens
informari potui. Que quidem si tu sanius acuciusque intellexeris, libenter
favebo rationi, doctiorique consenciam, et nec me pigebit erroris emendati.

Postremo avisatus esto, quod cum in fronte huius voluminis titulum
15 autoris solitum formare volueram, protinus contradictum fuit, ne ad hoc
curam exponerem, sed ut iuxta beati Severi^a doctrinam sufficiat, quod
libellus iste loquatur materiam, et non loquatur autorem. — Vale.

Ex Waradino, duodecima Ianuarii anno Domini millesimo quadringente-
simo quinquagesimo primo.

*

*Et habetur in prologo super vita sancti Martini. Paulus. V

1.

20 Epistola prima ipsius domini Iohannis, que aliarum sequencium
prologus dici potest. In qua quidem epistola tempore disturbii data
eiusdem disturbii mala et faciem denotat et plura alia utilia
expressit^a

Dilecto filio Paulo, notario cancellarie regie salutem.

Morem^b gerere solitus, fili, votis tuis cumulata instancia preceps agor, ut
1 peticioni tue (vel^c impeticioni apcius dixerim) cedam magis, quam conce-

1 huius: V f 2v

7 autorum: autorem P

9 exposiciones: proposiciones P

12 doctiorique: doctorique P

19 Et: Hec P / sancti: beati P

20 Epistola: P f 2r

24 cancellarie: cancellario P

25 Morem: Adorem P

15 SULP. SEV. vita S. Mart. praef.

1 cf. AMBROS. off. 1,159

dam; eo pacto, ut palam noveris huic importunitati tue impresenciarum non
ex iudicio delatum iri, sed tedio. Urgentes quippe addis stimulos affectui, ne²
quo languore moreris occupatam solito exigendi vicem, neve refugis^a precibus³
tuis repulse minaces scopulos^a incurreres. Quod⁴ quidem sane etsi rapide⁵
instancie tue ratio expostulet, tamen id secus decernere placuit, scilicet ne ob
preces indignas dignum petito^rem exasperem. Multa^a vero mihi advorsum⁶
obeunt, et multa pariter dehortantur, ne sermonem (si quis in me est) hoc⁴
tempore futilem^b efficiam —, ut iuxta primiⁱ sancti doctoris nostri sententi-
am, prius^a me vox condempnet mea, quam absolvat aliena. Habeat enim suos⁵
quoque terminos verecundia, necesse est, non quos ipsa statuatur, sed in quibus¹⁰
circumferatur, quatenus res gerendas moribus temporibusque congruas exhibe-
at, ne quem gradus ususque laborum erigat aut impaciensⁱ loci fortuna secundi.
Ceterum si tu quoque ante oculos faciemque statuere volueris presencium⁶
condicionem temporum,^m facile persuadere desines, ut nunc primum iniciariⁿ
tibi properem indiscussam hactenus pudoris^o mei cesariem, quam vel solum¹⁵
vel maxime eo ipso tutam putaverim, si domesticis penetrabilibus delitescens^p
foris varia fori^a ventilabra evitabit. Dic sodes,ⁱ nonne palam contueri potes
nunc tempora illa, que abolim fatali quodam carmine^a non descripta mihi,
sed magis depicta videntur, in quibusⁱ videlicet in primis feraleⁿ per re-
gnum iusticium^v latuit, cunctasque pudoris rumpunt fata moras, ac deinde²⁰
resoluta legum frenis ira ruit, sors incerta vagatur, fertque refertque vi-
ces. Iam sane ferri potestas confudit omne ius manu, legesqueⁿ et federa re-
rum pestifero vertit natura tumultu. Tum libertas data odiis,^x predaque et⁸
hostiles luxum^s suasere rapine. Sedⁱ proh nephas, rectius affines, quam hostiles⁹
rapinas dixerim, nempe in quibus amica manus in sua ferox viscera conver-¹⁰
titur, cognateque decertant acies. Quid pluris? Nemo favoris compos, nemo
expers pavoris; equata^{aa} passim vulnera membris vidimus; mensura quoque
iuris vis erat, letalis denique ambitus^{bb} incanduit. In commune exicium oculo
cecultante ruitur; pauci ultores scelerum, autores plurimi affluunt; quassa^{cc}
est fides, quies egra, dubius sanguis, atque ut veteri proverbio^{dd} aiunt, „certi
nihil, nisi frater hostis”. Restat, ut confusis hiis rebus ipsa quoque rerum
vocabula confundantur, atque hoc solum futurum sit, ut prosperum ac felix

3 preci]bus: V f 3r

6 advorsum: adversum P

7 sermonem: sermone P

9 Habeat: Habebat P

17 fori: om. P / nonne: P f 2v

20 deinde: demum P

30 sanguis: saguis P

32 atque: V f 3v

2 cf. LUCAN. 1,263; 393; 411

4 AMBROS. off. 1,5

5 cf. AMBROS. off. 1,85; LUCAN. 1,123—124

7 cf. Culex 132; LUCAN. 2,17—18; 1,263—264; 2,145—146; 12—13

8 LUCAN. 1,666—667; 2,2—3

9 LUCAN. 2,145; 1,162

10 cf. LUCAN. 1,3—4

11 cf. VAL.MAX. 7,1,2; LUCAN. 2,177—178; 1,175—176; 179

12 SEN. Thy. 239—241

13 cf. SEN. Herc.fur. 251—252

scelus virtus vocetur. Preterea si voles, ut amplius hosce questus prosequare, ¹⁴
recte quidem adhuc sine rubore magis, quam sine merore hoc quoque
adiciam: iam virtutis usus tepuit, abusus invaluit, iam rarus menti impe-
rat, iam — inquam — fructus est scelerei nullum putare scelus.

⁵ Num^{ee} igitur inter hec atque in tanto morum et vite discrimine equum ¹⁵
censes, ut ab meo quoque erga te officio ambitui potius, quam contemptui
studeatur, cum — ut opinor — te non fugiat, quod magnus ille humane
historie patriarcha⁸ in casu simili referat „contemptu, inquit, fieri tutos,
ubi in iure parum presidii esset” ? Quin ymmo rectius cognoscere videberis,
¹⁰ si persuadere mihi properes, ut sermo sit restrictior et suis ripis coherceatur,
hac presertim tempestate, in qua et causam nostram et famam pariter in
arto^{aa} stare et ancipiti^{hh} non ignoras. Sic fuit mihi quoque studium ac inten- ¹⁷
cio requiescendi atque animum ad utriusque nostrum tuta quedam negocia
referendi, in quibus — totius operis primipilare^{kk} commercium^{kk} — opus
¹⁵ esset silentii fido custode tueri. Quandoquidem ex eo loco, quo palam aper-
tusque steti, nunquam pavere destiti, ne forte inter has turgidas^{ll} iudiciorum
fortunarumque conflages^{mm} morum alitrix modestia elaberetur.

Igitur postquam mores ac leges bello siluere coacte, patimur volentes ¹⁹
ocium. Et in primis quidem ego in hac tanta occupatione rerum pacisque ²⁰
²⁰ exilio, quominusⁿⁿ inertio^{oo} opera abuterer, parumper calamum curamque
subducere ab hiis, que foris perstrepunt, sacius^{pp} duxeram, ne quicquam
sermonis^{qq} censorii prodiret, per quem ipsi calamo actiue indigna proposito
meo aucuparetur licitacio.” Quem quidem sane patrie nostre usui esse ²¹
semper malui quam ostentui, non ignorans, si hoc ambitu^{rr} honoris infulam^{rr}
²⁵ litteris adderem, capiti certe detraherem. — Ast tu tantam apud me conqui- ²²
rendi que voles licenciam nactus es, tantam denique audaciam perurgendi
consecutus, ut ne quid a te contineat affectio, suis ipsa rimis fatiscit,^{ss} ita ut
tibi neque hortanti deesse possim, neque roganti.

(Sed^{vv} prius audies, quo pacto petita tua trutinem!^{tt}) Fausta^{xx} autem ^{23, 24}
³⁰ nunc illex^{yy} fuit ad hoc tributum reddendum tua importunitas, auspicato-
que^{zz} appulit, que me a forensibus studiis suffurari cupientem obvia pel-
lexit,^a ut raptum hoc paulisper ocium et alio^b destinatum^c tuo precipue voto
vel invitus dedicarem. Age^p nunc videamus, quid expostules; et quidem, ut
edium angulis, carthophylaciis quoque conlustratis, secdas^f tibi epistolarum

8 patriarcha: P f 3r

13 tuta: ruta P

20 abuterer: abuteretur P

22 censorii: censori P

30 tributum: V f 4r

32 et alio: P f 3v

34 conlustratis: conclustratis P

14 cf. SEN. Med. 563—564

15 LIV. 1,56,7

16 AMBROS. off. 1,12; cf. SEN. Herc.fur. 1306—1307

17 CIC. de orat. 1,1

18 cf. SEN. Thy. 447—448

19 LUCAN. 1,277—278

20 cf. CIC. de orat. 1,21; cf. AMBROS. off. 1,173

22 cf. VERG. Aen. 1,123; CIC. de orat. 1,4

24 cf. TER. And. 807

quondam mearum perquirerem, easque in volumen redactas tibi tuisque
 legendas exhiberem. Sed quorsum^r hec, aut quid cause te ad hec exigenda²⁶
 perliciat, haut facile invenio; presertim dum supra hec magno quodam adhuc
 impetu subigis, ut abiectum iam pridem usum moremque scribendi quasi²⁷
⁵ quodam postliminio^o repeterem. Que^m profecto si cumulandi studii gracia²⁷
 prosequeris, recte quidem a simulacro auxilium petis; sin vero ut meo eloquio
 oblecteris, et in hoc pariter opinio tua fallitur, si dimisso fonte preposterum
 saporem in rivo querendum ducis. Extant certe prope te excellencium viro-²⁸
 rum veterum insignes ille illustresque littere, in quibus tanta arte humanum
¹⁰ sudavit ingenium, ut et quid discas, et pariter quid ammireris, recte invenias.
 Horum igitur erudita lectione crassus sis, ne queras maciem¹ sermonis mei; in²⁹
 quo si forte aliquam edicionem delegeris, mox deprehendes,^x fateor, ut olim
 cornicem^l Esopi alienis coloribus adornatam, ita ut parum reperies a me
 dictum, quod non dictum sit prius. Nec^m autem talis accomodati me pudet,³⁰
¹⁵ nec tedet, inquam, si maiorum doctis ingeniis opportuno usui meo consuluisse
 videar, aut explorata aliorum instrumenta meo quoque commercio adaptare
 sim solitus. Itidem sane tuus quoque Maroⁿ non erubuit, qui comptissimi³¹
 illius atque panagirici^o carminis sui eruditum dulcorem ex melle Homericⁱ^r
 fluminis epotasse astruitur. Nonne beati Hieronimi et item aliorum sancto-³²
²⁰ rum doctorum, qui orthodoxe scripture bases sunt, omnia volumina atque
 tota fere edicio veterum oratorum fulgoribus tonat, ut eos facile consideres
 illorum pene et ore et arte locutos? Signanter vero si epistolas ipsius beati³³
 Hieronimi relegeris, Virgilianis eas et Flacci^o atque Terencii versibus,
 preterea pluribus satiricis^a carminibus onustas reperies. Non enim indignum³⁴
²⁵ ratus est vir ille Deo et celibe^s studio plenus a prophanis inventoribus equa
 sacro usui instrumenta contrahere. Igitur si tu quoque recte erudiri volueris,³⁵
 perge ut hos deinceps imitabundus emuleris,^r ex hiis velim edas paresque
 studia, ac demum adiungas frequentem usum, qui omnium magistrorum
 precepta superabit, nec amplius properes indoctam hanc scienciam consecra-
³⁰ ri, qua te ipsum facile prodes ad labefactandas^v eloquii vires procaciter^v
 obeuntem.

At quoniam iuxta magni^w oratoris nostri sentenciam par est omnes omnia³⁶
 experiri, qui res magnas et magnopere expetendas concupiverunt, cedo^x
³⁵ instancie tue, atque ut petisti, statui mittere tibi infirma mea, legenti poci-
 ora, ut cum inter excellentes illas litterarum veterum regiones lassus forte

1 in volumen: incolumem P

3 presertim: presertum P

4 quasi: om. P

16 videar: videarum sic? P

18 panagirici: pangirici sic V; pangirici P

22 ipsius: om. P

24 Non: V f 4v

27 hos: os P

30 vires: om. P

26 cf. HIER. in Ios. praef.

27 cf. AMBROS. off. 1,123

29 cf. HIER. epist. 108,15; comm. in Eccles. 1,9; TER. Eun. 41

35 cf. CIC. de orat. 1,15

36 CIC. orat. 1,4

versaberis, ad hec remittens animum iocabundus conquiescas, utque tandem si summa miraberis, inferiora quoque probes.

Ceterum^v ubi ad scribendum me mones ac perurges, mereris, fateor, ut rescriberem dignam te palpone^z sententiam, in qua rubori, quem inferis, tu quoque parem referres. Et facerem sane, si epistolaris condicio evagari longius pateretur. Nam ut te digno, fili, more loquar: palpas^{aa} certe, ymmo et quasdam mihi cudis alapas, dum hoc merore, hoc turbine, hoc denique furore temporis scribendam mihi magis, quam lugendam materiam subicis, in quo modestius subit animum et vite et memorie idem meditari sepulcrum. Satur quippe tot malorum aspectibus, ut tacendo tucior fiam, aspernor hac condicione rerum novus autor haberi, qui^{bb} scelera committi vetem, et abstineri a sanguine caro manus doceam, viderique perperam^{cc} magister iuris et amoris pii, que nimirum magis statuere opus esset, quam scribere! Oratum tamen facio Deum, ut eius dono ad hec ipsa etsi non censenda,^{dd} saltem vel videnda michi vis posque^{ee} assit, presertim in ista e proximo futura conventionione generali, que potissime pro concordanda ea ipsa pestilenti discordia, ut nosti, denunciata existit.

Itur nunc et concurritur ad eandem, ad quam ego pariter evocatus iter paro, spem bonam gerens, quod in ea pacem reduci velle victoribus quidem expediet, victis vero necesse erit. Sed opere^{ff} precium reor, ut antea omnes nos eque et victores fateamur et victos, metuentes ac metuendi invicem successuri, ne impar condicio animi vel suspectam pacem, vel rixantem subducatur effectum. Verum inter hec pendet expectatio, atque ut tragicus^{gg} ille ait: „redeat licet fortuna felix, afflictos tamen gaudere piget”. — Tu item vide, ne hoc medio operas meas interpoles:^{hh} satⁱⁱ habeas extorsisse promissa. De tempore opportuno ac mora tecum fedus pepigi; id ne irritum feceris, cave a certo sciturus, ut si ultra promissa quicquam plus vel ocius^{kk} exigere contenderis, veluti reus fenoris in ius vocaberis. — Vale.^{ll}

Ex Waradino XXIII. Aprilis anno Domini millesimo quadringentesimo XLV.

*

- 6 Nam: P f 4v
- 12 sanguine: saguine P
- 18 ego: eo P
- 19 quod: V f 5r
- 20 antea: ante ea P
- 22 successuri: successitur P
- 22—23 subducatur: *correctum videtur ex* subducit V, subducit sic? P
- 23 ut: tu P
- 24 redeat: reddat P
- 26 id ne: P f 5r
- 27 a certo: et certo P

40 cf. SEN. Phoen. 328—331; Herc. fur. 745

42 cf. SEN. Herc. fur. 368—369

44 SEN. Thy. 940—941

“In primis nota, quod hanc epistolam et sequentem scribens utitur sermone, quo videlicet ad socium vel amicum scribere solitus erat, ponuntur enim in eis verba comica et termini, quos in gravibus epistolis idem ipse — ut tu nosti — refutare solebat. Que quidem due epistole in magna parte contexte sunt ex verbis et clausulis veterum oratorum, scriptorum et poetarum. Paulus. VP

“Accipitur hic pro „obedire” vel „facere voluntatem”. VP

“Parentesis. VP

“Ponitur ad similitudinem illius dicti apud poetam: „refugis fluctibus” etc., quasi dicat: „iterum atque iterum ad me refugientibus”. VP

“Scopin grece „intendere” vel „speculari”, unde hic scopulus, -li „saxum arduum, ardua et prerrupta rupes, apta ad speculandum”, vel quia facile inde possumus speculari, vel quia a longe videtur talis locus. P

“Scilicet ut incurreres scopulos repulse etc. VP

“Hic infra inducuntur multe rationes ad confutandum hec petita. VP

“Futile vas dicitur rimosum, per quod cito ea, que immittuntur, decurrunt; ad cuius similitudinem sermo vel homo futilis dicitur „vanus, superfluus, loquax, qui nihil scit celare” VP

“Primum sanctum doctorem hic vocat beatum Ambrosium, qui inter IIII-or doctores primus et senior fuit etate. VP

“Habetur hec clausula in primo libro Officiorum eiusdem beati Ambrosii. VP

“Habentur hec verba in Lucano. VP

“Quia erat temporibus disturbii generalis. V (*priori notae adiungit P*)

“Id est „immolare, sacrificare, dedicare”. V — Ab „initium” dicitur inicior, -aris, id est „inchoare, consecrare, sanctificare, introducere, sacrificare” Unde propheta: „Iniciati sunt Beelphebor” (*sic*), id est „sanctificaverunt” vel „consecraverunt”. Et nota, quod quidam utuntur hoc verbo in activo genere: „inicio, incias”. Inicio ab „ineo, -is” dicitur, hoc initium, -cii, et est „initium rei, a qua aliquid incipit”. Sed „principium verborum” est exordium. P

“Hoc ideo dicit, quia non consueverat antea ex scriptis suis aliquid redigere in volumen. V

“Deliteo, -tes, -tui: ex „de” et „lateo”; et mutatur „la” in „li” correptam. Et est delitere „deorsum latere”. P

“Quia in foro seu in publico solent mores et actus hominum iudicari ac discuti et quasi ventilari. VP

“Est verbum comicum et communiter exponitur sodes, id est „si audes”. VP

“Denotat versus Lucani ac etiam Senece in tragediis, ex quibus hic infra plures clausulas inserit. V (*cf. notam w*)

1 sequentem: sequencia P / scribens: scribes P

14 etc.: om. P

15 rationes: mores P

17 similitudinem: simitudinem P

21 libro: om. P

“LUCAN. 1,411

^aHic denotat et describit disturbium et eius faciem. V (cf. *notam x*)

^bFeralis: a „feron” (*sic*), quod est „mors”, dicitur. Hic hec feralis et hoc ferale: id est „mortalis, lugubris, funebris”, et producit „ra” P

^cDicitur „iuris taciturnitas” sive „causarum seu iuris dicendi suspensio”

⁵ VP

^dDenotat versus Lucani ac etiam Senece in tragediis, ex quibus hic infra plures clausulas inserit. P (cf. *notam s*)

^eHic denotat et describit disturbium et eius faciem. P (cf. *notam t*)

^fLuxus: „solucio libidinis”, licet ponatur pro qualibet superfluitate et magnificencia. Et luxus, -a, -um: id est „libidine solutus”, unde et membra loco mota „luxa” dicuntur, id est „soluta”. P

^gVerba auctoris. V

^hIterum infra allegaciones ex veteribus poetis intermixte cum verbis auctoris. V

ⁱAmbitus: id est „circuitus” et ambitus: id est „cupiditas” et proprie honoris, et dicitur ab „ambio, -is” Et corripit „bi” in verbali, sed in supino et participio producit. Ovidius Metham.: „Iussit et ambite circumdare littora terre”. P

^jQuassa: id est „commota, percussa, vexata, perterrita” P

^kEt est in tragediis Senece. V

^lNum igitur: reedit ad inceptam supra confutationem et confirmat eandem. VP

^mPatriarcha: humane historie patriarcham vocat Titum Livium propter excellenciam etc. VP

ⁿArto: id est „stricto” P

^oId est „dubio” P

^pPrimipilaris: qui portat primum pilum vel vexillum in bello, et hic ponitur similitudinarie. V

^qCommercium: id quod „commutacio mercium” Illa ergo mirabilis incarnacio Iesu Christi fuit commercium, id quod commutacio mercium, scilicet divinitatis et humanitatis. Nam homo quodammodo concessit humanitatem, Deus homini largitus est divinitatem, descendit divinitas, ascendit humanitas et exaltata est super choros angelorum. Unde canitur in ecclesia: „O admirabile commercium, Creator generis humani” etc. P

³⁵ ^rTurgidas: „inflatas, tumidas, iratas”. P

^sConflages: „loca, ad que multa confluunt flumina sive venti”. VP

^tQuominus: id est „ut non”, sed cominus per „c”, id est „prope”.

VP

4 dicendi: *om.* P

13 intermixte: *correxi ex intermixta* V

17 Ovidius Metham.: Onius eth. P

18 littora: *correxi ex littoria* P

21 Num igitur: *om.* P / reedit: reddit P

23 Patriarcha: *om.* P

24 etc.: *om.* P

33 angelorum: *anlorum* P

^{bb} OVID. met. 1,37

^{kk} Antiph. I. ad laudes in Circumcisione Domini

⁶⁶Iners: id quod „sine arte”, qui ad nichil faciendum vel paciendum est aptus. **P**

⁶⁷Sacius: id est „melius” **VP**

⁶⁸Sermo censorius: hic potest intelligi pro „sermone aspero” vel qui de aliis iudicat aut diffinit. **VP**

⁶⁹Licitacio: hic ponitur pro „appreciacione” vel „vendicione”. **VP**

⁷⁰Ambitu: id est „appetitione honoris vel dignitatis”, et venit ab „ambio, -bis”. **VP**

⁷¹Infula: hic ponitur a similitudine dignitatis. **VP**

⁷²Fatiscit: id est „scinditur” vel „finditur”. **P**

⁷³Sed prius: intersectio (*sic*) ad modum parentesis usque ibi: „fausta autem” **V** (*hanc notam superius, vocabulo Ast apponit P*)

⁷⁴Trutinare: id est „librare” vel „extimare”. **V**

⁷⁵Fausta: id est „fortunata” **V**

⁷⁶Illex: ab „illicio, -cis”, pro „allicere” vel „inducere”. **V**

⁷⁷Auspicato: adverbium, id est „opportune” Unde Terencius in Andria: „Haud auspicato me appuli”. **P**

⁷⁸Pellexit: id est „seduxit” vel „decepit”. **VP**

⁷⁹Alio: adverbium, id est „ad alium locum” **VP**

⁸⁰Destinatum: id est „propositum”. **V**

⁸¹Age nunc: hic iam specialius narrat, quid petitur. **V** — Hic iam specialius narrat, quod petitur. Age: verbum, id est „dic, fac, incipe”; age: adverbium hortandi secundum Papiam. Et scias, quod agite et age non discernunt numerum, quoniam sunt adverbia, sed indifferenter dicitur „agite” uni et pluribus, et „age” similiter. **P**

⁸²Sceda vocatur scripta non redacta in volumen, quasi que in cancellaria vocatur „minuta” **V**

⁸³Quorsum: id est „versus quam partem”. **P**

⁸⁴Postliminio: habetur simile dictum in prologo beati Hieronimi in librum Iosue. **VP** — Postliminium, -ii: „reversio de exilio ad iura, que amiserat” vel „ius, quod quis vendicat sibi super rebus suis post reversionem de exilio”. **P**

⁸⁵Que profecto: incipit respondere iterum confutando. **V**

⁸⁶Id est „parvitatem” **P**

⁸⁷„Invenies, reperies” **P**

⁸⁸Cornicem Esopi: tangitur illa antiqua fabula Esopi de cornice etc. **VP**

⁸⁹Nec autem: respondet tacite questioni, et hoc communiter dicitur antipophora (*sic*). **V**

7 et venit: *om.* **P**

8 -bis: *om.* **P**

11 Sed prius: *om.* **P** / intersectio (*recte intersertio vel interiectio*): interfectio **P**

18 Pellexit: *om.* **P** / vel: *om.* **P**

24 indifferenter: *correx* ex indinter **P**

32 de exilio: *correx* ex dexilio **P**

36 Cornicem Esopi: *om.* **P** / etc.: *om.* **P**

ⁿMaro: id est Virgilius. V

^oPanagirici: id est „laudabiliter decantati”; alias vero pangiricum carmen vocatur „carmen licenciosum”, in quo multa figmenta formantur vel ponuntur. V — Pangiricus a „pango”: „procanere” derivatur, id est „laudando decantatus”. Unde pangirice, id est „laudate, laudanter”; hoc pangiricum n., id est „licenciosum et lasciviosum genus dicendi” in laudibus alicuius, in cuius speciem homines multis mendaciis adulantur. P

^rHomerus: fuit poeta Grecus, quem Virgilius imitatus fuisse dicitur. V

^qFlacci: id est Oracii poete. V

¹⁰ ^sSatiricis: satiri seu satirici poete vocantur, qui scribunt ad reprehendendum malos mores seu vicia hominum. Et apud nos hi solum vulgati reperiuntur: videlicet Lucillius, Oracius, Persius et Iuvenalis, qui scripserunt satiras, licet Lucillii edicionem in forma adhuc non viderimus. Paulus. V

¹⁵ ^aCelibe: hic celebs ponitur in neutro genere, sicut alibi dicitur: „Celibe nutrimento perusus” V

^tEmuleris: id est „imiteris” V

^uId est „maculandas”. V

^v„Avide, importune” P

^wMagnum oratorem hic vocat Tulium Ciceronem, quo et nec fuit maior. V

^xCedo: id est „pareo” vel „condescendo”. Hic respondet iam promittendo facere, que petuntur. V

^yCeterum: respondet ad alteram partem petitionis, supra in narratione contenta. V

^zPalpo, -nis: id est „adulator”. Nota, domine Paule, et non turberis tali appellatione. V — Id est „adultore, blandore” (*sic*). P

^{aa}Palpas: id est „adularis” V

^{bb}Qui scelera etc.: habentur similia verba in tragediis Senece. V

^{cc}Perperam: a „perverto, -tis” dicitur; perpera, -re quasi „perversa” id est „morbus”, quia pervertit faciem. Unde sepe ponitur pro „perversitate”. Et inde perperus, -ra, -rum: „perversus, pravus, non rectus”. Inde perpere: adverbium qualitatis, pro quo sepe ponitur perperam adverbium. P

^{dd}„Iudicanda, iubenda, statuenda”. P

^{ee}Pos: est terminus antiquus, id est „possibilitas”. V

^{ff}Opere precium: id est „necessarium” vel „opportunum”, prout hic ponitur. V

^{gg}Tragicus. Seneca scripsit tragedias, que communiter apud nos habentur. V

⁴⁰ ^{hh}Interpolare: „intersecare, interrompere”. V — Ab „inter” et „polus” componitur. Interpolo, -as: id est „obscurare, inquinare, impedire, interrompere, corrumpere, variare, non continuare”. P

ⁱⁱSat: est terminus comicus, id est „satis”. V

^{kk}Ocius: id est „citius”. V — Id est „velocius, celeriter, statim”. P

⁴⁵ ^{ll}Vale et alia, domine Paule, per te melius intellige, nam ea, que hic ex

^a
2 Pangirici: Panagirici V

29—30 quasi . . . „morbus”: *correx* ex id quod pervertera morbis P

poetis vel antiquis oratoribus intermixta sunt, pro tua excitacione facta noveris etc. Paulus. V

2.

Epistola secunda sedato disturbio data, que secundus prologus appellari potest, et huius intellectus dependet a prima^a

Dilecto filio, prothonotario domini gubernatoris Hungarie etc. salutem.

Rursus evocor instancia tua usum seriemque laboris repetere, quo compos efficereris debiti, superiori mea caucione^b polliciti. Et quidem non^c inficior^d ² stipulata:^e edidi promissum, inducias — fateor — pepigi,^f curam operamque spopondi, quam sane ut brevi absolvam, perdius^g efficere paro.^h Admovi ³ ¹⁰ iam scedarios et calamorum studia, quo equius obedientes tibi notariorum nostrorum pugillares fateare. Sed uter nostrum initum exinde pacti genus ⁴ prevaricatus sit, tu pro te videris — quod quidem, medius fidius,ⁱ recte velim ipse coniceres! At mihi multo asperior exactio ipsa visa est, quam ⁶ ¹⁵ pactio fuit, quandoquidem decidis tempori condicto, et^k numero adicis, atque (ut^l pace tua loquar) fenore in fedus irruis. Quo fiet, ut dum me debi- ⁶ torem huius morati federis insimulas, tu ipse fenoris expetiti reus videberis. Verum hec posterius conferenda est ratio; in qua nimirum (si attendis) ⁸ ²⁰ paciens succubitus feracior tibi futurus est, et si voles, ut succubuisse non pigeat, succumbere cedendo ante perdiscas. Mei vero intererit, ut victo ce- ⁹ dam deferamque, et item ne contencionis cupidior sim, quam amoris. Is^m ⁹ enim arbiter, is denique dux potencior erit ad conciliandam hanc differen- ciam, in qua submota petitori quidem nichil decedet, nihilque accedet de- ¹¹ bitori —, placeat modo comodatis hiisce induciis pacienciam quoque accom- modare. Nec properes importunitati vires addere, quibus paulo liberum ²⁵ hoc ocium nostrum in negotii cureque infestioris vincula contrudatur. Nam postquam maioribus rerum et vite tumultibus absoluti in eam tempe- ¹¹ statem concessimus, in qua exoriens nuper cognati ferri potestas viribus functa contepuit, letatus sum hunc tandem ordinem libertati nostre dona- tum, ut non semper alieno, sed proprio quoque interdum nutui subserviret. ³⁰ Quo beneficio vicem quoque meam par est hoc tempore refici, cuius cano- ¹² niⁿ etatique precipue expedit, ut esse quam dici mei proprius malim; et ita proprius, ut nec famam producere, nec favores consecrari hoc genere studii modestum putem. Durat^o quippe primogenita tabes luesque Hungarie: ¹³ ³⁴ livor edax, quo varios ex more iudicii aculeos concrispante recte quidem

12 quod: quid P

20 cupidior: V f 5v / Is: P f 5v

25 vincula contrudatur: vincula contendatur P

28 contepuit: contempnit P

31 mei: om. P

33 tabes: thabes P

34 quo: qui P

ingenii animique splendor emarcuit, ut hoc solum nunc modestis laudi sit, si laudis casibus faciem abstraxerint.

Ceterum in hac patria nostra, Latine rusticitatis vernacula, parum (ni fallor) difference statuitur inter farrem litterarum et furfurem, ymmo (ut
 5 vulgari more tecum pedem conferam) plerumque in ea eque vel paulo largius Davus⁵ sapit quam Edippus. Ita enim veteri usu morem instituit, ut pedestri sermone contenta sit, proscribique sacius artem dicendi, quam scribi noverit. Vellem micus hoc posse dicier,⁶ at parum certe dixi pro merito tante socordie, qua profecto nostri contribules obvoluti Latine sciencie vix
 10 peripsima⁷ complectuntur, rati forsitan discipline veteris se formam assecutari —, ac si hec vere disciplina dici possit, in qua litterati sermonis ignoracio et discitur et docetur.

Sed forte succenses,⁸ fili, hac exprobratione me lusum, neve coniectandum duxeris, quod ea ipsa obiurgacione publica privatum mihi scientie supercilium⁹ sciolus¹⁰ ipse subrigerem. Facesse¹¹ ab opinione hac, te ipso namque
 15 teste, te iudice, te denique compurgatore contentor, qui cum pectoris, tum vero moris mei tenorem sedulo expertum sciens non abrogas.¹² Perge modo, ut ea, que prefatus sum, apercius (si voles) astruam. Iam¹³ sane alius mos, et certe recta emulacione dignus, hac ferme nostra etate in conlucranda
 20 sciencia queritur. Multos etenim ipse nosti, ego vero complurimos,¹⁴ et nunc quoque haut paucos conspecto egregia ratione ac liberali ingenio viros, qui huic mee querule sentencie ne dicam verbis, sed assiduis prope factis
 25 astipulantur. Nam ut primum animum querende eruditionis zelo applicant, non umbram domesticam in studio, sed rem petunt, et quasi fugientes foras
 26 — vel fugatas potius e patria — litteras avidi persecuntur. Nobilis quippe ille animus, peculiaris¹⁵ sui luminis bene memor, indignum ducit hac nostra
 27 rudi erudicione ligari, porro qui ex hoc populari usu — licet forte parum aliquid litterati saporis eructare potens sit — recte tamen et plene condecorari nequit; in quo videlicet res in discendo tenuis, spes vero sublestior¹⁶ non
 30 solum expressata parum, sed vix adumbrata quidem doctrine vestigia representat. Non ab re ergo largius in ea ipsa arte pulpamentum¹⁷ queritur, cui peregrine, quam indigene littere apcius suppeditant. Quod utinam tu quoque
 24 mitandum duceres; occurrerent profecto animo tuo sapidiora quedam, que
 25

5 conferam: conferram P

7 artem: P f 6r

8 at: Ac P

9 socordie: secordie P

11 litterati: liberati P

13 exprobratione: exprobatione P

16 compurgatore: compurgare P / contentor: V f 6r

18 ut: et P

19 certe: recte P

20 complurimos: quam plurimos P

21 liberali: liberati P

25 avidi: audi P

28 litterati: P f 6v

31 pulpamentum: *suprascriptum* alias oblectamentum P

averet,“ atque uti de veteri“ illo prudente dicitur,“ „semper proficiens
 semper se melior fieret” —, adeo certe, ut ab hiis scriptis nostris, que nunc
 exigis, quasi ab quibusdam nocturnis lemuribus^h delusam memoriam cupi-
 dus abstraheres. Cum^a autem ego quoque noverim me pariter eo rure^{kk} 26
 alitum, cui huius culture frugem magis quam operam abesse queror: vide
 sisⁿ acucius et considera, quo me hac ipsa vehementi instancia tua perpel-
 lis! Et quidem in primis vereor, ne me perperam^{mm} extra me ipsum producas, 27
 qui citra consistere soleo, neve astuⁿⁿ perlicias, ut pingi^{oo} quam legi malim.
 Hanc enim illecebram nec caucioni^{pp} mee nec proposito consentaneam^{qq} 28
 10 paremque futuram ipse consencies. Ego vero haud multum pensi habeo,
 quo pacto apud ceteros ferar: tu modo eo, quo exigis, animo affectuque
 petita suscipias! Affectus quippe, ut prisci^{rr} aiunt, idoneus autor est, qui et 30
 rebus precium et operi nomen imponat; hunc semper ut rectum habeas
 velim, nihil enim fucatum placet. Inter hec tamen — si volueris, ut vera mag-
 15 is quam placita tibi confitear — nisi eiusce sponsionis^{ss} reus^{tt} existerem,
 promissa non deferrem. Quoniam iuxta magni illius humane eloquencie
 architecti^{uu} vivacem sententiam „adest fere nemo, qui non acucius atque 32
 acrius vicia iudicet, quam vera videat; ita ut si quid est, in quo forte offendi-
 tur, id eciam illa, que laudanda sunt, facile obruit” Sed de hoc sat habeas, 33
 20 quandoquidem alieni iudicii latebras presagire^{vv} supervacaneum putem.
 Habiturus es propediem petitas et promissas epistolas,^{ww} quas apud 34
 scedarios undique requisitas habere potuimus, et eas dumtaxat, que integre
 reperte sunt. Nam earum, que ante id tempus, quo maritimum^{zz} illud pri- 35
 mum funebre regni nostri bellum[^] simul cum fortuna obtritum est, dictate
 25 fuerant, copiam habere nequivimus. Que quidem, etsi studio tuo parum, sed
 certe pro gestarum rerum memoria et illorum temporum fortunarumque
 orbe noscendo non mediocriter conducere potuissent. Ex quibus tamen licet 37
 aliquae nobis aforis occurrerint, ita tamen violate erant, ut eas non meas pro-
 fiteri sacius duxerim. Quas eciam ab huius voluminis corpore prorsus ve- 38
 30 tandas decrevi, quamquam ex eis, si in manus cum integritate venissent,
 superiorum[^] bellorum, que cum Teucris stante fortuna acta sunt, felices
 plurimos eventus, preterea varie rotatum deinceps statum regni recte po-
 tuisse concipi non dubito.
 Sed forte iam modum epistole transgredi videor, dum in calamum tuo 39
 35 stimulo concitatum plurima occurrencia irruunt impinguntque.^c In eius
 tamen calce hanc unam tibi condicionem edici perferas, ut volumen hoc intra
 private leccionis terminos fido custode communias, ne per te foras migrandi

1 averet: *suprascriptum* id est cuperet P

10 vero: V f 6v

17 architecti: P f 7r

19 illa: *om.* P

29 duxerim: dixerim P

30 integritate: *tegritate* P

34 transgredi: *transeredi* P

25 HIER. epist. 53,1

30 AMBROS. off. 1,147; 149; 75

32 CIC. de orat. 1,116

39 cf. PLIN. epist. 8,6,17

fores facile inveniatur, neve eorum prostituatur examini, apud quos studia nostra optaremus conferre libencius quam preferre. Parum enim nostra interfuit, ut in hiis epistolis decori studeremus, seu in eorum numerum ambiremus conscendere, qui pro more institutionis scolasticae verbis labrisque inter se velitantes,⁶ arti magis, quam opportunitati operam dedunt. A nobis vero in hoc ordine agendi ita institutum fuit, ut in opera nostra necessitati nihil desit, nihil arrogetur arti, nihil denique nitori conferatur. — Vale.

Datum decima octava Marcii anno Domini M CCCC XLVIII-o.

*

¹⁰ "In hac secunda epistola etiam ponuntur plures clausule et vocabula, que forte expositione egerent, sed quia tu intelligis, multa pretermisi, pauca annotavi. V

"Caucione: id est „promissione prescripta", prout hic ponitur. V

"Non inficior: id est „non nego" V

¹⁵ "Inficiari: est „rem debitam negare" Unde quidem: „inficit intingens, qui denegat, inficiatur" P

"Stipulata: est terminus iuris tibi notus, id est „promissa ad interrogationem et responsionem" V

²⁰ "Pepigi: prout supra dicitur in alia epistola; ibi: „de tempore opportuno ac mora tecum fedus pepigi" V

"Perdus: id est „assidue, continue" V

"Paro: id est „intendo". V

²⁵ "Medius fidius: adverbium iurandi. V — Medius fidius: adverbium adiurandi, id est „per Mercurium", quia mediator est et fidus interpres deorum et hominum. Vel medius fidius componitur a „medius" et „fides", quod est „mediante fide". P

"Et numero etc.: quia postea plus petisti quam prius, et ob hoc dicitur posterius: „fenore in fedus irruis". V

"Parentesis. V

³⁰ "Is enim: scilicet amor. V

"Canoni: id est „regule" vel „religioni". V

"Durat etc.: hic iterum confutat per rationes id, ubi ad scribendum inducebatur. Et prima vero est propter invidos. Secunda propter ignoranciam litterarum in patria etc. Secunda ibi: „Ceterum". Paulus. V

³⁵ "Davus: habentur hec verba in Terencio in Andria, ubi dicitur: „Davus sum, non Edippus", ita ut Davus hic ponitur pro simplici, Edippus pro philosopho vel alio docto. Paulus. V

"Dicier: pro „dici" per figuram paragoge. V

2 conferre: P f 7v / nostra: om. P

4 conscendere: V f 7r

9 Datum: Datur P / XLVIII-o: C add. V

42 cf. AMBROS. off. 1,83

TER. And. 194

^rPeripsima: „purgamentum cuiuslibet rei, quod abicitur” Unde apostolus ad Cor. IIII-o: „Ego omnium peripsima”. V

^rId est „irascere”. P

^rSupercilium: id est „ostentacionem” vel „superbiam”. V

^rSciulus: diminutivum a „scius”, id est „aliquantulum sciens”. Et ut dicit Papias: „sciulus sciencie simulator ac pericie, quia appetit scire videri aut futura predicere”. P

^rFacesse: id est „cessa” vel „desine”. V — Facesse: id est „desine, cessare”(sic). P

¹⁰ ^rAbrogare: „delere, destruere, ex toto subvertere, denegare”. P

^rIam sane: confirmacio alterius partis confutacionis pretacte. V

^rComplurimos: ymmo et ego iam a tribus citra annis septem doctores novi, qui redierint ab Italia docti, et eciam plures scio studentes illac pro sciencia iisse. Paulus. V

^{bb}Peculiare lumen animi hic vocat scienciam, que melius extra hanc patriam acquiritur. V — Peculiaris: „proprius, privatus, familiaris”. P

^rSublestior: „infirmior” V — Sublestus: „tristis, infirmus, molestus”. P

^{dd}Pulpamentum: loco huius termini commiserat, ut pocius poneretur
²⁰ oblectamentum. Dicebat enim, quod pulpamentum proprie significat oblectacionem in re turpi. Unde in Terencio: „Lepus es et pulpamentum queris” Et sic hic improprie poneretur. „Apollonius”(sic) attamen per similitudinem posset stare. V — Id est „oblectamentum” P

^{ee}Averet: scilicet ipse animus, id est „affectaret” V

^rPer veterem prudentem hic denotat Platonem, qui alibi nominatur inter prudentes, scilicet „divinus Plato” V

^{ee}Dicitur: scilicet in prologo primo super Genesim. V

^{bb}Lemuribus: lemures dicuntur „apparitiones in nocte” vel „nocturne” V — Lemures: „fantastice appariciones”. P

ⁱⁱCum autem etc.: antipofora (sic), respondet enim tacite questioni. V

^{kk}Rure: per methaphoram intellige. V

ⁱⁱVide sis: tali verbo cum hac adiectione sillabe solent uti comici. V

^{mm}Perperam: id est „perverse, male, prave”. P

ⁿⁿAstu: pro „astucia” V

³⁵ ^{oo}Pingi: scilicet secundum illum modum, quem denotat Persius in illo versu: „O Iane, a tergo quem nulla ciconia pinxit” etc. V

^{pp}Caucioni: pro „cautela” V

^{qq}Consentaneam: id est „accomodam, aptam, convenientem”. V

^{rr}Prisci: hec sententia sequens reperitur apud beatum Ambrosium, lib.

⁴⁰ I. de officiis, licet non omnino per hec verba. V

²² Apollonius: *super rasura* V. Credo allegoricos esse scribendum; cf. AE. DONATUS, *Commentum Terenti, ad Eun.* 426

²⁵ Platonem: *recte* Apollonium; cf. *HIER. epist.* 53,1

³⁰ antipofora: *i.e.* anthypophora

^r I Cor. 4,13

^{dd} TER. Eun. 426

^{oo} PERS. 1,58

"Sponsionis: id est „promissionis", quam videlicet fecit supra per aliam epistolam. V

"Reus: id est „debitor" V

"Architectum eloquencie: denotat hic Tulum Ciceronem, quoniam
 5 sicut inter historiographos Titum Livium ac Crispum Salustium, ita inter oratores Marcum Tulum excellencio-rem reputant in lingua Latina. Preterea inter poetas heroicos Virgilius, inter elegiacos Ovidius Naso, inter comicos Terencius, inter satiricos nunc Iuvenalis excellunt. Persius eciam optimus est in satira, sed pauca scripsit. Inter tragicos vero hiis temporibus commu-
 10 niter Seneca legitur. Sed in metrorum diversitate Oracius Flaccus, Marcialis (*sic*) Capella et Boecius noster valent etc. Paulus. V

"Id est „predivinare". P

"Epistolas: ymmo plures sunt in hoc volumine, quia eciam illas, que post datam presentis littere facte sunt, quas videlicet repperire potui, ego
 15 addidi et recollegi, nam priores paucas repperi. V

"Maritimum: id est „mari vicinum" P

"Bellum: de quo videlicet est sequens epistola, que incipit „Communem casum" etc. V

"Superiorum bellorum: hic tangit de bellis illis felicibus ac victoriis;
 20 primo videlicet de victoria Nandoralbensi contra Isak wayvodam Turcorum, qui tunc tenebat castrum Zenderew; secundo de victoria Transsilvana contra Mezithbeeg, qui illac intraverat cum XVII milibus hominum, ubi idem Mezithbeeg cum filio suo fuerunt interfecti; tercio de illa magna et felicissima victoria in partibus Transalpinis habita, in qua bassa et multi wayvode et
 25 capitanei Turcorum cum LXX-ta milibus (vel sicut alii dicunt, prope cum LXXXV-ta milibus) equitum et peditum fuit profligatus et multi wayvode interfecti. Quarto de illo bello, quod communiter „longum bellum" vocatur (duravit enim continue campus prope per sex menses, a medio Augusti usque ad medium Februarii vel paulo minus), per quod finaliter recuperata
 30 est Rascia et despotus restitutus; in quo sex pugne habite sunt notabiles preter alias particulares, et ubique Deo volente victoria sequebatur, inter quas due magne fuerant et quatuor minores ac parciales etc. De quibus omnibus victoriis supratactis dictate fuerant epistole, alie ad papam, alie ad alios principes etc. Fuit autem hoc longum bellum finitum anno Domini
 35 1443. Paulus. V

"Id est „impellunt". P

"Velitor, -aris: „levem pugnam facere". Unde velites dicuntur, qui precurrunt ante pugnam; sed hic ponitur a similitudine pro „certare" vel „altercare" etc. V

10 Marcialis: recte Marcianus

3.

Epistola ex parte domini Iohannis de Hwnyad, tunc wayvode Transsilvani et capitanei etc., missa domino Eugenio pape pro subsidio ad renovandas vires armorum post conflictum exercitus Hungarie apud mare prope castrum Warna, in quo dominus rex
 5 Wladislaus et Iulianus legatus occubuerunt etc. — Sed epistola, que hanc antecedebat, non invenitur

Beatissime pater et sanctissime domine!

Communem casum communi voto relevandum etsi persuadere apud sanctitatem vestram locum non habuerim, litteris^a tamen supplex et bene
 10 fidens nuper admonui, simul paucis expedivi ea vice, quid quantumve senserim de conflictu novissimo, in quo fortunam magis quam vires nobis interruptas sustulimus. Id et nunc mihi cordi est, ut pro lucidiori avisamento
 repetam pauca, presertim cum videam contra hostes pugnasse hactenus —, deinceps contra pericula fidei bello mihi opus esse.

Et quidem iudicia Dei iustissima fore quis nesciat, eaque rebellibus³ lacrimis exprobrare iniuria^b sit? Dum tamen naturam bellorum, in quibus⁴ a prima ferme etate versatus sum, mecum ipse agens reputo, facile invenio — fateor — communem hanc fuisse semper bellancium rotam, ut iuxta
 superni spectatoris nutum modo prosperis, interdum contrariis revolvatur
 20 eventibus. Iudicet autem, exoro, Deus ipse eorum partem, e quibus tanta⁵ Christianum populum circumvenit illusio! Multi etenim circumvicini principes — puta utriusque Wolachie, item de Bulgaria nonnulli, ceterum de
 Albania quamplures ac de Constantinopoli — plurima undiquaque armorum pollicebantur subsidia, invitabantque nos pennatis — ut^c aiunt — advolare
 25 pedibus: cetera omnia itidem provisa esse.

Paruimus tandem tanta sollicitati fiducia, movimus castra, fines hostium transegimus; restabat id solum, ut promissa opperiremur^d auxilia, ubi pendente spe diutius magis ac magis introrsum progredi visum fuit. Paruerant
 hoc medio nonnulla castra^e manibus nostris, certa autem ferro incursuque
 30 expugnativimus, dum ecce omnium quasi frustrati auxilio et omni provisione vacui vidimus insperatam rerum faciem, vidimus quoque supratactorum principum in hac re optima pessimam nobis plecti amicitiam, vidimus denique pollicita nobis subsidia e regione^f in insidias convolasse. Quo pacto^g

1 Hwnyad: Huniad P / wayvode: om. P

16 lacrimis: P f 8r

23 Constantinopoli: Constantinopil sic? P

25 provisa: promissa P

27 opperiremur: V f 7v

29 castra: om. P

30 provisione: promissione P

32 pessimam: pessima P

1 cf. CIC. ad Qu. fr. 1,4,4

6 cf. HIER. epist. 4,1

dum propriam domi⁸ negleximus, male milicia armati fuimus aliena. Verum¹⁰
 paulo ante multis evectis spoliis, multis illatis cedibus ac damnis irrogatis
 poteramus illesi fere hostium declinare congressum; sed puduit incepti pro
 Christo propositi, quominus illud prosequeremur negocium, in quo et vinci¹¹
⁶ et vincere eque credidimus non inglorium. Itaque occupat mox oppor-
 tunitatem pia temeritas, et ad subeunda pericula e vestigio^h proni exurgi-
 mus. Fiunt utrimque congressus impares numero, sed fortes, pugnatur ad¹²
 lucis vesperam, occiditque sol pariter et bellum. Attamen inefficacem nobis¹³
 pugnam reddidit recens continue multitudo irrumpens, qua non victi¹⁴
¹⁰ tantum, quantum obruti disiunctique hinc-inde abscessimus. Verum id et
 oculis tunc, et plurimis exposit documentis cognovimus, haut pauciora
 reddidisse nos hostibus vulnera, quam accepiisse, lugubrisque admodum
 et cruenta victoriae reliquisse vestigia.

Nichilominus et nos lamentari dignum est altis suspiriis super caput
¹⁵ nostrorum dolendis vulneribus — utpote regis¹ ac principis nostri clarissimi,
 item venerandi toti mundo patris, domini⁸ Iuliani legati —, quorum¹ solide
 virtutis digna auctoritas salutem huius populi humeris propriis gestare vide-
 batur. Sed cum suasum mihi sepius reminiscor nihil magni in bello sine periculo¹⁶
 confici posse, iterumque habeat nutans fortuna regressum, dolor ipse¹⁷
²⁰ incitabit audaciam ad futura —, quamquam et id, quod nunc accidit, neque
 mollicia nostra, neque Teucrorum virtus effecerit, dum pene vacuefacto
 viris et armis campo non hostilis milicie, sed iudicii divini plagam retulimus,
 nostrisque peccatis barbari tunc mansere forciores.

Recognoscentes igitur culparum pocius pondera, quam vulnerum, spem¹⁷
²⁵ firmam indiximus animo, ut idem ipse, qui plagam peccatis ultor intulit,
 conferet sperantibus miserator et medelam, monebitque mentem sanctitatis
 vestre, ut Christiani sui populi non fractum adhuc, sed acclinatam robur
 erigere quam celerius patrocinetur. Ad quod quidem et ego nunc, sicut et
 prius astiti, quo paucis admonerem sponte — ut credo — volentem, non¹⁸
³⁰ dubitans facile apud sanctitatem vestram persuasum iri rem et utilitate et
 iusta condicione plenam. Pacienter autem exoro me perpeti apud vultum¹⁹
 beatitudinis vestre, quod importunior fortasse aut provectiori, quam ex-

3 congressum: P f 8v

9 continue: continuo P

12 reddidisse: redidisse P

13 victoriae: victore P

17—18 videbatur: videbantur P

19 habeat: habeatque P / nutans: mutans sic f F

20 id: ad P

24 Reco]gnoscentes: V f 8r / igitur: P f 9r

26 monebitque: movebitque P

27 robur: robor P

29 admonerem: admoverem P

30 rem et: rem ut P

32 provectiori: proveccior P

pediat, fronte sanctitatem vestram inquietandam aggredior, cum a diu mihi in votis situm fuerit in re ista non modo faciem pudoris, sed et animam mortis contemptricem assumere.

Itaque fiducia plenus hortor, advoco, moneo, flagito et humiliter deprecor²⁰
⁵ eiusdem sanctitatis vestre dignitatem — quam divina providencia haut minus usui, quam regimini pretulit populo Christiano —, quatenus donec pendet spes, donec fiducia geritur et ingeritur: exurgat denuo, pater, ad prosecutionem cepti pro filiis negotii, ferat opem et operam necessitati expugnande, idem dux salutis et comes, idem suorum rector et ultor, assistat²¹
¹⁰ huic lapsui, qui casui proximus est! Hostis²² ipse multis copiis plenus extat, finitimos omnes equali fulmine quatit, demptis quorum potencie non parcit interdum, sed cedit. Sed cum sciam fidei et fidelis populi rem agi, miserebitur²² populo suo Deus noster tali duce, tali autore, tali denique propugnatore previo —, solum reincepto opus esse arbitror, ne si fidelium propagare²³ fines²³ neglexerimus, perdere contingat propagatos. Offerre autem me ad hoc opus²³ verbis non opportunum putavi, quoniam videbit et palpabit beatitudo vestra paraciorem me futurum deinceps animo et opere, quam sermone, propositum denique mihi firmum esse in hoc exercicio et vitam pariter et mortem contempnere. Ymmo utinam posse et velle in equo situm foret: quieto hoc²⁴
²⁰ labore assidue recrearer, et nusquam viribus alacritatem paterer tardiores! Nichilominus enitar pro viribus, quamdiu spiritus hos regit artus, et²⁵ cottidiano usu adhuc periciam alere institui; nec cessabo mea sponte, si gracia superna affuerit, donec et dampna patrie detergam et probra.

Hec scribere volui urgente me affectu meo, exorans humiliter, ne temeritatis arguar. Verum ut prioribus litteris pollicitus sum, misi cum presentibus honorabilem Blasium, canonicum Waradiensis ecclesie, capellanum et notarium meum, qui tam de actibus hiis, quos supra tetigi (nam eisdem personaliter interfuit), quam eciam de ampliori voto et intencione mea beatitudinem vestram viva voce avisatam reddet. Quem suscipi et exaudiri ac²⁶
³⁰ tandem votive expediri humiliter supplico et devote. — Conservet Altissimus sanctitatem vestram feliciter.

Datum in Pesth die XI. mensis Maii anno Domini M CCCC XLV.

*

1 fronte: frontem **P** / aggredior: aggredio **P**

4—5 hortor . . . dignitatem: om. **P**

9 assistat: asistat **P**

14 propagare: progare **P** / fines: **P** f 9v

22 cottidiano: quotidianus **P** / nec: **V** f 8v

24 me: in **P**

29 ac: at **P**

20 cf. CIC. Marc. 11; Planc. 93

21 Cf. Octavia 229

22 cf. SUET. Iul. 16

"Scilicet prioribus antehac scriptis, sed earum copiam non repperi. Attamen et in presenti sufficienter de hoc bello tangitur. V

"Iniuria: id est „preter ius" vel „iniustum". V

"Ut aiunt: scilicet in proverbio; dicitur enim de eo, qui velociter venit:

⁵ „pennatis advolat pedibus". V

"Opperriri: id est „expectare" vel „obviam excipere". V

"Castra: ex eis unum vocabatur Warna, in littore maris situm, ubi eciam hec pugna fuit commissa. De aliorum nominibus non recorder. V

"E regione: id est „ex opposito". V

¹⁰ "Domi negleximus: hoc ideo dicit, quia forte parvum et non magnum exercitum duxerant de Hungaria propter spem dicti auxilii promissi. V

"E vestigio: „confestim" vel „in continenti". V

"Regis: scilicet Wladislai, qui in hoc bello periit. V

¹⁵ "Domini I.: iste legatus vocabatur Iulianus, cardinalis Sancti Angeli vulgariter nuncupatus, vir insignis et magne eloquencie. V

"Quorum: scilicet regis et legati. Unde nota, quod aliquamdiu dubitatum est — et nunc eciam a multis dubitatur —, ubi et in quo loco horum duorum — scilicet domini regis Wladislai et legati — mors acciderit. Ambo etenim in hoc bello perierunt, et nullius ex eis corpora seu cadavera post obitum

²⁰ reperta aut visa fuere. Et licet multi multa loquantur, verior tamen et famosior opinio est, quod rex ipse eodem die, quo pugnatum est — videlicet in profesto Sancti Martini anno Domini 1444 — sero prope locum ipsius pugne in quandam parvam vallem seu fossatum lapsus est, et ibidem inter alios multos, qui fugientes in ipsum fossatum corruiebant, occubuit. Vel secundum

²⁵ quod quidam certi dicunt: inibi prope ipsum fossatum, cum iam esset diluculum, cum Turcis se insequentibus pugnam de novo instituit, et post ipsam pugnam — quia ex apostemate pestilentico multum infirmus erat — ad partem se subducens ea nocte expiravit, nec amplius ab aliquo suorum visus dicitur. Prefatus vero Iulianus legatus altero die fugiendo cum ad quandam ³⁰ paludem seu piscinam valde limosam, que a Danubio impletur, pervenisset equumque, cui insidebat, ex itinere longo sicientem adaquaret, a quodam Wolacho ibidem ab equo deiectus et interfectus ac eciam spoliatus dicitur, corpusque suum ibidem submersum amplius non est visum. Vestimenta vero sua aliqua in partibus Transalpinis exposita apud Wolachos visa sunt, etc. V

³⁵ "Hostis ipse: scilicet magnus Turcus. V

"Id est „protendere, optendere". P

4.

Epistola missa ad supradictum dominum Eugenium papam ex parte dicti domini Iohannis tunc wayvode etc. priores preces pro subsidio contra Teucros sollicitantis etc.

Beatissime pater!

Quantum desiderium habuerim lapsas nuper Christianorum renovare vires et obprobrium detergere, clare satis — ut opinor — beatitudini vestre et litteris^a et nuncio nuper explicatum feci. Iterumque post acceptum in² reversione eiusdem nuntii mei a sanctitate vestra responsum cognitoque, quod beatitudo vestra plurimos catholicos principes in id ipsum admonuerit, crevit desiderium, et pariter cum litteris reverendissimi domini et patris mei, domini cardinalis^b Weneciarum, sanctitatis vestre legati meas quoque litteras ad eosdem principes adhortandos dedi, prout eciam de hoc et a prefato domino cardinali legato, cum quo apud galeas^c beatitudinis vestre multa super hoc negotio contuli, potuit sanctitas vestra magis magisque amplam³ certitudinem accipere. Nunc vero, cum et ab ipso domino legato, item et a capitaneo^d illustrissimi domini ducis Burgundie alta spes mihi de succursu oblata sit, statui et presentibus iterare scripta, simulque per debitum apostolatus et debitum paternum devotius sanctitatem vestram et diligencius obsecrare, quatenus vestra beatitudo renovet sollicitudinem, hiisque rebus²⁰ fidei det opem et operam, ut et ego super fundamento, si quod a sanctitate vestra accepero, magis ac magis figere valeam mee sollicitudinis diligenciam, que quidem non poterit apud me nisi per obitum terminari.

Datum penultima die mensis Novembris anno Domini M CCCC XLV

*

²⁵ ^aLitteris et nuncio: denotat has litteras superiores et nuncium, scilicet magistrum Blasium. V

^bCardinalis: iste dominus cardinalis vocabatur Franciscus, et non fuit legatus ad Hungariam, sed erat prefectus quibusdam armatis galeis domini pape. V

³⁰ ^cGaleas: has galeas conduxerat prefatus legatus per Danubium prope Nicapolim, et ibidem convenerat personaliter cum isto domino Iohanne tunc wayvoda, nunc gubernatore, existente eo in Wolachia cum exercitu in ripa Danubii ex opposito Nicapolis. V

^dCapitaneo: iste capitaneus ducis Burgundie eciam cum ipso legato advenerat ad pretactum colloquium etc. V

4 Beatissime: P f 10r

7 nuncio: nuncio P

8 nuntii: nuncii P

13 galeas: Guleas P

14 super: om. P

21 mee: me P

23 Datum: V f 9r

5.

Epistola ad eundem dominum Eugenium papam ex parte prefati domini Iohannis wayvode, in qua in facto premissis instantia iteratur etc.

Beatissime pater!

Quamquam ex anteactis sumpserim fiduciam, ita ut nec ambigere liceat de optima voluntate, cura, intentione et solitudine sanctitatis vestre ad relevandum tuendumque statum Christiani populi —, dum tamen hiis diebus accepi novas litteras, item renovatam in id ipsum mentem beatitudinis vestre, consurrexit pariter et animus meus nova nove spei opulencia recreatus, quandoquidem ardentis desiderii mei in sponsione accipio et adiutorem dignum et auctorem. Gratias itaque ago beatitudini vestre, que non deserit sperantes in se, orans et supplicans iterum atque iterum, ut sicut hortari me dignatur ultro volentem, sic non deserat ope egentem. De intencione autem mea et promptitudine replicare non opus esse credidi, super hiis enim et scripta et argumenta apertissima mei parte sanctitas vestra hactenus colligere potuit; restat solum promissa adiutoria accipere. In ceteris posse meum non deerit, prout super hiis late aperteque nuper reverendissimo domino meo, domino Francisco cardinali Veneciarum, sanctitatis vestre legato oretenus aperui* desiderium et mentem meam. Quem ex quo cognovi repeticisse urbem, committo eidem et visa et audita referre. Is enim veluti optimus fidei et fidelium procurator, agere poterit fidenter in ipso negotio, pro quo maris terrarumque pericula non expavit.

Ceterum miseram nuper ad conspectum beatitudinis vestre et ex post ad plures principes catholicos magistrum Vincencium^b notarium meum, expectavique hactenus avisamenta super hiis, si que idem apud sanctitatem vestram in conclusionem recepit. Sed cum hactenus superinde nihil specialiter habuerim, opto et exposco, ut sanctitas vestra dignetur tam super illis modis et rebus, cum quibus dictus magister Vincencius abscessit, quam eciam super hiis, que antefatus dominus meus cardinalis de novo specialiter cum beatitudine vestra concludet, quantocius (utputa usque ad medium Aprilis) me cercius avisare.^c Quod quidem facere poterit beatitudo vestra vel per medium magistri Tadei phisici vel magistri Petri canonici Waradiensis, capellani nostri, quem adhuc apud sanctitatis vestre curiam reperiri posse credo; ad quos super hoc specialiter direxi litteras meas. — Conservet Altissimus sanctitatem vestram iuxta vota.

Datum XX. Februarii anno Domini M CCCC XLVI.

*

1 Epistola: P f 10v

3 etc.: om. P

5 ambigere: ambire P

10 accipio: accipito P

18 meo, domino Francisco: meo F. P

27 et: om. P / sanctitas: P f 11r

29 antefatus: antefactus P

31 poterit: V f 9v

*Aperui: scilicet in pretacto loco, de quo in hac superiori epistola tangitur. V

⁵ Vincencium: iste magister Vincencius nunc factus est episcopus Waciensis, qui hoc tempore missus fuerat in re pretacta pro petendo subsidio ad dominum papam de novo, item ad ducem Burgundie et eciam ad quosdam alios principes; sed nichil reportaverat preter verba. V

*Avisare: est terminus novus, in antiquis autoribus non reperitur, sed hic ponitur pro consuetudine moderna. V

6.

Epistola ad ipsum dominum Eugenium papam pro facto
Waradiensis ecclesie — que non bene plena reperta est

Beatissime pater ac sanctissime domine!

Posteaquam in rebus hiis versari cepi, quas adversum fidei ac patrios hostes bello armisque prosecutus sum, sepenumero mihi suasum reminiscor, ut sicuti aforis, ita et interno statui regni huius partes operamque impenderem. Id quamvis iusta ratione non caruerit, comodius tamen semper ratus² sum hoc negotio me solutum esse, idque operis aliis dominis baronibus et magnatibus agendum relinquere, mihi autem reservare hoc potissimum, quod semper ardens in votis contuli: ut adversus hos perpetuos nobis et crucis Christi emulos vires laboremque expenderem. Habui ad hoc ex pluribus magnatibus socios, quorum opitulamine datam secutus fortunam institi, laboravi et conatus sum, ut cupiti exitus desiderio succedentem equarem operam. Nichilominus quantum ad has terras gubernacioni mee creditas, eciam hucusque Domino volente tali diligencia usus sum, ut ab internis quoque dissensionibus salve illesequerentur. Et hoc quidem hactenus.³

²⁵ Nunc vero, cum post hunc novissimum conflictum,^b quem maiori defectu, quam priores transegimus,^c vires reassumere opere^d precium habeam, magis ac magis eniti studui, ut parcium harum et integrare pacem et conservare valeam integratam, quatenus domestica quiete forcior ad externa pariter propulsanda expedicioer existerem. Verum unum mihi impedimentum imminabat in re ista, cui eciam sub sanctitatis vestre fiducia obviare disposui.⁷

³⁰ Res ita se habet. Dum diebus superioribus post conflictum memoratum plurimorum communiter aures fama pervolasset de casu condam reverendi patris, domini Iohannis de Dominis, episcopi^e Waradiensis, festinavere plures: alii occupare castra, extorquere census de bonis ecclesie eiusdem, alii^{8, 9} promovere quosdam, qui indigenis huius patrie feruntur suspecti. At ego¹⁰ hoc medio tempore, quo solium regale sub ambiguo ducitur, secludens favo-

12 cepi: om. P

20 institi V *correctum videtur*: insteti P

23 volente: P f 11v

30—31 cui . . . habet: om. P

31 post: V f 10r; om. P

33 episcopi: Epli P

rem privatarum personarum, affectione precipua, quam ad Beatissimam Virginem et Sanctum Ladislaum, patronum nostrum gero — quorum alterius nomini dedicata, alterius vero sacre in ipsa ecclesia quiescunt reliquie —, ceterum compaciendo eciam statui eiusdem ecclesie, que dirutis iam et collapsis turribus,⁵ stallis et choro cottidianam intransibilibus minatur ruinam, volui pro eligendo idoneo ipsi ecclesie pastore magis publico ordine procedere. Itaque etc.

*

¹ Ratus: a „reor, -ris” V

¹⁰ ² Conflictum: de quo videlicet est superior epistola: „Communem casum” V

³ Transegimus: iste terminus hic non intelligitur illo modo, prout in iure „transigere” dicitur, sed transegimus pro „peregimus”. V

⁴ Opere precium: „utile, necessarium” V

¹⁵ ⁵ Episcopi: iste dominus Iohannes episcopus Waradiensis ac Simon de Rozgon episcopus Agriensis perierunt in pretacto conflictu cum rege et legato. V

⁶ Turribus: harum turrium ecclesie katedralis Waradiensis una cecidit in dominica „Iudica”, recte circa horam sextam, que erat hora prandii, anno Domini 1443, tempore dicti domini Iohannis episcopi, qui in pretacto bello periit. Ubi nota unum miraculum, recte (meo iudicio) memoria dignum. —
²⁰ Erat sub ipsa turri wolta quedam seu sacristia wolcata, in qua reliquie sanctorum, et presertim caput et utraque manus Sancti Ladislai solebant conservari, et ibidem eciam a populo visitari. Cumque pretacto die ad ecclesiam ipsam atque ad visitandas easdem reliquias maxima populi multitudo convenisset, tandem post multum concursum populi succustos — vel expectatione fatigatus, vel forte ne horam prandii negligeret — non reposuit caput ipsum ad locum seu armarium pro eius conservacione deputatum, sed dimisit simpliciter in altari in ipsa sacristia habito, ad quod exponi seu collocari consueverat, dum a peregrinis visitabatur, nullumque tegumentum aliud
²⁵ capiti ipsi adhibuit, nisi quoddam tenuissimum peplum, et eo coopertum ibidem reliquit, ac clausa sacristia ad refectionem exivit. Quo exeunte vix quidem media hora transierat: cecidit et corruit turris pretacta, rupitque casu suo sacristiam ipsam subtus se habitam, omnemque murum eius usque ad terre superficiem subvertit, capite ipso et ceteris reliquiis in ipsa sacristia
³⁰ existentibus, inter ipsam ruinam et acervos ac magnam molem lapidum circumclusis. Fit rumor primum in curia episcopi, dehinc mox in civitate; rumori additur clamor, fit denique tristis concursus ad castrum, credentibus et opinantibus omnibus, quod caput pretactum ac alie reliquie antedictae per impetum tanti casus ac molem tot lapidum in pulverem fuerint comminute.
³⁵ Sed longe aliter divina dispositione factum est. Nam dum ex ipsa populi multitudine, que convenerat, tot quot attingere poterant — ad mille prope hominum manus — lapides ipsos dirutos evolvere cepissent, ab hora supra-

5 cottidianam: quottidianam P / minatur: minantur P

6—7 procedere: precedere P

tacta continue laborando atque molem ipsam ac ruinam evolvendo, vix tandem circa occasum solis loca ipsarum reliquiarum et altare, in quo caput pretactum dimissum extiterat, attigerunt. Cumque interea in inquirendo dictas reliquias planctus et gemitus emitteretur, finaliter repertum est ar-
⁵ maria et cistas seu scrinia omnia ne confracta solum, sed quasi omnino contrita. Reliquias autem cum perquisissent, invenerunt primum caput Sancti Ladislai in eodem loco et altari, in quo relictum fuerat, eodem quo supra dixi peplo coopertum, sane et integre ab omni ruptura conservatum; ymmo quod maioris apparet miraculi, stabat supra caput illud immediate lapis quidam
¹⁰ ita grandis, ut humanis brachiis non poterat circumplecti, qui preter ruinam et molem pretactam potens naturali ordine et sufficiens fuisset ad ipsum caput una cum theca, in qua consistit, ad partes minimas conterendum. Sed divino nutu disponente nec lapis ipse pregrandis, sed nec impetus tante molis ipsi capiti aut ossibus reliquiarum aliarum eiusdem sancti ne solum fractu-
¹⁵ ram nullam, sed neque rimam aut scissuram minimam incutere seu intorquere valuerunt. Specialiter vero manus seu brachium utrumque ipsius sancti, item etiam brachium Sancte Agathe — quod propter metum et incursum Turcorum ab ecclesia Orodiensi per capitulum loci eiusdem ad ecclesiam Waradiensem pro tuciori conservacione assignatum fuerat — integra
²⁰ simul cum ipsorum thecis argenteis desub eadem ruina levata sunt. Quibus omnibus cum magna Dei laude habitis et visis episcopus pretactus raptio capite ipso in sinum suum, item aliis reliquiis pretactis ad manus aliorum collocatis una cum populi multitudine post solis occasum eodem die egerunt processionem ad vicinas ecclesias, laudando et magnificando Deum, qui glorificat sanctos suos et glorificatur in eis. Paulus. V
²⁵

7.

Epistola ex parte eiusdem ad cardinalem Aquilegiensem et
 camerarium sedis apostolice pro facto dicte ecclesie

Reverendissime pater et domine!

Ignotus scribo, sed haut omnino ad ignotum; fama enim celebris noticiam
³⁰ vestre reverendissime paternitatis mihi veluti presentem reddidit. Et ob hoc non meis, sed vestre reverendissime paternitatis vulgatis meritis et humanitati innixus confidenter aggredior orans et deprecans, ut in facto Waradiensis ecclesie voto et litteris meis — ymmo non meis, sed tocius huius patrie — apud sanctam apostolicam sedem opem ferre dignetur operamque
³⁵ impendere, ut compos huius voti idoneus reperiar favore apostolico, quem pluribus serviciis hactenus comparare contendi.

Recommitto me in omnibus factis meis reverendissime paternitati vestre, cui me in filium et servitorem specialiter offero, si tamen grate ab eadem mereor adoptari.

⁴⁰ Datum. .

28 Reverendissime: P f 12r

32 innixus: nixus P

37 Recommitto: Recommendo P

8.

Ex parte eiusdem domini Iohannis wayvode ad Baptistam electum Teatinum, qui alias fuerat in Hungaria cum domino Iuliano legato orator apostolicus, pro eodem facto — sed est truncata

Reverende in Christo pater!

Brevis illa conversacio et noticia, quam ante hoc ferme biennium cum paternitate vestra habuimus, infixit nobis de humanitate vestra fiduciam, ut in rebus nostris confidenter eandem paternitatem vestram aggrediamur. Itaque sciat paternitas vestra, quod vacante nunc Waradiensi ecclesia mira concordia comitum et indigenarum huius comitatus et patrie — credo, ut non absque divino nutu.

9.

Epistola ex parte eiusdem ad quendam Andream de Sancta Cruce, advocatum pallacii apostolici, pro facto premissis etc.

Venerabilis amice dilecte!

Plura audivimus de persona tua, que nobis grata fuere, potissime vero de integritate et affectione, quam ad hoc regnum Hungarie et eius incolas habuisse diceris a pluribus temporibus, presertim autem a diebus condam serenissimi domini Alberti regis etc. Nam fertur in omnibus fere negociis, que hinc direccioni tue committebantur, efficacem te et fidelem illic apud apostolicam sedem fuisse advocatum. Ob quod confisi de humanitate tua, volumus tibi et presenciam facta, pro quibus nunc misimus, recommittere et ad futura dirigenda te requirere —, si tamen dignum duxeris inter alios et noster advocatus appellari.

Rogamus ergo, ut in facto Waradiensis ecclesie iuxta vota nostra in litteris desuper missis expressa cum aliis amicis nostris velis laborem pro honore nostro impendere, quatenus huiusmodi votorum compotes effecti et sancte apostolice sedi et omnibus, quibus honor noster et profectus carus fuerit, reddamur cordialius obligati.

Datum . . .

*

2 qui: *correxi ex* quia VP

7 nostris: V f 10v

11 Epistola: *om.* P

12 etc.: *om.* P

13 Venerabilis: P f 12v

19 Ob quod: Ob hoc P

“In litteris : refert se ad litteras pretactas, que incipiunt „Posteaquam”; quarum tamen maior pars est abstracta, in qua denotabantur electio et vota etc. V

10.

Ex parte eiusdem ad magistrum Tadeum phisicum apostolicum
etc. pro eodem facto — et mansit truncata

Egregie vir, amice singulariter dilecte!

Iam pridem cognita nobis humanitatis vestre affectio non parum com-
modi contulit, ad futuraque fiduciam prestat, ut post curam, quam domui
nostre amicitia vestra fideliter impendit,* honorem eciam nostrum et pa-
cem securius vestre directioni committamus. Paucis itaque sciat amicitia²
vestra, quod sub hoc ambiguo solii regalis etc. nolentes ferre hanc ma-
trem nostram ecclesiam Waradiensem manibus laicalibus etc.

*

*Impendit: curaverat enim eidem aliquos infirmos, dum erat hic in
Hungaria. V

11.

¹⁶ Epistola ex parte comitis et nobilium comitatus Bihoriensis
ad dictum dominum Eugenium pro facto dicte ecclesie etc. —
et est truncata

Beatissime pater et sanctissime ac metuendissime domine!

²⁰ Post oscula sanctitatis vestre pedum beatorum. — Superioribus hiis tem-
poribus, in quibus plurimi in hoc regno Hungarie domestici turbines et
conflati fuere et deducti,* divino et beatissimi regis, Sancti Ladislai, patroni
nostri presidio is noster comitatus et hec patria³ nostra ampliorem quam
cetere partes eiusdem regni pacis partem fovit et tenuit. In idque et in pre-
senti convencione, quam cum magnifico Iohanne wayvoda, principali post
²⁵ Deum tutore nostro, hac ratione habuimus, provisum est et iuramento fir-
matum, ut si quispiam forte in hiis partibus turbaciones vel spolia attemp-
taverit, mox in eum unanimi insultu animadvertere⁴ teneamur. Hoc equidem
ita se habet.

8 futuraque: futura P / prestat: præt P

10 Paucis: P f 13r

12 etc.: om. P

15 Epistola: V f 11r

22 nostri: nostro P / et hec: in hec P

Verum, pater beatissime, antequam eatur ad factum, volumus et occa-⁵
sionibus, que in id conducere possent, maturius obviare etc.

*

*Deducti: duraverat enim ante hoc tempus disturbium post obitum domini Alberti regis iam prope per quinque annos. V

⁵ *Patria: nam in comitatu Bihoriensi et in circuitu prope Waradinum, ac eciam in partibus Transsilvanis disturbia non fuerunt admissa, sed Deo volente in maiori pace, quam alie partes regni fuerunt conservate. V

*Animadvertere: „animadversio” hic capitur pro „inflictione pene” V

12.

Ex parte eorundem ad collegium cardinalium pro eodem facto

¹⁰ Reverendissimi patres et domini prestantissimi!

Cupidi conservare pacem patrie scripsimus ad sanctissimum dominum nostrum pro facto Waradiensis ecclesie secundum id, quod eiusdem ecclesie et nostre quieti commodius visum fuit. Supplicamus ergo humiliter, quate-²
nus in ea parte favore omnium abiecto nostre potius pacis — quorum res
¹⁵ agitur — dignemini esse auctores, instareque apud prefatum dominum nostrum, ut res ea, pro qua supplicamus, concupitum sorciatur effectum.

13.

Epistola ex parte domini Iohannis wayvode ad dominum Georgium de Cesarinis, fratrem condam domini Iuliani legati etc. in facto
premisso

²⁰ Reverende in Christo pater, honorande nobis et singulariter adoptate! ¹

Quo pacto animus meus afficiatur reverende paternitati vestre, ex* supe-
rioribus litteris meis — si tamen grate suscepte sunt — eadem vestra reve-
renda paternitas colligere potuit. In quibus recolo et me et facta et honorem ²
et statum meum singularissime et ex corde ipsius vestre paternitatis beni-
²⁵ volencie, amicie et dilectioni perpetuo commisisse. Itidem nunc repetendo ³
opto, ut benivolenciam hanc utrimque inter nos Deus ipse firmare dignetur.
Plura de hoc paternitas vestra senciet mei parte in posterum. ⁴

2 etc.: om. P

12 ecclesie: P f 13v

19 premisso: promisso P

22 eadem: om. P / vestra: V f 11v

23 recolo: recollo P

Verum occurrit nunc certum mihi factum expediendum apud sanctam⁵
apostolicam sedem, quod quidem — fateor — et honorem meum concernit
et statum. Puta de ecclesia Waradiensi, que in terris gubernacioni⁶ mee cre-
ditis sita est, ianuaque Transsilvanarum parcium, quarum onus et wayvo-⁷
datum suffero. In isto facto iuxta vota mea et comitum ac indigenarum illius
patrie scripsi ad sanctissimum dominum nostrum, prout ex litteris desuper⁸
missis poterit reverenda paternitas vestra edoceri. Rogo igitur et instanter
rogo eandem vestram reverendam paternitatem, quatenus dignetur cum
aliis amicis meis factum hoc nomine meo in manus desumere, et iuxta vota
¹⁰ expeditum reddere, instareque apud prefatum dominum nostrum et sacrum
collegium reverendissimorum dominorum cardinalium, ut ostendant in hac
mea prima instancia, si in aliquo reputantur servicia⁹ mea et propositum
adhuc efficacius serviendi rei publice Christiane, sique aliquo favore dignus
existo.

Intelligat paternitas vestra, que scribo, et ita referre poterit prefato sacro⁹
collegio. — Patria illa, in qua dicta ecclesia preeminet, multum unita est¹⁰
mihi ad agendum reassumendumque vires contra perfidos Teucros, que qui-
dem voluntate Dei adhuc conservata est ab internis dissensionibus. Ecclesia
eciam prefata et eius castra finitima et quasi inter fauces sunt dictis partibus
²⁰ Transsilvanis. Nullo igitur modo elongari potero a patria illa et agere libere
contra prefatos fidei hostes, si ponetur in dictam ecclesiam aliquis et mihi et
dicte patrie de pace suspectus. Quapropter paternitas vestra intuitu mei eo
forcius instet, quo magis eidem cor meum aperui in re ista. Non est levis
causa, si sedes apostolica ponderare voluerit! Ego rem istam statui conser-
²⁵ vare solide et non permittere mocionem in illa patria; ad quod quidem om-
nium¹¹ quasi prelatorum et baronum regni, pacis amatorum intrinseca mihi
vota concurrunt.

Ceterum quantum profuerit mihi hactenus inquisicio mea de statu reve-
rendissimi domini Iuliani¹² legati, fratris vestri et patris mei, et quid senciam,
³⁰ is magister Petrus,¹³ notarius et capellanus meus, quem oretenus super hoc
informavi, paternitati vestre referet; cui credere placeat in dicendis.

Datum XXVIII. die mensis Aprilis anno Domini M CCCC XLV.

*

3 Puta: ^vputa P / de: om. P

4 Transsilvanarum: transsilvarum P

7 Rogo: P f 14r

8 vestram reverendam paternitatem: R. v. P. P

10 expeditum: adpetitum P

11 ostendant: ostendat P

13 publice: pubeo P

21 fidei: om. P

22 eo: om. P

26 mihi: V f 12r

30 capellanus: P f 14v

31 referet: refert P

*Ex superioribus: scripserat enim et prius ad eum litteras post periculum dicti domini Iuliani legati, quarum hic tenor non habetur. V

*Gubernacioni: tunc, dum hee littere scribebantur, Iohannes wayvoda non erat gubernator generalis, sed iste partes — ex hac parte Ticie versus
 5 Waradinum — erant sue gubernacioni commisse in congregacione generali, que in Alba Regali anno Domini 1445 circa festum beate Dorothee habita fuit. V

*Servicia mea: scilicet que fecit pro defensione Christianorum contra Turcos. V

10 *Omnium quasi: hoc ideo dicit, quia aliqui ex prelati et baronibus erant contrarii in hac parte voto ipsius domini Iohannis wayvode. Attamen pacis amatores eidem consenciebant etc. V

*Iuliani legati: de obitu istius domini legati superius tetigi et solvi dubium etc. V

15 *Petrus: qui scilicet cum hiis omnibus supratactis litteris pro facto ipsius ecclesie Waradiensis missus fuerat ad sedem apostolicam; et nunc est custos et canonicus eiusdem ecclesie. V

14.

Ex parte domini Iohannis wayvode ad magistrum
 Tadeum, phisicum supratactum, post consecutum votum in facto
 Waradiensis ecclesie

Venerabilis et egregie doctor!

Spei ac fiducie nostre aperte iam collegimus effectum, dum redeunte a Romana curia magistro Petro,* capellano nostro, intelleximus, que et qualiter in facto Waradiensis ecclesie egeritis, cum quantaque diligencia et
 25 solitudine omnia — eciam alcius, quam exquirere scivissemus — apud sanctissimum dominum nostrum ac reverendissimos dominos cardinales expederitis. Gracias certe agimus Deo et integre amicie vestre, et si quid^a in nobis humanitatis est, optamus dari locum, ut mutuate benivolencie debitum cum fenore redderemus.

30 Gaudemus itaque de assecucione voti nostri, in quo tam Deo quam ecclesie illi complacere optabamus. Et re vera, quantum nobis promocio persone³ illius complacuit, tantum, ymmo et amplius liberacio ecclesie per personam⁴ consecuta. Actum enim est, ut promota persona illa promota quoque est et⁵ libertas ecclesie, atque iam de facto in pristinum statum collocata. Ex⁶
 35 quo quidem eventu, amice dilecte, colligere poteritis, quo animo et in quem

finem pro dicta ecclesia instetimus etc. Verum de hiis plus facto, quam verbis ⁷ agere optaremus etc.

Datum in penultima die Decembris anno Domini M CCCC XLV.

*

*Petro : qui scilicet pro hac re missus fuerat, ut ex superioribus patet. V

15.

Ex parte eiusdem ad dominum patriarcham Aquilegiensem,
cardinalem et camerarium etc. in eadem re

Reverendissime pater et domine!

Compos voti effectus gratias ago auctori, dum presertim exaudiri et inco-
gnitus promerui. Id certe magis dignacioni vestre reverendissime paternitatis, ²
¹⁰ quam meritis meis ascribens, rogatum facio Deum, ut gratuito huic muneri
gratitudinem referendi posse concedat. Itaque de provisione Waradiensis
ecclesie hec actio est, que — sicuti optavi — vestre reverendissime paterni-
tatis opificio conducta et patrie huic mihi quietem et ecclesie ipsi
libertatem donavit. Quo quidem allectus beneficio magis ac magis accendor ⁴
¹⁵ ad gratias agendas, utpote rem gratam grato patrono consecutus. Accedit ⁵
huc alta humanitas illa, quam reverendissima paternitas vestra in expedi-
cione bullarum* ostendere dignata est. In qua re quantum mihi delatum sit, ⁶
non facile meritis comprehendo; verum tucius credidi vires ad gratitudinem
erigere, quam dignacionis tam humane verbis nunc estimare modum etc.

*

*Bullarum : quia ad solam obligationem bulle iste fuerunt remisse, quod
apud apostolicam sedem non solet sepe fieri sine pecuniis etc. V

2 etc.: om. P

3 in: om. P / anno Domini M CCCC XLV: anno etc. XLV-o P

5 Ex parte: P f 15r / Aquilegiensem: Aquilensem P

11 posse: V f 12v

13 quietem: quietem P

19 etc.: om. P

16.

Ex parte eiusdem ad dominum cardinalem Tarentinum in re eadem

Reverendissime pater!

In reversione magistri Petri, capellani nostri a Romana curia optime intelleximus, quam caritatem et quem amorem atque affectionem erga nos supra
⁵ spem et preter notitiam ostenderit reverendissima paternitas vestra in hiis, quibus ad sanctam apostolicam sedem recursum habuimus, presertim vero in facto Waradiensis ecclesie. In quo quantum de voti assecutione, tantum
² certe, vel amplius delectat nos hanc gratiam talibus patronis suscepisse, quos non meritum precedens, sed propria humanitas coegit ad nostram
¹⁰ humanitatem excitandam.

Itaque autore Domino invigilare curabimus, ut si meritis precedere nequivimus, saltem digna gratitudine succedamus, specialiter ut locus sit aprior operibus potius, quam sermone vestram et item aliorum patrum nostrorum erga nos benivolenciam provocare etc.
³

17.

Ex parte eiusdem ad Ragusinos

Nobiles et prudentes viri, amici nostri dilecti!

Cum semper gratissima fuerint nobis humanitatis vestre scripta, tamen
¹ hec novissima, que ab hiis cursoribus accepimus, eo graviora fuere, quo maioribus condimentis redolebant. Quid enim aliud in eis legimus, nisi fidem,
² ²⁰ benivolenciam, caritatem et humanitatem integram, quid denique, nisi curam, sollicitudinem et promptitudinem ad negocia fidei profectumque fidelium et bonum statum populi Christiani! Que cum ita sint, restat, ut et
³ pari benivolentia respondeamus.

Primum igitur super notificato reditu reverendissimi domini nostri,
⁴ ²⁵ domini cardinalis* Veneciarum, atque super missione litterarum suarum, per quas super certis utilibus rebus avisati fuimus, magnas humanitati vestre grates dicimus. Demum vero, ubi super statu et successibus nostris inquirere
⁵ dignum duxistis, id quidem ad obligationem nostram sinceriter reputamus, superinde caritati vestre non aliud significare valentes, nisi quod volente Domino cum sanitate corporis et in bona spe stamus, ac iuxta posse pro salute
³⁰ populi Christiani servire intendimus Deo, qui non deserit sperantes in se.

5 in hiis: P f 15v

14 etc.: om. P

20 integram: V f 13r

26 fuimus: fuerimus P

28 ad: om. P / nostram: P f 16r

Plura superinde et cerciora ad mensem Aprilis caritati vestre intimare⁶ poterimus, quoniam ad id tempus et ab apostolica sede et a pluribus katholicis principibus^b responsa affutura prestolamur —, hoc unum addentes, quod in omnibus nobis possibilibus nobili illi comuni vestro et ad honorem eiusdem nos paratos offerimus.

Datum in opido Debreczen XX-ma Februarii anno Domini M CCCC XLVI.

*

^aCardinalis: de quo videlicet in superioribus litteris fuit facta mencio. V

^bPrincipibus: ad quos videlicet magister Vincencius, de quo supra fuit mencio, erat missus. V

18.

¹⁰ Ex parte eiusdem ad dominum cardinalem Weneciarum super eodem facto, prout ad Ragusinos

Reverendissime pater!

Hiis diebus cursores nobilium de Ragusio attulerunt nobis litteras^a reverendissime paternitatis vestre, ex quibus intelleximus et modum et tempus¹⁵ reditus vestri ad urbem. Gaudemus itaque de incolumi reditu, sed non minus de optato aditu vestro ad conspectum sanctissimi domini nostri, utpote habituri deinceps et voti et desiderii nostri fidentissimum interpretem, presertim dum nec ignotum vobis, nec inexpertum quicquam expetere sub ambiguo intendamus.

²⁰ Sic igitur hiis scriptis reverendissime paternitatis vestre exhilarati, ac magis magisque in fundata dudum intencione nostra solidati, deliberavimus paucis verbis magna illa et utilia fidei et fidelium negocia paternitati vestre recommittere. Rogantes, quatenus ea, que audivit^b et vidit^c atque expedire²⁵ novit rebus et profectui Christiani populi, velit reverendissima paternitas vestra apud conspectum prefati sanctissimi domini nostri ac sacrum collegium reverendissimorum dominorum cardinalium proponere, dirigere, sollicitare et ad conclusionem effectumque conducere, nobisque bono tempore omnia, que conclusa fuerint, notificare, ut et nos sciamus nostris³⁰ correspondere promissis.

Datum XXI. Februarii anno Domini M CCCC XLVI.

*

^aLitteras: de quibus in hac precedenti epistola fit mencio. V

^bAudivit: scilicet dum pariter in colloquio fuerant, prout in superioribus tangitur. V

^cVidit: dum videlicet ibat cum galeis. V

10 Weneciarum: Venaciarum P

22 utilia: P f 16v

26—27 sollicitare: V f 13v

19.

Ex parte illius promoti ad Waradiensem ecclesiam ad dominum
cardinalem Tarentinum

Reverendissime pater et domine!

Novi, quod grandia remotaque in audiencium ponuntur arbitrio; ideo
si multa loquar de solitudine, studio et laboribus, quos a die — utinam
felicioris — promocionis mee adhibui, quo cicius, rectius et efficacius potuis-
sem debito^a meo satisfacere, nescio, si singula ad credendum legi queant.
Verumtamen hoc audenter assero, nihil me pretermisisse in eo, quod iuxta²
posse effici agique poterat. Itaque gracias acturus potius, quam satisfactu-³
rus debito meo, commisi huic magistro Petro,^b capellano domini Iohannis
wayvode, ut cure, solitudinis effectusque et defectus mei exponat negocia
—, rogans et obsecrans eandem reverendissimam paternitatem vestram,
ut non egre ferat filio, si impotencia fractus affectum dumtaxat offerre, et
effectum differre cogitur. Quoniam non erit dubium, quin vita comite suum⁴
semper possessorem^c decenti obsequio recognoscet etc.

*

^aDebito meo: scilicet que pro bullis habebat expedire iuxta obligacio-
nem pro eis factam, ut supra tetigi. V

^bPetro: iste magister Petrus hic iam altera vice fuit missus ad curiam
Romanam ad solvenda debita bullarum pretactarum etc. V

²⁰ ^cPossessorem: iste enim dominus cardinalis fuit principalis suus promo-
tor. V

20.

Ex parte Iohannis prepositi Waradiensis ad dominum Nicolaum
decanum Cracoviensem

Venerande mi pater et domine!

Infelici occupatus tempore^a via,^b quam optabat animus, incedere minime
potui, verum revector in meam infinite temptacionis domum, ipsemet — ut
vera loquar — ignoro, quo iam consistam gradu.^c Non, pater, ut omnia²
oblitus sim condicionis mee, neve inter solidum et lubricum differentiam
non esse putem, sed quia id de statu meo explicare nescio, quod fortasse

1 ecclesiam: et *add.* P

4 audiencium: in *add.* P / ideo: ideo P

8 pretermisisse: pretermisisse P

14 erit: P f 17r

15 etc.: *om.* P

26 verum: Vep P / revector: revector P

- reputare scio, presertim dum et nunc aliud apponi^a mihi, atque aliud
 opponi^b conspiciam. Accedit ad hec et ille gravissimus vite mee turbo, quo³
 meus tanta confusione iam fluctuat animus, ut inter dextram et sinistram
 hominum^c non facile discrecionem connicere sciam. Quamobrem digne — ut⁴
⁵ credo — excusatum me habere paternitas vestra potest, si hucusque sepius
 non scripserim: dolorem forte cumulassem patri, vel proprium saltem non
 satis explicassem tedium. Iudicia eciam hominum secreta pertimui, quorum⁵
 formidine plerumque coactus profiteor hoc me solum scire, quod nesciam,
 et interdum proprium quoque anxius ignorare vocabulum.
- ¹⁰ Semel dixi et proposui me, quoad vita durat, in persona, corde, animo⁶
 et obsequio semper vestrum fore; id pluries replicare fortasse adulatoris
 esset. Sed utinam paternitas vestra non mei oblita sit: magna profecto⁷
 sublevacio anxietatis^d mee foret! At non mirum: felices enim in hoc mundo⁸
 memoria consequitur. Ita et ego dum felix^e videbar, vigeat mei apud⁹
¹⁵ patrem memoria; sed nunc, mutata^f sorte, cum felicitate pariter extinguitur.
 Scio, pater, quid de me alibi agitur;^g non magno mihi pretio venit —, amicos¹⁰
 pocius perditurum me fortasse perdoleo. Verum committo divine per omnia¹¹
 voluntati, feram ut potero, quia iam alea^h iacta est. Credebam me magno¹²
 fundamento innixum — et ita adhuc credo —, sed quia hiis turbinibus et¹²
²⁰ magne turres concidunt, parum referet, si ego pariter huius tonitruui machi-
 nis deturber etc.

*

^aTempore: quia hoc tempore adhuc vigeat disturbium in aliqua parte. V

- ^bVia: suscepit enim viam ad Italiam pro studio, sed propter insidias
²⁵ latronum, et eciam quia inhibitus fuit ab isto transitu per condam Math-
 konem banum, a Zagrabia retrocessit, et propterea dicit infra: „revectus”
 etc. V

^cGradu: videlicet propter perplexitatem, quam suscepit. V

^dApponi: scilicet promocionem per amicos. V

^eOpponi: scilicet simulacionem propter occultos competitores. V

^fHominum: quia aliqui videbantur veri amici, sed erant simulati. V

^gAnxietatis: scilicet ex tali perplexitate suscepta. Dubitabat enim, si
 debeat se intromittere de promocione oblata vel ne. V

^hFelix: „in pace”. V

ⁱMutata: scilicet in perturbacionem. V

^kAgitur: per occultos videlicet competitores. V

^lAlea iacta est: hoc dicunt olim fuisse dictum Cesaris dicentis:
 „Eatur” inquit, „alea iacta est”; et nunc susceptum est quasi in prover-
 bium. V

1 apponi: opponi P

3 et sinistram: V f 14r

5 me: mee P

11 adulatoris: P f 17v

16 magno: om. P

21 etc.: om. P

21.

Ex parte episcopi Waradiensis ad dominum Natalem episcopum
Nonensem in Dalmacia, doctorem theologie

Reverende pater!

Dignam eo munere crediderim paternitatem tuam, ut virtute ac integritate
sua plurimorum sibi animos conciliet, quandoquidem egregia fama dignitatis
tue laudem tibi reddere prius, quam acquirere idonea videatur. Cuius sane rei
venerabilem et preconem et testem in sinu habere me letor reverendum domi-
num meum Demetrium,* episcopum Zagrabiensem, qui vel horam quidem vix
unam tui memoria, tui laude, tui denique illustracione vacuam transire pati-
tur, simul me quoque perlicit assidue, ut in regionem tue benivolencie tue-
que dilectionis commigrare non ommitterem. Consensi libens adhortanti ul-
tro cupidum; verum merita prius quam scripta cum paternitate tua communi-
care sacius ducebam. Nichilominus ne nuncio^b huic omnino tacitus abessem,
institui eundem orientis huius noticie indicem esse, scriptisque et honore pre-
venire volui, quam preveniri. Accipiat itaque velim paternitas tua affectum
hunc sincero manasse pectore, non pigeatque temporis, quo deinceps duorum
pro uno episcoporum pater appellari dignaberis. Tuum erit future benivolen-
cie spem gravidam gerere, nobis vero vegetare eam ius phasque instat, ita ut
merito impressa prius, quam ostensa mutua ipsa dileccio videatur. Hec —
ut ita proloquar — affectus ipse meus et tua humanitas me subigit. Enimvero
si umquam presenciam tuam intueri licebit, ampliora honori tuo exhibere,
quam eloqui in animo est.

Ceterum explicare poterit hac vice is nuncius, quo pacto quoque desiderio
prefatum patrem meum, dominum Zagrabiensem et videam et retineam.
In cuius profecto factis et rebus quicquid paternitas tua egit^c hactenus
cordialissime — ut audio — agetque, par mihi cum eo exinde editur obli-
gacio. Nam id totum, quod sibi prosperum, quod utile, quod denique onero-
sum vel egre, idem mihi cum eo pariter dividue necesse est, ut fiat. Regni
nostri nondum omnino quietati turbines et in ipsis nostris factis,^d quominus^e
placide expediantur, turbinem faciunt. Attamen speramus, ut paternitatis
tue opera, nostro eciam adnису,^f ultro citroque ea omnia expedita ex impedito
reddantur. — Valeat paternitas tua feliciter.

Ex Waradino XX. mensis Decembris anno Domini M CCCC XLVII.

2 Nonensem: *om.* P

11 dilectionis: P f 18r

11—12 ultro: ultero P

12 merita: V f 14v

16 sincero: sincere P

23 hac: hos P / nuncius: nuncius P

27 prosperum: properum P

28 egre *sic* V: egere P

30 Attamen: P f 18v

*Demetrium: iste dominus Demetrius Czupor, prius episcopus Tininiensis, translatus fuit per dominum Eugenium papam ad ecclesiam Zagrabienensem etc., sed usque hoc tempus possessionem eiusdem habere nequivit de manibus comitum Cilie, qui eius castra conservant. Et hoc tempore iste⁵ dominus Demetrius stabat in Waradino apud dominum episcopum, amicum suum. Paulus. V

*Nuncio: scilicet quem ipse dominus Demetrius episcopus pro facto suo ad eum hoc tempore ex Waradino mittebat. V

*Egit: scilicet apud sedem apostolicam laborando. V

*Factis: scilicet domini Demetrii episcopi. V

*Quominus: „ut non” V

*Adnisu: „conatu” vel „opera” V

22.

Ex parte eiusdem ad quendam nobilem Ragusinum

Nobilis amice dilecte!

Nuper familiari colloquio tuo, nunc vero litteris quam plurimum delectatus sum, in quibus sermo ipse — veluti quidam locuples testis humanitatis tue — notam caramque virtutem tuam magis ac magis apud me reddidit amabilem. Quamobrem optarem et ego qualitatem potius affectus mei,² quam sermonem tibi nunc referre, ut doctus magis disceres, quantum potens²⁰ sit benivolentiae condicio rebus ipsis apcius, quam verbis amica certamina evincere. Enitar certe, ne uti in institutione amicicie tu prior, ita et in prosecutione superior fias. Sufficiat nunc astipulari³ in hoc federe, ut de cetero tucius confidas et recurras, si opus fuerit, ad affectum non modo paratum, sed occurrentem votis tuis. — Vale.⁴

*

*Astipulari: pro „consentire” V

18 affectus: effectus P

19 sermonem: sermone P

20 benivolentiae: V f 15r

21 *primum* in: om. P / amicicie: amicie P

22 Sufficiat: Sufficit P

23.

Ex parte domini Iohannis gubernatoris ad dominum Fridericum regem Romanorum et ducem Austrie et Stirie etc.

Serenissime princeps!

Dum hiis diebus littere maiestatis vestre in hac convencionem generali¹ legerentur, placuit communi deliberacione, ut super hiis, que ad partem² meam obiciebantur, sicuti coram vocaliter, sic apud maiestatem vestram presentibus scriptis rationem reddere non postponerem. Scribit itaque serenitas vestra, qualiter ego nuper,³ dum apud terras comitum Cilie exercitualmente progredere, nulla diffidacione premissa, immo contra propria mea pacifica scripta, in quibus maiestati vestre servicia mea pollicitus fueram, ducati Stirie plurima dampna et nocumenta intulerim etc. — Placuit, serenissime princeps, audire, ista quo animo serenitas vestra ponderaverit, ut locus apertior daretur rescribendi, quo rem et casum hunc nude expedire vis iusque adesset.

Igitur dum post multiplices in terra celoque crudeles et inhumanas iniurias⁴ susceptas nuper domini barones huius regni provocata arma adversus pretactos comites Cilie movere decrevissent,⁵ ego tamquam capitaneus⁶ in id opus deputatus⁷ fui, nusquam — fateor — illa intencione, ut vel contra maiestatem vestram, vel subditos seu terras eiusdem diffidacionem vel guerram commoverem, sed sicut scriptis pacificis expresseram, ita et mente gerebam: servicia potius mea, quam offensionem maiestati vestre semper inferre. Unde et illa dampna, que hac vice terris et subditis serenitatis vestre illata feruntur, non meo certe studio, non intencione, non denique preconcepta voluntate, sed illorum dampnificatorum insperata et vehementi provocacione id evenit. Ego enim illata mihi arma offendi⁸ prius, quam aliis intuli. Nam dum prope castrum⁹ Borlin exercitualem descensum posuissem, re vera omni nocendi intencione abiecta, per notabiles commilites ac nuncios meos castellano eiusdem castri, qui Frigk nominabatur, significari feci nihil me nocendi animo acturum adversus maiestatem vestram et subditos eius, sed alio iter meum et arma pariter destinata esse, et ob hoc eundem requiri iussi, ut pacificum progressum meum inimica resistencia non turbaret. Qui quidem audita intimacione mea, e vestigio turbidissima¹⁰

2 et ducem: ac ducem P / etc.: om. P

5 legerentur: legentur P / ut: et P

8 nuper: P f 19r

16 provocata: provocati P

17 decrevissent: vestram add. P

19 vestram: sicut P

20 sicut: om. P

22 Unde et illa: Unde illa P

26 aliis: V f 15v

28—29 significari: significare P, ultima littera rasa videtur

29 nihil: P f 19v

relacione ad se missos exasperans, petitis tribus milibus marcarum monete
 iter mihi et securitatem vendere proponebat. Sed cum non reperisset emp-
 torem, mox cum armigeris suis hostili manu insperate exiliens provocavit
 contra se pacificorum arma, coegitque me invitum, ut vi et ferro iter per
 circuitum aperirem. Itidem quoque, dum versus civitates Pethovie et Mar-
 purg propinquarem, pacificum eisdem civitatibus, item capitaneo serenita-
 tis vestre in Grecz' constituto meum progressum nunciavi, nihilque
 inimica manu attemptare velle adversus terras et subditos maie-
 statis vestre. At hii quoque similiter nunciate paci adversantem manum
 opposcentes, plurimos de exercitu meo, interdum sparsim sine timore reper-
 tos, trucidare et captivare ac spoliare ceperunt. Preterea apud vadum
 Drawe prefatus capitaneus de Grecz cum suis equitibus et peditibus occur-
 rens, transitum meum inhibere contendebat; quem cum declinare ne-
 quiverim, invitus pugnam* institui. Inter que impedimenta, adversitates
 et provocaciones nec quidem evitari potuit, quominus dampna aliqua —
 presertim in hiis locis, que mixta sunt tenutis prefatorum comitum Cilie — ec-
 iam subditis serenitatis vestre inferrentur. Verum — sicut superius dixi —
 non id preconcepta voluntate mea, nec de commissione prefatorum
 dominorum baronum actum est, sed occasionibus premissis, per quas om-
 nino culpe dignus — eciam credo — apud serenitatem vestram iudicari
 non merebor. Placeat igitur adhuc serenitati vestre servicia mea non re-
 spuere, et iuste in premissis excusacioni locum dare.

Datum in Pesth in profesto sancte Trinitatis anno Domini M CCCC XLVI.

*

*Generali: ista fuit generalis illa convencio, in qua primum ipso die
 penthecostes Iohannes wayvoda electus est et prefectus in generalem gu-
 bernatorem regni, nomine et in persona illustrissimi domini Ladislai electi
 regis nostri, filii videlicet condam domini Alberti regis. In qua factum est
 decretum pro sedando disturbio et iudiciis proseguendis. V

³⁰ Nuper: scilicet ante predictam congregacionem per duos menses eodem
 anno. V

*Iniurias: ipsi enim domini comites Cilie inter alia, que ipsis impu-
 tabantur, statim post obitum condam Mathkonis bani insurgentes in arma,
 primum castra episcopatus Zagrabienensis obsederunt et ea occupaverunt,

1 milibus: millibus P

2 reperisset: experisset P

3 provocavit: procavit P

7 nunciavi: nuncciavi P

9 nunciate: nuncciate P

10 sparsim: sparsum P

14 Inter que: Interque P

16 prefatorum: prefactorum P

18 prefatorum: P f 20r

21 serenitati vestre: om. P

23 Pesth in profesto: Pesth profesto P

- demum castrum Zenthgywrgh et post castra et bona alia prioratus Aurane, que erant in Sclavonia, expugnarunt, ubi eciam circa expugnacionem castri Pewkrecz magnificus condam Iohannes Sowan dictus, frater dicti Mathkonis bani, qui ipsum prioratum tunc tenebat, fuit interemptus etc. Multa eciam
- ⁵ alia dampna fuerunt per eos in eodem regno illata etc. V
- ^aDecrevisse: ex causa videlicet pretacta provocati. V
- ^bCapitaneus: quia tunc nondum erat gubernator. V
- ^cDeputatus fui: et bene se gesserat in ista via, nam recuperato prioratu et castris eiusdem, comites Cilie condescenderunt ad satis honestas
- ¹⁰ condiciones pacis. V
- ^dOffendo: id est „facere aliquid irasci” vel „invenire”. P
- ^eCastrum: est prope Pethoviam. V
- ^fGrecz: est castrum et civitas in Stiria. V
- ^gPugnam: in qua pugna de subditis ipsius regis Romanorum plurimi
- ¹⁵ fuerunt interfecti, et Iohannes wayvoda victor remansit. V

24.

Ex parte domini Iohannis gubernatoris ad dominum Eugenium
papam responsalis

Beatissime pater!

- Magna mihi opera opus est, ut digne assurgere valeam ad agendas gracias
- ²⁰ beatitudini vestre, que ex benignitate solita rebus et successibus meis iam sepenumero colletari dignum duxit, ea quoque in meliorem semper spei partem interpretari, que plus oneris mihi, quam honoris quandoque subducunt. Id gracie genus ipsi beatitudini vestre et nunc maxime ampliare
- ²⁵ placuit, quandoquidem impositum mihi gubernacionis pondus favoris potius esse quam cure congratulando arbitrata^a est, quamquam non dubitaverit altis meis laborum cumulis hoc munere alciores accessisse. —

Et^b infra:

- Pronus autem animus est et voluntas non impar ad exequendum ea, ad
- que beatitudo vestra hortatur. Pulcra iam unionis et concordie fundamenta
- ³⁰ dono Domini iacta sunt: restaret superhedificare pacem, que sola et prima virium Christiani populi auctrix esse posset adversus infidelium insultus propellendos. Sed quia, pater beatissime, ipsa pax nostra communis adhuc
- ³⁵ impugnari conspicitur, ecce ad arma^c manum mittimus, que ut beatitudo vestra iustissima esse non dubitet, in^d aliis litteris meis de voluntate dominorum prelatorum et baronum datis declarare institui.

Ceterum^e in facto Zagrabienensis ecclesie, que multis iam annorum^f spatiis male tractata vastatur, notificat suis litteris beatitudo vestra contraria^g a me scripta accepisse. In quo quidem facto votis meis clementer deferre^h

¹⁶ Ex parte: V f 16r

²⁷ Et infra *verba Pauli de Ivanich*: etc. P

³³ manum: P f 20v

volens, cerciorari petit de mente et intencione mea, ut tandem provisio ipsius ecclesie tranquilla ordinacione maneret.

Contrarietas ista — vel potius varietas, pater beatissime, quoad prefatam⁸ ecclesiam — solvi faciliter potest, quoniam intencio ac voluntas mea, favor⁵ et promocio — quantum in me est — immutabilis stetit et instat pro persona reverendi patris, domini Demetrii Chupor episcopi Tiniensis, quem certe et vita et genere sublevandis dicte ecclesie oneribus aptum semper reputavi.

Verum⁹ de facto Agriensis ecclesie longe aliter confiteri¹ habeo, cum¹⁰ expresse meminerim varietatem illam aliis modis accidisse; que quidem si beatitudinis vestre animum turbaverit, equanimiter nobiscum pati dignetur. Ea¹¹ enim tunc erat condicio temporis illius, quod plura poterat extorquere importunitas, quam mera voluntas prestare. Non de facili paciebatur subigi¹ cervix insueta paci, discordie assueta; opus erat alios terrore,¹² alios favore subducere. Prima adhuc ponebantur concordie initia, fervebat ambicio, unusquisque augere cupiebat propria, qui cogeatur aliena relinquere. Sicque contigit sepius, presertim necessitate facti, in una eademque¹³ re et illi prestitisse favorem, et alteri non negasse —, non quidem instabilitate nostra, sed ut minori inconvenienti maiora tegeremus, tamdiu donec paulatim dono Domini subintraret iudicium, quo deliberacione magis solida decernere possemus, quid unicuique reccius opportune expediat.

Mira certe res et divino digna munere: cedunt arma longo nutrita tempore, silent bella intestina, frenantur dissidia, concordia pedetentim inducitur, sola forensium¹⁴ adhuc insultatorum sevicia minas exaggerat.¹⁵ Ego vero etsi ista eo modo iam stare conspiciam, minus tamen sperare poteram tam cito futuram mutacionem⁶ hanc dextere Excelsi; et ob hoc eciam importunitatibus aliquorum resistere tunc accomodum non satis putavi, exoptans finaliter favore furorem collidere. Sic igitur — loquendo apercius —¹⁶ due certabant partes pro ecclesia Agriensi memorata, utraque allegato iuri confisa; adherencia⁷ cuique grandis erat; petebat una sibi favorem dari, alteraque pariter non negari. Sacius ergo visum est petita ipsa, quam dissidia admittere, quoad usque (ut premisi) ad ulteriora discrecio dari posset.

Quamobrem si excusacioni locus est, supplico beatitudini vestre, ut hiis³⁵ premissis consideracionibus — ymmo potius necessitate — pensatis, neque sibi ex hiis scriptis contrariis turbacionem, nec nobis notam ingerat, quoniam deinceps — quandocumque observari poterit — deliberatum est, ut simili varietate sanctitatis vestre aures et animus non turbetur. Quo equidem

3 quoad: in quo ad P

4 mea: meas P

11 animum: V f 16v

16 qui: quia sic? P / cogeatur: P f 21r

17 contigit: contingit P

24 sevicia: servicia P

34 ut: in add. P

36 nec: neque P

37 ut: P f 21v

15 cf. Psalm. 76,11

pacto — quantum et ad prescriptam ecclesiam Zagrabiensem intencionem confirmans — hiis scriptis sanctitati vestre iterato devocius supplico, quatenus iuxta priora scripta mea ipsi Zagrabiensi ecclesie de persona memorati domini Demetrii episcopi providere non differat, quem cum mero affectu diligamus, meritis suis statum equare optaremus, quem etiam vita, conversatione, pericia et regendi facultate ipsi ecclesie aptum et idoneum iudicavimus etc.

Datum die XVII. mensis Octobris anno Domini M CCCC XLVI.

*

¹⁰ "Arbitrata est: scripserat enim sibi ipsi dominus apostolicus litteras super hac re. V

^bEt infra: plura enim addita erant in minuta, sed quia corrupta fuerant, pretermissa sunt. V

^cArma (*sic*) manum mittimus: scilicet contra regem Romanorum predictum. V

¹⁵ "In aliis litteris: quarum tenor infra sequitur et incipit: „Vim patimur” etc. V

^cCeterum: secunda pars. V

²⁰ "Annorum spaciis: quia post obitum condam domini Iohannis episcopi Zagrabiensis, qui mortuus est anno Domini 1433, ipsa ecclesia continue per seculares manus occupata et vexata fuit. V

^cContraria: erant enim duo competitores pro ea, sed dominus gubernator plus favebat domino Demetrio. V

^bVerum: tertia pars. V

²⁵ "Confiteri habeo: quia pro ista specialiter contraria scripta pro duabus partibus contendentibus miserat ex causa, prout infra declaratur. Quarum parcium una erat dominus Ladislaus de Hedrehwaar, tunc abbas Sancti Martini Sacri Montis Panonie, cui adherebant dominus Laurencius palatinus Hungarie et domini de Rozgon, sed et alii domini dyocesis Agriensis. Altera vero pars erat dominus Thomas de Debrenthe, prepositus Wespri-

³⁰ miensis, cui adherebat dominus Nicolaus de Wylak wayvoda cum pluribus aliis dominis etc. V

^cEa enim: hic incipit excusare istam contrarietatem litterarum suarum etc. V

³⁵ "Subigere: „cogere, impellere, acuere, supponere” vel „subiugare”. P

^cForensium: scilicet ex parte regis Romanorum ac ceterorum Bohemorum. V

^cExaggero: componitur ab „ex” et „aggero,-as” et est exaggerare

2 confirmans: confremans P / sanctitati vestre: B. v. P

3 perso]na: V f 17r / memorati: memorari P

5 statum: om. P

6—7 iudicavimus: iudicamus P

8 XVII: XXII-ma P

„valde aggerare, attollere, magni facere”, sicut illud est evangelii: „Et tu, Capharnaum, usque ad celum exaltata es”. Non quidem usque ad celum Capharnaum exaltata erat, sed nimiam eius superbiam exaggerat. P

⁵ Mutacionem: quia mox post congregacionem generalem supratactam Hungari prius discordantes ita fuerant uniti, ut nulla inter eos publica parcialitas appareret. V

Adherencia: quam supra tetigi. V

25.

Ex parte domini Iohannis gubernatoris ac prelatorum et baronum Hungarie ad dominum Eugenium papam protestatio de armis contra regem Romanorum motis

Beatissime pater!

Vim patimur expertes culpe, gravisque rebus nostris violencia ingeritur. Terra nostra, hactenus intestino bello tumida, iamiam divino munere para-² bat conquiescere, solam adversus infideles Europa^a pellendos solitudinem¹⁵ erectam relinquebat. Verum princeps ille, qui Christiani regni augustus³ appellatur, turbatis addit vulnera, et quesite paci nova iurgia pronus intorquet, quamvis non dubitet nullum ius sibi in regno nostro nullumque com-
mune deberi, presertim cum submotam noverit causam illam, qua eidem⁴ terre nostre et patrie manum contendebat violentam immittere. Cum enim²⁰ (uti beatitudinem quoque vestram non latet) totalis dissensio prior in hoc

8 Ex parte . . : Epistola querimonialis a gubernatore et proceribus Hungarie ad sanctissimum dominum nostrum papam contra cesaream maiestatem; et in qua excusacionem petit, si propterea invaderet armis Austriam ex eo, quod petita habere nequit μ f 79r

12 nostris: et inopinata *add.* μ

13 hactenus intestino: intestino hactenus μ / tumida: tumefacta *postea corr. in margi-*
ne: tumida μ / iamiam: iam μ

14 solam: solum μ

15 erectam relinquebat: relinquens erectam μ / regni: populi μ

16 appellatur: reputatur et caput μ / turbatis: turbans P

16—17 intorquet: ministrat μ

17 in: ex μ

18 deberi: debere μ / noverit: noviter *abbreviatura syllabae* *er vocabulo* novit *postposita* μ

19 enim: autem μ

20 uti: et μ / quoque: *om.* μ / latet: lateat quod μ / dissensio: illa tam aspera *add.* μ / prior in hoc: *om.* μ

^a MATTH. 11,23

regno ex duorum^b regum contraria electione viguerit, iam amplior non videtur locus dissidio, dum alter^c iudicio divino sublatus^d est, et alter^e per concordem electionem^f susceptus. Cuius quidem electi regis nostri quia proni subditi sumus, cuique sine labore oblatum unanimiter regnum servamus,
⁵ multis mediis multaque instancia apud eundem dominum Romanorum regem laboravimus, ut electum ipsum regem cum corona^g sublata regno suo et solio restitueret, finesque regni et civitates ceteraque occupata, que amplius post sublata dissidiorum causam tenere non licuit, suadente iusticia resignaret. At ipse (ut premisimus) quesitam pacem non ferens equo^h
¹⁰ animo, multis dilacionibus multisque verbis hactenus nos tenuit, festinans hoc dilacionum medio innovare gravamina, occupatis occupanda addere, regalia quoque et ecclesiarum proventus usurpare, ymmo quod molestius referimus: nova imponi onera novaque fortalicia erigi, apud ecclesiarum, et precipue katedralis Iauriensis^b latera equis et iumentis stabula coreas-
¹⁵ que et detestanda commercia institui et fovere patitur. Utque brevibus concludamus plura: non infidelium, non denique paganorum insultus tantum patrie nostre nunc officit, quantum turbacio et insperata arma principis supradicti.

1 regno: *om.* μ / iam: P f 22r / amplior: *amplius* μ

2 videtur: *videatur* μ / alter: *unum* μ / divino: *demo* P / sublatus est: *sublatum agnovimus* μ / alter: *alterum votis nostris* μ

2—3 per concordem electionem susceptus: *concorditer electum* μ

3 Cuius quidem: Huius equidem μ / nostri: *utputa illustrissimi Ladislai, nati quondam serenissimi domini Alberti regis, cuius partem hucusque prenotatus princeps, rex Romanorum fuit (sic, recte: fovit), pro quo instetit et contendit, pro quo denique laborem adhibuit add.* μ / quia: *qui* μ

5 mediis: *modis* μ

5—6 dominum Romanorum regem: *operas dedimus et* μ

6 *secundum* regem: *om.* μ / sublata: *om.* μ

7 restitueret: *restituerit* μ / finesque: μ f 79v / regni: *eius add.* μ

8 post sublata: *sublata* μ / causam: *causa* μ / suadente: *sua dum* μ

9 resignaret: *resignarit* μ

10 nos: *non* μ

11 dilacionum: *dilacionis* μ / occupanda: *om.* μ

14 et: V f 17v / katedralis: *om.* μ

14—15 coreasque: *correasque* P curiasque μ

15 et fovere patitur: *patitur et fovet* μ / brevibus: *brevius* μ

16 insultus: *insultas sic?, rasura in P*

17 officit: *afficit* μ

18 supradicti: *in notabile et eterni sic? regni nostri, imo tocius Christiane religionis dedecus et iacturam add.* μ

Quia igitur, pater beatissime, rebus hiis acerbis non indigne moveri nos⁸ oportuit, iniuste provocati iustissima contra eum arma decrevimus ad defensionem reintegracionemque patrie nostre, que — ut premisimus — illicita oppressione turbatur. Supplicantes devocius, ut si post hos dies beatitudo vestra apud hostes pretactos armorum nostrorum copias acturas forte aut passuras aliquid audiverit, non ob aliam rem id obtingere putet, nisi eam, quam superius eidem beatitudini vestre dolorosis satis verbis deteximus, et pro qua in hoc iustissimo bello et vinci et vincere pium⁹ reputavimus. — Recommittimus devocionem nostram beatitudini vestre, quam¹⁰ Altissimus longe feliciter conservet regimini ecclesie sue sancte.

Datum XVIII. mensis Octobris anno Domini M CCCC XLVI.

*

*Europa: mundus seu terra in tres partes communiter dividitur, videlicet in Asiam, Affricam et Europam, licet Asia duplex sit, scilicet maior et minor. Sed dimissis aliis, Europa est, que — ut nunc communiter dicitur —¹⁵ incipit ab illo mari stricto, quod est circa Kalipolim, et circuit per fluvium Tanay, qui eam dividit ab Asia, ad mare magnum septemtrionale. Ex altera vero parte dividitur ab Affrica per mare illud, quod est inter Italiam et terram, ubi olim civitas Karthaginensis erat, et terminatur in mari oceano etc. Paulus. V

^bDuorum regum: scilicet condam domini regis Wladislai Poloni, et moderni domini electi regis Ladislai supratacti. V

^cAlter: scilicet rex Polonie. V

1 Quia: Qui P / pater beatissime: B. v. μ / indigne: iniuste μ

2 iniuste provocati: iuste incitati μ / contra eum: iterato μ / arma: sumere add. P

2—3 defensionem: deffensionem P

3 reintegracionemque: reintegracionem μ

3—4 illicita: om. μ

5 apud: P f 22v / hostes: fines μ / armorum nostrorum copias: copias armorum nostrorum μ / acturas: auctoras P

6 putet: om. μ

8 pro qua: quidem re add. μ / iustissimo: certantes add. μ / et vincere pium: pium et vincere μ

8—9 reputavimus: reputamus gloriosum μ

10 longe feliciter: om. μ / conservet: conservare dignetur feliciter μ

11 Datum: in opido Feuldwar add. μ / XVIII.: die decima septima sic μ / mensis: om. μ / anno Domini M CCCC XLVI: anno etc. XLVI-ma P / Domini: om. μ / M CCCC XLVI: Iohannes Huniadt gubernator etc. et prelati et barones necnon procures regni Hungarie add. μ

'Sublatus est: in pretacto videlicet bello maritimo. V

'Alter: scilicet modernus rex Ladislaus. V

'Electionem: ista electio concors fuit facta anno Domini 1447 in congregacione Pestiensis, que uno anno precedebat supratactam aliam conventionem generalem similiter Pestensem etc. V

'Corona sublata: ista corona, que scilicet communiter dicitur per Hungaros „sancta corona”, fuit sublata de castro Wissegrad anno Domini 1440 in mense Ianuario; sed quo modo et ordine, non est opus dicere, quia — ut ait ille comicus noster — „obsequium amicos, veritas odium parit”. V

¹⁰ 'Iauriensis: ista ecclesia per plures annos fuit apud manus regis Romanorum, sed postea per hoc bellum maxime, de quo hic fit mencio, fuit recuperata. V

'Pium reputavimus: videlicet tamquam in bello iusto. V

26.

¹⁵ Ex parte domini Iohannis gubernatoris ad ducem et dominum Wenetorum

Illustris princeps!

Rumorem non dubitamus futurum^a apud aures dominacionis vestre variamque opinionem super presenti motu nostro armorumque progressu, quorsum utputa tendat intencio, et quam ob rem campum decernere opus ²⁰ fuerit. Id factum ne iniustam suspicionem ingerat, detegere placuit, avisa-
reque super illo presertim illustrem dominacionem vestram, cuius affeccionem singularem affabilibus nuper humanissimisque litteris ad nos usque protensam collegimus.

Post eam itaque concordiam et unionem, quam nacio nostra pridem divino ²⁵ munere apprehendit, restant adhuc certe turbinum reliquie, quas ex parte domini Romanorum regis ipsoque auctore submoveri et comprimi opus erat. Sed longe aliter, quam spes dabatur, actum est; nam impediti ab eo magis ³⁰ obtundimur,^b ita ut ea, que paci nostre augmentoque et infidelium propulsioni competunt, maiori difficultate aggredieremur. Concordia enim ipsa in eo
precipue fundata est, ut unicuique reddantur sua. Verum apud oras Stirie ³⁵ nonnulla tenentur occupata castra, opida et rura intra regni huius fines, ceterum ecclesiarum census usurpati, qui seu quos post sublatum dissensionis huius parietem nullus aforis conservandi amplius occasionem habet.

²² litteris: literis P

³⁰ sua: om. P / apud: V f 18r

³² qui: P f 23r / qui seu quos: sic VP

Ad propulsandos igitur hos turbines reintegrandosque fines et statum patrie nostre honesta cura, digna solitudine et iusta occasione indubie noscat dominacio vestra hec arma moveri, quia indignam vim patimur, prout super hoc eciam sanctissimo domino nostro summo pontifici aperte scripsimus.^c Non existimet dominacio vestra intencionem nostram alio^d ferri, aut rumpere nos pacem velle, qui eam enitimur^e querere. Non enim et nunc nisi concitati exurgimus, priusque pati quam inferre vim coacti sumus. Specialiter vero illustrem dominacionem vestram rogatam facimus, ne quibuspian alio pacto^f mentem nostram interpretantibus vel sinistra forte de puro affectu nostro ingerentibus fidem prebeat, quoniam foveri potius quam turbari dominacionis illius benivolenciam exoptamus.

Datum ut supra.

*

^aFuturum: ymmo iam factus erat rumor apud Wenetos, et credebant, quod gubernator pararet se contra eos etc. V

^bObtundo, -dis: „contra” vel „undique tundere, prohibere, opprimere” P

^cScripsimus: per litteras superiores, quarum hic supra tenor habetur. V

^dAlio: adverbium, id est „ad alium locum” V

^eId est „valde nitimur”. P

^fPacto: id est „modo” V

27.

²⁰ Ex parte episcopi Waradiensis ad reverendissimum dominum Iohannem cardinalem Sancti Angeli, legatum apostolicum, tunc in Vienna commorantem, pro pace missum

Reverendissime pater et domine!

Agenti^a mihi curam tractande pacis illius,^b quominus negligeretur, red-
²⁵ te sunt inter hec festa^c preterita littere reverendissime paternitatis vestre, in quibus novam in id ipsum solitudinem mihi sponte solcito ingerit. Ac-
 cepti libens, subii et executus sum mandatam operam, utpote rebus Christiani
 populi supra modum accomodam. Extemplo^d prioribus nunciis meis et lit-
 teris ad magnificum dominum gubernatorem recenciores addidi, suadendo
³⁰ et obsecrando, ne pateretur moram reverendissime paternitatis vestre, si

1 propulsandos: pulsandos P

2 honesta cura: honestatura P

3 indignam: rem *add.* P

5 Non existimet: Nec existent P

12 ut supra: *om.* P

26—27 Accepi: Accipi P

29 suadendo: P f 23v

suspensa erit, tedio* — ut fit — imbui, neu comune illud pacis bonum aliquibus impedimentis negligi equum putet, quandoquidem sancta illa apostolica maiestas tot et tantis effusis studiis in eam rem gerendam enititur, ut facile ostenderit alieno sese incendio contorqueri. Itaque hac instancia usus
 5 repperi prefatum dominum gubernatorem ardentissimum ad ipsam rem prosequendam, adeo, ut pacis, quam belli ducem se hoc tempore videri malit.

De absencia preterita (si absencia, et non pocius ferax presencia censer¹ debet) excusabilis videtur ob plurima gesta, que ut negligere formidolosum fuit, sic expedituisse non inglorium. Princeps² ille — seu ut communiter dicitur: wayvoda³ Transalpinarum parcium — hac estate elapsa Teucrorum
 10 ensibus socia arma iunxerat, plurimasque Christianas animas, superioribus bellis liberatas pacto federe ad quattuor prope milia servituti restituerat. Is vindice Deo aptas sacrilegio suo hac via penas dedit, ac veluti Christianorum cladis minacissimus auctor, cedere cupiens alios, cecidit ipse. Terram
 15 illam, non minus infidam hactenus quam infestam, victor ipse gubernator subactam et serviciis et fidei huius corone revinxit; pacem quoque cum Moldavia firmam pactus est; robur viresque cultorum Christi ex utraque plurimum auxit. Nunc quoque pluribus adhuc negociis implicitus involutusque
 20 apud illas partes circuit, nec absolvi hoc negotio tamdiu poterit, donec earum rerum, quas feliciter complexus est, restantes appendices⁴ solidet, componat et confirmet —, presertim ut non contingat ex tanto labore et tempore de partibus illis precariam⁵ referre pacem, neve incole illi victi magis timendi forent, quam bellantes fuissent.

Ob quas, ymmo plures alias causas validas, iustas et omni acceptione
 25 equas credens absenciam suam hac vice non minus, quam presenciam utilitate pares, substitit et remansit adhuc in persona sua ad ipsam rem elaboratam (ut premisi) consumandam, potissime eciam, quod novos Teucrorum oratores brevi ad se venturos expectat.

Enimvero ut et quoad illam rem, que apud⁶ reverendissimam paternitatem
 30 vestram cum serenissimo domino Romanorum rege tractari debet, quantum fieri potest, se extendat: deputavit idem dominus gubernator me nomine suo ad sollicitandum deputatos illos dominos⁷ prelatos et barones, ut amplius non differant accedere ad dietam illam, remque et tractatum pacis in manus desumere. Dicit enim habere dominos ipsos deputatos mandatum sufficiens
 35 ad agendum et concludendum, que opportuna fuerint, ita ut deinceps nec absencia sua accusari debeat, nec presencia expectari, quoniam eas duas res simul hoc brevi tempore nec capere videtur posse, nec gerere.

Ego vero, licet minus idoneus minusque sufficiens existam suam supplere⁸

1—2 aliquibus: aquibus P

5 prefatum: prestitum P

6 hoc: V f 18v

15 infestam: om. P

20 complexus: P f 24r

22 partibus: temporibus P

26 substitit: subsistit P

32 sollicitandum: sollicitandam P

35 que: V f 19r

37 videtur: videre P

4 cf. LIV. 7,40,15

absenciam aut ipsos sollicitare dominos, quorum in id ultro vota feruntur, non deero tamen, si quid pro persona sua durante illa occupatione inter et post alios dominos meos interloquendum erit. Spopondit autem et se hiisdem gerendis rebus non defuturum, quamprimum ea implicacione, qua illigatus
⁵ est, poterit explicari. Nichilominus placuit eidem me ad id instituere, ut
¹⁵ etsi posterior merito sim, sed ad hoc iter haut postremus exurgam. Volui
¹⁶ autem hunc nuncium premittere, ne litterarum reverendissime paternitatis
vestre tacitus spectator existerem, simul ut de hiis, que pretuli, eandem re-
¹⁰ verendissimam paternitatem vestram cerciorem efficerem, quodque prin-
cipale inter mandata antefati domini gubernatoris accepi, non omittam.
Obsecro humiliter et supplico reverendissime paternitati vestre, ne eam
moram — quamquam longa sit — tediosam ducat, sed potius ob communem
profectum non modo discordancium parcium, sed universi Christiani orbis
¹⁵ opportunitatem expectacionem pacienter toleret. Res enim, que tractanda pro-
¹⁸ ponitur, saluberrima est, Deo hominibusque grata, atque illo autore aptissi-
¹⁹ me digna. Accedet enim et glorie et merito reverendissime paternitatis
vestre, quo magis tot turbinibus protractam et impeditam rem constanter
expeditam reddet. Ad quam summe opus est, ut cercior terminus ad com-
²⁰ parandum conveniendumque deputetur, in quo et ferri et perferri tractatus
²¹ pacis possit. Nam^m de eo, quod circa octavum diem Circumcisionis Domini
— qui videlicet pro termino diete tenende ex parte antefati domini guber-
natoris nominatus et petitus fuerat — nemo apud reverendissimam pater-
nitatem vestram comparere acceleraverit, arbitror non modo a vobis, sed
nec apud vos crimen obiciendum, cum nuncius ille, qui litteras pro hac re
²⁵ detulerat, ut audivimus, sine responso dimissus rediit, sicque in incerto po-
siti non magis negleximus, quam neglecti sumus.

Curet igitur reverendissima paternitas vestra equam apud se fovere ab-
sencium gratiam, nec serum omnino reputet, quod salubre futurum credit.
Conducet eciam ut plurimum ad honorem prefato domino Romanorum regi
³⁰ legitima hec expectacio, quem pro mansuetudine sua, sicut ad acceptan-
dam, sic et ad expectandam pacem ipsam paratum credidimus. Apti quoque
²⁴ videntur reverendissime paternitati vestre rebus ipsis oborta principia apud
pacificas mentes ob tedium ex ipsa dissensione contractum, que ab exiguis
profecta iniciis eo crevit, quod recte (utⁿ aiunt) magnitudine laborat sua.
³⁵ Datum Waradini XV-ma Ianuarii anno Domini M CCCC XLVII.

*

4 gerendis: P f 24v

5 id: om. P

6 sim: om. P

7 nuncium: nuncium P

10 omittam: obmittam P

13 orbis: verbis P

14 toleret: tolleret P

15 autore: vel tractatore V in margine; alias tractatore add. P

23 comparere: compar P

23 nec: V f 19v

29 Conducet: P f 25r

32 oborta: aborta P

34 ut: aut P

*Agenti mihi: scilicet apud dominum gubernatorem. V

*Illius: videlicet inter regem Romanorum et regnum Hungarie. V

*Festa: scilicet Natalis Domini. V

*Extemplo: id est „statim” vel „in continenti” V — Extemplo: id est „statim, subito, confestim”. P

*Tedio: quia in longa mora tedium generatur. V

*Princeps ille: hic iam reddit causam huius, quod dixit de absencia, excusabili videlicet. V

*Wayvoda: qui ex nomine Wlaad, alio modo Drakula vocabatur. V

¹⁰ *Appendix, -cis omnis generis: qui vel que aut quod alicui appendendo adheret. Appendix etiam dicitur „mansiuacula”, que magne domui adheret, scilicet que appenditur parieti, non habens tectum divisum in duo latera. Unde hoc appendicium, -cii et appendicius, -cia, -cium: idem. P

*Precarium dicitur id, quod prece obtinetur. P

*Apud reverendissimam paternitatem vestram: iste enim legatus, qui vocabatur cardinalis Sancti Angeli, alius ab illo, qui in bello superiori periiit, missus erat, ut tractaret et faceret pacem inter dictum regem Romanorum et regnum Hungarie. V

²⁰ *Dominos: septem ex pocioribus erant deputati ex parte regni et domini gubernatoris, ut irent ad hunc tractatum pacis in Wiennam. Et ex nomine fuerunt isti: dominus Dyonisius archiepiscopus Strigoniensis, Iohannes Waradiensis, Petrus Waciensis, cancellarius, Augustinus Iauriensis episcopi, item magnifici Ladislaus de Gara palatinus, Ladislaus de Palocz iudex curie regie, Michael Orzaag thesaurarius; ubi et ego interfui. Paulus. V

*Nam de eo: ponit causam, quod in priori termino nemo inibi comparuit. V

*Ut aiunt: et habentur hec verba sequencia in prologo prime decadis Titi Livii. V

28.

Ex parte dominorum prelatorum et baronum Hungarie — illorum
scilicet, qui deputati fuerunt ad dietam Wiennensem
pro tractanda pace in presentia legati apostolici —
ad dominum Romanorum regem

Serenissime princeps!

³⁵ Satis idonea principia ad eam, que gerenda est, pacis rem gratulabundi vidimus, dum novissime ex parte serenitatis vestre primum de termino diete, deinde de salvo conductu opportune littere nobis redditae sunt, utpote in

quibus prima precipue eius rei conferende fundamenta sita credidimus. Exurgimus igitur non modo ad pacem, sed et ad iter expediti promptique, favoreque isto oblato nobis ultro paratis additur animus, ut iam ad eam ipsam rem prosequendam omnis mora tedio sit, omnisque velocitas tarda nobis et pigra videatur.

Verum licet de securitate prestita spes nobis certa sit, cura tamen ea superest, que etsi non flectere, sollicitum tamen reddere animum nostrum potest. Quidam subditus ducatus Austrie, Orberger^a dictus, in societatem fortunarum suarum plurimos — ut audivimus — complices coadunans, obseptum insultibus tenet iter, isque adversus obvios plus animi gerens quam fidei, eque sacra ut profana spoliatur, gravat et predatur. Nuper inter^b illos magni numeri circumventos, nonnullos Romipetas pluresque sacerdotes et clericos de partibus huius regni rebus primum exutos, deinde vinculatos detinuit, molirique maiora adversum maiores hoc genere insultum^c in animo habet, ita ut rectius suspectum, quam apertum hostem se exhibeat, omnibusque inferre prius insidias, quam ostendere malit.

Cum autem, serenissime princeps, habere, quam sperare securitatem sacius videatur, honori eciam serenitatis vestre expedire haud dubium est, ut prius eiusdem securitatis nostre custos, quam postea vindex appareat: rogamus et requirimus serenitatem vestram, quatenus intuitu eius boni publici, ad quod gerendum proficiscimur, dignetur serenitas vestra nos ea ipsa suspicione exonerare, ita ut nominatim pro prefato Orberger et omnibus suis et sibi adherentibus de novo indemnitatem promittat, ex eorumque — sicut et ceterorum subditorum ducatum prenotatorum, ac eciam aliorum serenitatis vestre adherentium — parte certos nos et securos reddat. Quoniam licet cooperante Domino tenere possimus viam, quod adversus insultum et vim antedicti Orberger et suorum pari vel superiori virtute occurreretur, malleus tamen eo ipso itinere pacem, quam arma inferre, et uti non metuendi, ita nec metuentes futuri.

Hec si serenitas vestra effecerit, paratos nos reddimus ad diem deputatam comparere, ymmo de novo hortamur, quod maiestas vestra et in ea parte, quam pretulimus, illum defectum suppleat, quatenus coram Deo et mundo, non ostentasse solum, sed vere dedisse nobis securitatem videatur.

Datum Bude VII. Februarii anno Domini M CCCC XLVII.

*

2 et: *om.* P

4 velocitas: volucitas P

8 dictus: P f 25v

11 inter: *om.* P / magni: *om.* P

13 detinuit: detenuit P

15 apertum: V f 20r

21 ea: ab P

22 pro: *om.* P

24 ceterorum: cerorum P

29 nec: ut P

32 pretulimus: P f 26r

3 cf. LIV. praef. 5

4 cf. LIV. 1,9,14

*Orberger: quidam spoliator, qui passim omnes, quos apprehendere poterat, spoliabat. V

*Inter illos: tunc enim in proximo aliquos captivaverat. V

*Insultus: „invasio, aggressio”, quasi „saltus in alium impetuose
fiens” P

29.

Ex parte eorundem ad dominum legatum pretactum super eadem re

Reverendissime pater et domine!

Posteaquam magister Dyonisius notarius rediit^a, festine in hunc locum
convenientes allatas per eum regias ac reverendissime paternitatis vestre
legimus litteras, per quas et de dieta affutura et de eiusdem reverendissime
paternitatis vestre ardentissimo animo ad reddendam dissidentibus pacem
certificati sumus. Vidimus eciam salvum conductum regium in plena satis
et liberali forma, sed quoniam hoc tempore vis interdum preire ius solet,
pluris additamenti capacem et egentem. Gracias itaque habemus maiestati
regie ac eciam reverendissime paternitati vestre, quod in eis petitis rebus
liberaliter auditi et culti sumus, presertim cum ex hoc pacis operam maiore
animo inchoatam credimus, quam qua mole bella utrimque gesta fuere;
opus est solum, ut efficaciori securitate pociamur!

Quantum ex parte maiestatis regie, sine cunctacione^b securos nos credi-
mus; quia tamen nullo unquam tempore defuit sedicionis voluntarius comes,
susplicari hostilia, quam experiri sacius est. Consilium igitur ex re natum
habemus, non confidere magis quibusdam subditis ducatus Austrie, quam
non credere, et signanter de eo, qui — ut opinamur — metu regio solutus,
inter alios spoliatos nonnullos Romipetas et clericos ac cives regni huius
in rebus et personis nuper afflictos detinet; super quo lacius domino regi
scripsimus.^c

Cum autem, reverendissime pater, in hoc itinere, ad quod iam exurrexi-
mus, sicuti dari, ita et tueri securitatem opportunam optamus, in hoc pre-
cipue de reverendissima paternitate vestra et eius auctoritate confidimus,
que merito digna et interpret et auctrix eius securitatis esse potest. Multos
enim et legimus et novimus (quod quidem non in alienam iniuriam dicimus!)

10 paternitatis vestre: v. p. P

12 dissidentibus: dissidentibus P

14 liberali: liberati P

16 petitis: V f 20v

19 pociamur: paciamur P

25 spoliatos: soliatos P / huius: P f 26v

29 sicuti: sicut P

32 non: om. P

4 cf. LIV. 2,23,8; 3,19,12

5 cf. LIV. 2,60,3

per phas et fidem deceptos, presertim qui temere magis, quam caute sese talibus negociis implicarunt. — Primum igitur reverendissima paternitas⁸ vestra curet et procuret, ut iuxta litteras nostras prefato domino regi missas salvus conductus renovetur, et deinde ut et eadem paternitas vestra reverendissima potissime pro huiusmodi securitate litteris suis promittat; quae quidem promissione propter auctoritatem carere posse omnino non videmus.⁹ Nollemus enim a tam miti principio in aliquod certamen incidere, ut ferro arcere contumeliam cogermur. Illi namque insultatori facile obvium iri¹⁰ posse credimus; sed rebus gerendis haut videbitur consentaneum in hoc pacifico itinere hostem pro hospite vel inferre nos vel perferre. Habitis igitur¹¹ premissis, ad diem statutam comparere curabimus; alioquin retardari poterit iter nostrum. — Valeat reverendissima paternitas vestra, et nuncium hunc celeriter expediat.

Datum Bude VII. Februarii anno Domini M CCCC quadragesimo septimo.¹⁵

*

*Rediit: iste enim magister Dyonisius portaverat litteras salvi conductus, de quibus in superiori fit mencio, sed non fuerunt in plena forma. V

*Id est „mora” vel „dubitacione” P

*Scripsimus: prout superius patet. V

30.

Ex parte domini gubernatoris ad legatum supratactum

Reverendissime pater et domine!

Propositum pacis illius negocium omnino non aspernari superioribus^{*} avisamentis satis superque expressisse credimus, quo accessit, ut et dietam hanc preteritam convencionemque generalem — in qua rei ipsius conclusio²⁵ magis idoneum locum habebat — satis ample protrahi^b feceramus, et ob hoc adventum prius, quam litteras^c reverendissime paternitatis vestre optabamus excipere, rati rem ipsam solicitando dirigi, differendo vero elanguere posse. Verumtamen et has litteras, quas nuncius noster, tarde tandem rediens, hesternum die nobis attulit, gratulabundi vidimus, dum presertim ex² eis et prosperum reditum reverendissime paternitatis vestre a Bohemia,^d et

3 procuret: precuret P

7 miti: mitti P

8 obvium iri: sic VP

20 Ex parte: V f 21r

23 quo: P f 27r / et: om. P

27 rati: *superscriptum*: id est opinati P

7 cf. LIV. 1,9,13

1 cf. LIV. 5,26,3

vicinum eius adventum ad nos accepimus. Congaudemus itaque de reditu³ prospero, adventum autem ipsum desiderio pleno expectamus, parati et suscipere et colere cum honore.

De oratoribus siquidem ad Posonium⁴ mittendis via et spes iam omnino⁴ ablata est. Ita enim in hac dieta preterita communi omnium deliberacione⁵ concludere placuit, ut res ipsa in presencia nostra ceterorumque prelatorum et baronum ad hoc cum omni mandato deputatorum in hoc loco tractetur —, multis respectibus in hoc habitis, et potissime, ut in ipso negotio aperte magis et sine cunctacione debitus finis queratur. Vim etenim et iniuriam passis⁶ ampliores sermonum latebre,⁷ dilacio tractatum, cautele excepcionum⁶ — que presertim ex crebro oratorum cursu et recursu multiplicari solent — tediose sunt; opus est videre magis, quam sperare vel iniuriarum vel tractatum finem!

Exurgat igitur reverendissima paternitas vestra, et susceptum pro pace¹⁵ hac laborem equanimiter — idem⁸ arbiter, idem dux et comes, idem denique lator eius optate pacis futurus — continuare velit! Parata inveniet omnia: securitatem, conductum, commeatus et animorum ad pacem magis, quam armorum ardorem —, proviso, quod partis illius regie ita deliberatam et apertam mentem voluntatemque concipiat, ut res ipsa, tot iam recursibus²⁰ volutata, concludi magis posse, quam — ut ita dicamus — eludi seu labe- factari dilacionibus videatur. Quo quidem ordine reverendissima paternitas⁹ vestra, nudam hanc rem in manibus habitura, facile decernere conclusionem poterit reddereque pacem accomodam partibus. Nobis vero facultatem li-¹⁰ beram expediet vacandi ad ea, que pro tutela et cremento haut minus fidei, quam regni et debito et animo nostro impendent. Excipimus enim assiduos²⁵ eque religionis ut patrie hostes,⁹ adversum quos et nobis opus esset deinceps gladio potius uti, quam scuto.

Recommittimus nos reverendissime paternitati vestre, quam et valere et¹² videre optamus.

Datum Bude III. Iunii M CCCC XLVIII.

*

³Superioribus avisamentis: que quidem fuerunt tam in dieta Wien- nensi, de qua supra fit mencio, quam eciam ex post per litteras et nuncios. V

⁴Protrahi feceramus: quia expectabant dictum legatum ad dietam generalem Pestensem. V

⁵Litteras: scilicet legati. V

⁶A Bohemia: ipse enim legatus post reversionem supratactorum do- minorum prelatorum et baronum, qui iverant ad dietam Wiennensem, et abinde sine conclusione pacis redierant, de mandato apostolico transiverat

7 omni: om. P

17 et animorum: P f 27v

20 posse: V f 21v

24 cremento: sic VP

26 religionis: regionis P

30 Iunii: anno Domini add. P

7 cf. LIV. 24,2,4; CIC. Marc. 11

ad Bohemiam, et usque ad Pragam, et abinde reversus expectabatur ad Hungariam. V

*Posonium: optabat enim ipse legatus, ut mitterentur novi oratores pro facto dicte pacis ad Posonium, ut ipse non cogeretur laborare et descendere
 5 usque ad Budam. V

'Latebre: id est „obscuritates” vel „difficultates”. P

*Idem: parenthesis longa usque ibi: „continuare velit”. V

^aHostes: scilicet Turcos. V

31.

Superscriptio

Serenissimo et excellentissimo principi, domino Alfonso, Dei gracia
 Aragonum et utriusque Sicilie regi etc., domino meo prestantissimo

Subscriptio

Eiusdem serenitatis vestre servitor, Iohannes de Hwnyad, regni Hungarie
 gubernator ac wayvoda parcium Transsilvanarum etc.

Serenissime et excellentissime princeps!

Litteras ac nuncium serenitatis vestre, ex absoluto^a tandem turbinibus
 itinere, hoc preterito mense Aprili vidi et habui. In quibus ex vulgata virtute²
 regia oborte dudum spei mee non equata modo, verum supererogata favoris
 principia complexus sum. Audivi demum et oracionem^b maiestatis illius bene³
 20 memorem, suscepi quoque elargita illa munificencie regie dona — equos vi-
 delicet et apparatus — gracia splendoreque magnifica, quorum beneficio
 dum maiestas vestra alteri laudem gloriamque deferri voluit, sibi recte plu-
 rimam cumulavit. Reputavi sane, serenissime princeps, in eis rebus persone⁴
 25 magis, quam meritorum meorum respectum rationemque intervenisse, cum
 eo munere non quod accipiente, sed quod datore dignum erat, acceperim.

Itaque preventus honore statui gratitudine sequi; et utinam ita obsequi⁵
 possem, ut rebus potius, quam verbis ad agendas gracias idoneus iudicaret!
 Nunc vero id unum precipuumque, quod possum — utputa debitum obliga-⁶
 30 tionemque meam — commendo, presertim cum deinceps et mihi in eis re-
 bus,^c ad quas iamiam pro utilitate rei publice Christiane honoreque sereni-
 tatis vestre enitor, ad expertam magnificenciam regiam tutum refugium
 oblatum iri non dubitem.

Ceterum absente comite Stephano^d satisque diu expectato intulit prefatus
 nuncius et familiaris serenitatis vestre quedam de legacione ipsius comitis.

17 virtute: P f 28r

27 iudi]carer: V f 22r

Quo audito pauca eidem, sed fida et fixa responsa dedi, orans maiestatem⁸ vestram, ut in eo digno, pio et utili negocio inceptam operam intencionemque continuare dignetur, feratque opem, qui spem dedit, ne differendo elangueat res illa, in qua perseverancia opus esse, quam impetu utilius duco —, potissime⁵ me ne ostentari perperam, sed geri prius res ipsa videatur. — Recommitto⁹ me et id totum, quod sum, maiestati vestre, quam Dominus et sue glorie et omnium nostrum comodo conservare dignetur.

Datum Bude XXVIII. die mensis Maii anno Domini M CCCC XLVIII.

*

¹⁰ *Ex absoluto tandem itinere etc.: iste dominus rex Aragonum miserat domino gubernatori per oratorem et nuncium suum certa munera, videlicet equos tres et equorum apparatus pulcros. Qui quidem nuncius propter timorem et discrimina viarum steterat in Croatia multis diebus, quibus non poterat venire ad gubernatorem. Tandem vero gubernator misit sibi obviam armigeros et fecit eum ad se conducere in pace, et propterea hoc¹⁵ dicit: „Ex absoluto tandem turbinibus itinere” etc. — Tandem: id est „post multum tempus”, ut hic ponitur. V

¹⁶ *Oracionem: quam fecerat coram gubernatore ille nuncius regis, qui vocabatur Bernardus Lepiz, ut infra patebit. V

²⁰ *Rebus: quia iam eotunc parabat se ad bellum contra Turcos, in quo postea fuit conflictus, ut patebit ex infrascriptis. V

*Stephano: iste enim comes Stephanus de Segnia mediabat inter prefatum regem Aragonum et gubernatorem in certis rebus, presertim pro subsidio dando contra Turcos. V

32.

Superscriptio

²⁵ Illustrissimo principi, domino Ferdinando, serenissimi domini regis Aragonum et utriusque Sicilie filio, duci Calabrie primogenito et locumtenenti generali in regno Sicilie citra Farum, domino meo honorando

Subscriptio

Iohannes etc., ut supra

Illustrissime princeps!

Singulares⁴ litteras celsitudinis vestre benivolenciamque in eis oblatam singulari affectione suscepi et veneratus sum. Que quidem cupidum me para-²

⁴ — ⁵ potissime: P f 28v
²⁵ domini: n<ostri> add. P

⁸ cf. CIC. Lig. 30; LIV. 5,26,3

tumque effecerunt ad obsequia ac mandata celsitudinis vestre non suscipienda modo, sed grato ferventique animo exequenda. Placeat igitur celsitudini³ vestre, si in quo mei obsequii usus esse poterit, id totum suscipere commendatum, vota⁵que ac promptitudinem meam et sollicitare mandatis et enutrire. Plura nobilis Bernardus⁶ Lepiz, orator et familiaris maiestatis regie deferre⁴ poterit mei parte.

Datum Bude XXVIII. die mensis Maii anno Domini M CCCC XLVIII.

*

¹⁰ *Singulares. speciales enim litteras scripserat iste filius regis Aragonum ad dominum gubernatorem, in quibus affectio eius et amor exprimebatur per pulcra verba, ut fieri solet etc. V

¹⁰ ^bBernardus : iste fuit nuncius dicti domini regis, de quo supra tangitur. V

33.

Ex parte domini Iohannis gubernatoris ad predictum regem Aragonum

Serenissime princeps!

Tandem post discessum nobilis Bernardi, familiaris maiestatis vestre, venit ad me magnificus dominus comes^a Stephanus, afferens certa capitula super re illa cognita,^b quam divine primum, et deinde maiestatis vestre glorie accomodam, regno vero huic, ymmo et fidei nostre katholice perutilem reputavi. Cuius quidem adventus quamquam serus,^c gratus tamen mihi fuit,² utpote ex quo amplam, constantem atque illo principe dignam voluntatem cognovi ad proseguendam rem pretactam, qua nil comodius vel exoptari vel complecti mihi umquam videri potuit. Legi itaque illa capitula, et in eis nihil aliud, quam temporis lapsum^d criminatus sum; cetera enim recte iri potuisse non dubitabam. Opus est elapsa reassumere — maneat modo intencio prior —,⁴ pro quorum execucione quo ordine et quibus mediis insistendum sit, satis clare cum prefato comite Stephano contuli, qui ipsam maiestatem vestram vel litteris vel nunciis suis amplissime de omnibus poterit informare. Michi nunc plura superinde loqui non satis visum est, ipso eodem relatore⁵ et mediatore contentus.

³⁰ Ceterum duce et opifice Deo ego iam accingor^e desideratum diu iter⁶ prosecuturus. Incipere rem hanc grandem mea interfuit, exequi vero et⁷ conficere^f superioribus viribus et nomini reservatum est. Habet sane maie-⁸

⁶ poterit: V f 22v

⁷ Domini: etc. P

¹⁴ Serenissime: P f 29r

¹⁸ nostre: vestre P

²³ temporis: tempus P / iri: sic VP

stas vestra satis competens in ea re exordium: agat igitur deinceps, necesse est, prout divino obsequio et sue glorie conducere sacius norit. — Recom-^o mendo me maiestati vestre.

Datum Bude XXIIII. mensis Iunii anno Domini M CCCC XLVIII.

*

- ⁵ *Comes S.: de quo in superiori littera fit mencio. V
^bCognita: in qua videlicet re ipse comes mediabat. V
^cSerus: id est „tardus”. V
^dLapsus: tarde enim venerat cum eis. V
^eAccingor: scilicet ad bellum contra Turcos. V
¹⁰ *Conficere: hec quasi fuit prophecia, quia ipse gubernator non potuit hoc bellum conficere, sed debellatus fuit etc. V

34.

Ex parte domini episcopi Waradiensis ad dominum archiepiscopum
Strigoniensem

Reverendissime pater et domine!

Si^a eundum est, non iisse iam me tedet ad dietam illam, que pro pace regni teneri debet. Expectavi a reverendissima paternitate vestra avisamenta,² quando accipiendum esset iter, sed hactenus nihil habui. Ego in suspenso³ sto, et dominus gubernator sollicitat, ut proficiscar. Si opus erit et tutum,⁴ ibo; sin autem aliter visum fuerit, reverti non erubescam in regionem propriam. Illud mihi sufficiet, ut non stet per me negligencia, siqua occurret etc.

²⁰ Ex Waradino XVIII. Ianuarii M CCCC XLVIII.

*

*Si eundum: ista epistola debuisset poni post illam: „Agenti mihi” etc., quia hic tangitur illud iter ad Wiennam, de quo ibi fit mencio. V

35.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum papam,
successorem Ewgenii, in qua regraciatur de gracia et benivolencia
eiusdem, et petit subsidium contra Turcos

Beatissime pater et domine metuendissime!

Dignam^a munificencia apostolica atque illo autore accepi gratiam mi-
nistro^b et oratore idoneo: magna decoraque dignitatis, honoris, nominis
et status insignia —, verum expectationi mee grata magis, quam equa.
Que cum delata ultro,^c antequam sperata contueor, cumulacioris gracie²
beneficium accedit, munus videlicet benivolencie apostolice, que^d cupienti
10 mihi sponte obvia ad alcioris fiducie cultum me sustollere potens erit. Hanc³
equidem benivolenciam, beatissime pater, in^e hiis rebus maxime pensi
habeo, huic^f et pro hac gracias ago, quanto uberius possum, referoque, cui^f
presertim ita iam inniti^h paro,ⁱ ut ea vel sola vel prima me incumbere perli-
ciet ad hec ipsa, que obtulit, consequenda. In quibus licet nunquam famam⁴
15 privatam rei publice Christiane pluris facere in animo sit, tamen si quid
laboris, vigiliarum, cure ac operis adici poterit, certando mecum ipse adni-
tar, ut tantam de me opinionem et constantem et utilem quam solercius
efficiam, nec paciar, ut in re ipsa me cura prius, quam spes destituat.

Habet igitur beatitudo vestra paratum in me ministrum et animum non⁵
20 executorem modo, sed et presultorem in hoc voto, ita ut deinceps magis
adiutorem opus sit, quam incitatore. Quamobrem si me — vel potius comunis⁶
nostre religionis statum in me — sanctitas vestra honoratum esse volet,
si denique collata insignia inherere mihi, quam elabi sacius ducit: ferat
opem effectui, qui spei stimulos dedit, ut non appellasse solum beatitudo
25 vestra, sed effecisse principem videatur. Nam aliorum, preterquam sedis⁷
illius, ad eam rem auxilium optare quidem potero, sed sperare parum. Quo⁸
fiet, ut quicquid exinde honesti secuturum est, id sane mihi ad gratiam,
verum beatitudini vestre ad gloriam eternam compellabitur. Ego vero in ea⁹
re adversum illos et nominis nostri et nature hostes quo accipio, eodem
30 me gesturum animo polliceor. In qua si inceptis eventus pares reddere divine
pietati placuerit, non tam fructu iocundum erit, quam ulcione. Restat, ut¹⁰
et ego aggrediar, et beatitudo vestra aggressum curamque meam confoveat,
quatenus „in^k hoc cognoscam, quoniam voluisti me, si non gaudebit inimi-
cus meus super me”.¹¹

35 Plura super hiis relaturus est et oblaturus ex parte mei venerabilis pater,¹²

7 expectacioni: expectatacioni P

9 beneficium: P f 30r

13—14 perliciet: perlicet P

14 ipsa: om. P

23 inherere: V f 23v

27 secuturum: securum P

29 quo accipio: P f 30v

33—34 inimicus: om. P

6 cf. CIC. Lig. 30

11 Psalm. 40,12

Nicolaus decanus, curator huius muneris, cuius parere, quam modum dare informacioni magis soleo. — Conservet Altissimus sanctitatem vestram¹³ feliciter et nostro opitulamini et sue sancte ecclesie regimini iuxta vota.

Datum Bude penultima die mensis Maii anno Domini M CCCC XLVIII.

Iohannes gubernator.

*

*Dignam: in ista epistola fit graciaram actio domino apostolico super quadam re, de qua hic quasi sub nube loquitur, sed ut apparet, quod dominus papa volebat Iohannem gubernatorem creare in principem. Ipse vero gubernator regraciatur super benivolencia, sed exprimit se non posse gerere principatum, nisi habuerit notabile auxilium contra Turcos etc. V

¹⁰ *Ministro et oratore: scilicet Nicolao decano Cracoviensi. V

*Ultro: quia dominus gubernator hanc graciaram non petiverat. V

*Que: videlicet benivolencia apostolica; cupienti mihi: scilicet eam assequi vel comparare. V

¹⁵ *In hiis rebus: quas papa sibi miserat, videlicet insignia aliqua vel indicia pro futuro principatu. V

*Huic et pro hac etc.: quasi diceret: „magis pro benivolencia, quam pro oblato principatu gracias ago” etc. V

*Cui: videlicet benivolencie. V

²⁰ *Inniti: a similitudine, sicut qui pergens innititur baculo. V

*Paro: „intendo”. V

*In hoc cognoscam, quoniam voluisti etc.: assumit pro finali conclusione verba ex psalmista. Unde hoc iam sepius consideravi apud oratores notabiles seu rethores, quod libenter ponunt ultima verba oracionis vel epistole de versibus Virgilii vel alterius poete, aut eciam ex notabili loco sacre scripture. V

4 XLVIII: om. P

17 diceret: d. V

36.

Superscriptio

Sanctissimo in Christo patri et domino, domino Nicolao, divina providentia
sancte Romane ac universalis ecclesie summo pontifici, domino meo
metuendissimo

Subscriptio

Iohannes etc.

Beatissime pater et domine metuendissime!

Idoneo oratore pro dignitate agende rei — venerabili patre, Nicolao
decano — superioribus^a diebus instituto, quid devocionis regnum hoc erga
¹⁰ beatitudinem vestram habuerit, plene significatum puto. Semper enim ²
precipua opera in id adhibita fuit, ut hec, que inter primas virtutes est,
fides ac devocio erga apostolicam sedem uno et stabili tenore servaretur.
Preterea nihil pretermissum credidi eius viri prudentia, quicquid dici expli- ³
carique debuit aut potuit et de^b intencione et de fiducia^a nostra; item quam
¹⁵ pio nunc ardore succenseamus^d ad eas ipsas, quas pertulimus, veteres no-
vatasque clades tum vitandas, tum ulciscendas. Quo nuper e conspectu sanc- ⁴
titatis vestre redeunte, attulerat paria hiis rebus accomodaque responsa,
potissime dum ex eius relatione cognovimus magnum sanctitatis vestre
desiderium affectionemque ad regnum hoc et eius statum, quo felicior
²⁰ evaderet, specialiter vero circa prosecutionem horum,^e que nobis et occa-
sione et spe maxima agenda incubuerunt.

Magnificum^f alias ad hec ipsa curanda autorem emigrasse de medio dole- ⁵
bamus sanctissimum condam dominum Eugenium, qui ut tutam in nobis
maiestatem Christiani nominis efficeret, vix ratio iniri poterat, an minus
²⁵ impendebat se nobis, quam reservabat sibi. Verum de sanctitate vestra tanta ⁶
antefato precon^e crevit opinio fiduciaque, ut recte dupplicem animum
Eugenii in vestra beatitudine requievisse, vel potius exuberasse letati
simus, iamiam venisse tempus rati (licet^a plus serum, quam dignum rei
publice fuisset), in quo sub tanto duce tantoque katholice religionis principe
³⁰ facultas accederet, ut adversum prefatos nostros et fidei hostes, hactenus
vix scutoⁱ potentes, deinceps gladio uteremur.

8 agende: agede P

11 precipua: precipue P

13 credidi: V *in margine*: vel puto

14 potuit: P f 31r

16 Quo: V f 24r

22 curanda: cūranda P

29 religionis: regionis P

30 accederet: accedet P

Magna igitur et digna ex hiis assumpta fiducia remittitur ad pedes sanctitatis vestre ex deliberacione dominorum prelatorum et baronum prefatus orator — simulque nunc exactor parati potius, quam sperati auxilii constitutus —, qui indubitata fidem faciet et facere — utpote ex³ visis — poterit de constanti intencione nostra et de presenti passagio, iam in Dei nomine haut minori desiderio, quam conatu exequendo. Quod quidem iusta occasione indictum advoluta necessitas maturare constituit.

Ceterum¹ super illo, ubi beatitudo vestra — audaciori forte, quam tuciori consilio me concitatum ducens — hortabatur, ut hoc ipsum passagium pro anno futuro prorogatum ageretur, et ob hoc eciam petita illa auxilia non negari per sanctitatem vestram, sed differri videbantur: optassem, pater beatissime, voluntati sanctitatis vestre satisfacere, et cuius patrocinio, eius et consilio uti. Sed cum hostis ille veteranus, Teucrorum imperator, novissimis Christianorum cladibus¹⁶ recens, cum magna et terrestri et navali potentia finibus nostris propinqua castra circumducens, plures adversum nos immigrandi passus temptaverit, opportunum fuit et nos ad subita belli ministeria manum mittere, ut tante potencie resisteretur, ne paratus ipse imparatos nos obtunderet. Semper enim ex eo hoste si non apertum, suspectum tamen nobis bellum imminet, quod quidem sepenumero illatum prius, quam ostentatum persensimus.

Bello itaque ad bellum coacti in Dei nomine exsurreximus, voluimusque occasione nostre et tempori non deesse, ne occasionem suam hosti daremus. Qui cum eo audito e vestigio subsistens pararet tum dilacionibus, tum variis simulacionibus apparatus nostros eludere, nos nichilominus priori intencioni presentem necessitatem iungentes, indictum passagium prosequi statuimus, tanto forcius aggressuri, quanto maior spes maiorque animus est inferentis vim, quam arcentis.

Ego vero propositi huius et necessitatis indicem me apud sanctitatem vestram ingero, quid agendum magis, quam quid loquendum sit, considerans. Qui et spondere minime ausim idem robur, eundem, si differretur bellum, animum postea fore, ut ad estatem rursus hiis instituendis novus de integro exsudaretur labor, presertim si hiis castris et stipendiis laxamentum presterimus; nam sic non differremus bellum, sed intra fines mox futurum acciperemus.

Quamobrem non belli, sed temporis ratione mutata, aggredior hoc sanctum opus, in quo devotum est mihi inter ipsa ferrum et arma mori potius, quam videre amplius mala gentis nostre, non expers futurus glorie, si vel bene vin-

3 exactor: P f 31v

16 subita: subdita P

18 obtunderet: V f 24v

22 non deesse: P f 32r

30 spondere: splendore P / minime: om. P / differretur: differetur P

33 differremus: differemus P

35 hoc: hos P

12 cf. LIV. 10,11,11

13 LIV. 21,44,3

15 cf. LIV. 5,5,6; 10; 3

centis vel bene morientis fortuna laudabitur, — vestre autem beatitudinis intererit promovere incepta. Multorum sane¹⁷ militum forcium vitas in hoc negotio pignorare constitui; ne cunctetur ergo beatitudo vestra, tam egregio fulta pignore, gerendis pro fide rebus succurrere!

Plura dicet circa hec plenius, de omnibusque rationem reddet prefatus dominus Nicolaus, qui ut audiri a nobis solitus est, ita apud sanctitatem vestram exaudiri merebitur. — Quam Altissimus feliciter conservet iuxta¹⁹ vota.

¹⁰ Datum in progressu exercituali apud vada Danubii, prope opidum Kowinii, octavo die mensis Septembris anno Domini M CCCC XLVIII.

*

*Superioribus diebus instituto etc.: nam postquam iste dominus Nicolaus papa assumptus fuit ad papatum, dominus gubernator ac prelati et barones miserant dominum Nicolaum decanum Cracoviensem, tunc comorantem in Hungaria, ad sedem apostolicam ad prestandum obedienciam domino pape et ad congratulandum eidem de vocacione ad hoc ministerium etc. Qui abinde reversus reportaverat multa pulcra verba et eciam quandam promissionem de subsidio contra Turcos etc. Postea vero cum hac epistola ac sequenti iterum remissus fuit ad accipiendum ea, que fuerant promissa etc. Paulus. V

^bDe intencione: scilicet eundi contra Turcos. V

^cFiducia nostra: videlicet de subsidio apostolice sedis. V

^dSuccenseo, -es: id est „irasci” vel „commoveri” P

^eHorum: scilicet bellorum contra Turcos. V

^fMagnificum: hic iste terminus magnificum non est adiectivum dignitatis, prout solet scribi secularibus baronibus, sed ponitur ad designandam qualitatem animi magna facientis. V

^gPrecone: scilicet Nicolao decano. V

^hLicet: parenthesis usque ibi: „in quo”. V

ⁱScuto: hoc est „defensione”. Sed gladio: id est „offensione”, quasi dicat: „hactenus vix fuimus potentes ad defensionem nostram, deinceps³⁰ erimus potentes eciam ad offensionem hostium” etc. V

^kEx visis: nam iste orator interim non recessit, donec vidit campum et exercitum motum contra Turcos. V

^lCeterum: altera pars; et primo hic narrat, secundo respondet ibi: ³⁵ „Optassem” V

^mCladibus: videlicet illatis in bello maritimo. V

ⁿMultorum sane etc.: nota devotam conclusionem! V

3 tam: bis P / egregio: P f 32v

4 gerendis: gendis P

37.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum papam
super eadem re, sed in ea clarius ponuntur querele de cladibus
susceptis ab infidelibus et cause belli

Beatissime pater et domine metuendissime!

Satis^a superque palam futurum crediderim beatitudini vestre cum litteris,
tum vero venerabilis oratoris nostri legacione, quid cure quidve consilii
regno huic impendeat, quid denique opere ac studiorum paretur in spem
Christiane libertatis irarum celestium venia pociunde,^b quam^c vel peccati
vel fortune condicio multis turbatam fragoribus, infidelium calcaneo subtur-
¹⁰ bans, pessum^d ire portenderat,^e et' que profecto hactenus (ut vera magis,
quam decora fatear) pertinacius oppugnata ab hostibus, quam a civibus^f
defensa recte videri potest. In qua re si quicquam amplius eius viri eloquio
adiectum fuerit — id totum licet superhabundare non dubitem, utpote ubi
non solum intencionis cognite, sed vise eciam execucionis relator accedat —
¹⁵ tamen exequenti mihi, que ad eam rem instituta sunt, non ab re visum est
in hoc procinctu^h cum ipso oratore nostro miscere sermonem. Eum videlicet,
qui plus animum sollicitat urgetque, et quo magis urget, eo minus taceri
minusque in animo meo obliterariⁱ potuit. Nihil novi vel ignoti addens, sed
ut refricatus dolor malorum publicorum sensum tot malis duratum reficiat,
²⁰ magisque notum fiat belli huius causam maiorem esse, quam bellum.

Lustrum^k prope vicesimum (si apte memini) circumagitur, quo Europe
oras infesta Teucrorum arma, Deum hominesque violatura, pervolarunt,
eaque post subactam plus quam^l brevi Greciam, Macedonie deinde ac Bul-
garie regna, preterea Albanie, item alias ut dictu ita et memoratu miseran-
²⁵ das plurimas terras, aliis super alias cladibus completas, superbo ludibrio,^m
ruina, funeribus, servitute, religionis denique iactura deformatas, in peregri-
nos ritus, mores legesque ac infide lingue commercium inverterunt. Nihil
incolumis inter sacra prophanaque, nihil, inquam, cui ferro, terrore, cui
flamma ac iugo noceri potuit, inviolati reliquendo: ut unaqueque gradu
³⁰ proxima erat, ita ignominie obiecte. Hinc omnes circumvicinos passim vi-
atque tempestas illa adortaⁿ est: novissime ad ipsius ferme Europe umbi-
licum^o pervagata, tandem huius regni et patrie nostre adhesit lateribus^p

4 Beatissime: V f 25r

6 cure: om. P

8 pociunde: prociunde P

10 profecto: profacto P

14 accedat: accedet P

15 non ab: P f 33r

17 plus: om. P

26 religionis: regionis P

27 lingue: lingue P

30 obiecte: sic VP

31—32 umbilicum: V f 25v

Miretur, pater beatissime, qui novit, quo pacto ad tanta tamque dura pacien-⁸
da potius, quam propulsanda hec patria nostra sufficiens fuerit, que nisi
stetisset fide, opibus reor fuisse non staturam.

Iam⁹ supra sexaginta numeramus annos, quibus pene continuis furiam⁹
⁵ illam facemque bellorum sustulimus, in privatam curam, in privata quoque
unius gentis arma conversam. Stetimus utcumque multis cladibus, bellis,¹⁰
funeribus exhausti, doloribus affecti, occidione occisi. Quantum terroris¹¹
pavorisque meminimus; visa sepe numero hostium castra e muris, flagrancia
tecta, ploratibus, fuga, angustiiis omnia completa, preterea vastaciones¹²
¹⁰ rurium, lugubres domos, obnoxia fratrum nostrorum corpora hosti proposita,
ludibria victoris, iugum hostile, fedi captivorum agminis miserabilem viam.
Quodque plura brevi complectar: plus quam hostilia passi, parum preter¹²
arma et animos libertatis memores relictos habuimus, presertim cum sepe ad
extrema periculorum ventum sit —, et nescio, an maiora vincula maioresque¹²
¹⁵ necessitates nobis, an captivis nostris fortuna circumdederit. Sed in hiis
quantumcumque difficilia pati maluimus, quam servire, semperque fidei,
quam rerum dampna graviora duximus. Satisne igitur iusti doloris occurrit?
— quandoquidem nullum adversum nos pretermissum est crudelitatis genus,
et nullum est satis: sive vincamus, sive victi simus, hostis semper instat,
²⁰ utpote qui maioribus prope adversum nos odiis certat, quam viribus.

Nunc quoque hostis ipse terra marique magno exercitu, magna mercede¹⁵
coempto, magis supplicium de nobis, quam victoriam querit. Cuius vicinis¹⁶
insultibus citati ad bellum, ne tot malis adderetur culpa, expectatum ho-
stem adire magis, quam morando adiri statuimus, inferre sacius, ut non pa-
ciamur, bella rati. Satis habeamus vidisse tot sub iugum missos, sponsione¹⁶
²⁵ infami obligatos, vectigalia Christianorum capitum, flagiciosas compedito-
rum nundinas¹⁷ quotannis religionis nostre ludibrio ire! Satis, inquam, erit¹⁸
pia credulitate et celesti flagello super tot miserandas terras, Christiani no-
minis busto insignes exsacriari, in quibus — si que sunt — tantorum naufragio-
³⁰ rum reliquie gemunt magis, quam vivunt. Impedimento erat hactenus
hec nova vis morbi: intestine dissensionis,¹⁹ que nimirum plurimam nostri
roboris florem depasta in eam condicionem perpulerat, ut nec incomoda
nostra, nec remedia pati posse videremur. Valentes populi huius vires se²⁰
ipse conficiebant, nihil amplius, quam suum militem, sua arma horrebant.
³⁵ Nunc vero, pater beatissime, expeditis fere omnibus, que ob residuas²¹

5 in privatam: P f 33v

7 Quantum: V in margine exclamatio

26 flagiciosas: P f 34v

28 pia: V f 26r

29—30 naufragiorum: aufragiorum P

31 plurimam sic V: plurimum P

9 cf. LIV. 21,10,11; 2,49,1; 4

10 cf. LIV. 3,32,2; 28,43,10

11 cf. LIV. 9,5,8—9; 3,32,2

12 cf. LIV. 29,17,8; 7,35,8; 21,34,8; (7,29,2); 21,43,3

13 cf. LIV. 5,4,12; 29,17,18; SEN. Thy. 256; LIV. 21,1,3

17 cf. CIC. Phil. 2,35

19 cf. VERG. ecl. 1,54; LIV. praef. 9

20 LIV. praef. 4

bellorum iras impedita restabant, maiorem tuende patrie spem animumque suscepimus. Igitur benignitate Dei, sub sanctitatis vestre fiducia, inceptu tanta ratione digno opus fuit, cuius ego autor ipse et ductor execucionem aggressus, incitato sponte militi impetum addere paro; restatque, ut non
 5 pro ripa Danubii stantes arceamus transitum hostis, sed ut laciis transmigretur transferaturque bellum, non ad gerendum modo, sed ad finiendum. Quod cum maius futurum sit, quam capere id private regni huius opes, vel
 23 alere privata hec stipendia possent, spectetque ad summam rerum — libertatis Christiane —, sicuti prioribus litteris, ita et nunc supplico attentius
 10 beatitudini vestre, cui hereditaria de nobis cura commissa est, quatenus inter alias occupationes suas dignetur et hanc nostram, ymmo fidei causam ante oculos ponere, taliterque curare et providere, ut rem hanc inceptam defectu aliquo perurgente vel remissius agere vel omnino deserere non compellar, neu necessitatibus humanis magis, quam armis victus, et paranda
 15 cogar et parta relinquere cum detrimento et ignominia katholice fidei et iactura sempiterna.

Opibus ac numero validi sunt, cum quibus arma conferenda erunt, vereorque, ne cum Teucro inceptum hoc bellum cum tota Asia gerendum occurrat. Quamobrem spes maior Christiane servitutis propulsande in perseverancia
 20 est; aut enim non persuaderi¹ bellum debuit, nec suscipi: aut si persuasum susceptumque extitit, gerere pro dignitate tante rei et perficere oportet. Perficietur autem, si urgebimus concussos,² et si non abscedimus prius, quam spei nostre finem pulsus Europa hostis imponeret. Non levis causa
 26 est belli, que ad perseveranciam stimulat. Tociens insultarunt hostes, nunquam nisi victi desinent; nulla cum eis fida condicio pacis esse potest. Utile
 25 est igitur instare perseveranter, defungique³ cura; instabimus autem, si beatitudo vestra perseverancie nostre opem tribuet. Brevis erit res, si uno tempore agetur, et si per intermissiones intervallaque lenciores spem nostram non fecerimus. Habet nunc beatitudo vestra equalem hiis stipendiis exercitum,
 30 habet milites domesticorum funerum avidissimos vindices, quibus non precaria,⁴ sed perpetua arma extant adversum illos nostros semper hostes, Christiano nomini nunquam amicos. Placeat modo provisionem non postponere in eum finem, ut liberata Europa et fidei consors et sedis illius gloria fiat atque decus.

3 fuit: fuerit **P**

13 aliquo: **P** f 34v

18 hoc bellum: bellum hoc **P**

22 abscedimus: **V** f 26v

24 perseveranciam: severanciam **P**

27 nostre opem: opem nostre **P**

30 milites: milites **P**

31 adversum: **P** f 35r

22 cf. LIV. 28,40,1—2

25—26 cf. LIV. 5,4,9—10

27 cf. LIV. 5,4,12

28 cf. LIV. 5,4,13

29—30 cf. LIV. 5,5,7

31 cf. LIV. 26,51,13

Hec³³ dicens simulque hinc proficiscens recommitto me pedibus sanctitatis vestre, quam Altissimus conservet iuxta vota regimini ecclesie sue sancte.

Datum in terra Rascie, alias Servie, in ipso progressu meo exercituali prope vadum Danubii, quod vulgo Lapideum dicitur, die XVII. Septembris
 5 anno Domini M CCCC XLVIII.

*

*Satis: nota hanc epistolam, quia devocionem et miseracionem inducit, et in qua idem ipse, qui scribit, quodam spiritu prophetico presagit periculum belli et insufficienciam contra infideles. V

*Pociunde: pro „recuperande”. V

*Quam: scilicet libertatem Christianam. V

*Pessum: id est „sub pedes”. V — Pessum: id est „deorsum, preceps”. P

*Portendo, -dis, -dere: est „aliquibus signis futura presignare”. V — Portendere: „porro vel longe tendere”, id est „significare, destinare, longe post ostendere”. Inde portendens omnis generis Zacharie III-o: „viri portendentes sunt” Glossa: „id est positi in signum futurorum” P

*Et que: scilicet libertas. V

*Civibus: id est incolis Christianis, quorum res agitur. V

*Procinctus: „apparatus belli vel pugne”. Item procinctus, -cta, -tum: id est „expeditus, armatus” secundum Papiam. P

*Obliterari: „deleri” V — Oblitero, -as: id est „delere, oblivioni tradere” Et inde obliteratus, -ta, -tum. P

*Lustrum: est „spacium quinque annorum”, unde XX-ti lustra faciunt centum annos. Et hic denotatur tempus, quo primum Teuceri transierunt mare in Macedoniam et Europam. V — Lustrum: id est „spacium quinque annorum”. P

*Plus quam brevi: hoc est „mox et cito”. V

*Ludibrium: id est „derisio” vel „quod illuditur”, vel est „aliqua res, que ludo et contemptui haberi digna est”. P

*Adorior, -reris vel -riris, adortus: id est „valde vel iuxta oriri” vel „invadere, aggredi”, ex „ad” et „orior” secundum Hugucionem. Papias vero dicit: „Adorior commune fuit antiquitus, unde adortus est: id est <...> vel subito natus est” Invenitur eciam adorio. P

*Umbilicum: a similitudine, id est „medium”. V

35 *Iam supra LX-ta: nota tempus, quo Hungaria incepit impugnari a Turcis. V

*Vicinis insultibus: prout hoc clarius in hac superiori epistola tangitur in secunda parte. V

*Nundinas: quia ex multitudine captivorum efficiebantur quasi nundine, vel quia omnia fora replebantur cum captivis. V

40 *Dissensionis: tangit disturbia regni, de quibus supra fuit mencio. V

*Persuaderi: suadebat enim et papa hoc bellum, verum pro futuro anno etc. V

13 significare sic? P

31—32 post id est vocabulum non potest legi P

* ZACH. 3,8.

“Concussos: quia superioribus temporibus plurime fuerunt victorie ex eis reportate. V

“Fungor, -eris, functus sum: id est — uti et componitur — „defungor, -eris”, id est „deorsum a funzione esse”, quia qui moritur, deorsum fit a funzione. Inde dicitur defungi: id est „mori”. P

“Precaria: id est „ad tempus”; sed melius iste terminus declaratur in iure, ubi agitur de precariis. V

“Hec dicens: nota hic quasi ultimum valet. Unde et in hac epistola ob hoc fuerunt tot querele et tot provocaciones ad misericordiam scripte, ut tenacius infigeretur, quod ultimo dicitur, ut communiter fit. V

38.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum papam pro facto Zagrabiensis ecclesie

Beatissime pater et domine metuendissime!

Non credo¹⁸ ignotum esse apud beatitudinem vestram, quot quanteque turbaciones in regno hoc pro facto Zagrabiensis ecclesie orte traducteque sunt, pendentque adhuc in alciora verisimiliter evasure, nisi de remedio opportuno per sanctitatem vestram provisum extiterit —, prout super hiis cum reverendissimo domino et patre nostro Iohanne, cardinali Sancti Angeli, sanctitatis vestre legato¹⁹ personaliter collocutus sum. Unde et nescire² me fateor, quorsum convertam culpam, quod translacio illa, que de persona reverendi patris, domini Demetrii episcopi primum per dominum Eugenium facta, et deinde per sanctitatem vestram confirmata effectum consequi non potuit. Per quam credo tantis dissensionibus finem quandoque³ potuisse dari, presertim cum in ea translacione libertati⁴ huius regni bene satisfactum fuerit. Sed quia et translacio ipsa, et provisio dicte ecclesie⁴ hactenus impedita stetit, regnum hoc notabilem patitur iniuriam in ipsius ecclesie turbacione, propter quam — ut premisi — poterit verisimiliter maior dissensio suboriri. Quocirca beatitudini vestre supplico humiliter,⁵ quatenus dignetur causam eiusdem ecclesie diligenti cura in manus desumere, taliterque omnibus litibus amputatis providere, ut et prefati domini Demetrii episcopi iura et regni huius libertas offensa non videantur. Ad⁶ quod quidem faciendum magna prefate ecclesie in spiritualibus et temporalibus ruina beatitudinem vestram commonere poterit, cuius presertim interest talibus defectibus sine personarum acceptione providere.

Datum apud villam Kowinii, die VI. Septembris anno Domini M CCCC XLVIII.

*

18 convertam: avertam P

22 libertati: liberati P, f 35v

25 premisi: V f 27r

*Non credo: hec epistola debuisset stare ante has duas precedentes, ut patet ex datis. V

*Legato: tunc videlicet, cum erat in Buda, de quo supra tangitur. V

*Libertati: quam habet in iure patronatus. V

39.

Superscriptio

Illustri principi, domino Francisco Foscari duci Weneciarum etc., domino nobis honorando

Subscriptio

Iohannes gubernator

Illustris princeps!

Dudum presumptam speratamque excellencie vestre benivolenciam magis ac magis in dies complectimur, quandoquidem nuper redeunte ab Italia venerabili patre nostro, domino Nicolao decano Cracoviensi, eo relatore cognovimus, quantum excellencia vestra persone nostre afficiatur, de qua
¹⁵ sepenumero amicissimis verbis bonam mencionem facere repetereque solita est. Id quo animo ex parte illius incliti domini acceperimus, nobis quidem
² re ipsa patefacere in animo est; verum ut verbis hic ipse, qui exegit, relator* explicet, commisimus. Gracias, voluntatem benivolam, amicum animum: hec
³ quidem nosmet reddimus; in ceteris, que plenioris intencionis nostre sunt, pre-
²⁰ fato relatore dominacio vestra contentabitur. Qui etiam referet de statu et
⁴ processu nostro non minus visa, quam cognita, utpote cuius presenciam ob id ad hos usque dies retinuimus, ut actionibus nostris potius, quam conatibus testimonium perhibeat.

Equidem sub divini auxilii ac principum catholicorum fiducia egregium
²⁵ facinus cure fuit incipere. Imus, prosequimur hostem, terramque petimus,
⁶ in qua insepulta Christiane cladis sepultura cumulata est. Quantum autem
⁷ ad respectum illius illustris dominacionis attinet, curabimus omni studio digna parare officia, ut sicut nominari amicus, sic et reputari merito possi-
⁸ mus. Plura dicet prefatus dominus Nicolaus, cuius verba ita acceptari
³⁰ optamus, ut propria.

18 Gracias: P^h f 36r

22 actionibus: actibus P

24 divini: divinii P

28—29 merito possimus: possimus merito P

6 cf. CIC. Phil. 1,5

Datum in descensu nostro exercituali in terra Rascie prope vadum Danubii, quod vulgo Lapideum dicitur, XII. mensis Septembris anno Domini M CCCC XLVIII.

*

*Relator: scilicet Nicolaus decanus, qui cum pretactis epistolis et cum
⁵ hac presenti redibat. V

40.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum legatum
 supratactum post exitum eius de Hungaria

Reverendissime pater!

Nuncius cum litteris dominacionis vestre in hiis locis, apud vada Danubii
¹⁰ ad nos appulit, ubi solliciti de promovendis hiis fidei rebus, de illis quoque,
 que in Posonio* inconcluse manserant, plene avisati fuimus. Ex quibus ²
 eciam patuit nobis diligentissimus labor dominacionis vestre, quem accu-
 ratissime adhibuit, ut ad aliquam pacis viam dissidentes partes conduci
 potuissent. Itaque pro tanta solitudine, cura et diligencia magnas gracias ³
¹⁵ agere habemus reverendissime paternitati vestre, utpote que nihil preterisse
 nihilque pretermisisse videri potest, quominus illud pacis bonum, nobis
 quidem necessarium, alteri vero parti non incompetens, concludi firmarique
 debuisset.

Ceterum de facto treugarum^b magna nobis consolacio videretur, si in tali ⁴
²⁰ loco temporeque positi essemus, in quo deliberacio efficax circa ipsam rem
 agi posset. Quoniam sive ad perpetuam, sive ad temporalem pacem deve- ⁵
 niretur, nunquam desiderio nostro alienum foret, dummodo id stabili et
 congruo ordine fieret. Sed quia hiis, que supra diximus, rebus videlicet ⁶
 fidei impediti ad ea plene, ut tantum requirit negocium, deliberacionem
²⁵ facere ad presens non possumus, signanter propter absenciam aliorum pre-
 latorum et baronum ac consiliariorum regni, quorum in hac re honori
 deferendum est et consensus requirendus atque obtinendus —, et propterea
 ordinavimus, ut in proximo fiat una dieta in Buda, ubi maiores regni
³⁰ statum parcium et regnorum predictorum. Ubi eciam et cancellarius regni ⁷
 aderit, qui iuxta deliberacionem dictorum prelatorum et baronum litteras
 opportunas daturus est, cui una cum dictis prelatis et baronibus plenam
 in hac re dedimus facultatem.

Datum in descensu nostro exercituali apud vadum Danubii, quod vulgo
³⁵ Lapideum dicitur, XIII. mensis Septembris anno Domini M CCCC XLVIII.

*

² Lapideum: V f 27v

²—3 anno Domini M CCCC XLVIII: anno etc. XLVIII P

¹⁴ magnas: P f 36v

*Posonio: nam postquam ipse legatus recesserat a Buda inconclusa pace, fuerunt mox post eum missi certi oratores pro eadem pace ad Posonium, quo etiam oratores regis Romanorum convenerant. Ubi etiam nihil conclusum fuit. V

⁶ *Treugarum: volebat enim et querebat ipse legatus, ut si pax perpetua fieri non potuit, saltem treuge inter partes firmarentur, ut aliquid fecisse videretur. Ad quod hic respondetur. V

41.

Epistola lugubris ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum decanum oratorem supratactum de conflictu suscepto a Turcis

Venerabilis pater, frater nobis dilecte!

Quo pacto eventum rerum* nostrarum tuleris, facile conicimus, quandoquidem eas multo prius gestas^b audire, quam^c gerendas — orator ipse — nunciare potuisti. Verum ne varii rumoris (ut fit) te involucra^a teneant, ²
¹⁵ neu plus temporis turbacioni, quam commendate opere accomodes, placuit, ut saltem reditu nostro ac paucis desuper avisamentis te utcumque solaremur, quibus in primis cercior fias hac vice nos fortune magis, quam animi possessione exutos. In ceteris, que passi sumus, divino, non humano ³
flagello gloriam laudemque tribuimus.

²⁰ Pridie^e penultimam Septembris ab Danubio te vidente castra mota fuere; ⁴
itum^f deinde et provisum de omnibus, demum tam celeriter^g ad hostem ventum est, ut prius perficere, quam sentire laborem videremur. Laborem ⁵
vie dicimus, non pugne, nam de constancia pugne et ipsi hostiles oculi confiteri poterunt vix unquam pertinaciorem contulisse!

²⁵ Equidem decima septima die Octobris^h coram facie hostium castra metati sumus, prelii cedisque principia inita; demum altera, que sexta feria fuit, ⁶
primo mane ordines educti, iustaque acie signa collata. Stetit eo toto die ⁷
nostrorum invictus animus, minus cedens, quo cedebatur durius. Multa clara ⁸
funera hinc-inde edita, tamque solida et constans pugna fuit, ut maiori ³⁰
pertinacia, quam vi bellum fervere videbatur: nemo usque ad tenebras receptui cecinit, nox ipsa sequens furorem et arma diremit; ubi etsi parum-

8 Epistola: V f 28r

11 Venerabilis: P f 37r

12 conicimus: concimus P

17 hac: ac P / nos: nobis P

20 penultimam: penultima P

21 deinde: denique P

28 cedens: decens P

29 funera: om. P

31 cecinit: cecinerit sic? P

31—1 parumper resederint: parum persederint P

per resederint acies, ingeniis tamen et machinis nocte tota certatum est. Exhinc sabbati subsequenti die iterum renovato et usque ad horam sextam¹ pertracto novo certamine tandem armigeri perduellesque nostri — utpote longo armorum pondere longiorique prelii tedio, item vulneribus confecti² atque obruti — vapularunt,³ gloria et area belli penes hostes remanente. Quam quidem cum nos armorum potius, quam animorum defectu perdi-⁴ derimus, ipsi vero multitudine et super hec omnia peccatorum nostrorum merito acquiesverunt. Si leta vel incruenta victoria fuerit, eis iudicandum relinquimus: nobis sufficit supernam animadversionem⁵ ad erudicionem⁶ potius, quam ad internecionem interpretari.

Ceterum⁷ de persona nostra si gloriari oportet coram te, recte in infirmitatibus passionibusque nostris gloriabimur, hostilem pressuram, captivitatem⁸ et ceteras fortunas habunde experti. Sed iuvat inter hec, quod non in ignavo⁹ questu passi sumus, sed in eo negotio (utputa fidei), in quo nec¹⁰ armis, sed nec morti cedere destinatum erat —, ubi cum adhuc idem extet animus, poterit habere et ipsa fortuna regressum. Ex Turcorum deinde¹¹ manibus erepti apud despotum Rascie ad hos usque dies perstitimus,¹² tanto videlicet tempore, ut in¹³ vigilia festi Natalis Domini ad hunc locum, in medium dominorum prelatorum et baronum ac procerum regni Hungarie¹⁴ in eo ipso loco congregatorum venire potuerimus. Inter quos, autore Domino — quod potissime magnam restaurande fortune spem tribuit — rectam concordiam ac unionem et ceteras regni res integras repperimus, presertim vero animos ex hac suscepta clade irritatos magis, quam fractos. Unde illico mandata nobis provisio fuit ad reassumendam fidei patrieque¹⁵ defensionem. Itaque consensimus ultro,¹⁶ instituimusque e vestigio¹⁷ renovare operam curamque, ne longa aut diuturna fiat hostibus quies ex nostra clade quesita. Re vera non quiescemus et nos comite vita, donec vel vindictam vel mortem ex eo hoste referre datum fuerit.

Quamobrem dilectionem tuam attente requirimus, quatenus et tu in rebus¹⁸ tibi commendatis age, uti rectius efficaciusque potes; specialiter vide, si sperare solum, et non habere abillinc subsidia liceat. Iamiam zelus (si quis¹⁹ est ad defensionem afflicte satis nostre fidei) tibi facile apparere poterit, presertim si principum²⁰ illorum conatus ex hoc adverso principio ad ulcio-

1 nocte tota: tota nocte P

2 renovato: renovata P

3 novo: P f 37v

7 peccatorum: V f 28v

13 experti: expti P

14 *primum* in: om. P

19 ac: et P

26 fiat: P f 38r

27—28 vindictam: vindicam P

8 cf. LIV. 9,22,5

9 cf. LUCAN. 6,60

12 cf. II Cor. 12,1; 5

13 VERG. Aen. 11,413

14 cf. LIV. 2,39,11

nem magis, quam ad defectionem ferri conspexeris. Tu vero, quicquid²¹ dicatur apud alios, ex casu isto in nullo despera, nam ampliorem hostes cruorem pro occupanda, quam nos pro recuperanda adhuc Macedonia⁴ dedimus. Cura solum, ut bono tempore responsa exigas, de quibus suo ordine,²² sed et de omni statu tuo nos celeriter avisare non postponas —, redditurus nobis largam consolacionis vicem, si hoc, quod summe optamus, maturasse videberis. Sanctissimo domino nostro et sacro collegio nos recommissos facias, certificando rem nostram minoris esse periculi, quam fame.²³
— Vale etc.

¹⁰ Datum Zegedini die penultima Decembris M CCCC XLVIII.

*

*Rerumstrarum: scilicet exercitus et belli predicti. V

*Gestas: hoc est „confectas et finitas”. V

*Quam gerendas nunciare potuisti: videlicet domino pape, quasi diceret: „Antequam tu attingere potuisses sedem apostolicam, ut referres¹⁵ ibidem has res belli, quas modo in superioribus epistolis premissis agere proposueramus, prius audire potuisti, quod iam eas qualitercumque confecimus” etc. Paulus. V

*Involucrum: ab „involvo, -is” dicitur, id est „involucio cuiuslibet rei” quod fit, cum in nostris dictis aliud involvitur, quam dici videatur,²⁰ secundum Hugucionem. Papias vero dicit: „Involucrum: absconsum, occultum dictum, quod in se habet aliquid involutum”. P

*Pridie penultimam Septembris: id est ipso die ante penultimam Septembris etc. Unde hic iam incipit narrare progressum suum ac modum belli et conflictus suscepti. V

²⁵ *Itum: participium de impersonali „itur”. V

*Celeriter: quia gubernator putabat se habiturum pugnam cum Turcorum imperatore in Bulgaria vel in Romania, sed ipse obviavit sibi in finibus Rascie in campo, qui dicitur Merularum, vulgo „Rigo Mezeyn” V

*Octobris: que fuit anno Domini 1448. V

³⁰ *Vapularunt: id est „percussi sunt”. V

*Animadversionem: „ulcionem” vel „pene infliccionem”. V

*Ceterum: incipit narrare de persona sua. V

*Captivitatem: fuit enim in hac via fugiendo captus etiam per Turcos, et mirabiliter evasit, quia cum datus fuisset duobus ad custodiendum,³⁵ unum eorum interfecit, et alter mox fugit ab eo, et sic ibi liberatus fuit. Hec eodem ipso referente agnovimus. V

*Ignavus: id est „inefficax, piger, insipiens, stultus”. P

*Perstitimus: scilicet in captivitate. Quia licet hic propter servare honestatem non dicat aliquid de captivitate sua per despotum facta, tamen⁴⁰ in veritate, prout notorium est, captus fuit, ymmo et difficilime liberatus

3 pro occupanda: pio occupanda P

4 responsa: V f 29r

5 et: om. P

est per prelatos et barones ac comunitatem regni, qui mox audito periculo belli et captivitate sua, celeriter fuerant in Zegedinum congregati, et abinde tractaverunt eliberacionem ipsius gubernatoris. V

⁵ 'In vigilia: circa finem Octobris fuit captus, et ab illo tempore hoc tandem die venire potuit liber in medium prelatorum et baronum. V

'Ultro: id est „ultra” vel „sponte”. P

'E vestigio: „mox, statim”. V

'Principum: scilicet pape et regis Aragonum, qui pariter tunc promiserant subsidia. V

¹⁰ 'Macedonia includit Romaniam, Bulgariam, Albaniam et partem Rascie sive Servie usque ad terminos Panonie. V

42.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad Stephanum comitem Segnie etc. responsalis

Spectabilis et magnifice frater noster dilecte!

Hiis diebus, post reditum¹⁵ nostrum, allate nobis fuerunt littere vestre, simulque et littere serenissimi domini regis Aragonum, ex datis de mense Septembris. Que cum adeo veteres sint, ut eciam rem¹⁸ illam, que in eis denotabatur, evaporatam reddiderint, visum est nobis nunc non habere locum, modum et tempus ad ipsarum contenta directe respondendi —, presertim vero, quia de singulis, que per nos in ea re hoc tempore dici deberent aut possent, venerabilis dominus Nicolaus decanus plenam institutionem habet et mandatum. Deliberavimus igitur expectare operam eius, videreque ordinem et modum, quibus rem ipsam mandatam instruxerit, item finem relacionis sue quo pacto feret. Tum demum de omnibus vos²⁵ avisare curabimus, ac nihilominus de ampliori mente et intencione nostra vobis plenam informacionem significare non postponemus. Expresso nunc — prout extunc —, quod tam in rebus illis commendatis, quam eciam in aliis, que pro regni huius utilitate instituimus, queque eius comodo profutura cognoverimus, incunctanter eo, quo incepimus, animo opportunas operas³⁰ prosequemur.

Ceterum et ad iterandam Christianorum et fidei defensionem novare curam paramus, non pavidi ex ingrato casu, nec desperantes de adverso principio, presertim cum casus ille non sustulerit nobis animum, sed acuerit, et minus certe fregit, quam irritavit. Novimus enim belligerando et inferre⁷

15 vestre: nostre P

18 evaporatam: P f 38v

21 decanus: om. P

26 vobis: nobis ? P

28 comodo: comoda P

29 cognoverimus: recognoverimus P

et pati arma. Nostri interest rediſſe ſpei et vivacibus adhuc armis incumbere, eventus vero rerum celeſti iudicio commendare: nam pro peccatis noſtris minus eſt omne, quod patimur. Igitur eo ardencius fidenciuſque exurgimus, quo magis edocti credimus, quod ſuperna animadverſio non internicionem ſapit, ſed erudicionem.

Datum Zegedini penultima menſis Decembris anno Domini M CCCC XLVIII.

*

*Reditum noſtrum: ſcilicet a pretacto bello perſito et a captivitate deſpoti. V

¹⁰ *Rem illam: in qua videlicet ipſe mediabat. V

43.

Ex parte prelatorum et baronum Hungarie ad dominum
Kazimirum regem Polonie — ſed non reperitur integra

Sereniſſime princeps!

Veteris* date novas excellencie veſtre litteras nudius tercius accepimus. Positi quippe inter quendam (ut ita dicamus) fortunarum^b orbem, quominus eas hactenus acciperemus, haut magis negleximus,^c quam neglecti ſumus. Verum cum poſt Octobris^d inicia — quibus littere ipſe miſſe fuerant — hoc demum tempore opportunitatem conveniendi ſimulque illas videndi oblatam habuerimus, eo ipſo amico gratoque, quo ſuſcepimus, animo e³⁰ veſtigio reſpondere dignum duximus.

Legimus^f itaque in eis primo tenorem modestie manſuetudiniſque regie bene memorem, item commendatam pacienciam ob quedam parcialia dampna^g longanimiter tollerata, preterea — quod ſingularem hereditarie benivolencie nobis expreſſit effigiem — pacifera fratrum noſtrorum domino-²⁵rum prelatorum et baronum conſilia^h etc.

Hec profecto, ſereniſſime princeps — quamquam apud nos, utpote pari⁵ benivolencie obnoxios, non inſperata fuerint, quod adverſus inquietorum inſolencias apud maiestatem veſtram ratione obviam itur, non impetu —, attamen ampliorem ſocie pacis poſſidende ſpem ingerit declaratus ille animus maiestatis veſtre manſuetudini, modestie et longanimitati dedicatus. In quibus recte non ſine dono Domini equa dignitate illa, equa denique⁶

³ eſt omne: V f 29v

¹¹ Ex parte: P f 39r

¹² integra: etc. add. P

²⁷ inſperata: in ſperara P

^{27—28} adverſus . . . inſolencias: adverſis . . . inſolenciis P

³¹ dignitate illa sic V: dignitati illi P

rei publice Christiane orientis sui regiminis exordia finxit, ita ut merito et indigene omnes et convicini fideles serenitatem vestram paci magis, quam armis natam datamque iure congaudeant, presertim dum apud eam in hiis, que ad ferendam occurrentibus rebus provisionem opportuna sunt, ⁵ consilia velociora feruntur, quam arma. Pari studio, serenissime princeps, ⁷ et nobis contineri eousque in animo fuit eritque, licet plurimorum ex parte illa lacessiti fuerimus iniuriis. Nam in omni fere congregacione nostra semper speciali edicto ac statuto commisimus, ne quid molesti fiat ex parte ⁸ nostra regno illi, cuius non modo federatam, sed potius fraternam pacem ¹⁰ caritatemque hactenus cognovimus; indignum semper ducentes, ob memoriam vetuste^b pacis illius, adversum privatos insultus publica arma commoveri. Quantum vero ad querelas de Pangracio etc.: vidimus copiam¹ ⁹ litterarum suarum, in quibus plus vie ad accusandum, quam ad excusandum spei reliquit etc.

¹⁵ Alia pars fuit abstracta etc.

Datum Zegedini XXI. Decembris anno Domini M CCCC XLVIII.

*

*Veteris date: quia ex parte mittentis erant veteres, tanquam de antiqua data, et ex parte accipientium erant nove, quia noviter presentate. V

²⁰ *Fortunarum orbem: id est „revolucionem”, quia multa mala et incomoda susceperant ex dicto perduto bello. V

*Negleximus etc.: similia verba habentur supra, in epistola „Agenti mihi”, prope finem. V

*Octobris inicia: quo tempore gubernator ad pretactum bellum ab Danubio procedebat. V

²⁵ *Legimus: narrantur tria summatis, que fuerant in litteris dicti regis. V

*Dampna: per Pangracium subditis suis illata. V

*Consilia: ipsi enim domini prelati et barones Polonie omnino suaserant regi in consilio, ut non rumperet pacem cum regno Hungarie propter illa parcialia dampna, que fuerunt sine voluntate regni Hungarie illata etc. V

³⁰ *Vetuste: quia a tempore regis Lodovici, qui erat rex Hungarie et Polonie simul, semper tenuerunt firmam pacem Hungari et Poloni; que licet parum violata fuit tempore regis Sigismundi, tamen mox reintegrata fuit, et habentur superinde magne inscripciones et obligamina in domo tavar-nicali sub sigillis domini Wladislai regis Polonie antiqui et multorum, ymmo ³⁵ quasi omnium prelatorum et baronum regni Polonie. Apud eos vero eciam similes habentur sub sigillis Sigismundi regis ac prelatorum et baronum

1 rei publice Christiane: rei publicae Christianae V *prius enim nominativum scripsit*

2 indigene: ingene P / omnes: P f 39v

6 eousque: V f 30r

10 caritatemque: caritatem P / hactenus: actenus P

15 Alia . . . etc.: verba Pauli de Ivanich

Hungarie etc. Ymmo ab inicio semper Hungari magis cum Polonis sese mutuo dilexerunt, quam cum aliis vicinis. V

'Copiam litterarum: in qua exprimebatur aliqua causa, propter quam illa dampna intulit, sed non erat sufficiens nec bona. V

44.

5 Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum decanum,
oratorem pretactum responsalis

Venerabilis pater! 1

Accepimus² hesternae die litteras tuas, legimusque in eis et persone et
mentis tue statum, ac simul quo affectu de incolumitate nostra curam
10 geras. De hiis quid respondere tibi persuaderet animus, ad te ipsum referi-
mus, qui et cordis et mentis nostre affectionisque pariter plene conscius
tecum ipse super hiis saporosius colloqui potes. Verum de incolumitate et
statu nostro illud paternitati tue non dubitamus sufficere, quod nuper,
circa exitum Decembris, amplis satis litteris³ ad te perscripsimus.

15 Ceterum ubi inter armorum novissimos casus animum quoque nostrum
obtritum reformidans, hunc per easdem litteras erigere paras: id equidem
paternaliter amiceque facis. Verumtamen sine dubio credere potes, quod
ad curandam agendamque defensionem Christianam nunquam nobis deerit
animus, modo non desit facultas —, prout super hiis pretactis superioribus
20 litteris nostris paulo clariora tibi avisamenta denotavimus. Curet igitur
paternitas tua, ut facultas renovetur magis, quam animus: nos quantum
possumus, iamiam incipiamus aggregamusque. Quoniam licet hec, quam
suscepimus, lesio magna reputari debeat, non tamen adeo adhuc mortalis
est, quin si alimenta aderunt, recencius valeamus resurgere. Ad quod quidem
25 cum ex pretactis litteris tuis etiam voluntatem curamque sanctissimi do-
mini nostri summi pontificis bene dispositam intellexerimus, videat pater-
nitas tua, ne deficiat sollicitudo ad ea, que amplius te agere efficereque
melius oporteat, utque brevi responsum habeamus.

Datum in Themesvár XXIII. Ianuarii.

*

30 "Accepimus: scilicet post conflictum supratactum; sed dum istas lit-
teras ipse decanus, adhuc non pervenerant ad eum ille littere, que incipiunt:
„Quo pacto eventum" etc., quarum tenor supra habetur. V

"Litteris: tangit pretactas litteras „Quo pacto" etc. V

5 decanum: om. P

6 responsalis: etc. add. P

13 dubitamus: P f 41v

14 satis: statis P

18 nobis deerit: deerit nobis P

25 ex pretactis: V f 30v

27 deficiat: neficiat P

31 ipse decanus: praedicatum desideratur

45.

Ex parte gubernatoris ac prelatorum et baronum Hungarie ad
dominum Nicolaum papam responsalis

Beatissime pater, domine noster reverendissime!

Post humilem nostri recommendacionem. — Violatis^a nuper rebus for-
tuneque nostre non parum adiumenti accessisse putavimus, quandoquidem
equam expectationi nostre benivolenciam ex parte sanctitatis vestre et
metimur et colligimus. Hec litteris^b primum, post honorabilis nuncii, pa-
tris^c Valentini oracione patefacta spemque fiduciamque ingerit, ne suscepto
casu belli cum bello simul cadant animi, neu ob fortune lapsum labatur
pariter et diligencia resurgendi. Multa debuimus apostolice sedi, cuius favo-
res plurimos legimus, item patrocina et curam, gracularum denique copiam.
At nunc quanto ampliora debebimus, si eius opitulamine sublevati collapsis
rebus nostris statum reddere poterimus!

Sed^d ad ea, que prefatus pater Valentinus attulit! Que^e quidem tria fuere
principalius: de concordia et unione inter nos observanda cohortacio ad-
monicioque; item de casu belli nostri alta beatitudinis vestre compassio cum
larga et humana subsidii et favoris promissione ad integrandam rupturam
fortune nostre etc.; preterea de facto domini regis Bosne proteccioni nostre
commendati, ceteraque in identidem grata nobis et placidissima verba.

Apta^f sane, beatissime pater, condicioni horum temporum hec ipsa lega-
cio, expectateque illius benivolencie^g bene memor, utpote in qua renovantur
redivivi favores, fidesque ac devocio excitatur. Itaque dum in primis de
concordia et unione suadetur, facile optateque consensimus, nempe quam
et nos ipsi unam ac solam nervum nostre rei publice ac nutricem reputamus.
Ceterum de clade suscepta ubi beatitudo vestra compatitur, gracias paterno
illi pio affectui agimus habemusque. Patimur certe angores, plus fidei, quam
patrie; quo evenit, ut oblatum illud sanctitatis vestre subsidium magis
optare liceat, quam petere — quo, etsi non peteretur, tantopere iam indi-
gere videmur. Verum^h ubi beatitudo vestra consequenter in speciali addit
et monet, ut post hanc susceptam cladem intra fines regni armorum manus
contineamus: hoc quorsum — quove iure sacius — intelligi debeat, non satis
compertum habemus. Ocium enim nobis hic persuaderi videmus — et uti-
nam Christiana quiete dignum! At verendum restat, ne hoc ipsum ocium
negocii inopia, non requiescendi studium nobis constituat, presertim si
opportuno subsidio hiis temporibus destituamur.

3 pater: et *add.* P

7 metimur: *sic* VP

8 spemque: P f 42r

11 item: et *add.* P

26 affectui: affectu P / an]gores: V f 31r

28 tantopere: tanto P

30 hanc: P f 42v

32 compertum: comperatum P

35 destituamur: destituatur P

14 *cf.* CIC. off. 3,2

Ocio paceque frui, beatissime pater, nobis semper in voto fuit; verumta-¹⁵
 men illo ocio, quod patrie nostre verum ocium parere posset! Nam et hac-¹⁶
 tenus maxime pro tuendis finibus bellandi nobis cura fuit, ut videlicet co-¹⁷
 minus insultantium hostium largius propulsarentur insidie. Unde nunc ma-¹⁸
⁵ nus armorum citra fines continere quid aliud erit, quam vicinos hostes intra
 eosdem fines viciniore excipere?! Equidem vires hostium experte nobis ab¹⁹
 suscepto incommodo magis sunt, que forte necdum satis note fuere, erant-²⁰
 que cognicione dignissime. Animo, solitudine, ope et opera opus est; que²¹
 ut feracior fiat, plura in id ipsum cogitare eversa, quam stante fortuna oppor-²²
¹⁰ tet.

Cetera sanctitatis vestre iudicio committimus, de quibus plura venerabilis²⁰
 dominus Nicolaus' decanus, orator noster ex nostra mente bene edoctus
 explicare poterit; instabitque apud sanctitatem vestram, ne omittat curam
 suam de nobis, neve languere paciatur solitudinem nostram adversum ho-²¹
¹⁵ stes fidei, quam nobis — presertim hoc interregno* durante — plus necessitas
 affert, quam voluntas.

Postremo in facto domini regis Bosne differentiam illam, que inter ipsum²¹
 et despotum Rascie viget, per viam iudicii sedare deliberavimus, assiste-
 musque tandem parti, que plus iuris habitura est, prout super hiis oratoribus²²
²⁰ ipsarum parcium, qui apud nos in hac congregacione fuerant, certa avisa-
 menta dari fecimus. Super quibus et aliis supratactis omnibus prefato patri
 Valentino, inter nos et per nos de hiis informato, largius mentem, intencio-
 nem et deliberacionem nostram beatitudini vestre commisimus explicandam.
 Quam Altissimus conservet feliciter regimini ecclesie sue sancte.

Datum in congregacione nostra Pestensi XXIII. mensis Iunii anno
 Domini M CCCC XLIX.

Subscripcio

Eiusdem sanctitatis vestre devoti s(ervitores):

gubernator, prelati, barones et procures regni Hungarie.

*

*Violatis: tangitur conflictus supra notatus. V

^bLitteris: scripserat enim dominus apostolicus litteras consolatorias. V

^cPatris Valentini: qui videlicet erat tunc orator et nuncius pape. V

2 nostre: om. P

11 sanctitatis vestre: sanctitate vestra P

12 bene: om. P

18 despotum: spotum P / deliberavimus: deliberamus P

21 Super: P f 43r

23 deliberacionem: V f 31v

15 cf. CIC. off. 3,3

17 cf. LIV. 5,5,3

- “Sed ad ea: precisio est sive figura eclipsis, et debet subintelligi verbum „revertamur” vel „respondeamus”. V
- *Que quidem tria etc.: repetuntur intimata apostolica. V
- *Apta sane: incipiunt respondere. V
- ⁵ *Benivolencie: scilicet apostolice sedis. V
- *Verum: hic iterum repetitur quedam particula intimacionis apostolice, que superius non erat repetita. Et respondetur ad eam ibi: „Hoc quorsum” V
- *Nicolaus decanus: qui tunc adhuc in curia apostolica stabat. V
- *Interregnum vocatur regimen rei publice inter tempora duorum regum,
- ¹⁰ scilicet mortui et futuri. V

46.

Ex parte eorundem prelatorum et baronum

Superscriptio

Venerabili domino Nicolao decano Cracoviensi etc., oratori nostro apud apostolicam sedem, fratri nostro dilecto

- ¹⁵ Venerabilis frater noster dilecte!
- Habuimus nuncium sanctissimi domini nostri pape, fratrem Valentinum* penitenciarium apostolicum, per quem sanctitatis sue intimata vel potius mandata et intelleximus et discussimus, e vestigioque — uti nunc videbatur — succincte responderi fecimus, ut in copia hiis inclusa videbis contineri.
- ²⁰ Cum autem tu conscius sis intencionis, deliberacionis ac voluntatis, item necessitatis ac opportunitatis nostre et eciam domini gubernatoris nostri, requirimus, ut visa ipsa copia aliisque informacionibus tibi datis, non immemor provideas opportune rebus nostris apud apostolicam sedem, providerique procures, sollicitando expedicionem tuam bono tempore. Ita tamen,
- ²⁵ ut effectum nobis, non spem reportare videaris, vel saltem finem huic expectationi nostre, fatiga plene. Plura de intencione et statu nostris ex scriptis privatis^b intelliges.
- Ceterum noveris insurrexisse in partibus superioribus regni Bohemos latrones, qui inter alia, que gravius ferimus, induxerunt secum et inducunt heresim Hussitarum, ita ut in comitatibus Scepusiensi et de Saros plurime
- ³⁰ reperiuntur parrochie, in quibus iam de facto sub utraque specie communicatur, contra quos, ut nunc fieri potuit, providebitur bello. Vide igitur et exponas sanctissimo domino nostro et hanc unam non parvam occasionem esse

4 incipiunt: sic V

11—12 Ex parte . . . Superscriptio: Superscripcio: Ex parte . . . P

18 *primum et rasum videtur in V*

29 ferimus: feramus P / secum: secunt P, f 43v

31—32 communicatur: communicantur P

optandi subsidii apostolici, quo quidem non ad reparanda dampna rerum, sed iacturam fidei repulsandam ex utroque latere necessario indigemus. Itaque si nostri tedet, saltem fidei curam non retardet!

Datum in congregacione nostra Pestiensi XXIII. Iunii anno Domini
 5 M CCCC XLIX.

Subscriptio

Prelati et barones regni Hungarie etc.

*

*Valentinum: de quo fit mencio in superiori epistola. V

¹⁰Privatis: commiserant enim scribere eidem ad partem de pluribus rebus per certos prelatos private. V

47.

Superscriptio

Sanctissimo in Christo patri et domino, domino Nicolao, divina providentia sancte Romane ecclesie summo pontifici, domino meo metuendissimo

Subscriptio

¹⁵Iohannes etc.

Beatissime pater et domine metuendissime!

Si¹ culpa est vacantes pastoribus ecclesias negligere, satis putaverim huius me expertem culpe. Insteti enim magnopere, quominus id fieret, optimum² ratus, ut ad direccionem status regni huius hoc quoque accederet, ne hiis³⁰ officii mei temporibus viduate sedes abusu illo veteri longe vacacionis co-gerentur subire incomoda.

Itaque inter alias potissime circa provisionem Colocensis ecclesie non de-³ fuit opera mea, ut turbate illi, mox vacanti, ac nonnullorum clava^b potius quam clave expetite pastor dari, non ingeri videretur. Scripsi, supplicavi,⁴
²⁵instanciam dedi bonis rationibus et respectibus, ardenterque hactenus hoc

1 apostolici: Apostoli P

2 repulsandam: propulsandam P

7 etc.: om. P

11 Superscriptio: V f 32r

13 meo: nostro P

14—15 Subscriptio . . . etc.: om. P

ipsum effici per sanctitatem vestram prestolatus sum. Unde si querele locus⁵ esset, conquerer digne in ea re me non exauditum eo usque, in qua — ut peteretur — urgeri, quam retardari magis debueram! Invitus quippe cerno⁶ orbam illam tot mensibus metropolim temeritate quorundam inquietari,⁵ quam sane tuendo tenendoque manibus meis, nec importunitati quorumpiam, sed nec turbinibus cedere statui. Soli respectus illi, quos prioribus literis meis expressi, sed et merita virorum⁷, pro quibus supplicatum est, eam e meis manibus excutere poterunt. Nam aptum accomodumque semper et⁸ religioni nostre et rei publice existimavi, si ecclesias regni huius meritum, non¹⁰ temeritas possideret.

Quamobrem quocumque pacto hec ipsa dilacio evenerit, nichil preter⁹ nocumentum attulit, quoniam id, quod a pluribus appetitur, a me quoque difficilius custoditur. Enimvero poterat beatitudo vestra eam de me habere¹⁰ opinionem, ut in facto premissio nichil sine bono et stabili fundamento scripserim. Quia licet et in novissima congregacione nostra pro prefata ecclesia¹⁵ certi concurrentes astiterint, finaliter tamen ex consilio dominorum prelatorum et baronum in eo remansi, ut iuxta priora scripta mea reverendus dominus Mathias episcopus Transsilvanus ad ipsam metropolitanam ecclesiam Colocensem transferatur, quodque eo translato venerabilis pater²⁰ noster, dominus Nicolaus decanus etc. eidem in ipsa Transsilvana ecclesia succedat, utpote quam sue paci quietique equam ac rectam futuram credidimus. Quocirca supplico beatitudini vestre hac iterata vice, omni diligencia et maiore, quam possum, quatenus non differat amplius premissio¹² modo et ordine — non dico personis, verum pocius ecclesiis — providere,²⁵ ne tribuatur locus amplior incomodis occurrentibus, que vacantes ecclesias concomitare solent, neu opus sit libertatem ecclesiasticam tueri prius quam custodire. — Conservet Dominus sanctitatem vestram feliciter regimini ecclesie sue sancte.¹³

Datum Bude XXV. die mensis Iunii anno Domini M CCCC XLIX.

*

“Si culpa est: ista epistola est pro facto archiepiscopatus ecclesiarum Colocensis et Bachiensis canonice unitarum, de quo erant dissensiones. V

“Clava, -ve: „baculus habens massam ferri in fine”, et aliquando est „interpunctio”, que vulgariter dicitur „maza”, et dicitur a „clavus, -i”, quia sit clavis ferreis religata, que et „cathera”, alias „cateya” dicitur, et³⁵ producit „cla”. P

3 magis: P f 44r

5 tuendo tenendoque: tuendo que P

7 sed et: in *add.* P

8 e: *om.* P

17 in eo: in ea P

19 ecclesiam: V f 32v

26 ecclesiasticam: ecclesiam sticam P

27 Conservet: P f 44v

^cVirorum : scripserat enim prius pro prefato Nicolao decano ; et in casu, quo ipse libencius Transsilvanam haberet, extunc quod dominus Mathias episcopus Transsilvanus ad dictum archiepiscopatum transferretur, et Nicolaus decanus eidem in Transsilvana succederet. Hoc ipsum et in hac epistola replicat. V

48.

Ex parte eiusdem ad dominum Nicolaum papam pro facto ecclesie Waciensis

Beatissime pater et domine metuendissime!

Quid circa provisionem ecclesie Colocensis, item subsequenter in facto ecclesie Transsilvane utilius senserim optaverimque, aliis^a litteris expressi votum meum. Verum si venerabilis dominus Nicolaus decanus etc. ab illa promocione, quam sibi fieri optavimus, aliqua intencione vel fortuna animum revocaverit,^b extunc ne apud sanctitatem vestram in dubium veniat, quid in facto illarum ecclesiarum amplius geramus in votis, volui sanctitatem vestram avisare.

Itaque hoc casu deliberatum^c est, ut loco ipsius domini Nicolai decani ad Transsilvanam ecclesiam reverendus pater, dominus Petrus episcopus Waciensis, cancellarius regni transferatur, cuius cognitis virtutibus non est opus apud sanctitatem vestram verba addere. Quo translato ad Waciensem ecclesiam honorabilem Vincencium, canonicum ecclesie Waradiensis in sacerdotali ordine constitutum illi ecclesie nostro iudicio bene accomodum et sufficientem nominavimus. Quamobrem beatitudini vestre humiliter supplico, quatenus occurrente casu prenotato dignetur sanctitas vestra de personis pretactis contenta stare, easque modo, quo premititur, promovere; ita ut alterum transferendo, alterum vero creando velit prefatis ecclesiis in episcopos preficere et pastores. — Conservet Dominus sanctitatem vestram etc.

Datum Bude XXV. mensis Iunii anno Domini M CCCC XLIX.

*

^aAliis litteris : hiis videlicet immediate suprascriptis. Et eciam pluribus aliis superioribus, quarum copie non reperiuntur. V

^bRevocaverit : quod et factum fuit, quia vacante illis temporibus ecclesia Wladislaviensi in Polonia, dominus papa ipsum Nicolaum decanum pronunciaverat ad eandem. V

^cDeliberatum est : sed postea hec deliberacio fuit iterum immutata, ut patebit ex inferioribus. V

7 Waciensis: sequitur *add.* P

9 ecclesie: *om.* P

18 cognitis: cognotis P

26 Conservet: P f 45r

30 vacante: *correxì ex vacante* V

49.

Ex parte eiusdem gubernatoris ad dominum Nicolaum decanum
pretactum

Venerabilis pater!

Non est opus nunc intencionem nostram amplius declarare, quam quidem
⁵ ex colloquio mutuo primum, post ex litteris et cognoscere et intelligere po-
 tuistis. Alia vero, que nunc restabant, ex^a litteris dominorum prelatorum ²
 et baronum earumque copiis accipietis, presertim quid de statu et mente
 nostra, quidve de occurrentibus apud nos rebus sciendum sit. Hoc unum ³
 replicamus addimusque, quod bonum esset iudicio nostro — et ita eciam de
¹⁰ mente prefatorum dominorum prelatorum et baronum cognovimus —, ut
 facta illa tractatusque et negocia, que prudencie et manibus vestris apud
 apostolicam sedem commissa sunt, ad aliquem finem reduceretis. Non du- ⁴
 bitantes omnia apud nos saporosius accipi, que cum tempore fiunt —, si-
 gnanter pendente hac necessitate, in qua et nos quasi pendemus animo inter
¹⁵ spem et rem tantarum expectacionum fiduciarumque. Geruntur hic apud ⁵
 nos adversa^b non modo patrie, verum plus fidei nostre. Curate igitur experiri ⁶
 quantocius, quid sperandum ab illinc sit vel pro nostra, vel pro fidei causa,
 nec incumbatis amplius hiis, que redditui vestro dilacionem sine effectu pre-
 stare videbuntur.

²⁰ Datum Bude IIII. Iulii anno Domini M CCCC XLIX.

Iohannes

*

^aEx litteris: illis videlicet superioribus, que incipiunt „Habuius nun-
 cium” etc., ad quas se hic refert. V

^bAdversa: scilicet ea, que superius tacta sunt de Bohemis Hussitis. V

50.

²⁵ Ex parte eiusdem ad dominum Fridericum comitem Cilie

Illustris princeps, domine nobis honorande!

Cupientibus nobis audire recenciora nova de statu dominacionis vestre,
 advenit hesterna die nuncius, qui de bona valitudine eiusdem nos recreatum
 faciens, detulit simul et binas litteras, per quas benivolenciam suam erga ¹

3 Venerabilis: V f 33r

10 cognovimus: cognovimus P

12 reduceretis: deduceretis P

25 Cilie: etc. add. P

26 Illustris: P f 45v

nos durantem dominacio vestra premittens, requirit demum de pluribus rebus consultando, quid nobis videretur, notificari. Itaque in primis quantum² ad referendam benivolencie vicem, item obsequium et opportunam complacenciam: nos quidem et obligatos reddimus dominacioni vestre et paratos⁵ — utpote federati* — ex debito hiis, que domui illi ad commodum succedere possunt et honorem. Verum quoad ceteras res, multum placuisset, si littere³ ipse paulo prius, ad proximam hanc convencionem dominorum prelatorum et baronum advenissent, ut tum eorum deliberacione, sicut in ceteris, ita in hoc competencius requisicioni dominacionis vestre satisfacere potuissemus. Illud^b tamen dicere dignum duximus, quod de facto illo inter comites⁴ de Blaga subito non audemus suadere dominacioni vestre, ut antequam inter partes ipsas ordo iuris et legis plenarie observetur, bono modo quicquam valeat armis in favorem alterius partis contra alteram attemptari. Quoniam hoc casu recte quidem vis preire ius videretur, et non boni exempli⁵ esset, si regni Hungarie leges cogerentur inter ipsa vestra arma silere etc.^c

*

*Federati: habuerant enim comites Cilie cum gubernatore confederationem amicitie. V

^bIllud tamen: hic respondet ad unam consultacionem comitis. Nam comites de Blaga in comitatu Zagrabiensi dissidebant inter se, et pendente²⁰ lite inter eos una pars advocabat comitem Cilie, ut succurreret ei cum armis. Super quo iste dominus comes consultit gubernatorem hic, per quem responsum fuit sibi, ut hic apparet. V

^cEt c.: plures erant consultaciones ex parte comitis, et eciam responsiones desuper, sed abstracte fuerunt ab hac minuta. V

51.

Ex parte episcopi Waradiensis ad dominum Nicolaum papam,
ex commissione gubernatoris scribentis

Sanctissimo et beatissimo patri et domino, domino Nicolao pape quinto,
domino meo gratiosissimo

Beatissime pater et sanctissime domine!

Cum hiis diebus magnificus dominus gubernator regni quibusdam suis¹ expedicionibus occupatus^a mandasset mihi, ut aliqua de rebus suis ac regni, item de intencione, quam circa translacionem^b novissime — ut audiui — pe_r

¹ durantem: durante P

⁵ que: om. P

⁸ ut: V f 33v / turn: cum P

¹⁵ etc.: om. P

²⁹ Beatissime: P f 46r

⁵ cf. CIC. Mil. 10

sanctitatem vestram de domino Transsilvano et domino Waciensi factam haberet, quidque consequenter in votis gereret, suo loco et nomine ad sanctitatem vestram scriberem, et eidem notificarem: quamvis res ipsa alium et magis clarum relatorem apud sanctitatem vestram exposceret, volui tamen in hac parte voluntati ipsius domini gubernatoris non abesse, ne forte negligendo viderer officere.

Itaque noverit in primis beatitudo vestra statum regni huius, et consequenter dicti domini gubernatoris, satis turbulentum^c tumultuosumque esse: pavoris pressureque indicia plurima non instant modo, sed extant. Nam infideles aforis, intrinsecus vero Bohemi Hussite insultus et parant et inferunt; et quod hiis fere deterius timetur tercium ruine genus: interna dissensio pro foribus seritur, que si exsurrexerit, nichil addi periculorum nostrorum cumulo poterit. Verum inter hec prefatus dominus gubernator nunc adversus memoratos Hussitas parata arma exercet, ut si quo modo vel sedare insultus eorum vel extirpare posset, facile ceteris et occurrere et opem ferre potencior videretur. Quantum vero de parte Teucrorum, durant bella restantque; nam licet considerata qualitate temporis, visum nuper fuerit treugas pacis tractare cum eis ac suscipere, sed adverso (ut ita dixerim) mediatore^d hactenus perperam usi, rem infectam retulimus. Is etenim mediator — uti dicitur — nostra pace sibi bellum timebat conficere.

Ceterum quoad factum pretactarum translacionum et ecclesiarum, expectabat ipse dominus gubernator aliter voto suo satisfieri providerique; utputa de persona domini Nicolai decani, cuius promocio — uti sperabat — rebus suis opem, regno comoda, ecclesiis vero ipsis quietem pacemque allatura erat. Sed postquam sanctitatis vestre gracia fortunaque sua emigrare^e eum ex nostri medio disposuit, contentus est idem dominus gubernator de translacionibus ipsis, secundum quod nunc procurante dicto domino Nicolao decano facte^f sunt —, cuius quidem iam saltem affectum tenebimus, quem alligare corpore non potuimus! Ita ergo optat ipse dominus gubernator, ita desiderat, ita quoque in votis gerit, ut translaciones ipse per sanctitatem vestram omnino manuteneantur. In quibus hic apud nos hoc solum deest, quod dominus Transsilvanus consentire non^g proponit, ut ab ipsa ecclesia Transsilvana transferatur. Pro cuius consensu sanctitatis vestre interest modum et ordinem dare; ita enim videbitur dictis ecclesiis utiliter esse provisum.

Postremo de Waciensi ecclesia instat dictus dominus gubernator pro magistro Vincencio prothonotario suo iuxta ea, que prius scripserat ad sanctitatem vestram. In quibus omnibus votivam expedicionem expectat optatque se habiturum.

⁴ exposceret: exposcent P

⁷ in primis beatitudo vestra: v. B. in primis P

¹² pro foribus: preforibus P

¹⁵ vel sedare: V f 34r

¹⁹ retulimus: intulimus P

²⁰ nostra: P f 46v

²⁴ allatura: alatura P

²⁹ ipse: om. P

³⁴ ecclesiis utiliter: utiliter ecclesiis P

Hec sunt, pater beatissime, que in rebus hiis de mente antefati domini gubernatoris accepi, de quibus eciam late contuli cum venerabili patre meo, fratre Valentino, penitenciarario sanctitatis vestre, ex cuius relatibus poterit beatitudo vestra hiis clariora accipere. Cuius pedibus me humiliter recom-
mitto.

Ex Waradino XX. die mensis Octobris anno Domini M CCCC XLIX.

Iohannes Waradiensis episcopus

*

*Occupatus: scilicet in armis contra Bohemos, ut infra dicitur. V

*Translacionem: que fuit facta ad litteras pretactas, quarum una incipit „Si culpa est”, et altera „Quid circa” etc. V

*Turbulentum: quia ex una parte a Bohemis Hussitis, ex alia a Turcis erat timor, et tercio, quia timebatur, quod status regni iterum in disturbia interna rediret —, ut hic infra dicit. V

*Mediatore: iste mediator erat Georgius despotus Rascie. V

*Emigrare eum: scilicet Nicolaum decanum, qui tempore intermedio procuraverat se pronunciari ad ecclesiam Wladislaviensem in Polonia. V

*Facte sunt: scilicet dominus Mathias Transsilvanus ad Colocensem, dominus vero Petrus Waciensis ad ipsam Transsilvanam pronunciati fuerunt. V

*Non proponit: ymmo nec postea consensit, sed mansit in ecclesia sua, et manet nunc; propter quod res ista iterum fuit immutata, ut infra patebit. V

52.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum papam pro indulgenciis anni iubilei, qui tunc currebat, impetrandis
ad Hungaros, quoad eos, qui ad Romam comode ire non poterant

Beatissime pater et domine!

Propicia divinitate propiciacionis^a annus hac nostra etate sumpmis votis expectatus non instat modo, sed extat, in quo omnes, qui future vite dona non meritis, sed gracia sperant, declarate remissionis consortes effici desiderant. Sed ad hanc^b hoc tempore consequendam aliud alii fortuna iter ostendit. Occupationes,^c suspiciones, hostiles^d vultus ceteraque impedimenta circumferuntur pluribus et connectuntur; quo fit, ut precluso competenti aditu plurimi, quod consequi pro salute velint, non valeant. Restat remedium unicum, utputa ad apostolicam maiestatem recursus, que — veluti

1 in: *om.* P

3—4 sanctitatis . . . accipere: *om.* P

23 Ex parte: V f 34v, P f 47r

25 Romam: Romanam P

30 Sed . . . fortuna: *om.* P

clavium illius fontis clemencie gerula — potens est habundanti ydria^a haut minus illos, qui desiderio, quam eos, qui corpore presentes sunt, reficere.

Quamobrem interest benignitatis apostolice, expeditque ministerio sanctitatis vestre hiisce mederi turbacionibus, et impedimentis obviare, utpote⁵ que fidelium et devocionem distrahunt et salutem. Expedit — inquam —⁶ providere, ne hos ipsos, quibus illudunt tempora, excludere ab hoc dono celesti sanctitatis vestre debitum paciatur; quorum presertim mentes (que ligari non possunt) pro corporibus, et erecta devocio (que sola nunc tucius ad beatitudinis vestre conspectum commigrat) pro facie peregrina offeruntur.⁷ Nichil enim habet (ut veteribus⁷ illis verbis coutar) apostolica auctoritas maius, quam ut possit, nec debitum melius, quam ut velit salvare quam plurimos. — Magis specialiter super hiis rebus et aliis factis misi informacionem⁸ venerabili patri, domino Nicolao decano, oratori regni, qui ad sanctitatem vestram meo nomine advocatus et intercessor accedet. In quibus omnibus⁹ magna fiducia supplico et exaudiri votive et expediti.¹⁰

Ceterum^b in statu regni huius quicquid iam res aguntur, damusque operam,¹⁰ ut dono Domini dietim in melius succedant. Restat precipua cura ex parte¹¹ Hussitarum Bohemorum; quantum vero ad partem infidelium, eciam diligencia non tepet. In quibus omnibus sanctitatis vestre favorem expectamus,¹² quam Dominus conservet feliciter.¹³

Datum Bude XXIX. Ianuarii anno Domini M CCCC quinquagesimo.

*

^aPropiciacionis annus: id est iubileus etc. V

^bHanc: scilicet remissionem. V

^cOccupaciones: hic subdit causam huius, quod dixit: „aliud alii”²⁵ etc. V

^dHostiles vultus: quia ex quo gubernator ac certi barones, multi milites ceterique militares iverant cum exercitu, primum contra comites Cilie, et deinde eciam contra regem Romanorum — ut ex superioribus patet —, non erat eis tutum ire per terras dictorum comitum vel regis Romanorum; quas tamen eundo ad Romam declinare non poterant. V³⁰

^eYdria: hoc dicitur similitudinarie ab ydria Rebece, ex qua dabat potum nuncio Isaak et camelis eius etc.; vide in Genesi etc. V

^fVeteribus verbis: et est sententia Tullii in fine oracionis pro Q. Ligario. V

^gInformacionem: miserat enim sibi memorialia per Petrum custodem, quo ordine et modo debeat petere et obtinere indulgencias huius iubilei ad Hungariam etc. V

^hCeterum: significat breviter nova de statu regni. V

11 nec debitum: P f 47v

12 super: sub P

18 ad partem: V f 35r

7 CIC. Lig. 38

^a cf. Gen. 24,15 seqq.

53.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum papam
denuo pro ecclesia Colocensi

Beatissime pater et domine!

Iampridem sollicitatam sepe et magnopere ecclesie Colocensis provisionem
quo studio et ordine, quo denique affectu consequi optaverim, recte quidem
beatitudini vestre patefactum^a non dubito. Avidus quippe publici nostre
religionis comodi, inter cetera meritorum, quam personarum magis (uti
par est) rationem contuli, quo apcius afflictam^b satis ecclesie illius faciem
redivivo decore condonarem, simul uti quantocius manus meas ab eius con-
servacione absolverem, utpote cuius sedulo malim usui fore, quam oneri.

Itaque in primis^c venerabili patri et oratori nostro, domino Nicolao de-
cano Cracoviensi de^d ea opcio data fuit; post in favorem eiusdem de domino
Transsilvano concordatum,^e ut vel sic in ipsarum ecclesiarum alterutra vir-
tutibus eius digna nostre benivolencie consortia preberentur. Verum inter
hec rebus cum tempore vices versantibus, alcioris forte — sed utinam quie-
cioris^f — gracie comunio in partem ipsius domini decani intercessit, ita ut eo
avocato restabat tercius gradus, quem pro persona reverendi patris, domini
Petri episcopi Waciensis quasi quodam presagienti animo institueram,^g in
quo solo videre videor votis meis satisfactum. Nam uti didici, antefatus
dominus decanus promotus redditur patrie sue, dominus vero Transsilvanus
ad dictam Colocensem metropolim, ceterum ipse dominus Waciensis ut in
Transsilvana succedat, pronunciati sunt. Hesperat^h animo, beatissime pater,
has provisiones dispositionesque beatitudinis vestre — utpote a me eo, quo
predixi, ordine expetitas — omnino manutenere et ad effectum usque con-
ducere, presertim cum pacata res ipsa utilisque dictis ecclesiis videbatur.
Sed quoniam egestoⁱ plurimo labore et studio nullo pacto adduci flectique
potuit prefatus dominus Transsilvanus, ut translacioni de se facte consenti-
ret, persuasum^k est mihi multis respectibus, quatenus eidem vel inferre vel
procurare vim abstinenceam. Parui facile rationibus, statuique ipsum sue paci
suoque arbitrio relinquere, atque pro ea rursum, que adhuc relicta extat,
Colocensi ecclesia apud sanctitatem vestram operam renovare.

Cum itaque hiis diebus regressus prospere ab armis^l — quorum usum op-
portunitas furiaque domesticarum rerum exegerat —, pro eiusdem ecclesie
rectore idoneo institissem, requisito dominorum prelatorum et baronum
consilio visum fuit saluberrime communi deliberacione omnium prefatum

9 decore: *correxī ex decori sic?* V decori P / uti: P in margine inerti sic?

12 Cracoviensi: P f 48r

25—26 pacata . . . quoniam: om. P

27 de se: V f 35v

30 extat: restat P

35 visum: P f 48v / saluberrime: salubrimē P

4 cf. LIV. 1,38,7

dominum Waciensem^m convenire, suisque humeris iugum oneris potius, quam honoris vidue illius metropolis imponere. Que quidem licet olim egregii magnique decoris locumⁿ tenuerit, abolim tamen omni idoneo cultu et cura ita neglecta est, ut recte laborem culmen^o eius pre se ferat, pondusque haut
⁵ impar, quam decus. Renitebat, fateor, vir ipse diebus plurimis, utpote integra pace contentus habito^r munere, item et ceteris pluribus allegatis
¹¹ respectibus. Verumtamen frequens et solida instancia nostra piam eidem quandam vim inferens, perlicit tandem virum, ut consentiret^a hiis votis, quamprimum super id apostolice sedis mandatum, gratiam patrociniūque
¹⁰ suscepit. Igitur gratam huius concordie vicem, omnium consensu approbante, magne opinionis et bone spei de hoc viro fiduciam omnes suscepimus, et presertim ego, qui eius preteritis operibus condelectatus multa cum de
¹³ ecclesie cura et exemplari providencia, tum denique de publico communis status ministerio familiarissima testimonia et video et complector, quemque
¹⁵ ceteri prelati regni huius ultro preferunt virtute imitabilem et nulli integritate secundum, ecclesie quoque illi, pro sui status loco, cura et ope egenti, recte preesse et vere prodesse idoneum.

Quamobrem si iam superioribus instanciis meis alio,^r quam expetitur¹⁴ erat, fortuna flexit iter, presens votum offero tanto fiducialius, quanto et
²⁰ diutine expectationi nostre comodius, attentissime et diligentissime supplicans sanctitati vestre, primum ne pigeat varietatis, si que hoc presenti refugio rerum potius, quam mentis varietate intercedit, utque deinde prefato domino Petro episcopo, a vinculo — quo alterutri Transsilvane vel Waciensi ecclesie predictae tenetur — absoluto, eundem nostre potius communis,
²⁵ quam sue private utilitatis respectu ad ipsam Colocensem item Bachiensem ecclesias canonice unitas transferre, ipsisque et toti provincie earundem in archiepiscopum preficere dignetur et pastorem. Proviso, ne fiat vacationis
¹⁵ eiusdem metropolis produccior cumulus, cuius incomodo vix quicquam adici poterit, si contigerit seram magis eius provisionem expectare. — Conservet
³⁰ Altissimus sanctitatem vestram feliciter, cuius me pedibus humiliter recommitto.

Datum Bude XVIII. die mensis Ianuarii anno Domini M CCCC L-mo.

*

5 Renitebat: Retinebat P

6 et: de P

9 mandatum: mandati P

10 suscepit: sic VP

10—11 approbante: approbate P

12 condelectatus: condelactus P / de: om. P

20 attentissime: P f 49r

21 que: V f 36r

25 respectu: respectum P

27 Proviso: Provisio P

32 anno Domini M CCCC L-o: anno etc. quinquagesimo P

*Patefactum: scilicet superioribus litteris. V

*Afflictam: multum enim erat desolata et afflicta tempore precedentis archiepiscopi Iohannis, qui erat Italicus, Florentinus. V

*In primis: id est „primo loco”. V

*De ea: scilicet Colocensi. V

*Concordatum: ut videlicet si Colocensem noluerit, capiat Transsilvanam. V

*Quiecioris: quia in illa Wladislaviensi, quam pro se a papa obtinuerat, contrarium habuit dominum regem Polonie. V

*Institueram: ut supra patet in epistola „Quid circa provisionem” etc. V

*Heserat animo: sicut colligitur ex illa epistola: „Cum hiis diebus” etc. suprascripta. V

*Egesto: „confecto, expedito, peracto” V

*Persuasum: scilicet per prelatos et barones. V

*Armis: que exercuerat eotunc contra Bohemos pretactos. V

*Waciensem: scilicet Petrum, qui erat vir insignis, doctor decretorum, cancellarius regni, in vita vero laudabilis, ita ut ab omnibus amaretur. V

*Locum: quia erat et est prima post Strigoniensem. V

*Culmen: id est „dignitas” vel „regimen” V

*Habito munere: id est sua ecclesia Waciensi. V

*Consentiret: consenserat, ut transferetur ad eam, sed adipisci non potuit, quia licet fuerit iam pronunciatus ad eandem, tamen tempore intermedio, quousque bulle exportate fuissent, migravit a seculo, reliquitque
²⁵ notabilem dolorem omnibus etc. V

*Alio: adverbium. V

54.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum papam
 pro facto Waciensis ecclesie

Beatissime pater et domine!

Posteaquam in facto Colocensis ecclesie, superiori labore infecto, nova dispositio¹ secuta est, exindeque iuxta dominorum prelatorum et baronum consilia ad sanctitatem vestram pro persona reverendi patris, domini Petri episcopi Waciensis scribere decreveram, successit cura de Waciensi ecclesia, que per translacionem eiusdem — quam omnino votive futuram omnes
²⁵ speramus — vacatura est. Itaque supervenit in animum honorabilis Vincencius, canonicus ecclesie Waradiensis et plebanus opidi de Ryvulo Dominarum, cuius promocioni ob reputata a me eius merita dudum² intenderam. Hunc igitur de vita, circumspectione et providencia mihi notum ab experto
³ testimonium ferens recomendo, eumque ad ecclesiam Waciensem prefatam

24 a seculo: sic V

30 infecto: infacto P

37 reputata: reputa P

de consensu dominorum prelatorum et baronum electum ac nominatum sanctitati vestre presento promovendum. Supplicans eidem sanctitati vestre, quatenus confecta translacione prefati domini Petri iuxta vota et scripta nostra cum hiis emanata dignetur consequenter prefatum dominum
⁵ Vincencium dicte Waciensi ecclesie in episcopum preficere et pastorem, utque eidem domino Petro cum omni iuris plenitudine succedat, promovere, quem certe pro ipsa ecclesia et eius regimine hoc maxime tempore idoneum reputavi. — Recommitto me pedibus sanctitatis vestre, quam Dominus
⁵ feliciter dignetur conservare regimini ecclesie sue sancte.
¹⁰ Datum Bude XXVIII. die mensis Ianuarii anno Domini M CCCC L.

*

“Dispositio: scilicet per gubernatorem et prelatos et barones facta, ut in superiori epistola exprimitur. V

“Dudum: prout scilicet patet ex epistola „Quid circa” superius posita. V

55.

Ex parte prelatorum et baronum Hungarie ad dominum Nicolaum
¹⁵ papam pro facto dictarum ecclesiarum

Beatissime pater!

Versatum hactenus distinctis gradibus^a apud sanctitatem vestram factum Colocensis ecclesie perperam processit, vacacionis eius incomodo perdurante. Demum coactis in unum omnium nostrum votis concordibus, quid nunc in
²⁰ eo facto pro persona reverendi patris, domini Petri episcopi Waciensis deliberatum sit et exoptetur, ex litteris magnifici domini Iohannis gubernatoris nostri beatitudo vestra aperte colligere poterit, videreque pariter ordinem et respectum, quem circa ecclesie illius magis, quam persone nominate quietem tenuimus. Quocirca supplicamus sanctitati vestre devocius, quatenus
²⁵ pro communi nostro et nihilominus prefate ecclesie comodo dignetur beatitudo vestra prefati domini gubernatoris ac nostris in ea re votis quantocius satisfacere, ut ecclesia ipsa, amplioris vacacionis tenore soluta, recreacionis sue sumat incia properata; in quibus recte quidem nobis et ecclesie illi magis, quam persone provisum reputabitur.

³⁰ Ceterum quia post translacionem prefati domini Petri episcopi ecclesia⁴ Waciensis vacatura est, prefatus dominus gubernator de consensu nostro

3 domini: P f 49v

6 utque: utique P

8 Recommitto: V f 36v

10 die: om. P

14 Nicolaum: om. P

27 ecclesia: ecclesie P

31 Waciensis: P f 50r

honorabilem Vincencium, canonicum ecclesie Waradiensis ad ipsam Wacien-
sem nominatum sanctitati vestre presentavit. In qua re dignetur eciam beati-
tudo vestra iuxta presentacionem eandem ipsi ecclesie providere. ⁵

⁵ Datum Bude in convencionem nostram XXIX. die mensis Ianuarii anno Do-
mini M CCCC L-o.

*

*Gradibus: prout supra colligitur ex pluribus epistolis. V

56.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad collegium cardinalium pro
facto dictarum ecclesiarum

¹⁰ Reverendissimis in Christo patribus dominis, sancte Romane ecclesie sacro
cardinalium collegio, dominis meis honorandissimis — Iohannes

Reverendissimi patres! ¹

Dudum inceptam et pluribus iam instanciis deductam operam pro conse-
quenda provisione Colocensis ecclesie cum incassum venire atque tum ex
rerum, tum vero animorum mutacione in eis viris,* pro quibus supplicatum iri
¹⁵ placuerat, interveniente desertari cognovissem, opere precium fuit de facto
eiusdem ecclesie in hac convencionem dominorum prelatorum et baronum
de novo concordare, et novam pro ea disposicionem a sancta apostolica se-
de expetere. Itaque scripsi superinde novas litteras de consilio ipsorum domi-
norum prelatorum et baronum sanctissimo domino nostro summo pontifici,
²⁰ item et pro causa Waciensis ecclesie, ex quibus pariter reverendissime pater-
nitates vestre de intencionem et votis omnium nostrum clare poterunt infor-
mari. Quocirca attentissime rogo et obsecro reverendissimas paternitates ³
vestras, quatenus tam in facto prefate Colocensis, quam eciam successive
in facto Waciensis ecclesiarum dignentur et velint reverendissime domi-
²⁵ nationes vestre apud sanctissimum dominum nostrum suas partes et
operas interponere, ut voti compotes simul omnes effecti, congratulari
dictarum ecclesiarum comodo valeamus.

Datum Bude XXVIII. Ianuarii anno Domini M CCCC L.

*

*Viris: scilicet Nicolao decano et Mathia episcopo Transsilvano. V

15 fuit: V f 37r

24 dignentur: dignetur P

25 sanctissimum: P f 50v

26 omnes effecti: effecti omnes P

28 XXVIII: mensis add. P

57.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad Nicolaum decanum oratorem
supratactum

Venerabilis pater!

Mutacionem^a rerum de statu vestro quo animo feramus, ex affectione
⁵ nostra coniecturam habere potestis. Quo enim vobis coniungi optabamus ²
 cordialius, eo disiungi tediosius erit. Verumtamen omnia, que vobis in ³
 melius succedunt, ea nobis in congratulando vobiscum dividua sunt, quo-
 niam hec distancia locorum eam vim non capiet, ut nos abinvicem dilectione
 separet, neu cogat in alterutrum vicaria defungi cura. Restat, ut nobis de^b ⁴
¹⁰ intencione nobiscum remanendi clarius mentem vestram aperiatis. Non
 deficiemus vestro honori et voto, credatis, modo cavete, ne oblata repudium^c ⁵
 paciantur!

Ceterum in factis regni et nostris propter rerum et articulorum involucra ⁶
 vobis presentibus singula notificare non posse visum est. Dedimus tamen ⁷
¹⁵ scripturam memorialem signatam huic magistro Petro^d, custodi et canonico
 Waradiensi, capellano et nuncio nostro, qui vobis per singulos articulos
 omnia ea, que hac vice per paternitatem vestram apud apostolicam sedem
 expedire optamus, ostendet et notificabit. Quocirca rogamus eandem pater- ⁸
 nitatem vestram diligentissime, quatenus visis et auditis hiis, que dictus
²⁰ magister Petrus vobis de mente et informatione nostra ostendet et aperiet,
 velitis (uti cordialiter confidimus in vobis) diligentes operas vestras appone-
 re, ut eorum omnium votivum consequamur effectum. Itidem et circa facta ⁹
 ecclesiarum Colocensis et Waciensis rogamus exequendum, prout in litteris
 desuper missis videbitis contineri.

Datum Bude XXIX. Ianuarii anno Domini M CCCC L.

*

^aMutacionem rerum: quia cum gubernator intenderet et vellet eum
 promovere ad Colocensem ecclesiam, ipse ex altera parte fecit se promoveri
 ad ecclesiam Wladislaviensem in Polonia. V

^bDe intencione: quia ex quo dominus rex Polonie erat sibi contrarius
³⁰ in dicta promocione, nec umquam misit eum in possessionem, dubitabat
 gubernator, ne forte adhuc vellet remanere in Hungaria. V

^cRepudium etc.: sicut contigit de dicta Colocensi, que erat sibi oblata. V

^dPetro: iste magister Petrus iam tercia vice fuit missus ad curiam
 Romanam. V

4 vestro: nostro P

8 dilectione: dilectionem P

10 nobiscum: vobiscum P

20 et informatione P f 51r

21—22 apponere: V f 37v

22 facta: sancta P

58.

Ex parte episcopi Waradiensis ad dictum Nicolaum decanum

Venerabilis pater mi!

Quid senserim de illa promocione vestra — vel potius remocione,^a quoad nos —, superioribus litteris significavi. Nunc quid senciam, in idem venit,²
⁵ et paulo plus, quod scribere non valeo: dolor enim est, qui quidem magis tegi poscit. Unum restat adhuc, quod si equanimiter ferretis, cuperem adicere: recte equidem vobis fortunam interdum irasci,^b qui fortune favores^c abnuitis. Magni facio in omnibus modestiam magnanimitatemque vestram,⁴
¹⁰ verum in hoc uno (ut ex passione quadam loquar) parum nimis, ubi facitis difficultatem in hiis rebus, in quibus prudens difficultas procul esse, abesse debebat. Plura dicere cuperem, et dicam, si datum fuerit aliquando presenti⁵ videre faciem vestram; verum hec locutus sileo amplius de hoc, ne forte obducta exulcerem. Sed de litteris vestris, quas nudius tercius a quodam fami-⁶liari (uti dicebat) vestro, continuante iter versus Poloniam, habui, respondere quidem michi multa veniunt in animum. Verum opto, ut vosmet⁸ superinde vobiscum loquamini, quid dicere aut sentire expediat de intencione, animo, fide et affectione meis. Ego hunc fructum satis me habere reputabo exnunc, si ita iudicatum de me fuerit, sicut me ipse iudico. Unde et⁹ cum plura super hiis articulatim scribere vellem, visum est, ut is magister²⁰ Petrus voce respondeat et declaret, quod cupio et dicere et consequi.

Datum Bude XXIX. Ianuarii anno Domini M CCCC L.

*

^aRemocione: scilicet ab Hungaria. V

^bIrasci: scilicet quoad promocionem in Polonia. V

^cFavores: quos videlicet habuit in Hungaria. V

5 post quod rasura circiter quinque litterarum V

12 faciem: correxi ex faciam V

14 continuante: continuati P

16 quid dicere: P f 51v

18 exnunc: exnuo P

20 declaret: declarat P

21 Datum . . . M CCCC L: om. P

59.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum papam
pro conservanda libertate iuris patronatus regni etc.

Beatissime pater et domine!

Defungi properabam negociis validioribus,^a quorum vis plus turbarum
⁵ allatura timetur, opere precium ducens non ad arma solum spectare iam
usum mei, sed ad pacis quoque negocia. Ea cura cum communi quieti ²
auxilium ferre paro, intercessit ecce res quedam auribus sane nostre com-
munitatis insueta,^b que satis potens fuit eiusdem animum mentemque adeo
percellere, ut intima ferme eius sensuum attigisse videatur. Non ab re ³
¹⁰ quidem, quoniam inexplorata gravedo plus magisque animos defatigare
solet.

De facto^c prepositure Demesiensis loquor et hiis, que pro fratre^d Valen- ⁴
tino, sanctitatis vestre penitenciaro et ab eodem in id ipsum acta temptata-
que fuere; ac presertim super censuris et processibus^e illis, quos exinde nunc
¹⁵ superinductos vulgo ferunt. In qua re, pater beatissime, quid dicere aut quid ⁵
polliceri michi expediat, non facile invenio, quandoquidem et persona illa
mihi grata existat, et hec res tot iam sit irritamentis vexata,^f ut posse eum
possessorem existere voti sui omnino fides abierit. Novi quippe communi- ⁶
tatis nostre mentem hiis censuris magis fore duratam, novi denique, quot
²⁰ qualesque invectiones meo quoque officio exaggerant, rati incuria aliquali
rem istam turbulentam adolevisse, utpote cui ad prima principia expandi
provisionem maluissent, ut ius, mos libertasque patrie in tuto forent.

Et quidem effugere quodammodo ea verba vix possum; libens tamen
confiteor superiori^g congregacione generali, qua prefatus frater Valentinus
²⁵ pro hac re coram quoque aderat, cum pro reverencia apostolica, tum vero
ob carum persone affectum lencius me suis votis restitisse.^h Sed quoniam ⁸
tardeⁱ moliri seramque prosecucionem agere videbatur, parum illi eciam
opitulari poteram, utpote iam perfunctus officio,^k quod michi in ea re ex
iure patronatus regio incumbibat. Cum itaque eo quoque tempore idem ⁹
³⁰ perspexisse potuit alia se disposicione preventum invisam omnibus rem geri,
preterea ius patronatus regium ac libertatem regni anteferri,^l ceterum sicut
apostolice auctoritati derogari nolle, ita nec nostram abrogari placere, alia-
que in idemtidem obici:^m ob hoc modestius actum foret, si in ea re amplius
nec impediendum prestitisset; porro in qua sibi, veluti

1 Ex parte: V f 38r

2 etc.: om. P

22 ut ius: P f 52r

24 frater: pater P

25 tum: cum P

26 ob: ab P / carum: eius P

27 prosecucionem: persecucionem P

30 invisam: V f 38v

31 preterea: preteterea P

flagrantibus omnium votis prepedito, incerta spe certus labor succresceret. Nunc vero quo in id ipsum rapidius fertur, eo^a minus sustineri poterit, praesertim cum et ego contra publica vota iuraque regni votis suis de cetero affinis^o esse non valeam.

⁵ Inter hec igitur cogitanti michi, quonam pacto et apostolice auctoritati honor, et paci nostre libertatique consuete suus vigor servaretur, occurrit salubrius rationes nostras omnes obvias ad preces convertere, atque ab eo expetere remedia, qui et sue cause auctor et nostre moderator potens unus atque solus presidet. Itaque in primis ego (qui usum quendam accepti beneficii pro idoneo obside apostolice gratie adipiscende possideo^b) in hac et pro ¹² hac re ad pedes sanctitatis vestre recurro, eandem tam pro suo interesse, quam pro nostra causa tuenda humiliter invocans et supplicando exorans, quatenus ne sinat rem hanc in alcioris difference cumulum progredi, ut videatur casu libertatis^c aliene licencia cuipiam beneficiumque ortum. ¹³ Ita enim beatitudo vestra et suam auctoritatem et nostras partes recte condecoratas faciet, ita denique questionem hanc aptissime enodem^d reddet, si hac in re ceterisque similibus et preterite quietis^e nostre superstes fore dignabitur, et auctrix future. Re vera enim hec ipsa censurarum inquietudo ¹⁴ opportune paci nostre consentanea non existit!

Cum autem dispositio illa, quam in facto dicte prepositure magis pro ecclesia illa, quam persona^f tunc nominata sanctitati vestre iam dudum obtulimus, multum cordi desiderioque omnium nostrum insideat, optime satisfactum extimabimus rebus votisque nostris, si hiis, que hactenus impedimento fuere, expeditis dispositionem ipsam de gracia apostolica optato effectui ²⁵ restituendam decernet, quo quidem certe solidior ac magis stabilis ecclesie ipsi nusquam poterit adhiberi. Nam ut iterato ad factum antefati patris nostri, fratris Valentini sermonem cum corde vertam: rectius sane hoc tempore providebit quieti sue, si se ac religionem^g suam ea cura magis, quam ecclesia absolvi pacietur, quippe ad quam sibi tot obicibus iam quodammodo ³⁰ iter obseptum videre videor. Si vero adhuc invitis amplius necessitatem subiciet, hec sane necessitas non erit idonea nec diuturna ad diligendum magistra, quandoquidem ex hoc coniecto^h et religionem ipsam — que in hoc regno magis, quam in aliqua Christianorum parte fecundior feraciorque pululat — plurimum odii aut forsitan eciam invidie contracturam. Recte igitur et in ³⁵ hac parte opus esse arbitror, ut beatitudo vestra religionem ipsam hac labe, vel potius tabe, exsortem efficiat. Michi vero non inter postrema precipuus favor accedet, si ea cura de cetero solutus ad alias turbas — uti prefatus sum — propulsandasⁱ liberius pergam. — Recommitto me pedibus sanctitatis vestre, quam Dominus conservare dignetur feliciter regimini ecclesie sue ⁴⁰ sancte.

1 omnium: omnibus P

7 obvias: om. P

11 eandem: eadem P

13 ne sinat: P f 52v

25 restituendam: restituenda P

26 antefati: V f 39r

37 si ea: P f 53r

Datum in congregacione generali Pestiensis XI. die mensis Iunii anno Domini M CCCC L.

*

•Validioribus: illis videlicet, que arma exigunt. V

•Insueta: quia ab antiquo semper tutum fuit ius patronatus regni. V

•De facto etc.: hic incipit narrare, sed hec narracio melius explicatur infra, in epistola sequenti. V

•Fratre Valentino: ipse enim frater Valentinus, qui est de Ordine Fratrum Heremitarum Sancti Pauli, procuraverat per dominum papam se institui ad ipsam preposituram sine requisicione et consensu gubernatoris ac
10 prelatorum et baronum etc. V

•Processibus: quia ex quo per provisionem pape non mittebatur in possessionem, procuraverat processus et sentencias fulminari contra dominum Stephanum prepositum, qui dictam preposituram tunc tenebat, sicut et nunc tenet. V

15 •Vexata: scilicet apud mentes regnicolarum, omnimode dicte provisioni contra ius patronatus facte contradicencium. V

•Superiori: que scilicet fuerat ante annum, et in qua tunc dictus frater Valentinus erat orator et nuncius apostolicus. V

20 •Restitisse: quia alii omnes eciam tunc forcius contradixerant promotioni sue. V

•Tarde: quia de illa prepositura iam dudum aliter fuerat dispositum, ut in sequenti epistola clarius dicitur. V

•Officio: scilicet in conferendo illam preposituram. V

•Anteferri: supple: „perspexit” V

•Obici: scilicet sibi vidit. V

•Eo minus: quasi diceret: „contra maiorem impugnacionem maiori resistencia opus erit.” V

•Affinis: id est „fautor” V

30 •Possideo: quia iam in multis petitis dominus papa complacuerat sibi et favebat. V

•Libertatis: videlicet iuris patronatus. V

•Enodem: hoc est „extra nodum”, id est „solutam.” V

•Quietis: quam scilicet habuit regnum Hungarie in iure patronatus. V

•Persona: scilicet magistri Stephani, nunc vicecancellarii. V

•Religionem: scilicet Sancti Pauli primi heremite. V

•Coniecto: est frequentativum de „conicio”, quod significat „opinari, coniecturam facere” V

40 •Propulsandas: finis concordat cum principio; et iste modus approbatur per Tulum, circa finem oracionis sue pro Marco Marcello dicentis: „Sed ut unde est orsa, in eodem terminetur oracio mea” etc. V

2 M CCCC L: millesimo quadrincentesimo (*sic*) quinquagesimo P

60.

Ex parte prelatorum et baronum, militum ac procerum Hungarie
ad dominum Nicolaum papam super eadem re

Beatissime pater!

Impendet cura, haut minor ceteris, quarum involucra rebus nostris hac-
5 tenus inquietudinem prestiterunt. Que cum nos ex^a insperato moveat, inge-
rit pariter occasionem publicam, ut invise cause inviti obviam succedamus,
quippe ne ampliori silencio in ea ipsa causa transigere^b videamur, que^c
profecto ex nostra paciencia^d cursum viresque nacta^e eo evasit, ut in solo
iam nostro gravi preiudicio finem^f constituat. Sicque lacessiti^g vix tandem
10 proloquimur, ut apud beatitudinem vestram vel nunc post^h principia moti
eiusⁱ pocius, quam nulla remedia perquiramus. Res autem suadet aperta
fronte disserere, utpote ubi pro libertate agitur, pro qua nemini mortalium
probrio ducitur, si ampliori licencia parumper vel opera vel verba effuderit.

Igitur in facto prepositure Demesiensis quid ex deliberacione nostra
communi ordinatum sit, quidque iuste et rationabiliter disponi optaverimus,
superioribus^k magnifici gubernatoris nostri ac simul nostre comunitatis lit-
teris beatitudo vestra intelligere potuit. Et^l quidem postquam prepositura
ipsa discessu quorundam fratrum^m de Monte Oliveti — qui eam per certa
tempora, sicut ab inicio improvisa, sic demum instabili sede possederant —
20 non resignata modo, sed egre misereque derelicta fuerat, mox curam
eius suscipi disposuimus, et ne de cetero variis titulis manibusque divorsa
cum nomine dotem quoque perderet, pro illa — ut ad primeve fundacionis
originem, nomenⁿ et statum reduceretur — pia rectaque intencione inste-
timus. Ceterum indempnitati iuribusque eius utilius providere cupientes,
25 simul uti favoribus regiis propinquior digniorque exurgeret, deliberatum
fuit, ut cuidam capelle regie — que apud castrum Budense decora structuris,
verum dote vacua consistit — pro Dei et regni nostri honore annexeretur,
ac sic demum honorabili magistro Stephano, preposito Sancti Thome de
Strigonio, prothonotario regni recte et bene provisa conferatur. Qui vide-
30 licet idoneus potensque apud nos visus est eidem iam pene neglecte ac
non parum deformate ecclesie et reformare statum et dignitatem iuraque
reducere, quodque potissimum est: omnem in id ipsum opportunum sibi
nostri parte favorem et patrocinium promereri.^o

In qua re cum satis quidem noverimus nichil apostolice sedis repulsa
35 dignum egisse, nichil denique vendicasse, quod nobis hac^p tempestate curan-
dum non incumbat, credebamus devota fiducia ad rem ipsam a sanctitate
vestra non ut precariam,^q sed magis ut debitam opem exposcere. Verum
10

6 inviti: immiti P

12—13 utpote . . . ducitur: om. P

16—17 litteris: V f 39v

20 mox: P f 53v

21 suscipi: susci P

22 dotem quoque: dotemque P / fundacionis: fundacioni P

fides nostra in hoc nobis parum felix fuit. Nam contra evenit: prepositura¹¹ ipsa in' prioratum Ordinis Fratrum Heremitarum Sancti Pauli erecta dicitur, huicque prioratui frater Valentinus eiusdem ordinis, unus ex minoribus sanctitatis vestre penitenciaris, perpetuo beneficio institutum se refert.
⁵ Super quibus ita actis protulerat idem in congregatione nostra — que ante¹² hanc proxime annua fuerat — certas litteras et bullas sanctitatis vestre, ex quibus recte nimirum eo quoque tempore nobis visum fuerat, ut si beati-
¹⁰ tudo vestra de condicione ecclesie ipsius, item de causa, voto et dispositione nostra ordinacius informata fuisset, nequaquam indignitatem illam crescere pateretur, ut ecclesia ipsa ad impotens' dicti fratris regimen infirmamque
 preceps manum caderet, utpote in qua active' forte minus, quam contem-
 plative" vite studia requiruntur. Qui quidem habuerat eotunc familiare" ¹³
 super hiis responsum, prout et apostolice sedis reverencia, et nostra ratio-
 nabili excusacione dignum videbatur. Rogatus preterea fuerat, ne hanc ¹⁴
¹⁵ turbande libertatis nostre non suspicionem modo, sed apertam speciem
 obversari amplius ante oculos sineret, neu eam sibi hoc aditu compararet
 notam, ut opinaremur eundem per speciem aliene" fungende vicis non reli-
 gionis, sed suas opes expetere.

Itaque hiis habitis revolvitur annus, nobisque nunc institutam conven-¹⁵
²⁰ tionem generalem iterato agentibus vulgatum fuit in medio nostri auditum-
 que cum ingenti tedio in facto prioratus prenotati amplius processum fuisse,
 multiplicesque sentencias ac censuras, item aperta gravamina fulminatas
 ac eciam promulgatas, per quas prefatus frater Valentinus magis magisque
 instare videtur ad consequendum votum suum, neque id quo pacto asse-
²⁵ queretur, quicquam pensi habere, quandoquidem libertati nostre abolim
 vinci" nescie immoderata vis indicitur.

Indigna, beatissime pater, devocione fideque nostra hec ipsa turbulenta ¹⁶
 novitas, que post aliorum plurium quietem turbinum^a exoriens rem magno
 intervallo dissuetam usurpat. Nam satis quidem domitos reputabamus ani-¹⁷
³⁰ mos mentesque nostras ad omnem reverenciam apostolice sedis confoven-
 dam, quibus hoc genus^b coercendi, parum scimus, an licuisset adicere, ut
 in sui patriique iuris iacturam^c supra debitum tenderentur. Et recte quidem ¹⁸
 supra debitum, ubi pati compellimur iura dignitatemque corone nostre et
 nos pariter contempnere invicem et contempni.

Quo sane facto cum apercius iam consueti^p status nostri fragor^r incre-¹⁹
 puerit, mos lexque aspernantur, libertas labet,^r equa restitutioni nostre
 remedia^o curare opus habuimus. Verum in primis querelas superinde refu-²⁰
 giaque nostra confidenter ad sanctam apostolicam sedem referimus, cuius
 precipue interest, ut subiecta sibi regnorum iura conservet prius, quam
⁴⁰ moderetur —, pretendentes^a palam proponentesque, ac eciam manu usuque
 tenentesⁱ circa omnium huius regni beneficiorum dispositionem et collacio-

1 evenit: quod *add.* P

9 ordinacius: P f 54r

10 infirmamque: V f 40r

21 cum: *om.* P

34 contempni: P f 54v

40 pretendentes: V f 40v / usuque: usque P

41 disposicionem: dispocionem P

nem ius patronatus regium, libertatem regni ac privilegia legemque — ut ita dicamus — supra hominum memoriam approbatam et nichilominus tolleratam. Accedit et consuetudo, cui superiorum summorum pontificum temporibus incorrupto hactenus favore delatum novimus. Quibus omnibus paterno iudicio acceptis placeat beatitudini vestre hec nostra quoque tempora hoc impedimento absolvere, in quo non ipsi Stephano preposito, sed communi nostre libertati viam grassari^K ad iniuriam conspiciamus, nec in re ipsa sinat iura corone regie sicut contempni hactenus, sic deinceps ludibrio fore. Ita enim et prefate ecclesie, et nostre expectationi vere provisum reputabimus, si submotis censuris ac processibus prenotatis ipsa vexata ecclesia nomini suo et statui originali^L, item pretacto rectori restituetur, sique eo ordine iuxta dispositionem gubernatoris nostri et nostram supratactam non apostolica auctoritas, sed nostra inquietudo minorabitur. Que quidem ut sanctitas vestra decernere et instituere dignetur, iterum ac iterum devotissime supplicamus, quibus rebus nichil solidius, nichil denique in perdurando prestancius eidem ecclesie afferri et provideri poterit. Nam si beatitudo vestra antefate religioni^M vel dicto fratri Valentino adeo afficitur, ut eius sinum amplificare libeat, alia certe dote nova opus esset; in hac enim veteri comodius erit omnium nostrum libertatem, quam unius palam licenciam malle. Enimvero casu, quo in re ipsa et hac vice neglecti^N fuerimus, idemque frater Valentinus antedictis processibus et censuris inniti statuerit, aperta facie dicimus: persequi^O quidem poterit, sed an assequi^P eciam, in dubio situm est —, presertim si libertate lesa iuri patronatus quoque regio vulnus adiciet. Verumtamen hoc unum salva apostolica auctoritate et reverencia sine dubio noverit, ita induxisse in animum, ita denique omnium generalem voluntatem esse, ut in dicta ecclesia hosti prius, quam tali hospiti licebit portas patefacere, quique libertati in regno finis, idem regno fiet! Proinde beatitudo vestra si devotam sibi fide et officio salvam cupit esse Hungariam, paciatur et liberam fore! De cuius tuenda causa iam forte lacius prolocuti sumus, dum nos eiusce illate turbacionis piget^Q tedetque. — Conservet Dominus sanctitatem vestram feliciter regimini ecclesie sue sancte, cuius pedibus nos humiliter recommittimus.

Datum in dicta convencionem nostra generali Pestiensis XII. die mensis Iunii anno Domini M CCCC L-mo.

Subscriptio

Eiusdem vestre sanctitatis devoti oratores et servi, prelati, barones, comites, milites et procures regni Hungarie universi

16 prestancius: prestacuu*s* *postea delevit scripsitque*: prestaciu*s* P

18 libeat: P f 55r

29 paciatur: V f 41r

34 Domini: om. P

35 Subscriptio: om. P

36 barones: et *add.* P

37 et: ac P

29 cf. SALL. Iug. 4,9

*

*Ex insperato: quia non sperabant fieri hanc novitatem contra ius patronatus et libertatem suam. V

*Transigere: „pacisci” vel „pactum facere” aut „consentire”, sicut dicitur: „Qui tacet, consentire videtur.” V

*Scilicet causa. V

*Paciencia: quia videlicet prius non ita alte et aperte contradixerant illi cause. V

*Nacta: „adepta, consecuta”. V

*Finem: quia finaliter hec causa videbatur vergere in destruccionem
10 libertatis et iuris patronatus. V

*Lacessiti: scilicet per processus et sentencias illicitas. V

*Post principia: id est „quasi circa finem illius cause” V

*Sera: id est „tarda” V

*Superioribus: quia superinde speciales litteras prius miserant, quarum
15 hic tenor non habetur. V

*Et quidem: hic narratur illa dispositio. V

*Fratrum: nam condam dominus Sigismundus imperator induxerat quosdam fratres, qui vocabant se de Ordine Fratrum Montis Oliveti, in dictam preposituram, et procuraverat eam erigi et creari in abbaciam.

20 Qui tandem fratres, ultro ex ea recedentes, dimiserunt eam vacuam et multum afflictam. Nunc gubernator et barones reducere eam volebant in statum et nomen pristinum. V

*Nomen et statum: id est, ut iterum de abbacia fieret prepositura, sicut prius ante Sigismundum imperatorem fuerat. V

25 *Promereri: quia prothonotarii et cancellarii semper habent magnum favorem in regno. V

*Hac tempestate: id est „hoc tempore”, quo interregnum durat. V

*Precariam: id est „que precibus extorqueri solet”. V

*In prioratum: ut sibi isto colore dictus frater Valentinus eam tenere
30 posset. V

*Impotens: id est „quasi non posset eam defendere”. V

*Active: scilicet defensio ac procuracio. V

*Contemplative: que fit per reclusionem in claustrum. V

*Familiare: id est „mite” vel „non rancorosum”. V

*Aliene: quia sub nomine religionis pretacte volebat eam tenere, sed pro se. V

*Vinci: id est „violari” vel „destrui”. V

*Turbinum: qui fuerunt in regno ex disturbio. V

*Genus coercenti etc.: videlicet censuras ecclesiasticas. V

*Iacturam: „dampnum, periculum”. V

^pConsueti status: scilicet in libertate iuris patronatus. V

^rFragor: id est „fractura” V — Frigor: id est „tonitruum vel alius sonus”, quia queque sicca et arida facile franguntur. P

^fLabet: „titubet” vel „vacillet”. V

^gRemedia: quia intendebant ipsum omnino prohibere non solum a prioratu, sed etiam a regno, et obsistere, ut patet infra ex epistola „Dignius nunc” etc., in secunda parte circa finem. V

^pPretendentes: allegant ius suum. V

^tTenentes: scilicet per possessionem continuam. V

^gGrassor, -aris dicitur a „gradior, -eris”, et dicitur grassari „invadere, perpetrare, latrocinari, predari, impugnare”. Proprie grassari est „crudeliter gradi”, et dicitur sic ab impetu gradiendi, ut dicatur grassari, quasi „cum impetu gradi ad crudeliter agendum”. P

^oOriginali: quia a tempore fundacionis semper fuerat prepositura. V

^rReligioni: videlicet Fratrum Heremitarum pretactorum. V

ⁿNeglecti: „despecti” vel „non exauditi” V

^pPersequi: scilicet nos. V

^aAssequi: videlicet dictam preposituram. V

^pPiget tedetque: ponit in fine verba Sallustii, que scilicet in fine
20 prohemii Belli Iugurtini dicit, sicut et superius posuerat verba psalmiste. V

61.

Ad collegium cardinalium super eadem re

Superscriptio

Reverendissimis in Christo patribus, dominis, sancte Romane ecclesie
sacro cardinalium collegio, patribus nobis honorandis — prelati, gubernator,
barones, comites, milites et proceres regni Hungarie universi

Reverendissimi patres!

Satis turbarum occurencium dietim transigere^a habuimus, quominus^b
status nostri inquietudo augetur. Accedit nunc nova molestia in facto
prepositure Demesiensis, que sub privata^c specie publicam libertati nostre²
30 vim videtur subducere.^d Parum forte extimatur materialis gladii nos exer-
ciciis obversari,^e cui pro ipsa libertate tuenda multa iam funera libavimus;³

3 franguntur: *correx*i ex frangit P

22 Superscriptio: *om.* P

25 universi: etc. *add.* P

26 Reverendissimi: P f 55v

28 Accedit: Accidit P

30—31 exerciciis: exerciis P

restabat turbacioni nostre, ut spiritualis quoque gladii indignum nostra expectacione preconium^a insonaret. In hoc quidem, quantum ad sanctam⁴ sedem apostolicam, parum egri gerimus, que quidem dum suo^a iure utitur, nemini iniuriam movet. Verum salubrius quieti nostre provisum foret, si⁵ sanctissimus dominus noster petentibus regni nostri beneficia consuetum^b obtinendi modum et ordinem decrevisset, quandoquidem abolim semper nostre in hoc libertati delatum novit, ut ius patronatus regium in talibus rebus locum habuerit. Poterat eciam beatitudo sua desiderio fratris Valentini sanio-rem exitum statuere, ne videretur privato comodo forte trans-⁶versum^c actus sibi sueque religioni pariter venerabilem reputacionem adimere.

At dimissis verbis remedia conquirenda sunt, quibus tam nostre, quam⁷ ipsius religionis quieti equa succedat incolumitas. Scripsimus autem ipsi⁸ sanctissimo domino nostro litteris^k satis amplis, quas in¹ ea forma communis nostra opportunitas a nobis exegit, quarum noticiam — si placuerit —
¹⁵ reverendissimas eciam paternitates vestras non dubitamus habituras.

Quocirca easdem reverendissimas paternitates vestras rogamus attentius, quatenus placeat in causa ista apud ipsum sanctissimum dominum nostrum opportunum nobis patrocini-um exhibere, instareque, ut pensata devocione ferventi, qua regnum hoc sancte apostolice sedi peculiariter^m
²⁰ afficitur, ita rebus et quieti nostre provideat, quod parta abolim iura et dignitas regni nostri ex parte sanctitatis sue salva rataque permaneant, nec vilior nunc appareat condicio nostra, si relictam a patribus libertatem hac tempestate e manibus eripi detulerimus. Quin potius cum in facto
²⁵ dicte prepositure iusta et pro ecclesia illa utilia petisse videamur, dignetur et velit sanctitas sua iuxta priora scripta nostra eandem ecclesiam ab impeticione dicti fratris Valentini absolutam in illa dispositione relinquere, in qua ipsam statui utilius iam pridem iudicavimus. A qua eandem¹¹
— prout superinde exactam statuimus deliberacionem — male libenter paciemur dimoveri, eciamsi nobis eaⁿ necessitudo imponetur, ut cogamur
³⁰ tandem nostram per manus libertatem retinere. — Recommittimus nos¹² benivolencie reverendissimarum paternitatum vestrarum, quas Dominus feliciter conservet.

Datum in congregacione nostra Pestiensi XII. mensis Iunii anno Domini M CCCC L-mo.

*

³⁵ ^aTransigere: pro „componere”. V — Transigere: id est „ultra agere” vel „litem decidere”. P

^bQuominus: id est „ut non”. V

^cPrivata specie: scilicet promocionis fratris Valentini etc. V

2 quantum: om. P

12—14 ipsi . . . communis: om. P

13 in ea: V f 41v

15 reverendissimas: *correx*i ex reverendas V

19 peculiariter: peculialiter P

22 relictam: relicta P

23 e manibus: P f 56r

11 cf. SALL. Cat. 33,5

“Subducere: id est „seducere” vel „subtus ducere” vel „subtrahere”.
Et est proprie „subducere naves de aqua: ad terram trahere” P

“Obversari: scilicet contra hostes, undique in circuitu insultantes. V

“Preconium: „divinacio” censurarum pretectarum. V

“Suo iure: scilicet que ad spiritualitatem. V

“Consuetum modum: scilicet premissa collatione et presentatione ex iure patronatus. Ista enim consuetum (*sic*) fuit et est in Hungaria. V

“Transversum: videlicet de professione paupertatis in divicias temporales. V — Transverto, -tis: „ultra vertere” vel „ad aliquid vertere”
¹⁰ vel „obliquare”, unde transversus, -a, -um. P

“Litteris: tangit hanc epistolam, que hic precedit. V

“In ea forma: hoc ideo dicit, quia videntur satis aspere. V

“Peculiariter: id est „singulariter, familiariter, proprie”, id est „private” P

“Ea necessitudo: similia verba habes in Sallustio, de bello Cathiline etc. V

62.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum papam,
in qua regraciatur de concessione indulgenciarum iubilei et petit
eas largius concedi

²⁰

Superscriptio

Sanctissimo in Christo patri et domino, domino Nicolao, divina providentia
sancte Romane ac universalis ecclesie summo pontifici, domino meo
metuendissimo

Subscriptio

Iohannes gubernator etc.

Beatissime pater et domine!

Pulsatas fores apostolice gracie iuvat* tociens comperisse patefactas,
quo exinde palam foras in apertum prodiret sacrosancte illius sedis libera-
litate precipuam votis potissime nostris dedicatam; porro que sola nostros
³⁰ plerumque miserata labores, delati favoris magnitudini superstitem sedulo

11 Litteris: *correx*i ex Litteras V

13 Peculiariter: *correx*i ex Peculialiter P

25 etc.: *om.* P

equavit affectum. Itaque si gloriari ausim, recte quidem id confitear, ut²
 cum hactenus precum mearum extimacio^b nemini cesserit, nunc ampliori
 gracia actum est, ut facile ceteros superarit.^c Multi^d sane pro gracia huius³
 magni iubilei, ut ea domi^e quoque potirentur, multas preces egregias⁴
⁶ invexere;^f contigit demum et meas accedere, quibus forte occurrisset potuit
 maius cum difficultate certamen. Cumque inter huiuscemodi vota et preces⁴
 hinc-inde porrectas ipse sequester^g hominum et Dei temporis et causarum^h
 equabilem poneret rationem, mox ad has oras laboriosiⁱ regni nostri pia
 sollicitudo eius fuit in primis disposita, placuitque, ut in eiusmodi expetitis⁵
¹⁰ graciae sue primiciis spes mea primam^k consequeretur victoriam. Unde⁶
 aptissime favor ipse ut magni ducatur, opus est, qui et primus et solusⁱ
 fuit, et in quo uti spiritualis^m doni, ita et temporalisⁿ munificencie singu-
 laritas declaratur. Quo evenit, ut liberalitate^o liberalitas aucta laboris⁶
¹⁵ mei fruge^p me in Domino leciorem effecerit. Super quibus ita gratis gracias⁷
 persolvere^a dignas non opis^r est nostre, pater; verumtamen id, quod expedit,
 absque rubore offero: sincere fidei officia, in quibus utinam posset
 ita corpulentum foret, ut velle: verbis opus non esse putaverim. Nunc⁸
 satis superque oblatum videbitur, si beatitudo vestra non vires — que
 impares sunt —, sed voluntatem suscipiet.

²⁰ Ceterum^q quia in omni consolacione et beneficencia — presertim spiritu-
 ali — ita se habet rerum condicio, ut quo^t communior pleniorque fuerit, eo
 saporis feracior reputetur: ob hoc extante adhuc loco eo, qui largite superius
 graciae largiora^u dona exposceret, iterato ad sanctitatis vestre clemenciam
 supplicem recursum habere necessario deliberavimus, ut que omnes vult⁹
²⁵ salvos fieri, nullum hac ipsa salutis ope indignum videri paciatur, in hocque
 magis quod cause^v nostre dignum est, quam quod meritis reddi posset,
 inquirat. In qua quidem causa diiudicanda beatitudo vestra ipsa secum¹⁰
 plura, quam cum alio colloqui poterit.

³⁰ Quocirca pensato universali debito, quo beatitudo vestra omnium saluti
 communiter obligata censetur, velit et decernat gratiam hanc gratuitam
 propensius diffundere, in qua Deo nostro magis, quam homini lucrum et
 honor expetitur, quatenus cum illis, quibus gracia ipsa priori supplicatione
 accessit, et hii simul, qui consortes eius fieri cupiunt, sicuti una vocacione,
 ita equata gracia salutis viam agant. Non sexus, non condicio cuiuspian¹²
³⁵ ab hoc aliena maneat, quibus una patria, par causa existit, quosque eadem
 fides et communis devocio apostolice sedi reddit astrictos. Providebitur¹³
 certe magis ex hoc supra ea, que salutis sunt, eciam turbulento statui regni

1 si: sibi **P** / ausim: ausum **P** / id: illud **P**

2 precum: **V** f 42r

5 demum: **P** f 56v

8 oras: horas **P**

12—13 singularitas: singularia **P**

31 quam homini: **P** f 57r

33 et hii: **V** f 42v

36 et: om. **P**

2 cf. II Cor. 12,1

7 cf. VERG. Aen. 1,600—601

nostri, in quo rerum fere omnium pondus — etsi nolim — mihi incubat. Meo quoque oneri non mediocre relevamen accedet, si hoc tempore opportunis casibus abducendis ex hac gracia patrociniū apostolice sedis cumu-¹⁴ labitur. In quo recte cum magno honore ac merito sanctitatis vestre semi-¹⁵ ruta pacis nostre tutela pristinū fulgorem roburque excipere poterit.

Plura super hiis scripsimus venerabili patri nostro, domino Nicolao, oratori regni et nostro, a quo beatitudo vestra de voto et desiderio nostro aperciōra audire poterit. Quam Altissimus conservet feliciter et nostro¹⁶ opitulamini et sue sancte ecclesie regimini iuxta vota.¹⁷

Datum Bude XIII. die mensis Iunii anno Domini M CCCC L.

*

^aIuvat: „delectat” V

^bExtimacio: scilicet apud sedem apostolicam. V

^cSuperarit: videlicet in obtinendo prius, ut infra. V

^dMulti: scilicet principes. V

^eDomi: id est in suis terris et dominiis. V

^fInvexere: quia et rex Francie et reges Hispanie, ut dicitur, supplicaverant pro hac gracia prius, quam gubernator. V

^gSequester hominum et Dei vocatur papa, tamquam vicarius Christi etc. V

^hCausarum: quia maior causa fuit reputata, ut prius huiusmodi gracia ad Hungariam, quam ad alia regna concedatur, quia vocatur scutum Christianitatis ex parte infidelium. V

ⁱLaboriosi: propter hostes hinc et inde insultantes. V

^kPrimam etc.: quia prius ad Hungariam et deinde postea ad alia regna²⁵ fuit hec gracia concessa. V

^lSolus: scilicet ea vice. V

^mSpiritualis doni: scilicet indulgenciarum. V

ⁿTemporalis munificencie: quia et pecunie, que exinde colligebantur, fuerunt per papam concesse pro defensione regni. V

^oLiberalitate: scilicet una; liberalitas: scilicet altera. V

^pFruge: „fructu” vel „utilitate”. V

^qPersolvere dignas etc.: similia verba in Virgilio, in verbis Eneæ ad Didonem, libro primo. V

^rOpis: id est „facultatis”. V

^sCeterum: altera pars. V

^tQuo comunior (*sic*): quia et aliter dicitur: „Bonum quanto communius, tanto divinius” V

^uLargiora: quia prius fuit concessa ista indulgentia iubilei solum ad prelatos, barones, milites, proceres et nobiles atque armigeros, et non ad⁴⁰ simplices sacerdotes, nec ad cives, et neque ad alios homines seu mulieres; tunc vero petitur ad omnes. V

^vCause nostre: videlicet ad salutem. V

*Excipere poterit: quia sperabat, quod ex huiusmodi indulgenciis multe pecunie conquirentur pro defensione regni, sed tamen pauce recepte sunt. V

63.

Ex parte prelatorum et baronum Hungarie ad dominum Nicolaum papam super eadem re

Beatissime pater!

Idoneo rerum extimatore devocioni nostre opus esset, qui usum beneficii apostolici tanti, ut par est, digne pensare noverit. Nobis enim parum videbitur, quicquid pro dignitate earum rerum dixerimus, in quibus et magnus fuit et socium non habuerit favoris effectus. Qui sane favor, quamvis ubique largus atque illo datore dignus ubique merita officiaque nostra evicerit, novissime tamen ita affatim^a proruit, ut suum quoque vincat exemplum,^b quippe dum decoratis sepenumero benivolencia apostolica rebus nostris hoc genere doni recte illustriora accesserint. De eo beneficio, beatissime pater, intendimus, quod singularibus^c precibus magnifici gubernatoris nostri — verum communi voto nostro — nuper beatitudo vestra detulit, in quo videlicet de magni huius iubilei gracia hos quoque participes efficere parat, quibus in voto magis, quam facto peregrinandi facultas manet.

Quid itaque inter hec dicendum nobis, quidve digne agendum putaverimus? Celeste donum est, dator ipse supra^d homines, nostra vero condicio ad ferendum referendumque gracias impar. Verumtamen utcumque^e sumus, apostolica maxime gracia enutriti consistimus. Idcirco in eo statu extimati, in quo a sanctitate vestra reputari et confoveri meruimus, magnas gracias beatitudini vestre agimus maioresque habemus, eamque verum nostrarum parentem animarum votis supplicibus appellamus, pollicentes favorem eius hunc precipuum eterne nos consecratos memorie, qua semper^f honos nomenque suum laudesque manebunt.

Sed quoniam tanti favoris gracia tanto beacior futura est, quanto communior nobis exhibebitur, restat adhuc aliquid addendum cumulo, ut plena efficacius compleantur, restat preterea, ut tantum hoc spiritualis consolationis donum pariali detrimento aliquo mutilum^g non reputetur. Cum igitur

5 eadem: eandem P

11—12 novissime: P f 57v

12 vincat: vindat P

15—16 verum: rerum P

17 participes: particeps P

18 peregrinandi: peregrinando P

19 itaque: V f 43r

21 ferendum: om. P / referendumque: referendum P

28 favoris: facinoris P

29 exhibebitur: exhibetur P

beatitudo vestra suorum votis iam consueverit advocari, expedit eidem et in hac parte desiderio nostro non abesse, ut gracia ipsa — vel potius caritate — in sinum largiorem profusa et condicio et sexus omnis compotem eius sese factum in Domino gloriatur. Et quidem in hoc apostolice sedis peculia-¹¹ res⁵ vocati sumus, ut benedictionem eius hereditarie possideamus. Sic nam-¹² que demum statui nostro communi apcior accedet provisio, si ut in ceteris uniti, sic et in hoc indivisi conservabimur. Quo sane pacto omnia ea, que¹³ destinata sunt sanctitatis vestre patrocina, feliciores exitus portendent, videbiturque beatitudo vestra haut exiguum stipem hoc ordine future nostre¹⁰ appendisse fortune.

Ampliora super hiis prefatus dominus gubernator scribet, dabitque operam, ut de omnibus, que nostre opportunitatis votique sunt, beatitudo vestra clarius informetur. Quam Dominus conservare dignetur feliciter regimini¹⁴ ecclesie sue sancte, cuius nos pedibus devote recommittimus.¹⁵

Datum in congregacione nostra generali Pestiensi XIII. die mensis Iunii anno Domini M CCCC L.

*

“Affatim: id est „habunde” V — Affatim: „abunde, largius”, adverbium inter . num (?), et corripit „fa”, et dicitur ab „affatos” secundum Papiam, et scribitur per „n” et acuitur in fine. Invenitur eciam affatim²⁰ penultima longa et scribitur per „m” et geminatum „ff” et non acuitur ultima, et dicitur ab „affatus, -ta, -tum”, licet regularius esset „affamatim”; et tantum valet, quantum „facunde”, unde in Ea . . . (?) dicitur: „Si dicas tibi (?), significabit habunde; dicas ‘affatim’, facunde significabit. Est ‘affatos’ primi caput (?), ‘affatusque’ secundi” P

“Exemplum: quia prius non solebat talis gracia concedi. V

“Singularibus precibus: quia solus gubernator scripserat pro ista gracia obtinenda, et non alii, ut patet supra ex epistola „Propicia divinitate” etc. V

“Supra homines: quia papa reputatur supra homines. V

“Utrumque: pro „qualescumque” vel „qualitercumque”. V

“Semper honos: similia Virgilius, ubi supra. V

“Mutilum: pro „mutilatum”. V

“Peculiares: „proprii, speciales” Quia et coronam habent a Romano pontifice, non ab imperio. V

6 nostro: P f 58r

11 prefatus: prefator P

16 anno . . . M CCCC L: etc. L-o P

18 corripit: *correx*i ex corepit P

20 geminatum: *correx*i ex geminum P

64.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad cardinalem Morinensem super
re pretacta

Reverendissimo in Christo patri, domino Iohanni, sancte Romane ecclesie
cardinali, Morinensi vulgariter nuncupato, patri nostro prestantissimo

⁵ Reverendissime pater et domine!

Optaremus idoneo officio, quam sermoni magis locum apud reverendissi-
mam paternitatem vestram reperire posse, quo in conspectum eiusdem de-
bita a nobis gratitudo ne verbis quidem, sed rebus ipsis immigraret. Cogno-
vimus namque, quanti habita sunt quantaque diligencia promota per^a re-
¹⁰ verendissimam paternitatem vestram nostra et regni huius negocia apud
sanctam apostolicam sedem —, ita ut rectius quid exinde debeamus, scire
expediat, quam quid referamus, invenire. Verum cum venerabilis dominus³
Nicolaus, orator regni huius, tanti favoris exhibiti sollicitus apud nos testis
et prece extiterit, detulimus eidem, ut et nostri debiti nostrique opportune
¹⁵ gratitudinis largior idem ipse relator accedat. Misimus autem iterato exnunc⁴
— presertim de vestre reverendissime paternitatis patrocinio confisi — ad
conspectum sanctissimi domini nostri, ut in eis rebus, quarum maiorem fa-
voris partem iam consecuti sumus, id eciam, quod restat, ampliori beneficio
adipiscamur. Cum autem, favorem hunc ut amplissimum consequeremur,⁵
²⁰ reverendissima paternitas vestra unus pre ceteris adiuverit, expedit, eundem
ut retineamus, eque pre ceteris elaboret, utque super hec, que acta sunt, in
hiis eciam, que agenda restant, ampliora eiusdem patrocinia senciamus.
Cui nos et facta nostra per medium antefati domini Nicolai, de nostra mente⁶
informati, arcius recommittere imposuimus.

²⁵ Datum Bude XVI. die mensis Iunii anno Domini M CCCC L.

*

^aPer reverendissimam paternitatem vestram: quia gracia pre-
tacta maxime isto cardinali procurante obtenta <est>. V

2 re pretacta: eandem (*sic*) re P

4 prestantissimo: etc. *add.* P

5 Reverendissime: V f 43v

14 opportune: P f 58v

65.

Ex parte eiusdem ad cardinalem Sancti Angeli, qui fuerat legatus posterior in Hungaria

Reverendissimo in Christo patri, domino Iohanni, sancte Romane ecclesie cardinali Sancti Angeli vulgariter nuncupato, patri nostro honorando

Reverendissime pater!

Cum extimare vix possimus, quantum nobis sancta apostolica sedes elargita sit affectum, ne forte tociens cumulatis precibus superiora datoris placito debita exigamus, opportune visum est patronos idoneos proponere, quibus mediis et petentibus dignitas et ipsi auctori facilitas possit intercedere.
¹⁰ Inter quos cum reverendissima paternitas vestra non minus ex contracta ² noticia,* quam patenti benivolencia eam nobis fiduciam impressit, ut securum ad eam in nostris opportunitatibus aditum habeamus, id nunc facere opus habuimus. Mittimus etenim iterato ad conspectum sanctissimi domini ³ nostri pro inceptis nostris et regni rebus amplius proseguendis, rogantes et
¹⁵ per ipsam prestitam confidenciam requirentes reverendissimam paternitatem vestram, quatenus inter alios dominos sacri collegii velit eadem paternitas vestra reverendissima causas nostras et regni huius specialiter in manus desumere, opportunumque circa expeditionem earum consecucionemque voti nostri patrocinium adhibere, ut merito vos sicut prius legatum, ita
²⁰ deinceps parentem Hungarie et dici et haberi senciamus. Cui nos devote ⁴ recommittimus.

Datum Bude XV. die mensis Iunii, anno Domini M CCCC quinquagesimo.

*

*Noticia: scilicet quando erat legatus in Hungaria, et stabat in Buda. V

66.

Ex parte eiusdem ad Nicolaum decanum, oratorem pretactum in eodem facto

Venerabilis pater!

Dignius nunc ex hiis, que facta sunt, quam prius ex* scriptis sollicitudinem vestram et operam magni ducere possumus. Fecit certe paternitas vestra, ² quod se dignum est. Iam plurima vota medio paternitatis vestre consecuti ³

² Hungaria: Hungariam P

⁸ patronos: patrones P

⁹ petentibus: pehentibus P

¹² aditum: V f 44r

¹⁵ confidenciam: P f 59r

¹⁷ causas: causa P

sumus, verum circa ea, que ex parte nostri debita essent, parum^b forte suffecimus. Paramus tamen cottidie satisfacere obligacioni nostre, assidueque solvendo nunquam nos non debitores existimari volumus. — Sed de^c hoc alias.

⁵ Ceterum auditis illis, que nobis magister Petrus^d custos ex parte paternitatis vestre attulit,^e quantum nunc fieri potuit, respondimus^f consilio vestro, plura paramus pro futuro. Premimur^g re vera magnis oneribus regni, nam ultra regalem curiam, quam opportunis salariis promovemus, oportuit eciam hoc tempore peregrina^h alere auxilia pro defensione rerum et status regni conducta. Quibus iam fere exhausti, maiora et honestiora ad mittendum tam cito parare nequivimus, que quidem qualiacumque sunt, opus est, ut paternitatis vestre prudentia exornentur, quatenus in presentibus rebus magna reputentur ea, que sunt maioribus proxima. Mittimus autem nunc iterato ad sanctissimum dominum nostrum pro consequenda ampliori gracia illa, in qua (si concedetur) maiorem speramus profectum.ⁱ Nam ex hiis, quos prior indulgencia tangit, paucorum hactenus devocionem vidimus, nisi forte pro futuro visuri simus. Restat, ut et in hac parte opera vestra et cooperacio non desit, prout de vobis integra spes ducitur. Nam ea vobis provincia^k iniuncta est, in qua non fortuna dominatur, sed in qua plurimum racio et diligencia potest. Cause plurime sunt efficaces ad impetrandum hoc residuum gracie pretacte, quas paternitas vestra secum apcius et revolvere et numerare poterit.

Preterea^l avisamus paternitatem vestram, quod cum hiis diebus in facto prepositure Demesiensis prioribus plura impedimenta crevisset ex eo, quod pro parte fratris Valentini nonnulle censure volare ceperant, magna fuere verba superinde in proxima congregacione generali mota, eo modo — vel ut apercius dicamus — eo furore, quo genti nostre in talibus non placitis rebus uti solitum est. Cumque in omnibus aliis paternitatis vestre sollicitudo cum affectione omnium laudata sit, fuere tamen quidam, qui in hoc uno paternitati vestre defectum dabant, quod permiserit se presente contra consuetudinem et libertatem regni processus tales fulminari. Nobis vero alia mens fuit; nam nisi prepositura ipsa alia — ut nostis — disposicione preventa fuisset, libenter persone illi, que nobis cara est, favorem opportunum detulissemus. Finaliter deliberatum est omnino disposicionem illam priorem manutenere, libertatemque et consuetudinem iuris patronatus solitam tueri et conservare. Unde datus fuit ibidem modus scribendi superinde ad sanctissimum dominum nostrum in forma communitatis moribus apta.^m

Quocirca visum est nobis expediens, ut paternitas vestra maxime pro honore suo rem istam — ex quo in hunc finem deducta est — promoveat, procuretque processus illos et censuras amovere. Componat eciam cum pefa-

12 exornentur: exornetur P

15 Nam: P f 59v

16 devocionem: V f 44v

17 simus: sumus P / ut et in: ut in P

19 sed in qua: sed in hac P

12 cf. CIC. ad Qu. fr. 1,1,4

to fratre Valentino, ne se tali promocioni sue, quam satis sero prosecutus est, amplius ingerat. Parum etenim plus exinde — uti consideramus — preter labores et odia contrahere poterit. Si innitetur processibus, novimus, quod magister Stephanus prepositus forte cedit, sed quantum de voluntate communitatis est: prepositura ipsa fratri Valentino non concedetur! Nam sciatis advocatos fuisse pridem diebus congregacionis pretacte in presenciam dominorum prelatorum et baronum certos ex pocioribus fratribus heremitis de claustro Sancti Laurencii supra Budam, coram quibus multe in ipso facto invecciones et plurime ire expedite fuerunt, eosdem primos iuris regii et libertatis regni hoc tempore violatores appellatos. Qui ibidem palam testati sunt non eorum consilio et voluntate prefatum fratrem Valentinum ei negotio implicatum. Unde totus rumor ad eundem translatus est, resonabantque plurimorum voces, ut si idem eciam certam aliquam sedem in hoc regno possideret, expedire, ut eandem exilio commutaret. — Que vobis pro avisa-mento notificare voluimus; quoniam ex hiis omnibus verendum est, ut inter hos litigantes ecclesia ipsa prophanis manibus distrahatur. In hac enim tam perturbata re eum utile non erit preesse, qui proximus est invidie." — Plura ostendet in memorialibus et dicet eciam lator presencium. — Valeat paternitas vestra et nos amet!

Datum Bude XVI. die mensis Iunii anno Domini M CCCC L.

*

*Ex scriptis: per que scilicet significabat multa utilia se obtinere posse apud apostolicam sedem pro Hungaria, dummodo informaretur etc. V

*Parum forte: videlicet in amministranda provisione vel reddenda gratitudine. V

*Sed de hoc alias: figura eclipsis. V

*Petrus: qui videlicet nuncius fuit pro obtinenda ista gracia, sicut ex superioribus patet. V

*Attulit: quia inter alia suaserat ipse decanus per medium istius magistri Petri, ut mitteretur aliquod munus domino pape. V

*Respondimus: scilicet in mittendo huiusmodi munus. V

*Premimur: hic excusat se, quod non potuerit plura mittere. V

*Peregrina auxilia: id est „peregrinos stipendiarios”. V

*Profectum: scilicet pecuniarum pro defensione regni. V

*Provincia: id est „officium” V

*Preterea: altera pars. V

*Apta: quia videbatur aspera. V

*Invidie: adde „sicut dictus frater Valentinus”. V

1 satis: P f 60r

9 invecciones: V f 45r

15 ut: ne P

17 re eum: reum P

67.

Ex parte prelatorum et baronum Hungarie ad eundem oratorem

Venerabilis vir, frater nobis dilecte!

Iure satisfactum reputamus spei nostre, quam de tua prudencia ipse pre-
bueras, nosque non levi putandam duximus. Colligimus certe iam cottidie ex
5 opera et sollicitudine tua honoris fructus, ymmo et favoris^a te mediatore
acquisiti. Illustrasti provinciam^b tuam, dum eam pro nobis gratiam conse-
cutus es, ex qua et tue opere et nostro statui dignitas cum decore accederet.
Laudamus itaque providenciam tuam et circumspectionem, ac eciam fidem,
qua polles, relaturi suo tempore gratitudinem et tuo merito et nostro vivaci
10 debito congruam. Opus est, ut ad finem comiteris susceptam operam, confi-
ciasque, quod reliquum extat, utque precipue eas res, quas nos movimus, tu
efficacius promoveas in hiis factis, de quibus ex litteris magnifici guberna-
toris nostri ac nostris pariter informacionem habiturus es; ita ut completo
officii tui munere tandem et nostris votis et tuo honore onustus repetisse
15 patriam videare. Unum tamen supra hec specialiter a te volumus: ut circa
factum prepositure Demeiensis et nostro et tuo honori potissime providea-
tur.

Datum in congregacione nostra generali Pestiensis XVI. mensis Iunii anno
Domini M CCCC L-mo.

*

^aFavoris: tangit supratactam gratiam. V

^bProvinciam: id est „officium”; vel provinciam: id est „patriam” vel
„terram”, ex qua orator missus est. V

6 acquisiti: acquisisse P / Illustrasti: P f 60v
11 reliquum: reliquum V / movimus: novimus sic? P
15 circa: cura P

68.

Ex parte gubernatoris

Venerabili fratri Valentino Ordinis Sancti Pauli Primi Heremite, sanctissimi domini nostri pape penitenciaro, patri nobis dilecto — Iohannes

Venerabilis frater!

Pollicitum tibi favorem nostrum noveris nusquam defuturum in omnibus,
que nobis possibilia atque expedire videbuntur. Nunc vero circa factum
prepositure Demesiensis, cum res apud mentem communitatis ita durata sit,
a te vero satis sero prosecuta, ut nichil suffragari valeamus: suademus ex ea
dilectione, qua tibi afficimur, ne properes amplius regnum hoc in ipso facto
¹⁰ exacerbare.* Nam si feceris, restat perpetuo te in hac ipsa re certaturum odio, ³
et in fine eciam magnam difficultatem contracturum. Si ad promocionem ⁴
aliquam in isto regno consequendam animum appulisti, opus est, ut alium in
hac ordinem teneas, ne videlicet ius patronatus regium videaris contempsisse.
Alioquin movere quidem factum poteris, sed an eciam promovere, semper in ⁵
¹⁵ dubio erit!

Pridem^b vocati fuerant in presenciam prelatorum et baronum ac aliorum ⁶
de consilio vicarius et alii certi fratres ordinis tui de clauastro Sancti Laurencii
supra Budam. Qui postquam plurimas invectiones plurimasque iras audis-
sent, manifeste testati sunt te non eorum consilio de facto premissio implica-
²⁰ tum. Quo percepto tota culpa in te reducta est, dicentibus pluribus, non esse ⁸
communi consonum, ut opulenciam tuam in regni servitutem convertere
pares. Age ergo, ut ubi beneficium queris, ne invidiam tibi et religioni tue ⁹
contrahas.

Hec tibi pro avisamento notificare volumus. In aliis factis si quid nos
²⁵ profectui tuo posse putas, fac ut tempestive certifies, non dubitans dilec-
tionem nostram erga te permansuram. Restat, ut et tu nos eque diligas!

Datum Bude XVI. mensis Iunii anno Domini M CCCC L.

*

*Exacerbare est „uvas acerbis colligere, exasperare” P

^bPridem : replicat idem, quod superius scripsit ad decanum. V

1 Ex parte: V f 45v

10 exacerbare: exarcebare P

12 ut alium: P f 61r

14 an eciam: anecium P

22 religioni: regioni P

28 Exacerbare: *correxi ex* Exarcebare P

69.

Ex parte gubernatoris ac prelatorum et baronum Hungarie ad dominum Nicolaum papam querela contra regem Romanorum propter detencionem regis Ladislai et corone ac occupationem metarum, necnon captivitatem palatini etc., ut iterato moneatur etc.

Beatissime pater!

Evocati necessitudine^a publica ac simul opportunitate curandi status communis hiis diebus anniversariam^b ab instituto convencionem egimus, revolventes plurimam rerum copiam, quam conservande patrie gracia hoc
 10 tempore nostre rationes expostulant. Quo intenti dum figere modum ordinemque rebus gerendis paramus^c statuere, subeunt cure alie post alias, dum regni arcem et sedem orbas^d conspiciamus sine capite, sine rectore, cui ius retinende maiestatis apcius incumberet, apud quem beneficii gracieque
 15 locus, item iuris dandi modus stabilis esset. Dedite eo mentes cum oculis^e fuere, ut variis voluntatibus^f submotis regem omnes mallems: lumen rebus dubiis futurum presidiumque afflicte rei —, ita demum patriam quietam fore, ita equatas leges arbitrati, si eo auctore sua quisque iura, ordo^g suam maiestatem teneret. Nam hactenus in eo ordine parum grata fortuna nostra
 20 constitimus,^h in quo dimicare non magis cum hostibus, quam cum molestiis sociorum opus fuit, adeo certe, ut ferendi remedii et perferende turbacionis difficultas plerumque in^h equo esset.

Quorsum hec, beatissime pater? Novit equidem clare beatitudo vestra,
 quanto iam tempore dissimulare cogimur egritudinem nostram, que rebus cordibusque nostris cottidiana se impressione subducit fotaⁱ et enutrita ea
 25 iniuria, in qua cum detencione (ut ita dicamus) persone incliti domini electi regis nostri nostrum quoque honorem captivum pati cogimur. Mediavit in hac re apostolice sedis et sanctitatis vestre legatus,^k suique item aliorum plurium^l labores exacti, ut apud dominum Romanorum regem equabilem aliquam tanti vinculi absolucionem statuerent. In quo nobis prona semper
 30 mens fuit omnes equas possibilesque condiciones pacis excipere, quippe ne

1 Ex parte: hanc epistolam bis habet P, ff 61r—63r et ff 98v—101r, lectionibus variantibus copiae alterae appono siglam P''

2 regem: regni P

4—5 ut . . . etc.: om. P

5 etc.: om. P''

8 diebus: V f 46r / egimus: agimus P

10—11 ordinemque: P f 99r

15 ut variis: P f 61v

18 maiestatem: magestatem P''

21 equo: quo P''

28 plurium: plurimi P''

30 excipere: P f 99v

3 cf. LIV. 1,9,10; 1,39,3

hoc incomodo in irritum cadentis spei preter ius et phas amplius torquere-
mur. Verum quid exinde secutum sit, sata^m vane hactenus hinc-inde certa-
mina^a indicant, in quibus nichil necessitati nostre equum, nichil frugiferum,
sed vocis verborumque quantum volumus mediatores nostri ingerunt refe-
⁵ runtque; ita ut nec certam pacem, nec bellum ex eis plerumque conicere vale-
amus. Videmus tamen evidenter temptari magno studio pacienciam nostram,
temptatamque contempni; quandoquidem ipse dominus rex Romanorum
cottidiana fere arma finibus nostris circumferre iubens, post iura lesa ac
maiestatem regni nostri oppressam animos eciam comprimere parat, parum
¹⁰ pensi habens ex incomodo alieno suam occasionem peti.

Transivimus hactenus, beatissime pater, hec et talia conniventibus oculis,
spectatoresque magis, quam ultores tantarum indignitatum eo usque videri
maluimus, rati sera eciam — modo sint vera — remedia non aspernanda.
Sed quoniam nec tot laboribus, et neque incomoditatibus nostris, que nobis
¹⁵ propter vacans regale solium undiquaque dietim proruunt, ymmo (ut aper-
cius dicamus) nec iure, nec iniuria prefatus dominus rex Romanorum moveri
potuit, ut vel paulisper cederet proposito suo, utque vel nunc prefati domini
electi regis nostri et in ipso omnium nostrum libertati sua tempora indulge-
ret, utpote ad quem diucius retinendum parum plus iuris quicquam preter
²⁰ vim et velle habere videtur, idcirco, ne confessionem cedentis^o pars altera sibi
pro victoria ducat, non ab re visum est in eo facto novam et superhabundan-
tem instanciam alciori^p preconio iterare. Existimantes autem (uti et in
vero est) nec salubriorem interpretem iuris vel iniuriarum nostrarum, et ne-
que magis fidum magisque veracem arbitrum concordie ac pacis nostre com-
²⁵ munis extra sanctam apostolicam sedem reperiri posse, opportune placuit et
in hoc ad eius media ac presidia recurrere. Fortasse vel eo ordine eoque pacto
prefatus dominus Romanorum rex tantis laboribus nostris exsaciatum se
senciens, saltem aliquando nexus ac vincula tantarum iniuriarum, si non
scindere,^a utinam dissuere paciatur!

1 hoc incomodo: hoc modo **P**, *postea inseruit eo*

4 volumus: voluimus **P**

7 ipse dominus: **V** f 46v

11 et: *om.* **P**^{''}

12 tantarum: **P** f 62r

13 maluimus: valuimus **P**^{''} / aspernanda: aspernando **P**, asperanda **P**^{''}

15—16 apercius: apcius **P**

17 utque: ut **P**^{''} / prefati: *om.* **P**

18 libertati: liberati **P** / tempora: tempore **P**

18—19 indulgeret: indulgent *sic* ? **P**, **P**^{''}

19 iuris: **P** f 100r

24 veracem: veteracem **P**^{''}

25 reperiri: reprri **P**^{''}

26 ad: *om.* **P**^{''}

8 *cf.* LIV. 2,6,1

10 LIV. 4,58,2

12 *cf.* LIV. 1,49,3

Quamobrem humiliter supplicamus beatitudini vestre, quatenus rem istam¹⁶ differenciamque, item cetera omnia, que exinde secuta secuturaque videntur, attentius ante oculos apostolice providencie ponat. Nobis quidem nichil digni obiectum iri credimus, in quo parti altere iuste quicquam debeamus,¹⁷ nisi forte si sibi inferendi, nobis vero perferendi iniurias ius indicii velit. Quo contra abillinc prius vis et arma illata,¹⁸ abillinc denique edibus faces iniecte, et super hec cetera nonnulla alia aliis cumulata.

Tria¹⁹ tamen pociora inter tot nunc prosequenda manucepimus, in quibus — uti prefati sumus — sanctitatis vestre curam et presidia invocamus.²⁰ Primum de domino electo rege nostro, item metis et iuribus regni, preterea de captivitate indigna magnifici palatini nostri. In hiis, pater beatissime, quamvis factu optimum esset, si beatitudo vestra facta parcium cognosceret, iras expediret, rursusque eas in gratiam restitueret —, quia tamen tocien temptata res ista parum hactenus premium laboribus²¹ detulit, visum non fuit, ut sanctitatem vestram in hoc aliquo alto labori implicari sineremus. Opus est solum, idque tantum nunc a vestra beatitudine obtinere cupimus,²² ut sanctitas vestra super illa omnia, que in re differenciaque ipsa eo usque acta digestaque sunt, velit adhuc ex habundanti instancia nostra vel per litteras apostolicas, vel oratorem ad hoc idoneum prefatum dominum Romanorum regem commonere et inducere, ad idque regere et dirigere, ut vel nunc cedat iuri ac voto nostro iustoque debito²³ suo, utque in primis prefatum dominum nostrum electum regem libertati dignitatieque sue restituat,²⁴ qui dono Domini iam in eam etatem propediem concessurus est, ut habere pocius, quam sperare regnum mallet, quodque de integrandis metis regni ac de libertate prefati domini palatini equas iure nostro condiciones non refugiat.²⁵

Hec sane erunt, que ad paciscendum viam et modum prestare possunt, in quibus si spes destituat, alia presidia moliri opus erit. Et ut beatitudo vestra magis de hiis, que verisimiliter futura sunt, avisata existat: verendum est, ne forte in casu, quo hec differencia diucius perduraverit, provocata tanto contemptu lesorum corda ipsius difference cruentum humano sanguine finem²⁶

2 differenciamque: indifferenciamque P''

9 sumus: V f 47r

10 Primum: P f 100v / item: P f 62v

11 magnifici palatini: palatini magnifici P''

12 factu: factum P

12—13 cognosceret: cognoscent sic? P, P''

13—14 tocien: tocius P''

14 parum: parvum P'' / laboribus: laboris P'' / visum: usum P

22 libertati: liberati P / dignitatieque: dignitati h sic? P

25 de libertate: deliberate P / prefati: om. P / iure: iuri P''

28 destituat: restituat P''

30 perduraverit: perducaverit P''

31 corda: cordia P

vel pati²⁴ vel statuere properabunt. Ad quod decernendum nos quidem sicuti hactenus, ita et deinceps in suadendo vel admittendo precipites non erimus; verumtamen accidere potest, ut contemptus commoveat animos, ubi lesio in iure parum presidii videbitur. Acceleret igitur beatitudo vestra provisionem opportunam ad summovendum talem hunc indignum Christianorum rebus eventum, cui post Deum sola mederi potest, nec reputet nos res iniuriasque nostras equo gravius extulisse. In quibus si negligenciores fuermus, non solum parum consuluisse, sed potius statui nostro invidisse vide-remur.

Recommittimus nos pedibus sanctitatis vestre, quam Altissimus conservet feliciter regimini ecclesie sue sancte.

Datum in congregacione nostra Pestienſi XV. die mensis Iunii anno Domini M CCCC L.

*

¹⁵ "Necessitudo: id est „amicicia, dilectio, affectus, affinitas, propin-
quitas" vel „vinculum propinquitacionis" (*sic*). P"

"Anniversarium: componitur ab „anno" et „verto", et est dies pro mortuis celebrata singulis annis. P"

"Id est „intendimus". P" (*ipso vocabulo superscriptum*)

"Orbas: propter detencionem regis. V

"Voluntatibus: quia prius erant divise ad duos electos reges. V

"Ordo: scilicet regiminis. V

"Constitimus: videlicet in disturbio et circa sedacionem eius. V

"In equo: id est „in pari mensura." V

"Fota: participium de „foveo" V

"Legatus: videlicet Iohannes cardinalis Sancti Angeli, de quo supra fit mencio. V

"Plurium: scilicet mediatorum et oratorum. V

"Sata: participium de „sero, -is" V

"Certamina: scilicet in verbis et tractatibus. V

"Cedentis: scilicet per pacienciam. V

"Alciori preconio: id est magis publica voce. V

"Scindere, dissuere: intellige per similitudinem. V

"Illata: quia mox, post obitum regis Alberti in primis ab Austria quidam spoliatores invaserunt regnum etc. V

"Tria: hec eadem tria etiam prius in omni dieta et convencione tractabantur et petebantur a rege pretacto. V

1 properabunt: *sic* VPP" / quod: hoc P"

3 verumtamen: verum P / commoveat: commoneat P"

6 post: preter P"

8 non solum: V f 47v / nostro: P f 63r

12—13 Domini M CCCC L: etc. L-o P"

24 cf. LIV. 1,56,7

26 cf. CIC. ad Qu. fr. 1,1,44

'Laboribus: pro „laborantibus" vel „laboribus laborancium" in hac re. V
 "Debito suo: quia ex debito tenebatur hoc facere, ad quod hic petitur moneri. V

'Restituat: quia ipsum dominum regem non alia causa, sed solum sub
⁵ quodam colore tutoris etc. tenere videbatur. V

"Vel pati vel statuere: scilicet quia dubius est eventus belli. V

70.

Ex parte Iohannis gubernatoris credentia oratori cum litteris et
 epistolis pretactis transmisso

Beatissime pater et domine!

¹⁰ Cum hiis litteris^a et rebus, que nuper ex congregacione generali regni huius
 ad sanctitatem vestram, ut perferantur, institute sunt, mittitur honorabilis
 magister Albertus etc. cum plena informacione horum, que apud eandem
 sanctitatem vestram dicenda prosequendaque restant. Quocirca supplico ²
 eidem beatitudini vestre, quatenus ipsum benigne audire in hiis, que tam ex
¹⁵ parte communitatis regni, quam mea dicturus est, ac tandem exauditum
 cum sperata expedicione remittere dignetur. — Conservet Dominus sancti-
 tatem vestram feliciter etc. ³

*

^aLitteris: ymmo et cum omnibus hiis epistolis, quarum hic tenor habetur
 — incipiendo ab illa epistola „Defungi properabam" — iste dominus

²⁰ Albertus doctor fuit missus. V

71.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum papam
 querela et invectiva honesta super eo, quod quidam nuncius
 suus seu orator fuit arestatus in curia eiusdem domini pape

Beatissime pater et domine metuendissime!

²⁵ Usum ac iura modestie Christiane quo pacto propagare oporteat, ab sancta
 apostolica sede cum institui, tum vero decerni dignum atque accomo-
 dum putavimus: nempe que sola in terris provecta est aprior moderatrix et
 moris et iuris humani, ut eam recte atque ordine parem rebus nostris pro-
 fiteremur iudicem, bene memorem fandi atque nephandi. Que cum ita per- ²

specta sint, non potuit, pater beatissime, facile a me diiudicari, quo iure quave iniuria quedam nunc in hoc publico more apud curiam sanctitatis vestre nova varietas intercesserit, ut hoc tempore omnium^a liberrimo et canonem censure apostolice et cure publice regulam, quoad partem nostram,
⁵ vel immutari (ni fallor), vel prope superari conspiciam.

Diebus etenim superioribus, paulo post principia magni iubilei, egregium³ Nicolaum de Wagio de Florentia, oratorem meum ad partes Italie et presertim ad pedes sanctitatis vestre transmiseram cum litteris meis, que rebus gerendis fuerant opportune, ut una cum bone memorie condam domino
¹⁰ Nicolao decano^b — principali videlicet oratore nostro et regni huius eotunc apud eandem curiam residente — nonnulla sibi commissa negocia expediret, expedita quoque e vestigio referret. Is posteaquam urbem liber adiit, ad instanciam et suasum cuiusdam officialis sanctitatis vestre vi magis, quam iure captus et detentus ac ludibrio habitus fuit. Quod sane si preter meritum⁴ meum actum sit, non facile conicio; verumtamen preter spem illatum recte quidem dicere ausim, quandoquidem tot et tanta sint in me sanctitatis vestre officia ac beneficia ultro delata, ut eorum copia, veluti quodam magno atque tutissimo obside, sanctitatis vestre benivolenciam michi devinctam putem, magisque pronam non dubitem, quin gratiam pro voto censere, quam
²⁰ succensere michi ad iniuriam malit. Restat, ut quocumque id ordine factum est, sanctitatis vestre arbitrio ac sentencie deferatur.⁶

Verumtamen si hoc merito meo retribuitur, penitet certe commissi, et ita penitet, ut molestissimum feram me in ea re beatitudini vestre forte molestum futurum, dum videlicet de hac ipsa violati oratoris mei iniuria queror. Quam sane preter omnem (ut pretuli) spem meam illatam coniecto, presertim cum magno quidem corde crediderim sanctitatem vestram secundum principum ordinem, secundum regencium morem, secundum denique gentium iura ac legatorum privilegia hoc hominum genus, uti alias solitam, ita nunc magno favore tueri. Nam dato, quod Nicolaus ipse cuidam in privato
³⁰ reus crediti aut vice debitoris teneatur, poterat tamen alio pacto in eum ius dici auctoritate sanctitatis vestre media, cui non in urbe solum, sed in orbe toto standum parendumque omnes norunt. Nec potens erat (ut opinor) privata eius condicio tantum debere cuiquam, quin maiorem sibi libertatem deberi publica^c ipsius — quam tunc gerebat — persona sperabat: utpote que
³⁵ illo nomine et officio fungebatur, cui nedum timor ullus sive dedecus, sed nec discriminis alicuius suspicio usquam impendere consueverat. Et quidem, beatissime pater, apud ipsos eciam erronee ac paganice vaneque religionis principes quotidiano exercicio^d quotidianum ferme michi periculum^e venit,

1 diiudicari: diiudicare P

5 ni fallor: P f 63v

7—8 presertim: usque *add.* P

8 vestre: *om.* P

9 una cum: V f 48r

13 cuiusdam: cuius P

30 crediti: rediti P

32 toto: P f 64r

38 exercicio: V f 48v

2 *cf.* TER. And. 214

ut oratoris legacionisque nomen sanctum honestumque, ac omnis iniurie expers observetur, tutusque ei et liber aditus, exitus quoque ac libera loquendi, tacendi, standi abeundique facultas deferatur.

Sed cum nichil horum sanctitatem vestram fugiat, nichilque circa hec dici
 5 queat, quin alcius, quam producat, intelliget, visum est querelas ad remedium vertere. Quod quidem preberi velle sanctitati vestre quidem expedit, nobis vero necesse est, et quod¹ ut efficacius consequamur, omnes eas, que nobis exnunc querele incumberent, omnes quoque, si quas passi sumus iniurias, pedibus sanctitatis vestre admovendas duximus. Cui videlicet uni
 10 et soli datum est, ut vite consiliique humani senatum possideat, iura quoque omnia, leges ac mores, preterea libertates et privilegia cuncta moderandas atque statuendas complecteretur, utque apud eam cum potestatis, qua fungitur, plenitudine honestatis quoque amplitudo veluti equissima comes resideret. Ei itaque hanc causam nostram et hoc querele genus coram inge-
 15 rimus producimusque, requirentes humiliter, ut eam in hac re dignetur ferre sententiam, que sanctitate illa digna videbitur, opportunoque remedio nostro par et consentanea, et quod deinceps beatitudo vestra pro suo erga nos explorato more non velit favere rebus hiis, que nobis et regno huic accedunt ad iniuriam, quibusque ius publicum ledi atque prestans illa et approbatissi-
 20 ma libertas interdici ac preteriri conspicitur. Quod quidem si accideret, nulla posteritas probare et nulla tacere facile posset. Quin ymmo cum regnum hoc sancte apostolice sedi peculiare deditissimumque reputetur, fovere dignetur sanctitas vestra causam et comoda status eiusdem, oratoresque eius et res omnes commendatos habere, nec amplius privata debita quorumpiam
 25 in publicum crimen retorquere sinat, quatenus exemplo sanctitatis vestre nos quoque omnes pariter iura² ac ritum modestie Christiane tenacius observare doceamur. — Cuius pedibus me humiliter quoque commendo.

Conservet Altissimus sanctitatem vestram feliciter regimini ecclesie sue sancte.

30 Datum Chanadini XX. die mensis Decembris anno Domini M CCCC quinquagesimo.

*

¹Omnium liberrimo: quia erat ipso anno iubilei. V

²Decano: qui iam erat mortuus, antequam fuisset adeptus finem illius promocionis sue ad ecclesiam Wladislaviensem. V

35 ³Publica: scilicet quia erat orator. V

⁴Exercicio: quia gubernator sepiissime solet mittere nuncios hinc-inde ad infideles, secundum quod res occurrentes exigunt. V

⁵Periculum: id est „experimentum”. V

⁶Quod: scilicet remedium. V

40 ⁷Iura ac ritum: finis concordat cum exordio, et hoc est multum regulare. V

12 qua: bis P

20 conspicitur: P f 64v

27 commendo: recomendo P

28 regimini ecclesie: re et P

30 anno: V f 49r

72.

Ex parte episcopi Waradiensis ad dominum Nicolaum papam responsalis super quibusdam articulis de facto ecclesie Zagrabiensis

Beatissime pater et domine metuendissime!

Gestiendum mihi erat et mei similibus, prevertere^a curam ad impulsandas
⁵ aures vestre beatitudinis in ea re, in qua nunc eadem sponte sollicita certam a me operam exquirat — in facto videlicet ecclesie Zagrabiensis, de cuius statu et loqui et tacere equa ad^b utrumque compassio intercedit. Hec enim
² est ecclesia, beatissime pater, que (uti opinor) XVII-mum iam annum fere vidua^c agens, nusquam pastorem recte^d regem sortiri potuit, nullius inext^e
¹⁰ perta gravaminis, nullius denique in clero et populo detrimenti ac incommodi exsors, que privigna manus vel potuit inferre vel voluit, et que olim, dum proprio et libero rectore curabatur, equum magnifice sue doti statum et locum gerebat, nunc vero scissa inter^e duos, nec uno recte ac libere potiri valet. Nihil igitur in ea sorte, ad quam perducta est, de eius statu vel dicendo
³ vel tacendo revolvī poterit, cui compati necesse non sit. Quanto magis videre eam tam indignam orbitatem pati molestum esse debet, presertim cum
¹⁵ adhuc et ad hos usque dies gaudet in afflictam sevirē noverca^f potestas! Placeat vel nunc demum Deo nostro et beatitudini vestre misericordes ad
⁵ eam oculos convertere, que profecto iam non parietum, sed animarum cumulandam ruinam minatur, et cui omne iam tempus serum est evadendi de mediis malis!

Ego vero postquam litteras beatitudinis vestre circa incipia presentis mensis Decembris accepi, omnem operam dedi mihi hoc stricto tempore possibilem, ut mandato^g sanctitatis vestre satisfacere possem, reddereque quam
²⁵ efficacius expedita, que iuxta interrogatoria et articulos cedulae, eisdem sanctitatis vestre litteris incluse, inquirenda et elicienda ac demum referenda et vestre sanctitati significanda erant. In qua re quominus plene scriberem, hoc mihi impedimento fuit, quod tempus ad rescribendum breve, locumque
⁸ ad inquirendum remotiorem habuerim. Nihilominus quid quantumve et
³⁰ qualiter in ea re edoctus sim, edocerique hoc intervallo potuerim, si non plene, recte tamen sanctitati vestre significandum duxi.

Ad primum igitur articulum, qui formam hanc habebat: Et^b primum
⁹ te informabis de presenti statu ecclesie Zagrabiensis temporali et spirituali, ac de preterito tempore, quo dominus Benedictus fuit promotus, ac de sciencia, vita et moribus ipsius — id
³⁵

2 articulis: *articularis sic?* P / de facto: *om.* P

4 mihi: in P

12 libero: libere P

16 pati: P f 65r

24 reddereque: reddere P

25 et: ac P

30 edocerique: V f 49v

4 gaudet... potestas: *ubi?*

elicere et dicere possum in primis, quod presens status ipsius ecclesie temporalis (uti prefatus sum) prophano¹ regimini subiectus premitur ac debilis est, ita ut si ad priorem statum illum — in quo ego quoque ante certa tempora versatus⁴ sum — comparatus fuerit, videbitur profecto non parum mutatus⁵ faciem. Spiritualis vero status eius quam maxime neglectus dicitur, utpote qui illibera^m manu agitur^a magis, quam curatur. Ceterum de preterito tempore, quo idem dominus Benedictus promotus fuit, quantum cum memoria confero, id quidem constat, quod promocio sua eo ipso tempore, in quo novissimi disturbii ac feralis dissensionis⁹ regni huius incia struebantur, coorta est; cui forte et ipsa tunc nascentis temporis qualitas hunc, quem consecuta est, turbinem portendebat.⁹ Scissum erat regnum simul et regni regimen, duo⁴ concurrebant a duabus adversis partibus pro ipsa ecclesia obtinenda, demum ad preces quondam domine Elizabeth regine nostre ac dominorum comitum Cilie ipse Benedictus nomen quidem ac titulum ecclesie obtinuit. Verum quoad rem: possidetur magis, quam possidet, magis eciam ex hac promociione dissidenti ecclesiam ipsam illigavit⁷ potestati laice, quam eripuit. Preterea de vita et moribus eiusdem, quo tenore nunc consistant, parum equidem certi astruere valeo, nam a promocionis sue tempore nec loco nec conversacione sibi proximus esse potui. De sciencia vero clarius commendari potest: noveram ipse hominem, dum in minoribus erat, pro more patrie nostre in artibus liberalibus doctum, nam et doctorem arcium et bacalarium in sacra theologia communiter eum appellant.

Sequitur alter articulus: An⁸ ipse Benedictus ecclesie antedictae bona et castra alienaverit? — De alienacione aliqua, beatissime pater, mihi certe constare non potuit, cum nunquam castra et bona dictae ecclesie libera manu habuerit aut possederit. Verumtamen, ut a fide dignis de ipsius ecclesie corpore personis edoctus sum, castra ipsa, quantum in eo fuit, sub gravibus condicionibus in tanta pecunie summa⁴ inscripsit, ut vix unquam compos esse possit in solvendo, quo ab hoc onere ecclesiam ipsam absolvere valeat. Quanquam facile credam id, si quod in hac parte ab eo actum est, nequaquam ex⁸ abundancia cordis editum.

Deinde tercio loco ponitur: Quam⁸ ob causam in carceribus detentus sit, et quo tempore relaxatus? — Causam detencionis eius nec scire, nec iudicare recte potui; audiui tamen de ea varie dici. Alii enim debita pretextu inscripcionis sue non soluta, alii suspicionem⁸ quandam pro causa fuisse dicunt, item alii aliam. Sed nulla mihi tam sufficiens visa est, ut episcopus ipse carceres mereretur —, et eos, inquam, carceres, quibus addictus fuit. De qua⁸ alcius beatitudo vestra velim cognosceret, simul et de

4 comparatus: coparatus P

10 coorta: coarta P, f 65v

16 dissidenti: dissedenti P

21 doctorem: decorem P / arcium: om. P

26 libera: V f 50r / possederit: possiderit P

27—28 sub . . . inscripsit: om. P

38 De qua: P f 66r

tempore captivitatis sue, quod quidem post XVI. prope mensem finitum est.

Post additur in cedula ipsa: Quo^v pacto comites Cilie castra te-²⁵
nent ecclesie antedictae? — Super hoc sane alio relatore opus esset,²⁶
⁵ qui de mente ipsorum dominorum comitum plura coram haberet; mihi vero
in hac parte sufficere reor, si confitear castra ipsa in gravamen ecclesie
ipsius detineri, eo nimirum pacto, ut nihil deferatur ecclesie —, modo et
utinam non auferatur!

Succedit nunc ad respondendum super eo: An^z ipse dominus Bene-²⁷
¹⁰ dictus translacioni de se factae ad ecclesiam Tiniensem acquie-
scere velit, vel unquam acquieverit? — Et in hoc, beatissime pater,²⁸
opinio mea satisfacere nequaquam potest, quoniam res ista iam in id genus
controversie deducta est, in quo et de proprio actu plerumque in inficias^{aa}
itur. Id tamen novi, quod ea^{bb} tempestate, qua quondam dominus Iulianus^{cc}²⁹
¹⁵ cardinalis Sancti Angeli in hoc regno apostolice sedis legacione fungebatur
— quo quidem tempore quondam Mathko banus, dicte ecclesie gubernator
eciam supervivebat —, cum prefatus dominus Benedictus, quominus posses-
sionem ipsius ecclesie assequeretur, rem desperatam videret, certis vicibus
apud ipsos dominum legatum et Mathkonem banum verba per litteras inter-
²⁰ posuit, per que de Zagradiensi ecclesia ad beneficia domini Demetrii episcopi
permutacionem procurare videbatur. Expost vero si translacioni de se factae³⁰
acquieverit, vel nunc acquiescere velit, super hoc certe efficax periculum
habere non potui.

Postremo ubi adicitur: An^{dd} ipsa ecclesia incrementum susceptu-³¹
ra sit ob translacionem Demetrii, et si is gratus sit populo
cleroque? — ego quidem de futuris eventibus parum diffinire valeo, verum
hoc aperte conicio: nullum apcius incrementum ecclesie ipsi vel deferri vel
constitui posse, quam redditum in libertatem. Ceterum de persona ipsius do-³²
mini Demetrii quantum de mente domini gubernatoris nunc sencio, quan-
³⁰ tum eciam a pluribus dominis prelati et baronibus regni, preterea de inten-
cione communitatis nobilium audivi, multo libencius hunc ipsum in assecu-
cione dicte ecclesie prefato domino Benedicto preferri mallent, huicque in
id ipsum plus et magis favere videntur ac favent, qui quidem et genere
(utpote baronum) alciore, et conversacione ipso domino Benedicto nocior,
³⁵ et auctoritate pariter feracior existit. Restat, ut beatitudo vestra iam cau-
sam ipsam in manus desumens erranti ipsi ecclesie certam provisionem sta-
tuat, ponatque tandem post longos casus et liti huic versatili et dissensionibus
pariter finem. Facile id autem beatitudo vestra quidem efficiet, si hunc³⁴
ipsum inter hec preferendum duxerit, cui ampliorem favorem deferendum
⁴⁰ noverit ad ipsius ecclesie libertatem reducendam. Placeat modo cause huius³⁵

3 in: *om.* **P**

5—6 comitum . . . reor: *om.* **P**

10—11 acquiescere: acquiescere **P**

12 in: *om.* **P**

20 episcopi: **V** f 50v

31 multo: **P** f 66v

merita sicuti inquirere, ita et diiudicare sollicitè, si laborum ipsius ecclesie beatitudinem vestram piget tedetque.

- Hec habui, beatissime pater, secundum quod consciencia testis esse potuit, ³⁶
 super hiis mandatis rebus beatitudini vestre rescribere. Que si in parte ali- ³⁷
⁶ qua dubio digna videbuntur, poterit beatitudo vestra aliorum, qui magis ³⁸
 experti sunt, testimonia hiis iure antepone. Meis vero votis plane satis- ³⁹
 factum reputabo, si diebus meis videro ecclesiam ipsam suo loco et dignitati
 restitutam. — Conservet Altissimus sanctitatem vestram feliciter, cuius me
 pedibus humiliter recommitto.
- ¹⁰ Ex Waradino die XX. Decembris anno Domini M CCCC L-mo.

*

“Prevertere: pro „anticipare” V

“Ad utrumque: scilicet quia si dicitur aliquid de statu suo, compassio
 est, et si tacetur, similiter. V

- “Vidua: videlicet a tempore Iohannis episcopi, qui obiit anno Domini
¹⁵ 1433. V

“Recte regem: id est „recte regentem” vel „sui regiminis compotem” V

“Inter duos: scilicet inter Benedictum et Demetrium episcopos etc. V

“Noverca potestas: quia tenebatur — et adhuc tenetur — per manus
 seculares, prius videlicet per Mathkonem banum, nunc per comites Cilie. V

“Mandato: quod videlicet per bullas erat sibi missum ad inquirendum
 de articulis in cedula ipsis bullis inclusa contentis; quorum articulorum hic
 successive tenor notificatur. V

“Et primum: verba articuli apostolici usque ibi: „id elicere” etc. V

“Prophano: scilicet manibus secularibus. V

“Versatus sum: iste enim dominus episcopus Waradiensis eciam
 steterat in Zagrabia, bono tempore et statu eiusdem. V

“Mutatus faciem: figura sinecdоче. V

- “Illibera manu: quia prefatus dominus Benedictus episcopus erat
 in dominio episcopatus quali tali, quoad spiritualia exercenda, sed ea non
³⁰ libere exercebat. V

“Agitur magis, quam curatur: nota hanc clausulam etc. V

“Dissensionis: de qua videlicet supra fuit mencio. V

- “Portendere: id est „longe tendere, significare, destinare, longe post
 ostendere”. Inde portendens, -tis, unde Zach. III-o: „viri portendentes
³⁵ sunt”. Gl<ossa>: „id est positi in signum futurorum.” P

“Duo: scilicet Benedictus et Demetrius preacti; unus ex parte regine
 Elizabeth ac comitum Cilie, et alter ex parte regis Polonie et baronum. V

- “Illigavit: quia obligavit se et eandem ad solvendum XX-ti milia flore-
 norum pro expensis comitum Cilie, quas dicunt se fecisse in expugnacione
⁴⁰ castrorum dicti episcopatus post obitum Mathkonis bani. V

27 sinecdоче: *correz* ex sinodoche V

34 portendentes: pordentes P

35 cf. SALL. Iug. 4,9

“ ZACH. 3,8

^aAn ipse: verba alterius articuli usque ibi: „De alienacione” etc. V

¹Summa: videlicet in XX-ti milibus florenorum, sicut dicebatur. V

^uEx habundancia cordis: id est „bona et libera voluntate”. V

^vQuam ob causam: verba tercii articuli usque ibi: „Causam detencionis” V

^wSuspicionem: quia dicebant aliqui, quod volebat occulte transigrare ad Hungariam et ad gubernatorem etc. V

^xDe qua: scilicet causa. V

^yQuo pacto: verba quarti articuli usque ibi: „Super hoc sane.” V

^zAn ipse: verba quinti articuli interrogatorii usque ibi: „Et in hoc” V

^{aa}Inficie, -arum: „negaciones”, unde inficiari: id est „negare” V

^{bb}Ea tempestate: id est „eo tempore”. V

^{cc}Iulianus: qui in superiori bello maritimo periit, uti in superioribus tangitur. V

^{dd}An ipsa ecclesia: verba sexti articuli usque ibi: „Ego quidem” etc. V

73.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Nicolaum papam
super re pretacta

Beatissime pater et domine metuendissime!

Sepernumero egi apud beatitudinem vestram pro facto Zagrabiensis ecclesie, que longo iam scismate errabunda quotannis* in deteriora producitur. Egi, inquam, ut vel sero tandem ab hoc errore correcta libertati sue ac statui redderetur, non ab re quidem ratus iam tedio duci posse, dum plura eius incommoda recte per^b longas invaluere moras. Mihi vero, pater beatissime, ac pariter officio meo non parum adiumenti detrahitur, quod ipsa ecclesia in hanc divisionem resoluta loci ac muneris sui vicem exequi nequit. Nam veteri statuto regni tenerentur prelati ipsius ecclesie in rebus ac defensionibus publicis consilio mihi atque ope assistere. Iure igitur pro eius restitutione cura mihi impendit, ne aliquid preterire videar, quo regni huius defectibus opitulari possem. Cum autem circa provisionem ipsius ecclesie, quominus libere sequi posset, differentia illa obsistat, que inter duos episcopos pro iure eiusdem dissidentes hactenus versata est: si hac in re beatitudo vestra

3 habundancia: sic V

21 iam: om. P / scismate: V f 51r

23 redderetur: reddetur P / plura: pulera P

24 invaluere: invalui V, postea correxit; cf. notam b / moras: P f 67r

32 dissidentes: dissedentes P

sententiam meam pensi habere dignabitur, ego quidem inter hos duos ad partem reverendi patris domini Demetrii episcopi omni via et modo possibili declinare statui. Is etenim cum genere magno ac nobili, tum vero auctoritate status prelatorum consorcio magis idoneus reputatur; a me vero pro suis meritis facile obtinuit, ut omnem rebus suis opportunum favorem, ac simul opem debitam sibi prestare non abnuam, porro qui ad ecclesiam pretactam primum per condam domini Sigismundi imperatoris, ac post aliorum regum subsequencium litteras, efficacius vero demum per bullas apostolicas pro more patrie nostre sibi ius quesitum pretendit.

Igitur cum tota salus ipsius ecclesie sit in manibus beatitudinis vestre — cuius interest et necessitati eiusdem consulere, et profectibus viam prebere —, dignetur vel nunc manum et decretum apostolicum interponere, quo eadem ecclesia difference pretacte laqueo absolvi, suoque indubitato pastori restitui valeat. Rectius autem et voto nostro et ipsi ecclesie providebitur, si inter pretactos duos antefatus dominus Demetrius episcopus preferetur. Quod quidem ut sanctitas vestra efficiat, hac iterata instancia supplico, offerens me daturum omnem possibilem operam, ut iuxta futurum super hoc sanctitatis vestre decretum idem dominus Demetrius loco suo et ipsa ecclesia libertati restituatur. — Conservet Altissimus sanctitatem vestram feliciter regimini ecclesie sue sancte.

Datum Chanadini die quarta mensis Ianuarii anno Domini M CCCC LI-o.

*

‘Quotannis: id est „quolibet anno” V

^bPer longas invalui (*sic*) moras: verba hec habes in Ovidio, de remedio etc. lib. I. V

74.

²⁵ Ex parte Iohannis episcopi Waradiensis ad dominum Nicolaum Barius doctorem, fratrem suum et amicum etc. responsalis in solacio etc.

Venerabilis frater!

³⁰ Accepi litteras^a tuas — ex reditu quidem tuo primas, sed debito novissimas^b —, et verba, quibus in me usus^c es, sustuli magis, quam tuli. Verum nec ita sustuli, ut paciar me victum ex ea sententia, quam in absentem profers.^d

³ etenim: enim P / cum: tum P

⁸ vero: *bis* P

²⁰ regimini: V f 51v, P f 67v

²⁶ Barius: *sic* VP

²⁷ etc.: *om.* P

²⁸ frater: pater P

¹ cf. SEN. Thy. 307

Facilis de nullitate processus probacio aderit, ex qua profecto digna novellis³ tribunalibus tuis concussio impendet.

Ceterum⁴ in parte alia litterarum tuarum videris mihi rationem quandam sine⁵ libro debiti ponere, in qua, eciam antequam ius defensionis indulgeas, iam de succubitu preceps interloqueris.⁶ — Ach, quid dicam? Alio enim destinaveram calamum, sed perpellis, ut dum tibi super optato agnomine⁷ illo, quod tuo quidem studio, nostro vero voto petatum iam consecutus es, congratulari debueram, oporteat quasi nolente manu renunciare tibi, quod pro hiis haut equis actibus et processibus tuis magno apparatu obvio sindicandus⁸ es⁹ mox, quam primum de montana¹⁰ illa kathedra in¹¹ hoc planum condescenderis. Sed certe, quia cum veteranis bancariis novo doctori manus conserenda¹² est, vide ne forte hii (quod olim de lassis bobus dicitur¹³) forcius figant pedem!

Vis¹⁴ audire plura ad reliquam partem epistole tue —, in qua et verba tua semetipsa remordent, nec respondent dictis facta? Dicis enim, ut omne illud, quod ab Italia retulisti, pro vetusto more tecum — inquires — commune constituo etc. Fateor quidem te hoc more, ymmo potius debito erga me teneri.¹⁵ Sed is ipse vetustus mos a te solum dicitur —, alter est quidam novus, qui a te observatur!¹⁶ Nonne magis huic mori veteri consentaneum¹⁷ erat, si decus¹⁸ illud, quod nobis et patrie felix peregrinus¹⁹ retulisti, ut a te in primis haberi, ita a me in primis amplecti²⁰ ceptum esset? Verum id secus est; nam solo verbo mihi titulum illum dedicas, factis vero quam aperte abdicas, cum tamen ita mihi hactenus in animo et in spe constitueram, ut doctoratum illum tu quidem teneres, ego vero possiderem. Sed fortasse tu — tibi soli socius — me ad vendentes²¹ mittere decrevist. Heodum,²² ad me propius! — et super hiis²³ quoque tibi respondebitur. Nunc te admonere sufficiat, ut venias; et ita venias, ut sindicatui pretacto paratus occurras. Duo sunt articuli, in quibus male iudicasti: primus, in quo nos absentes avaros astruis; alter, ubi malam rationem ponens, nihil a nobis expiscari posse interloqueris. Super hiis vel cassare iudicium, vel revocare te cogemus. — Plura dicet et seria²⁴ Marcus, familiaris tuus.

Ex opjdo Zalard XX. Ianuarii anno Domini M CCCC L primo.

*

*Litteras: per quas significabat reditum suum de studio Italie et se promotum in doctorem. V

³⁵ *Novissimas: quia post reditum suum tarde satis scripserat has litteras, ad quas hic respondetur. V

*Usus es: scilicet pro solatio; que quidem verba denotantur hic in fine epistole, ibi: „duo sunt articuli”. V

⁴⁰ *Profers: scilicet per ipsas litteras de infrascriptis duobus articulis. V

*Novellis tribunalibus: scilicet tanquam novi doctoris. V

5 dicam: dicantur P

10—11 condescenderis: conscenderis P

11 conserenda: conservanda P

19 Nonne: P f 68r

22 quam aperte: V f 52r

7 HIER. epist. 102,2

*Promotori: iste enim cardinalis fuit specialis suus promotor in curia Romana ad episcopatum etc., et ab illo tempore nichil fuit datum ipsi cardinali pro munere vel honore etc., licet idem episcopus miserit per condamnatum Nicolaum decanum, sed ipse decanus neglexit. Quod quamprimum post⁵ obitum ipsius decani audivit obmissum, misit munus per specialem nuncium, et de negligencia preterita excusat se. Hec videtur sententia huius epistole. V

^bExpio, -as: id est „expurgare, ex toto vel perfecte piare” Unde hoc expiamen, penultima producta, et hec expiatio: „purgacio, pia accio, mundacio”, et expiabilis, -le: „quod expiari potest”. P

¹⁰ *Relinqueret: scilicet in obitu. Quasi diceret: „Illis, quibus ego debitor eram, non satisfecit; voluit potius, ut ipse mihi debitor remaneret, et me sibi creditorem relinqueret”, quia dictus episcopus assignaverat plures pecunias ipsi decano, ut ex eis faceret munera promotoribus et amicis suis, quas idem decanus pro se retinuit. V

^aIn promptu: scilicet misse et disposite. V

^cManusque: videlicet ad donandum. V

^dVisitare: scilicet cum munere. V

76.

Ex parte episcopi Waradiensis ad Guarinum Weronensem magnum oratorem, Ferrarie residentem

Suprascriptio

Egregio viro, domino Guarino Veronensi etc., amico nobis sincere dilecto

Subscriptio

Iohannes Waradiensis episcopus

Egregie vir!

Revocatum ad nos Iohannem^a nostrum vidimus, olim^b puerum, nunc¹ magistri curam doctrinarumque faciem pre se ferentem. Coluimus in eo fraternam personam, verum doctoris ymaginem^c multo amplius. Ceterum diligencia, caritas, instituta et benivolencia erga eum habita quanti^d apud nos habenda sint, exhinc experti iamiam metiri opus habebimus. Eadem quippe⁴ ³⁰ ratione, qua doctum fratrem amabimus, doctorem quoque laborantem reficere non aspernabimur. Nunc eundem priori loco et fidei remittimus et⁵ recommittimus. — Valete.

Ex Buda XVII. Marci anno Domini M CCCC quinquagesimo primo.

*

²⁴ Egregie: P f 69r

³¹ aspernabimur: asperabimur P

^aIohannem: iste Iohannes est frater ipsius episcopi, et steterat apud Guarinum, oratorem et preceptorem rethorice in studio quatuor annis. Quem ipse episcopus ut videret, revocaverat ad se, nunc vero iterum remisit ad studium etc. V

^bOlim puerum: scilicet quando fuit missus ad eum. V

^cYmaginem: scilicet in moribus et sciencia. V

^dQuanti: scilicet „precii” V

77.

Ex parte episcopi Waradiensis ad dominum Iohannem Anthonium, episcopum Mutinensem, consiliarium domini marchionis Ferrarie

Reverende pater!

Pollere se ostendit reverenda paternitas vestra ea — que ceterarum virtutum prima est et fundamentum — fide egregia, dum peregrinis^a et nondum cognitis fidem absque stipulacione habet prestatque. Quo constat, ut virtus² non novit de omnibus nisi virtuose presumere.

Vidimus itaque scripta^b reverende paternitatis vestre, vidimus eciam³ Iohannem nostrum, per ea scripta et eorum vigorem ad nos usque demissum. Accepimus utrosque iocundo animo — eque litteras, ut fratrem —, in illis quidem benivolencia, in hoc vero visione non mediocriter condelectati.⁴

Magnas habemus gratias reverende paternitati vestre, atque illi suo virtu-⁵ oso et benivolo animo, cui utinam idoneos — ut obligatos — ad recognoscendum huius beneficii vicem nos offerre possemus! In id certe eniti in animo⁶ est —, modo vis atque occasio non desit!

Nunc Iohannem ipsum remittimus^c paternitati vestre reverende offerimusque, post quem nos quoque propediem^d per idoneum nuncium subsequemur.⁷
²⁵ Placeat interim eundem ut in fidem hactenus, ita deinceps in curam suscipere, cui eciam hucusque reverenda paternitas vestra prius ultro ferre, quam rogata deferre patrocinium maluit. Quem iterum atque iterum recommitterimus.⁸⁹

Ex Buda XVII. Marcii anno Domini M CCCC LI.

*

^aDum peregrinis et nondum cognitis: hoc cum sequenti ita intellige, quod cum ipse episcopus Waradiensis miserat pro supradicto fratre suo, ut ad aliquot dies reduceretur ad patriam, idem iuvenis debitor erat Gwarino, preceptoris suo certa summa pecunie, ignorante dicto episcopo Waradiensis,

9 marchionis: marchonis P

11 ceterarum: ceterum P

13 stipula]cione: V f 53r

20 idoneos: ydoneus P

26 cui eciam: P f 69v

et abinde exire non poterat, nisi exsolveret debita. Unde mox prefatus dominus Mutinensis ob complacenciam ipsius episcopi Waradiensis — licet eum nondum cognoverit, nec per eum super hoc requisitus fuerit — fideiussit ad certum terminum pro dicto iuvene, et eum sine obligacione remisit etc.

⁵ Super quo nunc ipse episcopus Waradiensis regraciatur eidem. V

^bScripta: per que videlicet significabat dictam fideiussionem et complacenciam etc. V

^cRemittimus: videlicet paratum ad solvendum debitum. V

^dPropediem: id est „cito” vel „proxime futuro die” V

78.

¹⁰ Ad magistrum Thadeum phisicum reprehensio quedam honesta de dupplicitate

Venerabilis magister!

Habui^a litteras vestras post discessum magistri Petri^b scriptas, que utinam sinceriores^c fuissent: ita enim et vestra reverencia et mea expectatione dignum erat! Ego tamen omnia in meliorem partem deduxi, preter illum locum, ¹⁵ ubi quodam honestatis tegumento pulcram quandam contumeliam^d detegere videbantur; in quo certe loco ipse dicendi modus visus est mihi non habuisse modum. Nam quicquid ab amico dicendum erat, sacius foret, si suis accomo- ³ datis verbis ipsa res diceretur. Hoc sane amicorum unicum est et maius ⁴ indicium, ut in hiis, que vicissim intercedunt — sint pulcra vel aspera — ⁵ nudo^e sermone decertent. Michi vero nunc in hoc quasi bivio sensuum littere vestre herenti non facile occurrit, quorsum^f intellectu declinem.

Censetis^g in principio omnia debita^h habundanter persoluta, et in conse- ⁶ quentibus succensetis, uti de non solutis. Sed ut predixi: ego quidem volo in ⁷ meliorem partem, que favorabilior est, sentenciam hanc bicornemⁱ contor- ⁸ quere. Fateor namque omnia, que creditori debebam, persoluta; et letor tan- ⁹ dem ad finem huius solucionis pervenisse, ut plenas quittancias exinde ¹⁰ meruerim. Verumtamen in illis debitis, quibus non creditori,^k sed amico ¹¹ teneor, nec primam adhuc manum apposuisse testor, ne prioribus pendentibus si quicquam de hiis immixtum foret, non ex benivolencia, sed obligacione ¹² exhibitum duceretur. Pro quibus si succensetis^l mihi, quid aliud vultis, nisi ut ¹³ ipsorum finem iungam exordio. Michi autem longe alia mens erat, scilicet ut ¹⁴ semper solvens, semper me ad amica debita debitorem existimem, utque ¹⁵ super hiis nunquam vita comite a vobis quittancias expostulem. Nichilomi- ¹⁶ nus si ita placuit, ut hac exprobracione immemoris beneficii dignus reputer, ¹⁷ cedo verbis — at rebus minime! Ego enim alium me esse credebam. Sed ¹⁸ quoniam vos in eo loco^m consistitis, ubi apcius norunt de hominibus iudicare,

19 et: ut P

26 letor: lettor P

27 plenas: V f 53v

33 semper me: P f 70r

35 si ita: sita P

terret me iudicium vestrum, et iam pene incipio de me ipso dubitare. Inieci-
 stis^a certe scrupulum — sed an mihi vel vobis: vos videritis! Et quidem ubi
 me vos immemoris beneficii arguitis, forte non impar erit sententia, si ego vos
 immemoris amicitie accusabo: qui in eo nervum amicitie solutum portendi-
 5 tis,^o quod una die aurea prata non profundit, nihilque in successu spei re-
 ponitis, significantes talem vos habere animum (ut cum gracia loquar), qua-
 lem in alio iudicatis.

Preterea in calce litterarum vestrarum amplius aperitis, quid pro futuro
 sit repositum. Stat enim (ut verbis vestris utar): Ego,^p inquiens, ultra ea,
 que habui mutuata, nihil habui, neque peto aut expecto; con-
 tentus sum etc., et post pauca: Satis dedit Iohannes,^a bone memo-
 rie precessor vester, pro omnibus successoribus —, ponitisque
 ibidem longum registrum donatorum.^r — Noveram ipse hominem,^a extant
 forte adhuc de illis donatis plurima documenta.^r Sed optime^r actum est,
 15 dum idem ipse, qui accipit, ornat^r munus verbis, offerentis et accipientis
 simul perfunctus officio. Alliciet, fateor, is modus plurimos ad donandum;
 verum quibus verba potius, quam amicitia placet! Me autem non erat opus
 hoc pacto perlicere, cui amicitie iura sequi in voto est!

Dicitis^r preterea per vos me in ista sede^x firmatum, ita ut ex hoc multos
 20 in isto regno emulos contraxeritis. Hoc micus dici poterat, nam de amica
 vestra cooperacione non inficior, et neque obliviscar! Verumtamen de hiis
 contractis hostibus tantus non existit numerus, ut vos eorum timor sollicitum
 reddere queat. Quandocumque volueritis venire in hoc regnum, securitatem
 vobis promitto, idque onus libens suscipio, ut expensis meis ad paciscendum
 procedatur; nec in hoc processu salvo conductu opus erit. Si vero ante laxa-
 tam hanc inimicitiam nos visitare volueritis, curate, ut quamprimum nota-
 25 tas habeam has ipsas hostiles personas, quas ego nec nosco, nec audio: et e
 vestigio obviam de eis concordiam et pacem vobis mittere polliceor.

Postremo ubi magni ducitis verba illa, que vobis ex parte mei per pa-
 30 trem meum, fratrem^r Valentinum super illis sexingentis^r florenis dicta sunt,
 ibi etiam extra amici officium verba interpretamini. Nichil enim ab amico
 contra amici honorem dictum in hac parte cogitatumve fuit, sed ideo dictum
 est, ne contra honorem taceatur. Nam dicebatur id, quod in vero fuit: nul-
 lam me certam rationem de eisdem tunc habuisse. Sed nunc pro integra et
 35 efficaci ratione reputo, dum edoctus sum ex eis debita^{aa} vestra prius, quam
 pape persoluta.

Hec dixi, ut equam scriptis vestris referatis talionem. Pro quibus, si am-
 33, 34 plius succensere volueritis, iudicate prius eadem me fidutia prolapsus in hec
 verba, qua littere vestre profecte sunt; nec piperatis mellita succedere po-
 40 tuerunt!

3 non impar: impar non P

20 micus: mitimus P

21 et: om. P

24 idque: P f 70v / paciscendum: V f 54r

27—28 e vestigio: evestio P

36 pape: pace P

15 cf. TER. Adelph. 228

Ceterum ut serio^{bb} loquar: hec quidem habuistis ad litteras, verum amicitie aliter respondere paro; curabo certe, ut me nec officio nec beneficio evincatis! Unum est, quod maxime opto: ut quicquid facitis pro me, et eciam id, quod vultis a me, pure et nude et absque tegumento facite, ut sciam. Nunquam mihi grave esse poterit vel dictum vel petitum ab amico — modo amicæ fiat! Vere ostendere me dispono futurum in eo numero amicorum, in quo non verbis, sed rebus feruntur amica commertia. — Valet et me amato.

Ex Waradino XXII. Iulii anno Domini M CCCC quinquagesimo.

*

¹⁰ *Habui: ista epistola stare debuisset post illas superiores, quas dominus Albertus doctor, tunc orator, detulerat ad curiam apostolicam. Nam et hec presens per eum fuit missa. V

^bPetri: illius videlicet supradicti, qui iverat prius pro impetrandis indulgentiis iubilei. V

^cSinceriores: aliud enim dicebat per eas, et aliud volebat. V

¹⁵ *Contumeliam: que patebit ex infrascriptis. V

^cNudo, adde: „non paliato” seu „dupplici” V

^cQuorsum: pro „ad quam partem”. V

^cCensetis: hic iam incipit narrare obiecta. V

²⁰ *Debita: scilicet de illis rebus et pecuniis, quas nunciis illis accomodaverat, qui iverant pro extractione bullarum ad ecclesiam Waradiensem. V

^cBicornem: id est „habentem duo cornua” seu „duos intellectus repugnantes”. V

^cCreditori: scilicet sibi, magistro Tadeo. V

^cSuccensetis: id est „irascimini”. V

²⁵ *Loco: videlicet in curia Romana. V

^cInieciis scrupulum: similia verba in Terencio. V

^cPortenditis: id est „monstruose significatis”. V

^cEgo inquires: verba illarum litterarum, ad quas hic respondetur. V

^cIohannes: qui videlicet periit in bello maritimo. V

³⁰ *Donatorum: que scilicet dicebat sibi donata per ipsum dominum Iohannem episcopum. V

^cHominem: ipsum videlicet dominum episcopum priorem. V

^cDocumenta etc.: ac si aperte dicat: „Nos scimus de illis, que tibi fuerunt donata, et non fuerunt tanta, quanta te accepisse iactas”. V

³⁵ *Sed optime etc.: derisive ponitur hoc infra. V

^cOrnat: habetur in Terencio in Eunuchis: „Ornato munus verbis” etc. V

^cDicitis preterea: secunda obiectio. V

^cSede: scilicet episcopali. V

^cFratrem Valentinum, de quo eciam supra habita fuit mencio. V

⁴⁰ *Sexingentis: quos miserat ad eum, ut ex eis solverentur debita. V

5 esse: om. P

8 M CCCC quinquagesimo: millesimo CCCC-o LI-o P

19 quas: *correxì ex* que V

† TER. Eun. 214

^{aa} *Debita vestra*: derisive. V

^{bb} *Serio*: „seriose”, nam hec superiora fuerunt alia derisive, alia reprehensive dicta, sub honesto tamen ioco. V

79.

Ex parte Iohannis gubernatoris ad dominum Wenetorum pro
facto bonorum prioratus Aurane

Illustris princeps!

Coegit nos publicum officii nostri debitum et nec minus privata quedam necessitudo, qua venerabili et egregio Thome, priori Aurane, fratri nostro tenemur, ut ea, que cum regni huius, tum vero suarum parcium sunt, move-
¹⁰ re et promovere non recusemus, et presertim apud dominacionem illam, de cuius legalitate et iustitie cultu magna opinio ac eciam argumenta celeberrima palam referuntur. — Allegat itaque prefatus prior nonnulla iura ipsius ² prioratus preter ius et phas alienata fore, et signanter locum illum Aurane, ex quo et nomen et fundamenta accepit, cuperetque pro debito religionis sue aliquem modum ac viam querere, que tam equitati, quam recuperando iuri suo idonea, possibilis ac consentanea videretur. Cum autem locus ipse prin- ³ cipalis ac nonnulla alia bona eiusdem prioratus dicantur esse, et a pluribus iam temporibus fuisse apud manus illius illustris domini, invocavit ipse dominus prior opitulamen officii nostri, ut partes nostras et intercessionem pro ²⁰ hac re apud dominacionem vestram proponeremus.

Quocirca presumptentes magna fidutia de religione, magnificentia atque ⁴ equitate illius illustris dominacionis, confidentes preterea in huius proposito cause et intercessionis iusticia, ac eciam in parato vulgatoque eiusdem dominacionis favore — cuius amicitiam nos quoque hactenus omni vultu inces- ²⁵ suque confessi sumus —, requirimus, hortamur et rogamus ipsam dominacionem vestram, quatenus ratione prefatorum bonorum, ad que antefatus dominus prior ius pretendit, ad aliquam equabilem ac iustam atque illo dominio et eius religione dignam disposicionem condescendere velit, per quam et equitati favor appareat, et ipsius prioratus iuribus consulatur.

Pro qua quidem re misimus nunc cum presentibus nobilem Valentinum ⁵ de Ung, familiarem specialem curie nostre, ut ea, que exinde dominatio vestra deliberare atque respondere dignum duxerit, ad nos referat, efficiatque in regressu suo nos eo amplius dominationi vestre obligatos, quo magis equa ³⁵ magisque propitia expectationi nostre responsa producet. In omnem tamen ⁶ casum amicitiam solitam et obsequia dominationi vestre offerimus.

Datum in Themeswar XVIII. Maii anno Domini M CCCC L primo.

4 Iohannis: *om.* P

6 Illustris: P f 71r

8 necessitudo: cecessitudo P

15 recuperando: V f 54v

18 domini: domini P

21 de: et P

32 dignum: P f 71v

80.

Ex parte eiusdem ad dominum Nicolaum papam responsalis

Beatissime pater et domine!

Breve^a quoddam, apostolica exhortatione gravidum, hiis diebus accepi, in quo beatitudo vestra me ultro cupidum ad pacem observandam hortatur.

⁵ Pacem, inquam, illam, quam alias oratore^b sanctitatis vestre medio cum illustre domino rege Bosne pactus sum. Que quidem res atque exhortatio, ³ quamvis apostolica auctoritate et cura digna sit, mihi tamen iocunda magis, quam opportuna videri potuit, quoniam omne id, quod in hiis quotidianis meis actibus versatur, preterea si quid labore, si quid studio ¹⁰ animoque, si denique armorum exercitiis quicquam possum, totum in pacis finem dirigitur —, et illius certe pacis, quam sicuti querere, sic et fovere semper optavi. Neque enim tanti esset eam expetere, nisi ex ea ⁴ maioris fructus ac voti precium sponderetur.

Quamobrem paratum habet in me beatitudo vestra animum ad pacem ¹⁵ et ubique querendam, et ad eam, que parta est, observandam. Opus est, ut beatitudo vestra prefatum dominum regem eciam atque eciam com-⁶ moneat, ut inscriptiones eius pacis atque condiciones menti teneat, et pariter observare curet, utque in fide et religione, quam suscepit,^c erectam faciem gerat, ne in ea, ac presertim circa extirpationem illius veteris damp-²⁰ nate hereseos,^d que in solo regno suo in grande katholice fidei non preiudicium dumtaxat, sed et dedecus fovetur et pululat, secundum quod pollicitus est, titubare videatur. Prout super hiis omnibus reverendus pater, dominus Iohannes episcopus Constanciensis, sanctitatis vestre orator, qui in hiis rebus gestis presens coram quoque aderat, poterit beatitudinem ²⁵ vestram clarius informare. Cuius pedibus etc.

Datum in Themeswár XVIII. Maii anno Domini M CCCC LI.

*

^aBreve quoddam: breve solet vocari illa littera sive epistola, quam dominus papa mittit sub sigillo anulari vel alio de rubea cera, et non sub plumbo. V

³⁰ ^bOratore: cuius nomen infra ponitur. V

^cSuscepit: prius enim colebat hereticos Manicheos, alio nomine Patarinos, qui sunt in Bosna. V

^dHereseos: videlicet Manicheorum. V

5 quam: om. P

6 illustre: sic VP

17 ut: om. P / atque: V f 5̄r

Epilogus

Paulus Paulo etc. salutem plurimam dicit

Remoratus^a parumper quibusdam intercalaribus^b studiis, evehor tandem¹ ad portum,^c remigio calami nondum fatigato. Invitus constitui, nolensque² ad calcem^d laboris devolvor, cuius me compotem adhuc, quam expertem teneri malebam. Mira certe fuit huius operis apud me conditio, ut eius³ cremento potius, quam exitu condelectarer, satisfacere omnino cupiens voto^e tuo, quod ut amplissimum consequeris, abolim prece^f poscebas emaci.^g Sed cum non restet iam nec in sacculo apud nos, nec in angulo⁴ aliqua ex hiis quesitis epistolis, claudere volumen statui cum hac mea postrema epistola. Quam sane recte quidem postremam dixerim, in qua⁵ — ut cum tuo Persio labra conferam — „ipse semipaganus^h ad sacra vatum carmen afferro nostrum”

Habes iam iuxta instantiam tuam petitas illas epistolas in hoc reductas⁶ volumen; et eas, inquam, solas, que apud nos invente plus sane plusque integre videbantur. Plurimas autem alias neglexisse me non sine tedio confiteor, quarum copia vel distracta a nobis per incuriam vel subtracta solam mihi memoriam — quod facte fuerant — dereliquit. Ex quibus⁸ quidem si tu forte aliquas apud cognitos tibi notarios vel amicos repperire⁷ posse videberis: perge, insta, cura et procura colligere eas ocius et recolligere, ne rebus actis memoria desit — redditurus mihi pariter opiparasⁱ benivolentie vices, si earum copia me quoque copiose compotem effeceris, cum te non fugiat, quod dragma^k illa decima perdita carius, dum reinventa fuerit, possidetur.

Ceterum memor promissi^l superioris, vim quandam et bellum ceteris⁹ meis occupationibus indixeram, quominus ea negligerem quam cicius absolvere, quorum ex pollicito federe iam dudum me debitorem constitueram. Feci itaque, ut spocondi, laborem^m alterum, licet forte haut ita plenum,¹⁰ ut optaveram. In quo si mea opinione devia lesus forsitan vel delusus¹¹ videberis, tibimet ipsi potius plus intelligenti congaudeas, quam mihi ignorantia culpam cum nota simul tribuere dignum ducas; quippe cui semper precipuum in moribus fuit, ut simplex, quam temerarius assertor et videri pariter et haberi maluerim. Nichilominus si ea ipsa, que circumquaque annotavi, equo animo perspexeris, repperies — ut opinor — non terminorum dumtaxat aut sententiarum, sed rerum potius, que memorantur, clariores notificationes complurimas. In qua parteⁿ prefati patris nostri

2 Paulus: P f 72r

8 consequeris: consequeris sic? P

18 solam: V f 55v

19 si tu forte: bis P

21 mihi pariter: pariter mihi P

29 forsitan: P f 72v

36 complurimas: quam plurimas P

3 PERS. 2,3

5 PERS. prol. 6—7

8 cf. LUC. 15,8—9

communis imitatus sum morem, qui in una^o epistolarum suarum, quam ad te scripserat, aperte fatetur plus tempori, quam arti, plus denique rebus, quam verbis suam operam accomodasse. Accedit huc, quod sepe-numero idem coram nobis^o veteris cuiusdam magistri sententiam replicare¹⁴ solebat, „fluxa” — inquit — „et ventosa gloria est de solo verborum splendore famam querere” Attamen „rides” forsitan, atque cum prefato tuo satirico „nimis” uncis naribus indulges, unde” — inquit — „hec sartago^o loquendi venerit in linguas”? Ego vero licet non inficiar ea, que in hoc petito volumine a me posita sunt, adhibito potius, quam habito¹⁶ studio collecta, facta atque notata fuisse —, in hoc tamen tuo iudicio defero, si eis insitum sit (iuxta pretactum auctorem tuum) „grande” aliquid, quod pulmo anime prelargus anhelet” Michi autem nunc asserere sufficiat id, quod apud eundem posterius sequitur: „Non” equidem hoc studeo, pullatis ut mihi nugis pagina turgescat, dare pondus idonea fumo” Quam-obrem ad partem meam parum referet, si ea, „queque” sequenda forent, queque evitanda vicissim, illa prius creta, mox hec carbone notabis” Verum siquid tua lectione dignum habere volueris, „aspice” has epistolas, „et” in eis si forte aliquid decoctius audis”, fac sapiant animo, et ne properes facile, ut lectione earum usus appendas stateram, „examenque”¹⁸ improbum in illa castiges trutina” Nam eo calamo^o — ut nosti — facte²⁰ sunt, cui merito haud perperam „seris” venit usus ab annis”, et qui in eis usui rerum subserviens, nec artem omnino extrusisse conspicitur.

Vale^{aa} mei memor, atque hanc meam operam ama, quam eodem direttore pariter et autore confectam amoris arrabonem^{bb} offero, in maiorem²¹ effectum propediem evasuram.

Data et finita Waradini die XVI. mensis Decembris anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo.

Paulus de Iwanich
dioceseos Zagrabiensis
rector altaris sancti Pauli apostoli
in ecclesia Waradiensi

*

- 1 qui: quia P
3 huc: nunc P
5 inquit: inquit P
7 hec: om. P
13 Non: V f 56r
17—18 tua lectione . . . et in: om. P
18 forte: om. P
22 omnino: omnino P
23 meam: om. P
26—27 millesimo . . . primo: CCCC-o L P

- 14 cf. SALL. Cat. 1,4; AUG. civ. 5,20; STAT. silv. 4,4,50
15 PERS. 1,40—41; 80—81
16 PERS. 1,14
17 PERS. 5,19—20
18 PERS. 5,107—108
19 PERS. 1,125; 6—7
20 OVID. met. 6,29

*Remoratus: ne forte opus sit Papia vel Sibilla interprete ad intelligendam hanc meam epistolam, post aliorum declaracionem et memet ipsum tibi, dilecte domine Paule, volui declarare. **VP**

*Intercalaribus: id est „interpositis” vel „que solent interponi”.
⁵ Nam inter hec collecta supraposita eciam interdum aliis studiis me opportuit occupari. **VP**

*Portum: similitudinarié. **V**

*Calcem: „ad finem” **V**

*Voto tuo: pro habendis hiis epistolis. **V**

*Prece poscebas emaci: habentur hec verba in Persio tuo, satira secunda, vel secundum alios in tertia. **V**

*Id est „avida” **P**

*Semipaganus: non intelligas hic „paganum” pro „infideli” vel „colente idola”; sed semipaganus: id est „simplex” Et habes hec verba circa
¹⁵ principia Persii, que intellige ad eundem sensum, in quo ibi ponuntur. **VP**

*Opiparas: id est „habundantes” **V**

*Dragma illa, de qua fit mencio in ewangelio, et hic ponitur similitudinarié pro perditis epistolis. **V**

*Promissi: de quo habes in prima mea epistola. **V**

*Laborem alterum videlicet superiores notas seu glosas. **V**

*Parte: scilicet quod magis notificavi res, quam verba. **V**

*Una epistolarum et est secunda in ordine. **V**

*Nobis: scilicet suis auditoribus. **V**

*Nimis uncis naribus indulges: habentur hec verba in ipso tuo Persio, satira prima. **V**

*Hec sartago etc.: in eodem satira eadem; que quidem verba et alia, que induxi infra ex eodem poeta, non est opus tibi exponere, qui eum forte melius nosti, quam ego. **V**

*Sarthago: a „sarco” — quod est „caro” — et „ago, -gis” componitur;
³⁰ hec sarthago, penultima producta, id est „patella, olla enea”, quia in ea caro agitur; vel sarthago, -nis dicitur a strepitu soni, quando ardet in ea oleum, et ponitur pro garrulitate, tracta methaphora a „strepitu, -tus” ad multiloquium garrulitatis. Item quando ponitur pro ariditate, quia sarthago arida est, et in ea arescunt omnia; sic et loquela quorundam
³⁵ arida est sine suco et humore. Papias. — Persius: „Unde hec sarthago loquendi venerat?”. **P**

*Grande aliquid usque ibi: „Michi autem” — versus eiusdem Persii in prima satira. **V**

*Non equidem usque ibi: „Quamobrem” — duo versus ex eodem
⁴⁰ poeta, satira quinta. **V**

*Queque sequenda usque ibi: „Verum si” — ex eadem satira. **V**

*Et in eis usque ibi: „fac” — ex eadem quinta satira. **V**

*Examenque usque ibi: „Nam eo” — ex prima, secundum vero alios secunda satira eiusdem poete. **V**

⁴⁵ *Calamo: ponitur pro „dictatore”. **V**

13 Semipaganus: Semipanus **P**

35 Persius: *correxi* ex Persicus **P**

*Seris venit usus ab annis: verba ex Ovidio Nasone in *Methamorphoseos*. V

^aVale: hic postremo nota, quod in hiis annotatis glosis solum ea signavi, in quibus tibi aliquod forte dubium evenire potuisset. Verumtamen
⁵ ubi aliquas hystorias tetigi, in hiis potius ego, quam tu certitudinem scribere potui, utpote semper propinquior ei, coram quo hec et similia sepius versabantur. Alia que preterii, tibi nota existimavi. Non enim ad ignarum scripsi. Que omnia si tu melius noveris, tu tibi da gloriam, mihi notam non impingas. Paulus. — Deo gracias. V

¹⁰ ^{bb}Arrabo, -bonis: id est „arra bona”. V

PARS II.

EPISTOLAE VARIAE

I.

Nos Ioannes Dei gratia episcopus Segimensis et gubernator abbatae de Sancto Gothardo, Mathko de Talloucz regnorum Dalmatiae, Croatiae et totius Sclavoniae banus, Ioannes de Peren magister thavarnicorum regalium, Ladislaus de Pallowcz magister curiae regalis et Emericus de Marczaly magister dapiferorum regalium et comes comitatus Semigiensis, ambasiatores dominorum praelatorum, principum, comitum, baronum et procerum regni Hungariae, per eos unanimiter cum plenissimo mandato ex consensu serenissimae principis dominae Elisabeth, reginae Hungariae, modernae dominae nostrae gratiosissimae, ad excellentissimum principem, dominum Vladislaum regem Poloniae deputati — significamus harum tenore, quibus expedit, universis, quod cum alias venientibus ad praefatum regnum Hungariae et consequenter antelatos dominam nostram reginam, praelatos et principes, comites, barones et proceres praedicti regni magnificis Ioanne de Konieczpole cancellario huius regni Poloniae ac Petro de Kurow castellano Sandeczensi ex parte praefati domini regis Poloniae ac praelatorum et baronum eiusdem regni, in certa et notabili legatione ibidem promissum fuisset pro responso finaliter ad huiusmodi legationem ipsorum dando certos ex praelatis et baronibus dicti regni Hungariae mitti debere —, tandem ipsi domini praelati, principes, comites, barones, proceres ipsius regni Hungariae, nuper in congregatione generali Budae celebrata constituti, matura deliberatione praehabita, promissioni ipsorum praetactae satisfacere cupientes, de consensu (ut praemisimus) antelatae dominae nostrae reginae unanimiter et communi voluntate ad transeundum in huiusmodi ambasiata ad ipsum dominum Poloniae regem ac praelatos et barones suos, tradita nobis plenissima informatione nos elegerunt.

1 Nos . . . : *manuscripto caret; in editione praecedit titulus*: Recognitio oratorum regni Hungariae, quod Vladislaum regem Poloniae in regem Hungariae electum esse denuntiaverint, cum stipulatione mutuae ex pacto defensionis contra omnes utriusque regni hostes. Datum et actum Cracoviae die 9. Martii anno 1440. Ex originali, sigill. 5.

2 Talloucz: Talloncz ed.

4 Marczaly: Marczaty ed.

10 harum: ed. p. 54.

23 transeundum: transeundem ed.

Nos vero officio huiusmodi legationis assumpto in hunc locum ad ipsum dominum Poloniae regem ac praelatos <et> barones suos venientes, atque iuxta praetactam nobis traditam informationem ea, quae peragenda erant, cum eis Deo volente concludentes, die hesterna vigore mandati nobis⁵ traditi nostro ac praetactorum omnium praelatorum, principum, comitum, baronum et procerum regni Hungariae nominibus, de consensu antelatae dominae nostrae reginae, ipsum dominum Vladislaum regem Poloniae in eiusdem regni Hungariae cunctorumque regnorum et tenutarum ac pertinentiarum eiusdem regem et dominum rite elegimus, atque in cathedrali¹⁰ ecclesia castri Cracoviensis, ubi maior fidelium fuerat multitudo, publice in regem Hungariae electum esse pronuntiavimus et declaravimus manifeste, titulum et omnia dominia ac iurisdictionem coronae eiusdem regni Hungariae sibi et suae ditioni necnon gubernationi submittendo —, promittendo consensu et nominibus, quorum supra, eundem dominum Vladislaum regem in festo Beatorum Philippi et Iacobi apostolorum, hoc est¹⁵ prima die Maii proxime affutura, corona eiusdem regni Hungariae in loco ad hoc abolim deputato solempniter coronare. Sub simili etiam promissione³ praemissis adiacentiis, quod mox solempnitate huiusmodi coronationis peracta ipse dominus rex literas suas sub suo sigillo regni Hungariae super eo, ut²⁰ — sicut tempore cum copiis huius regni sui Poloniae nos et totum regnum Hungariae praetactum contra quoslibet inimicos tueri et defensare promissit —, sic et huic regno suo Poloniae cum copiis regni Hungariae contra inimicos suos, dum opus fuerit, et ingruerit necessitas, pari vicissitudine tenebitur defendere et tueri, praefatis dominis praelatis et baronibus istius²⁵ regni Poloniae dari faciet et emanari. In quorum omnium testimonium praesentes concessimus literas nostras sigillis nostris, quibus utimur, impendentibus communitas.⁴

Datum et actum Cracoviae nona die mensis Martii anno Domini millesimo quadringentesimo quadagesimo.

Ad propriam commissionem dominorum ambasiatorum
Ioannes de Zredna
custos Zagradiensis,
regni Hungariae prothonotarius.

2 et: *addidi*

16 affutura: affuturum *ed.*

30 commissionem: conventionem *ed.*

2.

Reverendissimis reverendisque in Christo patribus ac magnificis,
strenuis, egregiis et nobilibus viris, dominis praelatis, magnatibus,
baronibus, militibus et proceribus regni Poloniae, fratribus et amicis
nostris dilectis praelati, barones et procures regni Hungariae
salutem et dilectionis augmentum

Vetustum morem nostrum, quem communem cum fraternitatibus vestris¹
abolim habuimus in avisando de singulis urgentibus hinc-inde rebus, et
nunc permaxime non praetermittere dignum putavimus, quandoquidem
fida studia nostra magis ac magis nos erigunt, ut incommoda nostra aequae,
ut commoda vobiscum amica confidentia participemus. Id et hactenus²
¹⁰ quantum nobis inter tot turbines positis ex antiquae amicitiae officio expediens fuerit, inficiari haud possumus, quin has crebras iniurias nostras
crebrius fraternae compassioni vestrae communicare opus fuerit. Verum
tot indigna facinora, quae et sine clamore nostro late publicisque suis
rumoribus fraternitatibus vestris clara notaque esse potuerunt, bonis
mediis et modis complanatum iri posse putabamus. Ad quod consequendum
et plurimos labores abhibuimus, ut eo certius eisdem fraternitatibus vestris
tandem — finis earum rerum quorsum evaderet — significandi locum
haberemus.

Itaque nunc nota potius, quam notificanda scribere instituimus de domino
²⁰ Romanorum rege et Theutonicis vicine circumpositis; quorum quamvis
semper simulatam senserimus amicitiam, vel potius ingenitam et ferme
naturalem inimicitiam, ab eo tamen tempore, quo serenissimum dominum
nostrum Vladislaum regem opportunis regni nostri gubernaculis advocatum
et inductum habuimus, apertius velatam hostilitatis faciem nudarunt,
sublatamque inhoneste regni nostri coronam inhonestius detinent, mox
dissidiorum semina iniecerunt. Unde et quot quantisque odiis, cautelis,⁶
obstaculis, iniuriis, caedibus et insultibus ipsius domini nostri regis ingres-
sum et statum impugnare, castrorum occupationibus, confinium vastationibus
praeter ius et fas afficere conati sint, licet describi late possit,
³⁰ non expedit tamen, cum luce clarius nota esse non dubitemus fraternitatibus
vestris; praesertim his, qui cum ipso domino nostro rege versati patriae
nostrae vulnera praesentes palpabant, quique ipsis nostris aequae, ut suis
doloribus et compati cordialius et consulere videbantur. Verum libuit eam
vim et invidiam tunc magis patienter ferre, ac ob renovatum captatumque
³⁵ horum regnorum — nostri videlicet et vestri — amicitiae faedus urgeri
perquam parati videbamur. Quin nihil debito nostro decentius nihilque⁸
dignius arbitrati sumus, quam ut quaesitam diu utrinque dilectionem haereditaria
a progenitoribus benivolentia firmaremus. Imo post illud idem⁹
quaesitum a parentibus carum faedus, non obstante aliquorum dissensione

1 Reverendissimis . . . : *manuscripto caret*, ed. p. 58

16 labores: ed. p. 59

35 faedus: *sic ed. pluries*

38 progenitoribus: *praegenitoribus ed.*

privata, ad id sedulo modum, opem operamque proni contulimus, ut cum aetatibus temporis mutua quoque vicaria succederet affectio, ita ut nisi ignoratione vestra abuti videamur, iustis, dignis et haud disparibus honoribus hinc-inde usi magna claraque fide cognatam amicitiam teneremus. Accedit huic, quod et praenominatus rex noster et vester — utpote vobis natus et nobis datus — inter pessimos militiae exercitus nostri successus omnia grate ultro accipiens, salutem propriam pro nostra salute ventilando lapsuque suo — imo potius nostro cum suo — testatus sit, quanta affectione pericula nostra debellanda suscepit. Quo quidem pacto tan-
 10 torum operum magnalibus reliquit perfectum nobis utrinque, fratres carissimi, et arctius servatum antiquae benivolentiae munus, ut et deinceps carius et vos nostris et nos vestris hinc-inde rebus obligati maneremus.

Postquam igitur — sicut Domino placuit — tali fuimus patrono orbat, nec tamen adhuc de eius vita omnino desperati, sicut eo praesente, ita et
 15 exposit multis instantiis, viis, modis et ingeniis quaesivimus pacem, occasionem discordiae de medio eicere conati sumus, omnemque oblationem quieti aptam impendimus, quominus paganorum insultibus cedere distracti vetaremur. Sed longe aliter, ac sperabamus, consecuti sumus, nam malis peiora cumulari vidimus! — Primum pacis treuga, quam adhuc cum
 20 praefato domino nostro rege in eius digressu antefatus dominus Romanorum rex biennio condixerat, ex sui parte soluta est. Demum ad occupationem confinium regni et castrorum ac proventuum regalium ardentius progrediens caedibus fratrum, spoliis subditorum, ecclesiarum (nefas!) execrationibus et caeteris infinitis iniuriis totam fere nostram patriam
 25 complevit, adeo ut atrocitas incommodorum publica, cognatae caedis acerbitas et fratrum patriaeque alta oppressio nos non immerito emori potius, quam ignominiam pati provocaret. — Verumtamen et inter tot
 16 pericula ne praecipitem vindictam videremur expetere, novo consilio novos oratores delegimus, atque instantius cum omni unionis et pacis ordine tum
 30 pro illatorum restauratione, tum etiam pro ipsius sublatae coronae nostrae restitutione institimus. Sed solitis cautelis perperam repulsis nihil praeter
 17 verba reportare potuimus.

Quamobrem omni super his spe feliciori frustrati ad arma manum misimus, ferro iter aperiendum ad pacem commodius arbitrati. Unde et post
 35 has plagarum primitias, quae hac vice hostibus iustitia suadente illatae sunt, non cessare deliberatum est, quousque et divino et iustitiae auxiliis et probro solvamus et damno.

Quae quidem omnia etsi fraternitates vestrae vel maior pars earum
 40 non ignorent, quin his, quas praediximus, causis et perferre nos et inferre contigerit universa —, tamen pro meliori informatione eorum, qui non ita ea ipsa perpenderent, scribere et iustitiam nostram declarare voluimus. Rogantes, ut si forte aliter super his per hos ipsos nostros communes
 21 et naturales aemulos amicis auribus vestris deferri contigerit, eis veluti de odio suspectis credulitatis locum non indulgere velitis, sed memores cognati

5 huic: hinc ed.

14 sicut: de add. ed.

39 perferre: praeferre ed.

moris nostri, faederis et affinitatis iustas spes fidei nostrae illorum gratia abrumpi non patiamini, nec assueta benivolentia vestra eorum criminatibus cedat, quorum semper diffida suggestio seminarium discordiae elaborat, et officiis amicitiae dolos contegens aliorum pacem debellare conatur.

⁵ Nostros vero mores non tam cognitos, quam cognatos ab atavis iudicio vestro committimus, in quibus non aliud, nisi rectam fidem, benivolentiam, dilectionem et amicitiam viguisse arbitramur, in quibus persistere et deinceps intendimus, prout et versa vice fraternitatum vestrarum animos ²³ experti sumus. — Plura super his in adventu plurium fratrum nostrorum, ¹⁰ quos ad festum Beati Gregorii affuturi generaliter in hunc locum evocari fecimus, serius fraterne vestris curabimus declarare.

Datum Budae, die penultima Februarii anno millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo.

3.

Reverendissime pater!

Longam et quasi diuturnam moram expectationemque magistri Ottonis casu magis, quam voluntate studiove nostro reverendissima paternitas vestra actam noverit, potissime cum et res, pro qua instabat, eius condicionis sit, ut eam privatis manibus consiliisque attrectari nec cautum nec omnino consultum putaverimus, utpote in qua ultra commune omnium iniuriam ²⁰ specialem quorundam ex nobis lesionem pensare opportunum habuimus. Aliter enim leve satis iudicium putaretur, si soli integri viderentur de cesorum vulneribus disputare. Cum igitur, pater reverendissime, multa perferamus ex parte ducatum Austriae, que rem ipsam recte difficultare possunt, quominus leviter transigeretur in ea — iniuria videlicet violatorum federum, ² ³ item obligationum initarum pacisque ruptura, preterea castrorum surreptiones, opidorum subactiones, tenutarum ac proventuum corone occupationes, hominum cedes et cetera plurima rerum damna —, nichilominus tamen faciles semper animos dedimus ad omnes condiciones honestas pacemque complectendam. Quam quidem cum post multos labores, quorum haut minorem partem ⁴ ³⁰ etiam reverendissima paternitas vestra tulit, postergatam sensissemus, ventum est tandem ad treugarum materiam. In quibus licet semper optare magis, quam sperare utilitatem noverimus — veluti que adverse parti amplio- ⁵ rem prebent colorem occasionemque bona regni nostri retinendi —, ob reverentiam tamen reverendissime paternitatis vestre cupientes, quantum ³⁵ sine magna lesione iuris nostri possumus, per hoc apostolice sedis honori deferre, intravimus in ipsam materiam earundem. Hec primum in Buda, de- ⁶ mum in Posonio per reverendissimam paternitatem vestram diligenter tractata, partibusque concordare non valentibus — ut brevibus utamur — fina-

2 abrumpi: obrumpi ed.

4 dolos: ed. p. 60

14 Reverendissime . . . : P f 39v

20 habuimus: P f 40r

25 initarum: ineatarum P

28—29 complectendam: complectendandam P

liter in certi tenoris eiusdem paternitatis vestre reverendissime litteras red-
 acta fuit. Igitur cum hiis litteris prefatus magister Otto primum ad magni-
 ficum gubernatorem nostrum ac certos ex nobis eotunc cum eo positos ve-
 niens consensum petiit ac ratificari ea, que in ipsis litteris reverendissime
 6 paternitatis vestre continebantur. Qui quidem dominus gubernator tunc 8
 extra metas regni aliis — uti notum est — exercitus nostri negociis implicatus
 submiserat deliberacionem superinde habendam ad convencionem nostram,
 quam pro hac causa ad festum Beati Martini Confessoris Bude condixeramus
 faciendam. Postquam autem permissione divini iudicii prefati exercitus no-
 10 stri casus nunciatus fuit, cunctarum aliarum rerum expedicione suspensa ad
 confinia regni pro adhibenda reliquis rebus custodia confluere atque in hunc
 locum pretactam convencionem transferre necesse habuimus; quo simul et
 dictum magistrum Ottonem ipso rerum eventu attraximus.

Itaque inter alia, que expedire opportunum erat, recepta in manus mate-
 15 ria treugarum pretactarum, visum est prima facie communi deliberacione,
 quod — considerata presentis temporis qualitate, quo de ruptura antedicti
 nostri exercitus alciori forte rumore, quam merita huius eventus exposce-
 rent, multorum ora complerentur — non liceat ad hanc materiam exnunc
 responsa operasque dare, ac si ad eas recipiendas fortunarum adversitate, et
 20 non propriis rebus cogermur. — Sed de hoc minus est, verum maiora re- 11
 stant.

In pluribus enim articulis litterarum paternitatis vestre reverendissime 12
 notabilem emendacionem tractare haberemus (si copia adesset in id ipsum
 conferendi), que eciam serenissimo domino Romanorum regi facile, ut credi-
 25 mus, persuaderi poterunt moderanda. Primum in articulo de castris et bonis 13
 occupatis, item de facto domini comitis palatini, ac eciam in ultima clausula
 de subditis et familiaribus parcium hinc-inde includendis. Super quibus ut 14
 competens moderacio fiat, deliberavimus mittere in proximo certos nuncios
 nostros ad prefatum dominum Romanorum regem et consiliarios suos, nichil
 30 in hac parte honori reverendissime paternitatis vestre comminuere existi-
 mantes, si sine preiudicio eiusdem apciores rebus nostris condiciones adiunxe-
 rimus, vel si moderni temporis conveniencia pensata non ad treugam, sed
 ad perpetuam pacem dono Domini poterimus devenire. Verum tempore in- 15
 35 termedio iuxta reverendissime paternitatis vestre monita ab omni armorum
 mocione quieti stabimus, sicut et hactenus ad propulsandam magis quam ad
 inferendam iniuriam institimus, ceteraque singula remedia, que ad rem
 ipsam non modo tractandam, sed et concludendam ingenio adiri poterunt,

5 Qui: P f 40v

7 habendam: habeandam P

12 pretactam: pretactum P

20 rebus: rerum P

27 includendis: includendum *vel* includendarum *vel* includendam *sic*? P / quibus: P
 f 41r

30 comminuere: coniure *sic*? P

32 treugam: treugarum P

35 mocione: monicione P / stabimus: scribimus P

non defuerunt. Restat solum, ut ex parte altera maior ad pacem ipsam affectus applicaretur. ¹⁵

Datum Zegedini in congregacione nostra, die XIII. mensis Decembris anno Domini M-o CCCC-o XLVIII.

4.

Ab eo tempore, quo persone vestre familiarem cepimus habere noticiam, semper et humanitas vestra et ipsa persona ob virtutes eximias nobis grate fuere. Itaque talismodi virtutibus vestris suadentibus omni cura et sollicitudine, omni denique studio conati sumus statum vestrum ipsis laudandis virtutibus adequare, huiusmodi quoque propositum nostrum quanto ocius ²
¹⁰ perficere pro laude Dei et honore. Et quum hucusque alicuius prelature vobis digne non accidit vacacio, sepius — re vera rubore perculsi — a tractatibus cum vestra reverendissima paternitate opportune habendis nos retraximus. Non quidem, quod exinde necessitatem non haberemus, sed verebamus reverendissimam vestram paternitatem rem hanc, que nobis summe cordi fuit, aliter, quam nos arbitrari. Fateri enim cum omni honoris reverencia ⁵
audemus in verbo veritatis, quod si genitor noster, a quo vite sumpsimus exordium, vita frueretur temporali, nunquam maiori honore et reverencia venerari possemus, sicut vestram reverendissimam paternitatem venerandi animum habuimus et habemus. Certi igitur de cetero in nobis esse poteritis, ²⁰
nec ea res vos † † faciet, quin scitote certissime, si centum uterinos fratres haberemus, quibus ad honores et divicias promocio opportuna esset, omnibus hiis exnunc in ea ipsa promociione anteponeremus.

Igitur ex affectione estuantes, occurrente novissime vacacione metropolis Colocensis et Bachiensis ecclesiarum canonice unitarum, vos in archiepiscopum earundem ecclesiarum vigore nostri officii legitime elegimus, et ipsum archiepiscopatum in persona regni vobis duximus conferendum. Quamobrem vestram paternitatem reverendissimam presentibus attente ⁸
requirimus, quatenus hoc munus et pariter onus divinitus oblatum grato placeat animo suscipere, et Domino Deo, auctori huius rei, graciaram dignas ³⁰
referre actiones.

1 Restat: restabat P

5 Ab: K f 99v

8 statum: K f 100r

15—16 reverencia: *haud clare legi potest* K

20 *vocabulum post vos non potest legi* K, falsum ed. sed minus accurate

24 unitarum: *sic* ? K, unitatis ed.

5.

Pro facto Grecorum ex parte domini regis ad papam

Beatissime pater et domine noster reverendissime! ¹

Rumor publicus iam diu regnorum nostrorum complevit penetralia de infaustis casibus ac minacibus rebus imperii orientalis atque Constanti-
⁵ nopolitane urbis, quem quidem rumorem nuper adventus oratorum illustris domini imperatoris Romeorum et declaravit magis et confirmavit. Qui cum in presenciam ac publica curie nostre audientia constituti angustias, pressuras et anxietates plurimas auguste olim illius urbis explicassent, conclamarunt pariter non tam verbis, quam eiulatibus dolorosis: futurum e proximo, ni
¹⁰ subveniat, eiusdem civitatis excidium, secuturamque exinde Christiane religionis iacturam manifestam. Insultus excursionsque hostium multis ³ iam vulneribus passim est experta, non tam armis, quam dente petitur, atque hoc solum restat, ut in vicino tempore terra marique calamitosa obsidione claudatur.

Et quidem, beatissime pater, licet non dubitemus iusta semper esse Dei ⁴ nostri iudicia, eaque vocibus rebellibus exprobrare nephas ducamus —, dum tamen civitatis ipsius condicio, dum civium eius humana caritas et Christiana humanitas apud nostram presenciam revolvuntur, miseret nos anxietatis eius, talisque et tanta intercedit compassio, ut nos ex corde et
²⁰ animo cogat dolori ipsius condolare. Declaratur enim nobis inter cetera hanc ⁵ fuisse in orientalibus partibus civitatem precipuam, in qua Christiane libertatis portus, servitutis vero propulsio ac laxamentum consistebat. Hec — ⁶ uti didicimus — captivorum suscipiebat profugia, fovebat latibula et liberationem procurabat; hec vendicabat in libertatem servos, hec denique exulantes patria condonabat. In cuius ruina atque occasu quid aliud, quam totam circumvicinam Christianorum libertatem casuram putemus, et in quo maxime casu servitus fidelium illic degencium ac illac de cetero succedencium ne cumulari solum, sed et confirmari videbitur!

Quamobrem — quamvis inter ceteras omnes curas nostras, quibus in hac ⁸ nostra et etatis et regni novitate occupamur, magnum nobis assit desiderium intendendi remedia huius casibus oportuna, utpote in quibus de communi nobis ultro citroque cum dicta civitate sorte agitur; quia tamen hec ipsa, quam tetigimus, regiminis nostri novitas ac principium et nondum plena dispositio rerum status nostri, item potissime tractatus quidam treugarum in
³⁵ nostra absencia cum Teucrorum imperatore habiti, recto nobis impedimento obsistunt, quominus huic nostro desiderio celeriter satisfieri valeat —: conpellimur igitur casus ipsos et has omnes Christicolarum necessitates apud sanctitatem vestram, que communis omnium et tutor et pater est, deponere, ac eciam proponere rogando et obsecrando, ut vestra beatitudo causam

1 Pro facto . . . : M f 15r

10 eiusdem: M f 15v

25 patria: patrie M

32 civitate: M f 16r

hanc afflicte civitatis supratacte, ac ruituri vel potius perituri illius orientalis status et imperii ante oculos ponat, considerataque rerum necessitate et nec minus religionis necessitudine, ac precipue cuius sit maxime hec ipsa res, que agitur —, tot et tantis malis venturis remedium adhibeat, atque ne
⁵ etas temporis nostri de malo succedat in peius, auxilio et adiutorio possibili adesse dignetur! Quod quidem auxilium ut cumulacius esse valeat, recurat
⁹ sanctitas vestra solito more ad omnes vicinos catholicos principes, eosque litteris et scriptis suis hortari, monere et inducere velit ac eciam excitare, quatenus hiis ipsis tam gravibus et fidei et fidelium casibus opitulari non
¹⁰ negligent. — Quantum vero ad partem nostram: cum sciamus nos progenitoribus nostris non solum in regna, verum eciam in arma hereditaria atque adversum infideles perpetua successisse, enitemur divino et nostrorum fratrum, affinium ac subditorum auxilio et assistencia, intendemusque omni cura et modo possibili ad hec eadem pericula, que dictam civitatem et nec minus statum nostrum in illius civitatis casu perurgent, propulsanda. Non desit modo interim oportunus (ut premisimus) sanctitatis vestre succursus, quam Dominus conservet feliciter.

Datum Wiene die XVI. mensis Ianuarii 1453-o.

6.

In eodem facto

²⁰ Ladislaus etc. illustrissimo principi Constantino, in Christo fideli imperatori Romeorum Paleologo semper Augusto salutem et prosperos ad vota successus

Illustris princeps, frater noster in Christo carissime!

Venerant nuncii vestri cum litteris ad conspectum nostrum, qui in primis bone valitudinis ac incolumitatis vestre grati admodum apud nos relatores
²⁵ fuerunt, ac deinde explicaverunt eciam in publica audientia dolorosis satis verbis multa de statu, timore ac pariter tremore Christianorum fidelium in partibus illis orientalibus commorantium, et presertim quantum turbacionis periculique impendeat civitati vestre Constantinopolitane ex parte infidelium Teucrorum, partes illas non tam occupare, quam subvertere cupi-
³⁰ encium. De quibus cum edocti fuissetus, non potuimus non compati hiis ² infelicibus ac minacibus Christianorum rebus, tum zelo fidei, tum vero illius insignis civitatis amore. Que quidem civitas precipua adhuc et fere sola ³ restabat inter infidelium fauces pro tutela et profugio afflicti populi Christiani.

In quibus sane rebus licet occulta Dei iudicia animis mortalium semper ⁴ extimescenda reputemus — utpote qui iusticia impares meritisque infirmi sola gracie eius habundancia conservamur —, datum tamen est hominibus in-

14 pericula: M f 16v

19 In eodem . . . : M f 16v

23 nuncii: sic M etiam alias

37 habundancia: M f 17r

becillibus hoc precipuum inter angustias remedium, ut circa omnes adversitatum minas in spe non deficiant, sed in animi fortitudine perseverent, erigantur fiducia, mentis vero constancia roborentur. Nichil enim in rebus ac ruinis hostilibus pusillanimitate nocencius, nichil periculosius, quam de divina benignitate desperare! Que profecto etsi a magnifica vestre mentis et animi condicione procul abesse non dubitemus, nichilominus visum est nobis fiducialiter hac exhortacione fraternitatem vestram commonere, ut videlicet inter hostiles minas illosque inimicos insultus fortem geratis animum, ne deficiatis in spe, neve ab defensionis audacia declinetis; expectantes e proximo salutare principum Christianorum auxilium, porro in quorum animis tam fidei, quam salutis katholice amor semper et cupido versatur. Scripsimus enim per eosdem nuncios vestros primum ad sanctissimum dominum nostrum, summum pontificem Romanum, ac deinde ad plures alios huius fidei orthodoxe principes litteras nostras super hac re misimus, ut huic vestre necessitati anguste opportuno succursu opitulentur. Nos vero, qui a parentibus in hereditariam adversus infidelium arma curam successimus, non obmittemus pariter pro nostro iure, more et debito congruam hiis rebus provisionem cogitare.

Datum Wienne, civitate ducatus nostri Austrie, die XVI. mensis Ianuarii anno Domini M CCCC-o LIII-o.

7.

Responsalis ad capitaneum Libloviensem

Ladislaus etc. magnifico Iohanni de Olesznycza,
Libloviensi et Podolinensi capitaneo salutem et favorem

Querelam vestram ac cetera, que contra Iohannem Gyskra scripsistis, intelleximus, non parum condolentes rebus illis adversis, si que in iniuriam serenissimi fratris nostri, domini regis Polonie undecunque illate provenerunt. Et quidem licet prefatus Iohannes Gyskra hactenus sub nomine nostro in partibus illis Scepusiensibus officium capitaneatus se gessisse asserat, multa tamen eciam subditis nostris iniuriosa intulit, que audire sine displicencia non potuimus. Quamobrem non incredibile videtur, si eciam ad illam partem vestram suis et suorum mansionibus vicinam aliquorum forte familiarium eiusdem incursus sese protenderint. Quod si factum est, fatemur expresse et dicimus ea, quecunque in iniuriam et dampnum prefati domini fratris nostri, regis Polonie et suorum subditorum acta et irrogata sunt, non esse nec fuisse de voluntate, commissione et sciencia nostra. Quin potius nobis in animo est pacem illam et benivolenciam fraternam illaque amicitie federa, que abolim inter progenitores nostros et dominos Polonie reges eorumque regna hinc-inde vicissim (uti didicimus) habite, tente atque firmata fuere, ne observare solum, sed magis ac magis deinceps confirmare.

21 Responsalis . . . : M f 17v

38 habite tente . . . confirmata: sic M

Quapropter ecce cum prefato Iohanne Gyskra nunc super factis suis in tractatu stamus, ut ea, que ex parte sui et suorum fuerunt vel futura essent, impedimenta omnino cessent et reformatur. Que si ordine concordie tollere et reprimere non poterimus, adhibebimus e vestigio cum consilio prelatorum et baronum nostrorum aliud remedium huic rei, quo pacem et quietem illis partibus parare et reducere valeamus. Tempore autem intermedio si aliqui malefactores tenutis vestris aut subditis prefati domini regis Polonie nocumenta et dampna inferre et irrogare conabuntur seu attemptabunt, poteritis secure talium incursibus oportuna resistencia obviare, et defendere adversum eos illos subditos domini vestri, qui vestre protectioni sunt commissi. Dummodo inter hec nostri subditi per vos non offendantur, quoniam hii in hac parte innoxii sunt, et nichil adversi meruerunt!

Datum Posonii die tercia mensis Februarii anno Domini M-o CCCC-o LIII-o.

Superscriptio:

Magnifico Iohanni de Olesnycza Libloviensi et
Podolinensi capitaneo nobis dilecto.

8.

Responsalis ad eandem

Ladislaus etc. serenissimo principi, domino Kazimiro, eadem gracia regi Polonie et magno duci Lithwanie etc., fratri nostro carissimo salutem et prosperos ad vota successus

Serenissime princeps, frater carissime!

Paracior occasio coram posita intercesserat, ut priori loco causam nostram proponeremus apud fraternitatem vestram, quam proposita ex adverso responderemus; quandoquidem audiri prius, post iudicari conveniencius putabamus, in hiis presertim rebus, inter quas ante passi sumus iniurias, quam quidnam vestra iniuria sit, ad plenum cognosceremus. Verumtamen deferre sorti, que accidit, dignum duximus, et cum preventi sumus in querela, vicem responsionis, quam fraternitas vestra exigit, prosequemur.

Siquidem nudiustercius accepimus litteras fraternitatis vestre, amici federis ac benivolencie vicissim debite bene memores, quarum tenore perlecto collegimus ydonea recte atque accomoda ad nos affectionis vestre et caritatis principia, eo quod adversis quibusdam (uti fertur) ac irritantibus

5 quo: M f 18r

18 Responsalis. : M f 19v / ad eandem: sc. *epistolam regis Poloniae praecedentem*
in M f 18r — 19v; ed. ibid. I pp. 314—316

25 quandoquidem: M f 20r

rebus fraternitas vestra non ulcionem parare velle, sed reformationem commissorum fraterna a nobis requisicione videtur exposcere. Tetigit autem⁴ fraternitas vestra in primis de facto illorum dominorum ducum, in quorum partem — nuper auditis in privato querelis eorundem — miseramus fraternitati vestre scripta nostra in eum certe finem, ut clemenciori gradu utrimque ad pacem reformandam pergeretur. Avidi quippe quietis publice in⁵ omni differencia concordie pacem consecrari statuimus — ne qua inquietudo animum vestrum sollicitet —, que nobis cum fraternitate vestra semper futura esset dividua. In qua quidem re quia fraternitas vestra opulenta⁶ quadam excusacione defendit partem suam; de proposicione autem et responsione adversa non plene informati sumus, libencius pacis sequestrum in hac parte ageremus, quam iudicem. Id tamen nobis ad eam rem optimum videtur — quod certe glorie vestre honorique pariter non parum conduce-
ret—, si fraternitas vestra differenciam ipsam in manibus honestorum arbitrorum reponeret, qui sine bellorum strepitu illam dissensionem de medio submoverent. Quoniam licet fraternitas vestra conatibus adversis illorum⁸ ducum, si quos pretendunt, incomparabiliter superiori virtute possit occurrere, speciosius tamen et laudabilius ac simul comodius erit erga eos solita mansuetudine, quam vi armorum uti. Ita enim publice persuasum didicimus,⁹ quod omne agens in alterum — eciamsi interdum viribus secundis ageret — ex eo solo, quod agens est, necesse erit, ut aliquo detrimento afficiatur. Disponimus autem simili exhortacione eciam partem alteram propediem commonere, uti animum manumque ab armis revocet, ac iuxta exigenciam ipsorum meriti vel demeriti oportuna pacis remedia non aspernentur, utque²⁵ officiis pocius, quam armis — more progenitorum suorum — cum fraternitate vestra decertent.

Subiungebat consequenter fraternitas vestra in altera parte litterarum¹¹ suarum conquerendo de quibusdam dampnis et iniuriis, quas notificat tenuitis et subditis suis per quendam Walgata Bohemum et suos complices in³⁰ terra Scepusiensi irrogatas, appellatque nocentes ipsos terrigenas nostros et subditos esse, etc. — Sonora quidem est apud vulgum, serenissime frater, sed certe prepostera hec notificacio querelarum, utque magis aperte loquamur: multo serius incessit, quam expectatione nostra et vestre fraternitatis benivolencia dignum erat —, dum videlicet querelas ipsas vindicta³⁵ iam diu ante precessit, et ubi ultro prius expetita est, quam reformatio petita fuisset. Non erat igitur opus ultas significare querelas, exacta dampna repetere, ac pene oblitae per vestros inscripciones appellare.¹³

Nobis certe iustior querela, nobis dampnorum repeticio dignior et inscriptionum veterum equabilior appellacio competit, quippe qui ex parte capitanei vestri Libloviensis contra iustum et equum, ac contra pacis et amicitie¹⁴ federa non modo iniurias passi, sed et non parum desuper delusi sumus. Qui¹⁵ cum nuper per similibus querelarum significacionem operto quodam et recondito ulciscendi proposito petisset a nobis equam illatorum dampnorum

17 si: M f 20v

33 serius: seriusius M

36 petita: prius M

43 illatorum: M f 21r

compensacionem, non expectans amica responsa nostra, non equitatis oblationem, non denique promptitudinem ad omnem pacis viam considerans, preceps convolvit ad arma, et non inferentibus dampna, sed nostris simul patientibus bellum indixit. Pepercit communibus hostibus, diffidavit¹⁶ afflictas villas, et magis afflixit, facibus, ferro, preda, spoliis innocentes subditos nostros affecit, omnemque veteris pacis usum — quantum in eo fuit — in hoc nostri regiminis exordio conatus est facere deteriorem, intenditque (ut audimus) continue magis excusare culpam, quam culpa vacare.

Nos vero econtra in hiisce querelis vestris recta excusacione relevamur,¹⁰ dum nichil recognoscere possumus, quod in dampnum vel iniuriam fraternitatis vestre de nostra vel prelatorum et baronum, aut eciam subditorum seu terrigenarum nostrorum voluntate, commissione vel consensu actum esset, presertim in illis nocumentis, que ex parte antefati Walgata Bohemi et suorum complicum nobis obiciuntur. Hic enim nec noster subditus nec terrigena est, uti vestra fraternitas putat, sed sui iuris predo, qui eque nostros, uti vestros subditos paribus insultibus quatit, nisi forte id nobis vitio vertitur, quod iniuriarum huiusmodi participes communia cum fraternitate vestra nocumenta supportamus.¹⁸

Verum si ex adverso nos ea, que subditi nostri ex parte verorum terrigenarum regni vestri passi feruntur, explicare voluerimus, dispar profecto erit iniuriarum utrimque allegatorum collatio, eciamsi nunc pretermisiss aliis — utpote alio loco et tempore numerandis —, sola hec nocumenta, que a prefato capitaneo Libloviensi et suis sodalibus illata sunt, pensitabimus. Is enim — uti ex superioribus patuit — in nullo provocatus a nobis vel a²⁰ nostris, sed ex quadam faventis sibi excusacionis latebra auctoritatem sumens, excessum suum alienis excessibus purgare aggressus est, atque idecirco forte prior facere iniuriam properavit, quam nisi fecisset, pati posse verebatur.

At nobis longe aliena mens a proposito tali et fuit et futura est, qui non²¹ relatione iniurie, sed purgacione ac emendacione omnia complanari cupimus, quique benivolencie et rerum debita dissimilia reputamus. Novimus enim²² res datas eum mox non habere, qui reddidit; benivolenciam autem et qui refert habet, et qui habet, eo ipso, quod habet, refert. Quam certe nos eciam²³ prefato capitaneo vestro ad ea omnia, que pacis sunt, aperte in responsalibus litteris nostris significavimus, prout ex copia earum hic inclusa poterit fraternitas vestra intueri.

Vidimus posterius in reliqua parte litterarum fraternitatis vestre, qualiter²⁴ vigore inscriptionum domini Sigismundi imperatoris, avi nostri (ut verbis vestris utamur) dampna et iniurias vestras possetis facili compensacione resartire, nisi vos regnorum Hungarie et Polonie vetus liga nostreque⁴⁰ fraternitatis respectus uti iure concesso prohiberet, etc. — In hoc si quid²⁵ nobis delatum est aut nostro respectu remissum, magnas habemus grates fraternitati vestre, quam in id ipsum certe semper obligatam credidimus. Sed non videtur iam opere precium, ut illud posse pro futura dampnorum²⁶

27 forte: M f 21v

40 resartire: sic M

42 aut: an sic? M

predictorum compensacione sollicitum reddat. Iam enim (uti premisimus) 27
 eam prius factam novimus, quam iure fieri posse edocti fuissemus. Ne 28
 autem ex copia inscripcionum prefati quondam domini Sigismundi impe-
 ratoris ad nos missa id colligere potuimus, ut vigore earum illata ab aliis
 5 dampna ab aliis requirerentur, utque parceretur hostibus, et innocentibus
 punirentur, quod nimirum pariter novitas regni, amica progenitorum no-
 strorum societas, et super hec omnia etas et innocencia nostra in nullo, ut
 factum foret, merebatur —, cum ex nostri et nostrorum parte nullius publice
 iussionis precesserit occasio, que fraternitatem vestram iure ad inferenda
 10 arma coegisset. In qua re id quoque non mediocriter cogitandum erat, ut si 29
 fraternitas vestra ob privatorum quorumcunque excessus publice eduxisset
 gladium, nescimus, quis ei finem statuisset.

Quamobrem quia hec eadem, que facta sunt, infecta fieri non possunt, et 30
 neque credimus inconsultos et precipites vestrorum subditorum actus de
 15 vestra mente procedere, pacis inter hec nobis, quam vindicte magis ille-
 cebra placet, et ob hoc facile et benivole consentimus requisicioni frater-
 nitatis vestre, quam in postrema parte litterarum suarum expressit. Ut 31
 videlicet iuxta tenorem inscripcionum veterum ex utraque parte eatur ad
 loca designata, ibique prelati et barones hinc-inde deputandi in primis super
 20 omnibus iniuriis et dampnis utrinque proponendis equo arbitrio decisionem
 faciant, ac deinde omnium dissensionum seminaria succidant, et alia queque
 necessaria pertractent, que ad perpetue pacis abolim indiete restauracioni
 conducere videbuntur. Ut autem nichil interveniat, quo ista res atque pacis 32
 via suspendi vel produci possit, deputamus exnunc terminum super hiis
 25 pro dieta in locis pretactis tenenda octavum diem festi Beati Iacobi apo-
 stoli proxime venturi — ita tamen, si idem ipse terminus fraternitati vestre
 ad id competens videbitur. Alioquin stabit in arbitrio et eleccione vestra 33
 diem et terminum pro dieta ipsa magis congruum notificare. De quo quam
 34 cicius per fraternitatem vestram certificati fuerimus, deputabimus ex parte
 30 nostri barones regni notabiles ad dietam ipsam cum mandato sufficienti
 atque ad omnes res pretactas opportuno. Tempore autem intermedio di-
 sponat et committat fraternitas vestra (uti equum est) omnibus suis subditis
 ab armis regno nostro adversis discedere. Nos vero e regione parati essemus
 35 exnunc idemtidem committere, si sciremus quoscunque nostros subditos et
 terrigenas arma hostilia adversum vestros assumpsisse. Nichilominus tamen
 36 committimus ex superhabundanti, ut et siqui essent auctores eiusce propositi,
 protinus ab intencione resipiscant. Et finaliter in omnibus mentem sinceram
 37 offerimus ad priora pacis federa observanda; in quibus quoniam haecenus,
 quasi quodam amico vinculo atque amoris mutui copula, horum duorum
 40 regnorum incolas — uti fratres cum fratribus — pax ipsa consociaverat,
 male libenter hec eadem nostri parte intercidere, aut certe deterere paciemur.

Datum Wienne die quarta mensis Martii anno Domini M CCCC LIII-o,
 regni autem nostri anno XIII-o.

12 statuisset: M f 22r

17 suarum: vestrarum M

36 auctores: om. M

Superscripcio:

Serenissimo principi, domino Kazimiro, Dei gracia regi Polonie ac magno duci Lithwanie et heredi Russie etc., fratri nostro carissimo.

9.

Commissio propria domini regis.

Ladislaus, Dei gratia rex Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. Austrieque et Stirie dux, necnon marchio Moravie etc. ad perpetuam rei memoriam.

Libet comitari mores principum nobilitatis splendore instructos, libet equidem munificentie pariter iura sequi, quibus regie dignitatis ministeria innato lumine decorata veluti quidam fulgentes radii in subditorum merita profunduntur. Cum enim inter virtutes ceteras munificentie decus summe sit laudis in principe, iuvat magnopere in hoc exordio nostri regiminis summo studio ipsam amplecti, ut per eam in nobis pariter cum etate crescentem subiectorum conciliemus animos, et obsequii cursum in eis quasi quodam 10 bravio preparemus. Solet namque hoc proprium velud pro lege habere regum nobilitas, ut debere se, quod sponte tribuit, existimet, et nisi in suis beneficiis creverit, nichil sese umquam prestitisse putet. 2 3

Hec igitur occasio, hec denique fuit nobis consideratio, ut fidelem nostrum grate sincereque dilectum, spectabilem et magnificum Iohannem de Hwnyad, 4 pridem huius regni nostri Hungarie gubernatorem, utpote magnificis virtutibus multorumque illustrium operum numero ac magnis meritis plenum et ꝑ restantem in honorem et dignitatem perpetui comitis in et super civitate nostra et districtu Bistricensi parcium nostrarum Transsilvanarum sublevaremus ac preficeremus, prout in aliis nostris litteris superinde confectis 5 laciis hoc ipsum et clarius ac ordinacius est expressum. Restat, ut ceptum erga eum meritum amorem nostrum pluribus et maioribus indiciis continuantes aucto honori suo auctiora decoris insignia atque ornamenta adiciamus. Hactenus siquidem ex gratia precessorum nostrorum divorum Hungarie regum prefatus comes Iohannes pro armis seu nobilitatis insigniis, 6 progenitoribus suis et domui benefico munere collatis, corvum in campo flaveo seu celestino alas paululum elevantem sub colore naturali depictum ac formam anuli aurei in ore gestantem habuit, et in omni usu palam pre se tulit. Nos vero exnunc in signum novi decoris et magnificate dignitatis sue de consilio prelatorum et baronum nostrorum damus eidem et superaddimus prioribus suis armis supratactis leonem integrum coloris rubei in 7 campo albo sursum erectum, sparsisque post sese pedibus et ore aperto pugnanti ac frementi et animoso similem, atque in altero anteriorum pedum veluti manu quadam auream coronam tenentem vel quasi offerentem. Ita 8

4 Commissio . . . : Dl 50530

5 Ladislaus: adislaus ms.

quod utraque arma ipsa cum suis supra distinctis coloribus per crucem transversam duplicata in uno eodemque clipeo collocentur et deferantur, ipsi autem clipeo superponatur galea aurea coronata cum suis solitis ornamentis hinc-inde diffusis, pro crista vero inseratur forma ale similiter auree⁹
⁵ desuper prominentis. Que profecto armorum additamenta ne ab re per nos facta aut sine virtuosorum rerum typo prestita videantur, significacionem eorum et causam exprimere non negleximus.

Que enim forma leonis rubri in campo albo in statu et modo supra expresso addita conspicitur, significat antefatum comitem Iohannem superioribus¹⁰
¹⁰ nostre absencie temporibus —, quibus videlicet post sedatum huius regni nostri disturbium ipse comes Iohannes officium gubernacionis generalis cum suo honore et onere sustulit nostro nomine et supportavit, ea omnia, que pro defensione regni nostri et nostro iure tuendo opportuna fuere, in sincera fide et sollicitudine, que sinceritas per colorem album designatur,
¹⁵ egit, exercuit et operatus est. In quibus quoniam virtuosa bella plurima¹¹
suo et suorum sanguine respersa magno animo et leonina (ut dicere solent) audacia plerumque confecit, pugnanti leoni et cruento non indigne assimilat¹² est. Quod autem additum est leonem ipsum altero suorum anteriorum pedum coronam auream tenere et offerre, aperte designat, quod comes
²⁰ Iohannes supradictus corone nostre iura et possessionem eorundem suis laboribus suisque sudoribus ab impugnantium manibus erepta et fideliter conservata devota promptitudine maiestati nostre obtulit ac restituit, suaeque precipua assistencia nos ad eorum regimen feliciter introduxit.

Hec igitur arma seu nobilitatis insignia, que superius expressimus, et que¹³
²⁵ in principio seu capite presencium litterarum nostrarum suis apropiatis coloribus figurata sunt et distincta, utpote virtutibus eximiis, operibus magnificis et illustribus meritis prefati comitis Iohannis apta — uti prediximus — et congrua eidem comiti Iohanni et per eum suis heredibus et posteritatibus universis utriusque sexus animo deliberato et ex certa nostra sciencia,
³⁰ prelatorum eciam et baronum nostrorum ad id accedente consilio ad usum et decorem nove sue dignitatis supratacte dedimus, donavimus et contulimus, atque ex mera plenitudine nostre specialis gracie presentibus elargimur, ut ipse ac sui heredes et posteritates universe pretacta arma seu nobilitatis ac dignitatis insignia more aliorum comitum perpetuorum armis utentium
³⁵ ubique in preliis, hastiludiis, duellis, torneamentis et bellis ac aliis omnibus exercitiis militaribus et nobilibus, necnon sigillis, anulis, velis, cortinis et vexillis et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mero et pleno comitis perpetui titulo, quali eos ab omnibus et singulis cuiuscumque conditionis preeminencie, status, gradus vel dignitatis homines existant, insignitos dici, nominari et teneri volumus, ac eciam reputari,
⁴⁰ gestare et ferre, necnon omnibus graciis, honoribus et libertatibus, quibus ceteri comites perpetui armis utentes quomodolibet de iure vel consuetudine freti sunt, gaudere atque frui valeant. Tantoque ampliori studio ad honorem et obsequia nostre regalis dignitatis eorum inantea solidetur intencio, quanto
⁴⁵ sese largiori favore regio decoratos conspiciunt et munere gracularum. — In quorum omnium memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras

nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, inpendenti communitas eidem duximus concedendas.

Datum Posonii, feria quinta proxima ante festum Purificacionis Beate Marie Virginis Gloriose anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo tercio, regni autem nostri Hungarie anno tredecimo.

Commissio propria domini regis ex consilio
et deliberacione prelatorum et baronum
nostrorum — Iohannes episcopus
Varadiensis, cancellarius.

10.

Beatissime pater et domine metuendissime!

Rursus advocamur querelis subditorum, ut pro libertate regni nostri et curam iteremus et scripta, cuius certe iura turbari magis dolemus, quam a turbatoribus frangi timeamus. Superioribus litteris scripsimus et significavimus sanctitati vestre iuxta documenta consiliariorum nostrorum, quam inordinate nitatur quidam Paulus de Polonia preposituram quandam de Castro Quinqueecclesiensi ingredi, quantumque molestie per censuras ecclesiasticas procuret regno et subditis nostris contra morem ac libertatem et consuetudinem eiusdem regni hactenus observatam. Cumque per ea scripta sperassemus ab huiusmodi turbacionibus per sanctitatem vestram liberari — utpote in cuius tutela magnam spem possidendi iuris nostri, juvenilem hanc etatem agentes, reposuimus —, aliter tamen et contra spem nostram actum intelleximus. Iterato enim cumulantur iniurie, impugnantur subditi, atque id, quod solum regni nostri turbacionibus deerat: censurarum mine multiplicantur, per quas inter alias prefatus Paulus Polonus beneficium supratactum ne obtinere tantum, sed excutere violenter elaborat. Que sane res cum in manifestam nostram et regni nostri iniuriam vergat — quippe in qua ius patronatus regium, mos, ordo, libertas et consuetudo eiusdem regni turbatur —, non est opus multis sermonibus contencionem miscere. Sufficiat nunc replicata vice significare ita deliberatum, ita denique persuasum nobis esse, ut iura, libertatem et consuetudinem regni nostri, que et quam a patribus accepimus, omnibus modis nobis possibilibus tueri et manutenere curemus. Quod quidem ut eo efficacius agere et competencius efficere valeamus, iterum atque iterum ex speciali confidencia sanctitatis vestre presidia invoca-

1 inpendenti: in pendenti *ms.*

10 Beatissime . . . : M f 22v / metuendissime: reverendissime M

13 litteris: *quae desiderantur*

21 tamen: *om.* M / et: *aliter add.* M

31 accepimus: M f 23r

32 Quod . . . valeamus: *om.* M, *supplevi ex editione*

mus supplicantes, ut beatitudo vestra rememorans, quanto et quam prompto favore per predecessores suos in hiis et similibus rebus progenitoribus nostris anteacto tempore delatum sit, dignetur et nostram hanc etatem a talibus, quas supra tetigimus, turbacionibus absolutam reddere, sicque apostolicis⁸ utatur iuribus, ut nostra non deterat. Parati autem sumus et nos prefato Paulo, sed et aliis actoribus dare locum, ut secundum ordinem et morem abolim servatum apud prelatos et iudices regni nostri iura sua producere valeant et prosequi, ita ut eis iudicium et iusticia non desit evidens et condigna. In casu vero, quo idem spretis iudiciis et iuribus regni nostri alio⁹ quovis pacto agendum putaverint, libere ex libera fiducia sanctitati vestre confitemur, quod eosdem eorumque neminem ne beneficiatos solum, sed nec incolas regni nostri futuros paciemur, iubebimusque — licet inviti — beneficia ipsa, pro quibus impugnamur, usque ad ipsorum causidicorum finem vite apud manus nostras regias detinere. — Conservet Dominus sanctitatem¹⁵ vestram regimini ecclesie sue sancte.

Datum Posonii, XII. die mensis Septembris.

11.

Beatissime pater et domine metuendissime!

Post debitam subieccionem ad pedum oscula beatorum. — Delaturi honoris vicem gratis admodum amicisque obsequiis reverendi patris, domini²⁰ Enee episcopi Senensis, ydoneam occasionem nacti sumus, qua affectus animi nostri amorisque in eum effectus publicetur, quippe cuius inter ceteros ministerio ac — quantum in eo fuit — ope et opera ne educati solum ad hanc etatem, verum eciam ad iura paterna evocati sumus. Is enim advocatus³ infancie nostre, is iuris nostri commendator egregius, pericia prudentiaque²⁵ iuxta magnus luctatus est pro nobis sepenumero solerti cura et docto ingenio cum oppositis superiorum temporum difficultatibus: ita servivit imperatori, ut equa dispensacione officiorum et nobis deserviret. Quo fit, ut nos quidem⁴ morari gratitudinem, ipsum recte atque ordine mereri constet.

Cum igitur nobis novissime significatum fuerit, qualiter episcopus pre-⁵ fatus paucis post diebus Ytaliam curiamque ac presenciam sanctitatis vestre petiturus sit, suasum est nobis a consiliariis nostris — et facile persuasum —, ut cure eius de nobis habite referamus vicem, honorique pariter et promo-⁶ cioni sue consulamus, utpote qui deinceps magis ac magis et cordi et usui nobis futurus est. — Hunc itaque virum de nobis optime meritum, sanctitati³⁰ vero vestre non tam vultu, quam opinione notissimum, ad promocionem ampliorem, presertim vero (ut cum fiducia exprimamus) ad cardinalatus dignitatem consequendam attente, instanter, humiliter, devote ac diligen-

1 rememorans: remorans M

4 absolutam: absolutum M

17 Beatissime . . . : M f 81r / metuendisime: reverendisime M

25 solerti: solliciti M

27 ut equa: et equa M

34 de: M f 81v

tissime commendamus; quam quidem ipse hactenus non suscipere avidus studuit, sed mereri. In quo si sanctitas vestra virtutis eius rationem habuerit, satis habundeque sufficiet noticia et testimonium beatitudinis vestre comodis suis. Eciamsi nullus intercessor accederet, nichilominus tamen nos⁸ debito nostro et merito suo ducti, quod ipse per se emeruit, dignum duximus postulare. Ex qua re honori sanctitatis vestre hic quoque cumulus accedet,⁹ quod duo efficientur debitores, licet unus proprie beneficium consequatur. Reputare tamen et nobis hoc beneficio dignum erit ipsum quidem ad dignitatis, nos vero ad desiderii culmina ascendisse. Ita namque promocioni sue¹⁰ gratulabimur, ut per illam non magis personam suam, quam fiduciam nostram erectam censeamus.¹¹

Quamobrem supplicamus instancius beatitudini vestre, quatenus dignetur¹² non tam personam ipsam, quam expeticionem nostram in promocione pretacta favore desiderato munerare, retribuereque et votis nostris et meritis suis, ut ad hanc ipsam promocionem perveniat, per quam idem nobis nunc amabilis, deinceps plus venerabilis efficietur. Factura in hoc beatitudo vestra¹³ erga nos rem sui pariter et amoris et moris, quo videlicet dum opes apostolice potestatis in usum benemeritorum dispensat, sibi maxime, sed nobis quoque consultum faciet, ut exinde animi spe erecta fas sit de cetero optare¹⁴ pociora. Tantum autem hiis obstringemur indultis, ac si nostre peculiariter utilitati proficiant, quitquid scilicet idem noster honore pater, professione amator, fide amicus acceperit. — Conservet Dominus sanctitatem vestram feliciter regimini ecclesie sue sancte.

Datum Prage sub sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, die XII.²⁵ mensis Septembris anno Domini 1453., regnorum nostrorum etc.

Eiusdem sanctitatis vestre devotus filius
Ladislaus, Dei gracia rex Hungarie, Bohemie,
Dalmacie, Croacie, Austrieque et Stirie dux,
necnon marchio Moravie.

12.

³⁰ Ex parte prelatorum et baronum super eadem re ad dominum apostolicum

Beatissime pater et domine metuendissime!

Trita multis iam sermonibus allegacio nostra est de libertate regni huius, ac modo et ordine, quibus in ipso regno beneficia acquiruntur. Que cum² apud sanctitatem vestram iam sepius notificata et plerumque acceptata sit,³⁵ replicare eandem opus non fuit; quin ymo id nobis precipue nunc tedio est,

5 emeruit: nos *add.* M

7 efficientur: efficient M

12 quatenus: *om.* M

19 ut: M f 82r

30 Ex parte . . . : M f 23r

quod fatigati querelis sociorum, sanctitatis quoque vestre aures superinde cogimur fatigare. De facto prepositure Sancti Iohannis de Castro Quinque-
 ecclesiensi in hac congregacione nostra in presencia regie maiestatis occurrit
 querela adversus quendam dominum Paulum de Polonia, quod eandem per
 processus peregrinos ac censuras ecclesiasticas, forinsecus contra morem et
 consuetudinem libertatis pretacte fulminatas, apprehendere niteretur.

In qua re cum serenissimus dominus noster rex de intencione sua ex consilio nostro sanctitati vestre lacius scripserit, nobis hoc solum presenti supplicatione adicere visum est, ut beatitudinem vestram per debitum paternum
 et per necessitudinem, qua huius regni devocio apostolice sedi copulata est, obtestando deprecemur, quatenus dignetur pocius communi libertati nostre, quam privatorum quorumpiam ambicioni deferre, velitque nos et regnum hoc ab huiusmodi inconsuetis processibus ac novitatibus reddere quietatos. Instat enim tempus, vel pocius iam extat, in quo pro fide et patria magis
 opportunum certamen nos monet. Quod si et huiusmodi libertatis tuende beatitudo vestra nobis hoc ipso tempore necessitatem imponet, pondus, non subsidium cure nostre adiciet. — Recommittimus nos pedibus sanctitatis vestre, quam Dominus conservet feliciter.

Datum in convencione nostra Poseniensi, XIII. die mensis Septembris etc.

13.

Magnifice fidelis dilecte!

Celebris solempnitas nudiustercius acta est expectate coronacionis nostre, ad quam ardenti et fideli voto gubernatoris, baronum, procerum ac omnium indigenarum huius regni nostri Bohemie evocati primum, et tandem feliciter
 perducti, paterni avitque iuris nostri rem cum titulo hereditavimus, et in
 qua nobis efficacius regie dignitatis augmentum magno decore accessit. Que
 quidem coronacio etsi statui nostro oportune successerit, rebus tamen agendis non parum necessaria fuit, utpote que sola — antequam susciperetur —
 interpolare nos cogebat plurimam incumbencium negociorum copiam,
 et per quam dono Domini iam consumatam liberior nobis potestas incessit
 omnem occurrentem oportunitatem cum maiori auctoritate pertractandi. Hanc itaque rem huiusque coronacionis nostre felicem consumacionem —
 que dominica die novissime preterita, videlicet in festo Beatorum Simonis et Iude apostolorum, presentibus et assistentibus pluribus ducibus, marchionibus, comitibus ceterisque principibus, ac baronum, procerum, terrigenarum huius regni magna, decora et unanimi multitudine, peractis rite omnibus
 oportunis cerimoniis habita est — ex speciali benivolencia fidelitati vestre per medium fidelis nostri N., familiaris curie nostre significandum duximus. Et eo libencius vestram fidelitatem in nostre presentis prosperitatis commu-

1 sanctitatis quoque: sanctitatisque M

6 niteretur: M f 23v

21 Magnifice . . : M f 80v

nionem suscipimus, quo vos status nostri felicitatis avidum credimus futurum auditorem, et cuius animo cuncta nostra comoda non dubitamus accommoda fore.

Datum Prage die tali, regnorum nostrorum anno Hungarie quartodecimo,
 5 Bohemie vero primo.

14.

Regi Polonie

Ladislaus etc. serenissimo principi, domino Kazimiro, eadem gracia
 Polonie regi ac magno duci Lithwanie etc., fratri nostro carissimo
 salutem et fraternum affectum

Serenissime princeps, frater noster carissime!

Iuvat magnopere benivolencie mutue officia cumulare, quibus iure quodam vicaria fraterne necessitudinis debita moveri utrimque possint ac simul promoveri, ut in quanto nobis maior causa fraternitatis incessit, in tanto ampliori profectu ipsa fraternitas supercrescat, quippe de qua semper hincinde et presumere tuta et credere illesa opus erit. Eius autem fraterni debiti² id in primis ratio debitumque exposcit, ut gradum cursumque status et rerum, nobis ac vobis pariter succedencium, amica vicissim notificatione — quo pacto agantur — palam facere teneamur, utpote quibus et ocia simul et negocia quocumque ordine — prospero videlicet vel aspero — in medium ad-
 20 venerint, communia fore ac individua futura non dubitamus.

Nos igitur in primis debitum hoc sicut recognoscere, ita et solvere dignum putantes, de statu persone nostre — quem divino munere sospitem nunc ac incolumem agimus — et item de celebritate sollempni coronacionis per nos susceptae — qua nobis aviti paternique iuris possessio in hoc regno cum dignitate mera atque decore accessit — omnem ordinem per fidelem nostrum, egregium Nicolaum Pethew, familiarem camere nostre referendum fraternitati vestre notificavimus, presertim vero, quanta concordia et quam plena unione regni huius terrigenae presenciam et auctoritatem nostram colant, observent et exceperint. Quas quidem res in eum finem cum ipsa fraternitate⁴
 30 vestra communicare voluimus, ut eadem e regione in eo numero fratrum nostrorum sese per nos reputatam agnoscat, cui omnes successus nostros et affectu obire equum est et profectu.

Datum Prage die decima mensis Novembris.

2 cuncta: M f 81r

4 die tali: tertio die festi Simonis et Iudae 1453 ed.

6 Regi . . . : M f 23v

24 iuris: M f 24r

26 camere: sic M

15.

Beatissime pater et domine!

Post debitam subiectionem ad pedum oscula beatorum. — Legatum et visitacionem apostolice gracie, quibus hoc tempore magno sanctitatis vestre favore consolati sumus, magna gratitudine suscepimus: illius venerabili persona, huius vero fructu condelectati. Ubi in primis coluimus virum ipsum dignum eo munere, quo apostolice sedis et magisteria doctus referret, et exempla disertus nunciaret. Recte enim expectationi ac desiderio nostro oblatum apostolice erga nos affectionis faciem representavit, ac simul allatis rebus parem sermonem accomodans, nobis visitacionis ipsius gratiam effecit graciorem. Quo docente intelleximus eciam provisionem amplissimam beatitudinis vestre, qua tremulum nunc Christiane libertatis statum subrigere ac restaurare parat, et quod effuso largissime utroque thesauro sibi credito, memorabili ac pariter venerabili exemplo et gracia monet, inducit ac sollicitat Christianos principes, ut impugnat fidei, quam profitentur, causam armis animisque tuendam suscipiant, longe ab hiis negligencie callum, quem forte in hac re tepide gesta contraxerunt, abolere desiderans.

Inter quos dum ad nos quoque specialiter a prefato patre nostro legato in hoc pio negocio efficax atque ipsi rei accomoda exhortacio facta fuisset, respondimus — uti ex tempore fieri potuit — cum omni promptitudine. Inductique non solum necessitate impendentis facti, verum eciam necessitudine communis fidei paratam (quantum in nobis est) voluntatem obtulimus, gratias referentes Deo nostro, quod ad hec diuturna studia nostra apostolici pastoris et auctoritas et sollicitudo concurrerit, quodque votis nostris ipse potissimum adiutor accesserit, cuius et suffragio mundus libenter indulgeat, et testimonio plurimum credat. Rerum enim, quas assequi cupimus, et presumptio ipsa iocunda est.

Quam ob causam ut in eisdem rebus, que non parvi ponderis laborisque sunt, efficacior deliberacio et finalis responsio sanctitati vestre reddi posset, opere precium fuit principes, prelatos, magnates et proceres ac comunitates regnorum ac principatuum nostrorum superinde consulere, qui ad proximum futurum mensem Februarium habituri sunt de mandato nostro dietas pro rebus istis et earum tractatibus oportunas. Ubi demum habitis inter eos mutuis intelligenciis recollectisque tandem disposicionibus eorum ac con-

1 Beatissime . . . : M f 47r, P f 189r

5 persona: P f 189v

7 enim: etenim P

9 effecit: efficit P

14 principes: princeps P

20 impendentis: impediens P

20—21 necessitudine: necessitudinem P

25 Rerum: M f 47v

27 Quam ob causam: Quamobrem P

29 opere: P f 190r

31 dietas: deitas P

32 eos: eas P

siliis et conclusionibus, deliberavimus per proprios oratores super hiis omnibus ac aliis oportunitatibus sanctitatem vestram reddere cerciorem, prout tam de hiis, quam eciam de largiori responso nostro prefatus sanctitatis vestre legatus eidem rem gestam lacius referet ac notificabit. Quam Dominus⁵ feliciter et nostro voto et regimini ecclesie sue sancte conservare dignetur.
Datum Prage XXVI. die mensis Ianuarii anno Domini etc.

16.

Ladislaus etc. reverendo in Christo patri, Iohanni episcopo Papiensi, apostolicae sedis legato salutem et sinceram affectionem

Reverende in Christo pater, amice noster dilecte!

Modestius tacuisse rati distuleramus respondere incusationi priori per oratores imperialis maiestatis adversus innocentiam nostram in Ratispona factae et conclamatae —, rectius videlicet futurum existimantes vanitatem illam silentio spernere, quam ut responsione idonea ei pondus deferendo dignam nostra excusatione faceremus. Scilicet quia — ut ex posterioribus litteris paternitatis vestrae et item ex significatione aliorum amicorum intelleximus — ipsi oratores patienti silentio nostro vehementer abusi dum nostram dissimulationem considerant, vel cedere nos vel defuturos causae huic crediderunt. Ita ut accusationem ingeminantes ea ipsa aequanimitate nostra,³ ex qua mitigari debuerant, magis adversum nos coarmati tantum studii iteratis criminationibus exegisse visi sunt, ut absentiam domini imperatoris, fratris nostri nullo pacto sine nobis nocentem decerni consenserint. Idcirco dissimulare ultra non oportuit, ne iam non modestiae, sed negligentiae esse incipiat, si distulerimus in his rebus veritatem detegere, quae suis ipsa viribus semper enititur, ut superet —, potissime vero, ne dum criminationes²⁵ vanas confutare contemnimus, non solum cedere causae huic, sed etiam vires concedere videamur. Respondebimus autem ne verbis tantum — quibus⁵ solis indignum putamus incusatoribus nostris vicem reddere —, sed ipsa rerum veritate, qua duce propositum nobis est modestiae, non vindictae studio vincere adversantes, et non nocere superatis. — Dicunt oratores prae-⁶
³⁰ fati dominum imperatorem magno cordis et animi ardore intentum fuisse neglectae hactenus Christianae tutelae operam dare, ut suis temporibus attentius procurata foelicius evaderet. Ad quam scilicet promovendam et sua sponte dudum erectus et novissime per sanctissimum dominum nostrum, summum pontificem adhortatus erat. Cumque huic rei exequendae oppor-⁸
³⁵ tunam sollicitudinem accomodare pararet < . >

6 etc.: 1454-o, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. XIII-o, Boemie vero I-o P

7 Ladislaus . . *manuscripto caret*, ed. p. 54

13 ut: ed. p. 55

14 excusatione: excusationi ed.

17 considerant: considerat ed.

20 visi sunt: *sic* ed.

21 nullo: nullu ed.

33 sanctissimum: Santissimum ed.

35 pararet: „hic, fol. 114. interruptum est manuscriptum” ed. *cf. hic p. 11. med.*

17.

Ladislaus Dei gratia etc. illustri principi Francisco Foscari duci
Wenetiarum etc. salutem et amicū amorem

Illustris princeps, amice nobis dilecte!

Usū patientiae nostrae quo pacto gratum tuleritis, optabamus aequis
5 amico debito indiciis experiri, et his praecipue, quae vobis honori potius
futura essent, quam oneri; quandoquidem hanc ipsam patientiam nostram
magis usui vestro aptam, quam abusui destinatam pro vestra prudentia
existimare dignum erat. Postquam (uti consiliariis nostris contestantibus
10 accepimus) bella quaedam et armorum turbines inter divum olim avum no-
strum et vos coorta utcumque cessarunt, nec ipse avus aut inclytus condam
genitor noster, dum viveret, sed nec tandem in novissimo absentiae nostrae
interregno gubernator regni nostri Hungariae aut pacis tenorem fregit, aut
quicquam novitatis commovit, quo dissensionī innovandae seminarium fuis-
15 se datum obici posset. Quorum nos quoque in hoc more subsecuti vestigia,
quo primum regnorum nostrorum gubernacula manibus nostris reddita sunt,
id agere decrevimus, ut nostri et nostrorum parte omnia vobis tuta, omnia
quieta, omnia denique illa exhibita sint, quae ad aequum amicitiae cultum
ac pacis, quietis et benevolae vicinitatis iura requiruntur. Et haec quidem
20 omnia tanta patientia servata sunt, ut — quamvis pro crebris iniuriis novi-
tatibus, pro occupatione certorum bonorum ac iurium coronae nostrae, quae
per vos ne solum sine causa, sed etiam sine omni recta occasione post obitum
praefati condam genitoris nostri illatae et factae sunt, iustam nonnunquam
dissendiendi rationem admoveritis —, nihilominus tamen contractae fuerunt
25 nostrorum manus ab omni via facti, nihil ultionis, nihil denique nocementi
attentatum etiam eo tempore, quo rebus et armis vestris aliorum inclinatis
difficilior vobis defendendi, paratior vero vos offendendi facultas inces-
serat, ita ut facilius passi simus nos vestri parte iniuriis hactenus, quam iure ami-
titiae superari.

Quorum respectu, quales in nos vel iam fueritis, vel deinceps futuri sitis,
30 novissima quaedam iniuriosa novitas nobis in causa Ragusinorum nostrorum
patefacta non parum ostendit. Quos in primis omni libertate possessa (uti
didicimus) exuere, ac intra septa proprii littoris concludere, omnemque op-
portunam exeundi, defendendi ac etiam (ut ita dicamus) vivendi facultatem
eis adimere conamini. Quamquam eosdem vetusto navigandi et mercandi
35 ac legitimo defendendi iure privare <non> possetis, mare omnibus — nisi pa-

1 Ladislaus . . : *manuscripto caret*, ed. p. 46

5 vobis: nobis ed.

6 patientiam: sic ed.

10 vos coorta utcumque: nos coortae utrumque ed.

16 agere: egere ed.

17 exhibita: ed. p. 47

27—28 amititiae: sic ed.

35 non: *addidi*

tientibus — liberum, omnibusque — praeterquam vicinis vestris — pervium
 statutis vestris interdixistis, res ipsorum plurimas, quas pro veteri consue-
 tudine vel deferebant vendendas, vel emptas referebant, rapi in ipso libero
 mari fecistis, et auferri decrevistis, novas leges, nova onera, exquisita grava-
 5 mina et insolita thelonia in alieni iuris alienaeque libertatis praeiudicium
 alia super aliis cumulando. Quo fit, ut egressi supra modum ditionem urbis⁸
 vestrae in ipsum ius dicere videamini, ubi — quantum ad partem nostram —
 si aequitate, si prudentia, pace, si denique amica vicinitate digna res agatur,
 vos pro vestra prudentia facile diiudicaturos non dubitamus. Nos vero —⁹
 10 quia haec et his similia iuri, libertati et possessioni nostrae ac nostrorum
 praeiudicialia, ceterum communi paci et amicitiae meritis minime consenta-
 nea visa sunt —, requirimus, hortamur et rogamus amicitiam vestram, ut
 pro debito iustitiae et aequitatis communis legalitatisque ac prudentiae
 vestrae placeat innovata reformare, damna nostrorum refundere, omnesque
 15 introductos de novo in nostri praeiudicium passuum et theloniorum exces-
 sus deponere, ut praesertim Ragusini nostri supradicti, quos pro singulari
 fide et virtutibus eorum charissimo affectu complectimur, ab his et similibus
 oneribus et novitatibus absolvantur. Permittentes eisdem tam in terra,¹⁰
 quam mari ea ipsa libertate et quiete perfrui, qua temporibus antefactorum
 20 progenitorum nostrorum usi dicuntur, nec fiat apud vos deterior vicinorum,
 quam repugnantium conditio. Cum enim mens et intentio nostra more hucus-¹¹
 que servato solida sit ad ea omnia tam servanda, quam statuenda, quae
 vestrae quieti et communi paci vigorem conducere possunt, dignum erit
 vestra prudentia reputare, ut tantae patientiae nostrae meritum et amicitiae
 cultus usui vobis futurus sit potius, quam contemptui, prout super his om-
 nibus clarius — si opus erit — is fidelis noster Gaspar Bodo, aulae no-
 12 strae miles declarabit mentem nostram. Per quem ut nobis amice respon-¹²
 deatur, expectamus.

Datum Pragae, civitate regni nostri Bohemiae, die XIII. mensis Iunii
 30 anno Domini M CCCC-o quinquagesimo quarto.

9 Nos: nobis ed.

13 prudentiae: ed. p. 48

18.

Serenissimo principi Alfonso, Dei gratia Aragonum et utriusque Siciliae etc. regi, fratri et consanguineo nostro charissimo — Ladislaus eadem gratia rex Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc., necnon Austriae, Sleziae, Lucemburgensis et Lusatiae dux ac marchio Moraviae etc. salutem et prosperos ad vota successus

Serenissime princeps, frater et consanguinee noster charissime!

Cum nobis relatum esset serenitatem vestram caeteris virtutibus suis — quibus ipsa in pacis bellicae rebus inter alios nostri temporis principes singulariter clara existit — illud quoque adiungere, ut litteris et scripturarum
¹⁰ studiis libenter operam adhibeat, intendens videlicet per hoc in utroque — et scripturarum et rerum — exercitio par priscis virtuosis principibus videri pariter et haberi: persuasum nobis e vestigio fuit, ut exemplo serenitatis vestre cum aliquando nos a regnorum et principatuum nostrorum negotiis
¹⁵ ad otium solatiumque pro nostra aetate conferimus, gestorum veterum et rerum, quae imitatione digna sunt, studia et notitiam aperiamus. Quod ut
 efficacius consequi valeamus, opportunum visum fuit nostra super hoc vota serenitati vestrae aperire, ut videlicet ab ea in id ipsum adiumenta requiramus, a qua exemplum suscepimus.

Quamobrem singulari fiducia requirimus et rogamus serenitatem vestram,
²⁰ quatenus librum aliquem vel libros — unum videlicet aut duos —, qui vetera Romanorum seu aliorum principum egregia et virtuosa gesta aut alia antiquorum studia solidius et gravius exprimunt, et qui apud nos legi digni sunt — quorum videlicet apud vos uberem copiam aggregatam intelleximus —, nobis pro vestra erga nos benevolentia per hunc oratorem nostrum
²⁵ mittere velitis. Nos vero versa vice, si quae ex nostris vestrae serenitati grata cognoverimus, morem gerere serenitati vestrae nullo pacto postponemus.

Datum Praegae, civitate regni nostri Bohemiae, die secunda mensis Augusti 1454.

1 Serenissimo . . . : *manuscripto caret*, ed. p. 44

8 principes: princeps ed.

9 adiungere: adiungeret ed.

15 aperiamus: aperimus ed.

16 opportunum: opportuna ed.

19 requirimus: ed. p. 45

25 quae: quae ed. / vestrae serenitati: *Vestra Serenitas in annotatione ed.*

19.

Ladislaus Dei gratia etc. etc. illustri principi Borsio, duci Mutinae et regi, marchioni Estensi ac Rodigii comiti, fratri et amico nostro charissimo salutem et fraternum amorem

Illustris princeps, frater et amice noster charissime!

Cum nobis utiliter persuasum iri cognoscamus, ut dum aliquando nos a regnorum et principatum nostrorum negociis ad otium solatiumque pro nostra aetate conferimus, gestorum veterum et rerum, quae imitatione digna sunt, studia et notitiam capiamus — sequendo in hoc priscorum principum morem, qui in utroque (et rerum videlicet et litterarum) exercitio clari habiti¹⁰ ad ipsarum quoque rerum gubernacula fuisse idonei commendantur —, id efficacius sequi et consequi volentes opportunum duximus nostra super hoc vota inter alios amicos vestrae fraternitati aperire, eo respectu, ut confiden-² ter nos aperte ostendamus illa omnia, quae vel ad status vel animi nostri decorem accedere possunt, fraternitati vestrae nobiscum fore dividua. Revo-³ camus enim nobis in quotidianam fere memoriam summam vestram in nos benevolentiam ac singulare honorandi studium erga nos declaratum eo tem-²⁰ pore, quo cum domino imperatore, fratre nostro a vobis magno honore suscepti et magnifica liberalitate tractati fuimus. Ubi dum virtutes principe³ dignas et generosum animum in vobis — quantum aetati nostrae congruum fuit — perspiceremus, magnam ibi ad vos affectionem portavimus, magnum-⁴ que abinde vestri amorem nobiscum egredientem exportavimus.

His igitur ducti rationibus speciali confidentia requirimus et rogamus⁴ fraternitatem vestram, ut ad complenda vota nostra superius expressa librum aliquem vel libros (<— unum videlicet aut duos —, qui vetera Romanorum seu aliorum principum egregia et virtuosa gesta aut alia antiquorum studia solidius et gravius exprimunt, et qui apud nos legi digni sunt —>, quorum videlicet uberem copiam in archivis domini vestrae fraternitatis aggregatam intelleximus < . >

1 Ladislaus . . . : *manuscripto caret*, ed. p. 45

2 Estensi: Estensis ed.

6 negociis: *sic* ed.

7 imitatione: *mutatione* ed. / digna: *dignae* ed.

9 utroque: *ex add.* ed.

16 studium: ed. p. 46

24—26 unum . . . sunt: etc. ut supra usque ibi quorum etc. ed.

27 vestrae fraternitatis: *Vestri Ferrariensis* ed.

28 intelleximus: etc. *add.* ed.

20.

Ladislaus etc. despoto Rasciae

Illustris princeps, fidelis dilecte!

Letiores optassemus fuisse litteras vestras, eas videlicet, quas per hunc familiarem vestrum harum gerulum novissime ad nos misistis. In quibus scribitis casum, damna, spolia ac incendia terrae et ducatus Rasciae per Turcos facta. Quae cum vehementer animum nostrum permoverint, non potuimus non dolere haec et talia improvise contigisse, accusantes coram Deo et hominibus violatas treugas ac illorum crudelium paganorum infidam fidem. Vobis etiam plurimum in hoc casu compatimur, utpote qui haec omnia pro vera fide Christi et fidelitate servata pertulistis. Attamen inter haec cuncta — flagella quidem divini iudicii pacienter sufferentes — enitamur et conemur pariter in vindictam lese fidei et fidelium infideliter oppressorum.

Praeterea in ipsis litteris vestris exprobrare videmini et imputare nobis, ac si nunciis et intimatis vestris, quibus haec incommoda futura praedicebatis, parvam credulitatem adhibuissemus. Quod si ita creditis, non bene informati estis de sincera affectione et dilectione nostra erga vos, quae certe tanta est, ut non solum credere vobis, sed nec dubitare de quibuscunque dictis aut litteris vestris nos plene cogit. Quamobrem bonam de nobis opinionem habeatis, neque ponatis in animum <non> illam esse apud nos reputationem et aestimationem de vobis, quae de bono et fideli principe ubique haberi deberet, nec diffidatis in dilectione nostra in vos concepta, si illorum regum nos esse haeredem creditis, qui pro vestris optimis meritis vos in praecipuo semper amore tenuerunt.

Postremo in ipsarum litterarum tertia et ultima parte requiritis nos pro adiutorio exhibendo, optatisque e vestigio per scripta nostra informari, si est spes aliqua de assistentia vobis et vestrae defensionis facienda. — In qua parte hoc solum molestius nobis fuit, quod iam hac, quae supra tangitur, iniuria percepta desperare seu diffidere aliququaliter videmini de auxilio et illa assistentia nostra, cum tamen recte vos non latet, quod impugnatio illa, quam ab infidelibus pro fide suffertis, magis nos concernat, quam vos, quandoquidem plura sunt haec nostra, quae Turcus ille impugnare parat, quam illa vestra, quae iam impugnat. Quapropter in cor vestrum deinceps nullum ascendat dubium, quin ita nobis cura protectionis vestrae in animo est, sicut nostrae pacis conservatio. Nullum enim gravamen vobis contingere po-

1 Ladislaus . . : *manuscripto caret*, ed. p. 48

2 fidelis: fideles ed.

3 Letiores: *sic* ed.

5 ducatus: ducatus ed.

11 iudicii: ed. p. 49

12 lese: *sic* ed.16 credulitatem: (igy) *add.* ed.; i. e. 'sic', sed *superflue*20 non: *addidi*

27 facienda: faciendia (igy) i. e. 'sic' ed.

29 diffidere: diffedere ed.

test, quod per vestra vulnera non derivetur in nostra, quodque nobis vobiscum aequè dividuum non putemus.

Ut autem maiorem spem futuri adiutorii habeatis, significamus fidelitati¹³ vestrae habuisse nos iam pridem plenam intentionem illacversus et ad regnum nostrum Hungariae redeundi. Verum audito casu praetacto substitimus¹⁴ paulisper, ne improvisus reditus noster animum potius daret hostibus, quam¹⁵ terrorem. Restabant enim in his partibus necessario aliqua disponenda, quae si neglecta fuissent, magnum nobis impedimentum dare post tergum¹⁶ potuissent. Sed volente Domino his omnibus in bona via dispositis, factaque¹⁷ iam pace cum omnibus vicinis nostris dissensionem nobiscum habentibus, ecce constituimus conventionem habere cum serenissimo rege domino Poloniae, fratre et sororio nostro, aliisque quam pluribus harum superiorum partium principibus, quae ad festum Sancti Nicolai proxime venturum in civitate nostra Wratislaviensi futura est, ubi inter caetera agenda hoc praecipuum erit < .>

21.

Ladislaus Dei gratia etc. reverendissimo in Christo patri, domino Ioanni episcopo Papiensi etc., apostolicae sedis legato, amico nostro dilecto salutem et affectionem

Reverendissime pater, amice dilecte!

Hodie cum accessisset ad presentiam nostram dominus Iohannes episcopus Waradiensis, cancellarius noster, retulit se habuisse litteras reverendissimae paternitatis vestrae, per quas inter alia ex parte eiusdem monitus est, ut sollicitaret mitti legationem super omnibus rebus Turcorum et aliis, quae apud serenissimum fratrem nostrum, dominum imperatorem agenda sunt. Addidit etiam per easdem litteras significatum sibi esse, quod paternitas² vestra binas super eadem re sollicitanda litteras ad nos dedisset, ad quarum neutram hactenus responsum decernere et mittere curassemus.

In horum primo operam paternitatis vestrae magni facimus, quae rebus ceptis adhibet curam se et suo officio dignam. Parebimus monitis, mittemus³ brevi legationem ipsam, et misissemus hactenus, nisi legitima impedimenta⁴ obstitissent. Habemus iam apud nos illustrem consanguineum nostrum, comitem Ciliae, quem unum et praecipuum inter alios venturum expectabamus.⁵ Habemus etiam praelatos et barones ex regno Hungariae potiores, qui attulerunt seriem et decretum magnificae dispositionis contra Turcos in ipso⁶ regno factae. Restat solum, ut deliberatione habita paucis post diebus absolvamus,⁷ quae expectantur a nobis.

7 enim: etiam *ed.*

9 potuis]sent: *ed.* p. 50

14—15 praecipuum erit: praecipua erit (*igy*) *i. e. 'sic' ed.*; *epistola manca est*

16 Ladislaus . . . : *manuscripto caret, ed.* p. 50

20 presentiam: *sic ed.*

29 ceptis: *sic ed.*

Caeterum de litteris prioribus paternitatis vestrae fatemur equidem ac-⁸
cepisse eas, ac pariter de reddendo responso curam habuisse. Nam cum nuper⁹
pro certis rebus misissemus ad imperialem maiestatem oratorem nostrum,
egregium Prezbyk de Klenow, ex regno Bohemiae consiliarium nostrum,
⁵ iniunximus simul eidem cum litteris nostris credentialibus loqui cum reve-
rendissima paternitate vestra, praesertim de his, quae ad nos scripserat in
litteris supratactis. Quod si omisum est, voluntas suppleat, que sermo non¹⁰
attigit, nosque paternitas vestra pro suo honore semper paratum reputet.
Datum Wienae die tertia mensis Martii etc. 1455. Deo gratias.

22.

¹⁰ Sanctissimo in Christo patri et domino, domino Calixto, divina
providentia sanctae Romanae ac universalis ecclesiae summo
pontifici, domino nostro clementissimo

Beatissime pater!

Post humilem nostri commendationem ad oscula pedum beatorum. —
¹⁵ Concusso terroribus infidelium orbe nostro languidiorem futuram ducebamus²
rem nostram communem ex lugubri hac tempestate et insperato obitu sanc-
tissimi, foelicis memoriae domini, Nicolai papae Quinti. Qui videlicet ma-³
gnam suae probitatis opinionem illis potissimum indiciis palam omnibus com-
mendabat, quod in huius pestilentis temporis fragoribus sancto suo aposto-
²⁰ lico nomini curam pariter ac sollicitudinem apostolici pastoris adiecerat. At⁴
nunc susceptis litteris beatitudinis vestrae ac simul reverendissimorum do-
minorum de sacro collegio cum intellexissemus, quod pio Dei nostri iudicio
et ipse praecessor sanctitatis vestrae quieverit, et ipsa vestra sanctitas suc-
cesserit, in consolationem versus est meror noster et luctus in gaudium.
²⁵ Aequa communis laetitiae cunctis oborta est ratio, par studium et confor-⁵
mis devotio incessit ad gratias superinde Auctori bonorum omnium peragen-
das, cuius clementi providentia actum percepimus, ut et praecessor ipse refi-
ceretur digne pro laboribus, et successor idoneus piis oneribus praeficeretur.
Obiit ille foelicem mortem, hic pium laborem adiit, uterque purae devotionis⁶
³⁰ fidelium purae venerationis cultu prosequendus. Verum inter haec eo re-⁷
spectu praecipuo gratulamur nunc sanctae apostolicae sedi, gratulamur et
nobis ac toti simul rei publicae Christianae, quod ei opportuno recte tempore
denunciatur pontifex datus sanctus, religiosus et pius, qui duplicato sanc-

3 rebus: ed. p. 51

6 de his: in his ed.

7 que: sic ed.

¹⁰ Sanctissimo . : *manuscripto caret*, ed. p. 51 / Calixto: *supra litteram 'x' scriptum est 'st'* ed.

¹⁹ temporis: temporum ed.

²⁰ adiecerat: adiacerat ed.

²⁴ meror: sic ed.

^{27—28} reficeretur: ed. p. 52

tissimi praedecessoris sui spiritu erectus ad curam fidelium salutaria emittit
vota, salutaria spondet obsequia. Significatum enim est nobis beatissimae⁸
paternitatis <vestrae> compluribus scriptis et literis, quo pacto et quo fervore
sanctitas vestra inter ipsa sui pontificatus principia se et sua saluti fidelium
⁵ devoverit, quidque promiserit circa exaltationem catholicae fidei, quid pro
liberatione civitatis Constantinopolitanae nuper ab infidelibus captae, et
quid pariter intendat pro eorundem infidelium ab Europa expulsionem. Magna⁹
certe huius dignitas, magna dignatio sic voventis: haec sunt signa vera, haec
clara inditia apostolico pastore digna, qui non ante nobis praeesse cepit,
¹⁰ quam prodesse voluit. Praedestinavit equidem afflictis fidelibus aperta pietatis
remedia, et in ipso simul vocationis suae exordio miserationis officia pre-
signavit. Restat ex dono Domini, ut quo vovente in his rebus, eodem et exe-
cutore gaudeamus!

Quantum autem nunc et quam extreme praesidio sanctitatis vestrae¹²
¹⁵ erumosa Christianorum conditio indigeat — tametsi beatitudinis vestrae
pervigilem attentionem non lateat —, amplius tamen ex his, quae legatus
apostolicae sedis ex conventu Novae Civitatis novissime retulit, intelligere
potest, ubi post damnum opportuni temporis et spes deceptas hoc solum
actum est, ut hostis noster nihil actum laetaretur. Nescimus, quid charius¹³
²⁰ vel deferri eidem vel prorogari potuerit, quam ut hoc tempore Christianorum
potentatum iactantia abutatur: simulachra sibi deinceps, non homines
obviam armari putat. Accedit huc recens casus calamitatis Christianae, qui
necessitati communi sublevandae ampliorem causam adiecit.

Hostis Turcus mox ut didicit perperam isse praeconia de viribus et armis¹⁶
²⁵ Christianorum commovendis resonantia, apparatus omnes tam concitatae
suae, quam coemptae potentiae, quos ad resistendum paraverat, contulit ad
nocendum. Itaque invasit de novo ducatum Rasciae in ea parte, quae apud¹⁸
vulgum Zythnicza nominatur, ubi solito more praedae et rapinis vacans,
demum opportunitate accepta arcem et oppidum Nowaborda appellatum
³⁰ obsidione constrinxit. Oppido primum facile capto, post arce ipsa insultibus¹⁷
et tormentis pulsata paulo tardius potitus est. Misit deinde ad oppugnandas¹⁸
caeteras arces, paratque totum ducatum illum in deditionem accipere. Quae¹⁹
res profecto etsi forte relatione tam brevi parva videri possit, grande tamen
re vera vulnus ex ea suscepimus. Haec erat arx caput illius patriae, haec²⁰
³⁵ certe patriae nutrix et robur status ducalis in Rascia, solo fertilis, fructibus
copiosa, minerarum auri et argenti quam maxime ferax. Noverat hostis ipse²¹
praecipuum illum durantis defensionis nostrae nervum, noverat et suae im-

3 vestrae: *addidi* / literis: *sic ed.*

9 inditia: *sic ed.* / cepit: *sic ed.*

11—12 presignavit: *sic ed.*

15 erumosa: *sic ed.*

21 sibi: *s' ed.*

27 Itaque: *ed. p. 53*

28 praedae: *praede ed.*

33 grande: *grandi ed.*

35 patriae: *patrie ed.*

pugnationis contrarium obicem, quem callide cognitum mox praecidere et cassare properavit.

Is igitur casus priorum cumulo appositus quid quantumve a sanctitatis vestrae pectore commiserationis exigit, eidem aestimandum relinquimus, quae religiosi et paterni cordis sui iudicio prius flecti coepit ad pietatis commercia, quam rogari. In hoc duntaxat uno beatitudinis vestrae sollicitudinem cum filiali confidentia admonentes, ut in prosecutione voti sui salutiferi opportunitatem concessi adhuc temporis non negligat, neve opinetur fortificato latius hoste similem praesenti commoditatem exurgendi redituram. Nam sicut nemo est apud nos modo, qui Europam adhuc liberari posse non iudicet, ita post paululum nemo futurus est, qui iudicet!

Nos interim solita constantia — quantum nobis erit possibile — parabimus vires omnes ad conservationem nostram, deliberavimusque sanctitatis vestrae beneficia etiam cum damnosa mora nostra expectare. Habemus inter has expectationis angustias confortatorem idoneum venerabilem fratrem Iohannem de Capistrano Ordinis Minorum, qui peragratis multis partibus Alamaniae adierat Poloniam, inde per Slesiam et Moraviam iterato regressus in Austriam, concessit tandem ad has partes, clarus ubique in fidei zelo, clarus in doctrina, apud nos vero pro conditione rerum nostrarum exhortationibus necessariis clarissimus. Huius sermonibus recreamur, huius devotione reficimur, huius denique merito familiam totam ordinis illius hactenus nobis charam de caetero chariorem amplectimur. Utilis est statui nostro, opportunus spei et nec minus gerendis rebus quam maxime necessarius. Hunc sua virtute sanctitatis vestrae favore dignum nos singulari testimonio denuntiamus digniorem, in eoque et cum eo totam illam familiam — quoad omnem eius profectum — beatitudini vestrae devotissime commendamus. Quam Dominus conservare dignetur foeliciter consolationi nostrae et regi-
mini prospero ecclesiae suae sanctae.

Datum in conventionem nostram apud civitatem Iauriensem habita, XXIII-o die mensis Iunii 1455.

Eiusdem vestrae sanctitatis <servitores:> Dyonisius cardinalis Strigoniensis, Raphael Colocensis archiepiscopi, Iohannes Waradiensis, Andreas Quinqueecclesiensis Dei gratia ecclesiarum episcopi, Georgius despotus Rasciae, Iohannes de Hunyad comes Bystricziensis, Ladislaus de Gara regni Hungariae palatinus, Nicolaus de Wylak et Iohannes de Rozgon wayvodae Transylvanienses ac Symon Zudar pincernarum regalium magister, Michael Orzag magister curiae regiae maiestatis et Emericus de Hedrehwara caeterique praelati, barones et nobiles regni Hungariae Iaurini congregati.

1 callide: calide *ed.*

3 quid: quod *ed.*

5 coepit: cepit *ed.*

6—7 sollicitudinem: sollicitudinem *ed.*

7 admonentes: admouentes *ed.*

9 praesenti: presenti *ed.*

22 caetero: *ed.* p. 54

24—25 denuntiamus: denunciavimus *ed.*

31 servitores: *addidi*

23.

Reverendissimo patri domino Stephano archiepiscopo Colocensi
et magnifico comiti Ladislao de Palocz iudici curie regie
maiestatis etc.

Reverendissime pater et magnifice vir, domini nobis honorandi!

Dolore ac suspiriis verba ructantibus et omnibus pene membris sudore
madentibus scribimus has litteras, quas credimus, antequam ad finem
legatis, eque lachrimis perfundetis. Nudiustercius ante noctis cursum ²
medium serenissimus rex noster levi prius (ut apparebat) febre correptus,
demum paulatim oborto pestifero apostemate in lectum deiectus fuit.
¹⁰ Post hesternam die hora prope vicesima tertia nobis, non sibi mortuus ³
expiravit. Perceptis ecclesie sacramentis et sua regnorum suorum com- ⁴
mendacione premissa aspexi hiis lacrimosis oculis faciem illam speciosam,
inter filios hominis iam palore mortis occupatam. Vidi oppressum fati ⁵
dominio dominatorem tanti orbis, intempestivoque casu dignas peccatis
¹⁵ nostris, sed se indignas penas ferentem. O vere miserabilis humana condicio, ⁶
que semper spes letas fallens tunc maxime mergit hominis conatus, cum
erigit!

Plura vos ipsi lamentis addite; nobis admonere postremo sufficiat, ut cu-
rate cum omni industria, ut redire possitis cum salute, si qua salus potest
²⁰ esse membris mancis amisso dulci capite. Hoc credite michi et firmissime ⁸
tenete: alteram hanc succedere vexacionem animo meo tamdiu duraturam,
quousque vos videro incolumes in regno. Valeatis bene, si potestis!

Ex Praga in profesto sancte Katerine 1457.

Iohannes episcopus Varadiensis⁹

*

^a*In margine:* adverte lector.

24.

Ad Sigismundum de Frangapanibus Iohannes Varadiensis

Grate nobis fuerunt oblaciones s<pectabilitatis> et m<agnificencie> vestre, ¹
quas nobis reverendus pater, dominus Marcus episcopus Tinniensis una cum
aliis intimatis vestris retulit. In his autem, que s<pectabilitas> et m<agnifi- ²
³⁰ centia> vestra desiderat, laborabimus pro facultate nostra temporibus op-
portunis, prout idem dominus episcopus clarius dicet.

1 Reverendissimo: I f 35r

5 Dolore: Dolores I

11 sacra]mentis: I f 35v

23 1457: non clare legi potest I

26 Ad Sigismundum . . . : B f 91v / Frangapanibus: sic B

30 desiderat: B f 92r

25.

Pape in facto ecclesie Zagrabiensis

Beatissime pater!

Post devotam commendacionem ad pedum oscula beatorum. — Multis² iam temporibus complures nostri predecessores frustra tentaverunt ecclesiam Zagrabiensem in hoc oppressionis statu fluctuantem restituere tranquillitati. Testis est reverendissimus dominus Portuensis, Sancti Angeli³ cardinalis, qui eciam tempore illustris quondam genitoris nostri curam super hoc eius — licet inefficacem — presens vidit. Nobis eciam ab initio hec una⁴ fuit precipue curarum, nec umquam in hoc usque tempus via competens⁵ nostre patuit voluntati. Nam persone contendencium — eciam alioquin parum ydonee — turbabant magis, quam promovebant ipsius ecclesie liberationem, et propterea constabat alia magis idonea opus esse persona, cuius industria ordinarentur confusa, et tandem gubernarentur restaurata. Nec⁶ quisquam alius huic rei satis aptus iamdudum occurrebat, nisi episcopus¹⁵ Waradiensis ecclesie, Iohannes. Sed is, quociens ad hoc ipsum impellebatur, preter corporis valitudinem tum sane vacillantem multos et quidem iustos ac rationabiles in contrarium allegabat respectus: puta illius ecclesie intricatissimas condiciones et bona plus, quam in decem partes per diversas manus distracta, que recolligere ab occupatoribus et reformare perquam laboriosum esset ac longum. Transeundum erat de portu in pelagus, de copia⁸ ad inopiam, et super omnia — tametsi sciebat Deo placitum, quod fecisset — reformidabat tamen illorum criminationes ac calumnias, quibus id erat cessurum incommodo. Aliorum eciam mortalium iudicia in talibus semper varia et frequencius perversa non inmerito verebatur. Verum his diebus¹⁰ cum multa et magna negocia disponeremus ad meliorem deinceps regni nostri statum pertinencia, ne illius quidem ecclesie fuimus obliti, sed vehementiore, quam alias instancia usi tandem sub certa forma induximus hominem, ut se pateretur transferri, ac tam pio desiderio nostro ulterius non denegaret assensum. Ceterum quia — ut est notissimum — dicta ecclesia¹¹ non potest tam cito ac sine magnis laboribus et impensis ex unguibus tot detentatorum evelli, nec eciam, si plane iam esset evulsa, pronunc equivalet Waradiensi, immo nec equivalebit forsitan imposterum: ideo provisionem excogitavimus opportunam, unde hic novus instaurator haberet interim adiumenta, donec prefata ecclesia pristine sufficiencie redderetur. De competitoribus vero summovendis media quedam tenere posse animadvertimus ac deliberavimus, ut aliis minoribus debeant esse contenti, prout eorum merita requirunt. Quemadmodum hec plenius Ladislao de Wesen, marescallo curie et oratori nostro prosequi commisimus, huic eciam Nicolao custodi ecclesie Waciensis, beatitudinis vestre cubiculario et sollicitatori rerum no-

1 Pape . . . : B f 62v

11 ydonee: ydone B

15 is: B f 63r

28 nostro: B f 63v

strarum in curia Romana informacionem in scriptis dedimus evidentem ex nostra et prelatorum ac baronum nostrorum sententia. Que quidem nobis via omnino videtur observanda, per quam solam et unicam factum hoc succedere procul dubio potest. Que si nunc fuerit neglecta, numquam fortassis eidem vel similis occasio se offeret in futurum.

Quapropter sanctitati vestre humiliter et quam possumus studiosissime supplicamus, ut misereatur tandem illius ecclesie, triginta fere iam ab annis cotidie labentis in peius, et iuxta deliberacionem nostram, quam ex dictorum prelatorum et baronum ac omnium regnicolarum nostrorum consilio fecimus, et cui assistere modis omnibus intendimus, transferat personas, et iubeat emulos illos, olim cum damno ecclesie altercantes, secundum prefatam informacionem nostram aliis esse contentos, perpetuum eisdem super hoc de cetero silentium imponendo. Eo super omnia proviso, ut oneris tanti susceptor laborem, quem pro illa ecclesia et Dei honore subiturus est, valeat commode ac feliciter consummare. Satisfaciet nimirum in hoc officio suo pastoralis, et tamquam bonis omnibus rem faciet longe gratissimum; verisimiliter tamen <Deo> magis, quam hominibus beatitudo vestra complacebit. Quam Omnipotens diu ac foeliciter conservare dignetur incolumem regimini ecclesie sue sacrosancte.

Datum.

26.

Pape ex parte prelatorum et baronum

Beatissime pater!

Post devotam recommendacionem ad pedum oscula beatorum. — Statum miserabilem Zagrabienensis ecclesie multo a tempore per diversas manus oppresse beatitudo vestra optime novit, nec eciam illud ignorat, quociens iam sit de liberacione eius frustra laboratum. Nunc autem inter alia, que hiis diebus utiliter provisum sunt, serenissimus dominus noster rex una nobiscum viam excogitavit ad id opportunam, per quam unam, solam et unicam ecclesia illa recuperari potest ac reformari, ut scilicet quibusdam personis translatis idoneus eam restaurator suscipiat, aliunde tamen interim sustentandus. Competitores vero pro merito suo competenti statu iubeantur esse contenti, prout hec omnia tam ex litteris prefati domini regis nostri, quam ex nunciorum eius viva relacione sanctitas vestra plenius et specialius in-

2 nostrorum: B f 64r

6 studiosissime: studiosissime B

15 consummare: sic B

16 tamquam: quamquam B / omnibus: B f 64v

17 Deo: addidi

21 Pape . . . : B f 67r

29 personis: B f 67v

30 suscipiat: suscipiat B

telliget. Cui et nos quam humillime ac diligentissime supplicamus, quatinus⁵ in hoc voluntati ipsius domini regis ac nostro desiderio deesse non velit, sed habito tandem respectu ad ecclesiam, tot iam labentibus annis labentem, iuxta formam deliberacionis regie ac nostre procedere dignetur ad effectum.
⁶ Eo super omnia proviso, ut is, qui tantum onus subibit, statum aliquem va-
 leat interim obtinere, ne laborem, quem pro illa ecclesia et Dei honore sus-
 cepturus est, perficere non possit. Qua in re, licet multum bonis omnibus,⁷
 Deo tamen magis, quam hominibus beatitudo vestra complacebit. Quam⁸
¹⁰ Omnipotens diu ac feliciter servet incolumem regimini ecclesie sue sacro-
 sancte.

Datum.

27.

Domino Portuensi ex parte eorundem

Reverendissime pater!

Status miserabilis Zagrabiensis ecclesie, a tempore multo per diversas¹
¹⁵ manus oppresse, reverendissime paternitati vestre nocior est, quam ut debe-
 at a nobis declarari. Quociens etiam sit iam de liberacione eius frustra la-
 boratum, nemo locuplecior testis est, quam eadem reverendissima pater-
 nitas vestra, que his rebus non modo interfuit, verum etiam prefuit fre-
 quenter. Nunc autem inter alia, que his diebus utiliter provisa sunt, etiam²
²⁰ ad illius ecclesie liberacionem via patuit dudum quesita; ea videlicet, que
 adhuc presente reverendissima paternitate vestra tentata sepius est. Sed³
 cum reverendo patre, domino Iohanne, episcopo ecclesie Waradiensis, cer-
 tis et quidem rationabilibus ex causis recusante transferri fuit dilata — qui
 iam dicte translacioni secundum certam formam, licet difficulter, tamen pre-
²⁵ buit consensum —, proinde hec est serenissimi domini nostri regis et om-
 nium nostrum deliberata et unanimis sententia, ut competitores illi pro
 merito suo competenti statu remaneant contenti, et dicto domino Wara-
 diensi, qui aliter hoc onus suscipere nec potest nec debet, usque ad recupera-
 cionem et reformationem prefate Zagrabiensis ecclesie de aliis beneficiis
³⁰ provideatur, unde possit interim adiuvari —, prout per oratores regios, qui
 super his omnibus informacionem in scriptis habent, poterit reverendissima
 paternitas vestra clarius edoceri. Que cum sit huius regni patrona singularis,⁴
 sicut in aliis omnibus, ita et in hoc negocio ad eam nobis duximus recurren-
 dum; et quidem eo magis, quod restauracionem illius ecclesie non minus re-
³⁵ verendissime paternitati vestre, quam nobis cordi esse habemus explorat-
 um. Rogamus igitur eandem quam diligentissime, ut partes suas apud sanc-⁵

1 supplicamus: suplicamus B

8 Quam: B f 68r

12 Domino . . : B f 68r

23 fuit: sic B

25 nostri: B f 68v

25—26 omnium: omnium B

tissimum dominum nostrum interponat, ne hanc unicam et numquam forte ulterius, si nunc negligatur, redituram tam sancte ac pie rei occasionem sua sanctitas pretermittat, sed simul officio suo pastorali et regie voluntati, et nostris ac bonorum omnium votis quam primum satisfaciat. Eo super omnia proviso, ut honeris tanti susceptor laborem, quem pro illa ecclesia et Dei honore subiturus est, commode valeat consummare. Promocionem huius rei ad effectum speciali confidencia a vestra reverendissima paternitate expectamus, quam Omnipotens diu servet incolumem ac foelicem.

Datum.

28.

10 Collegio cardinalium, domino de Ursinis, domino Sancti Marci
ex parte regis

Reverendissime pater!

Scripsimus et nunciavimus sanctissimo domino nostro, supplicantes super facto Zagrabiensis ecclesie, quam ex diuturna oppressione per viam tandem liberare opportunam — preter quam nulla prorsus alia occurrebat — de prelatorum ac baronum nostrorum statuimus consilio et unanimi voluntate. Quapropter reverendissimam paternitatem vestram non minore fiducia, quam affectu rogamus, quatinus apud prefatum sanctissimum dominum nostrum huic tam pio nostre devocionis proposito suffragetur, et partes suas taliter interponat, ut simul illa ecclesia liberacionem et nos postulata nostra tempestive consequamur. Placebit non minus Deo, quam bonis omnibus reverendissime paternitatis vestre labor et huius tam sancte rei promocio salutaris.

29.

Domino Sancti Angeli ex parte domini regis

Reverendissime pater!

Cum his diebus una cum prelatis et baronibus nostris multa et magna disponeremus ad meliorandum regni nostristatum opportuna, inter alia convertimus oculos nostros ad ecclesiam Zagrabiensem, olim — ut est notum — oppressam et dissipatam. Cui nunc magis, quam unquam alias compassi, liberacionem eius sepe antehac teste reverendissima paternitate vestra temp-

2 negligatur: B f 69r

5 honeris: sic B / quem: bis B

10 Collegio . . . : B f 69r

13 domino: domno B

16 consilio: B f 69v

17 Quapropter: Quappropter B

23 salutaris: salvataris B

24 Domino . . . : B f 69v

tatam non potuimus ultra differre, ac tandem induximus fidelem nostrum, reverendum in Christo patrem, dominum Iohannem episcopum ecclesie Waradiensis, ad translacionem acceptandum. Ita tamen, ut usque ad recuperacionem et debitam reformationem illius ecclesie per tot manus divulse
 5 aliis interim beneficiis adiuvetur. Competitores vero illos, quorum contention-
 10 es factum istud hactenus retardarunt, pro merito suo competenti statu decrevimus esse contentos, prout unicum hunc huius rei modum et propterea minime negligendum, ac viam per nos deliberatam oratores nostri — qui
 15 super omnibus informacionem in scriptis habent — reverendissime paternitati vestre specialius declarabunt. Et licet procul dubio credamus hoc tam
 20 pium et sanctum negocium non minus cordi esse reverendissime paternitati vestre, quam nobis, tamen ex superhabundanti rogamus eandem non minore fiducia, quam affectu, quatinus apud sanctissimum dominum nostrum partes suas interponat, ut in ea re voluntati nostre ac bonorum omnium deside-
 25 rio maturius satisfiat. Eo super omnia proviso, ut oneris tanti susceptor laborem, quem pro illa ecclesia et Dei honore subiturus est, valeat foeliciter consummare. — Omnipotens reverendissimam paternitatem vestram diu servet incolumem ac foelicem.

Datum.

30.

Domino Sancti Angeli ex parte Varadiensis

Reverendissime pater!

Ad eam partem litterarum reverendissime paternitatis vestre, ubi erat mencio ecclesie Zagrabiensis, specialiter respondere duximus necessarium. Cum autem reverendissima paternitas vestra et statum ipsius ecclesie optime
 25 noverit, et liberacionis eius semper apparuerit studiosissima, nec informanda est amplius nec exhortanda, sed tantum de intencione nostra reddenda cercior. Quam ex fiducia familiaritatis reverendissime paternitati vestre
 30 clarius aperire statuimus.

Testis est imprimis ipsa reverendissima paternitas vestra, quociens iam
 35 ad hoc negocium fuerimus impulsus, et intromittere nos recusaverimus multis et — ut nobis videtur — racionabilibus de causis. Nam quis est usquam hominum, cuius animo maiora minoribus, impacata quietis, turbulenta tranquillis, quassa integris, dissipata solidis, periculosa tutis, litigiosa pacificis, et quodammodo incerta certis plus placeant? Et nunc non ociose quietis
 40 desiderio, nec alicuius temporalis commodi spe allecti, verum rogati per cesarem, per serenissimum dominum nostrum regem et prelatos ac barones

3 acceptandum: B f 70r

12 ex superhabundanti: exsuperhabundanti B

16 subiturus: B f 70v

20 Domino . . . : B f 82r

22 partem: B f 82v

prope coacti opus hoc pium quidem, sed laboriosum et exhausturum nos
 pocius, quam locupletaturum, divinis freti auxiliis tandem aggredimur. Mo-
 net nos ecclesia illa mater nostra, tot iam per annos inter secularium deten-
 ciones et infinitas contendencium altercaciones cotidie vergens in peius;
 5 monet provincia illa, patria nostra in servitute posita et a corpore huius
 regni quasi penitus avulsa. Utinam repperta fuisset — sicut et reperiri for-
 tassis poterat — alia quevis persona, que recuperare amissa, unire dispersa,
 et regere valeret instaurata: nihil opus esset hos iam fessos et etate et la-
 boribus et interdum valitudine humeros tanto oneri subicere, ac famam
 10 nostram hactenus quoquomodo illibatam ponere in dubium! Sed quoniam
 ita Dei et hominum voluntas fert, et melius videtur fere omnibus, preter-
 quam nobis: translacioni acquiescere decrevimus. Absit suspicio et prava
 forte malignorum interpretacio!

Acquiescere, inquam, translacioni decrevimus — modo cum tali provisione
 transferemur, unde idonea habere interim possimus adiumenta, dum eccle-
 sie illius bona per tot manus distracta recolligimus, asserimus, reformamus.
 Non cupiditatem explere, sed a perficiendi facultate non deseri optamus.
 Deus omnia, ut sunt, novit; mortalium varia et sepe falsa sunt iudicia: non
 notanda notant, ambicionis, avaricie, levitatis innoxios criminantur. Hinc
 20 prima nostre mentis fluctuacio consurgit; alter metus est efficiende rei dif-
 ficultas. Veremur — et non immerito veremur! —, ne, si rem temere ac pre-
 sertim sine firmioribus subsidiis fuerimus aggressi, status et honoris nostri
 grave detrimentum paciamur, ecclesie vero illi nihilo magis proficiamus.
 Nam si celum sustinere ausus Attlas fatigata cervice ponderi cesserit, et non
 sit vicarius Hercules, qui casuram subeat molem, ruent omnia et obruent
 imprimis illum, qui sustentare conabatur.

Ecclesia illa — ut est notum — per se invalida est, nec potest brevi
 tempore ac sine magnis laboribus et multis sumptibus reparari. Artes parum
 proficient: veniendum erit sepius ad arma. Cum iam omnia habebuntur in
 30 manibus, expectandum tamen erit, dum respirent gravate possessiones, dum
 resarciantur lacerata, repleantur desolata, reedificentur destructa. Custodia
 tantisper et defensio non cessabunt; nequaquam improbum videtur postu-
 lare: quibus hec fiant auxiliis, et unde interim vivatur?

Ceterum que sit hec provisio aut unde sit, nos nihil nominamus, immo nec
 35 curamus; modo ea sit, que verisimiliter his rebus sufficiat! Mentem domini
 regis et consiliariorum eius ultra litteras scripta informacio et nunciorum
 regalium viva relacio declarabunt. Competitorum vero meritis non est de-
 rogare nostrum; viderit summus pontifex, viderit rex, quibus aut quantis
 debeant esse contenti, quorum alter festinavit ad curiam, alter ferme iam
 40 quater huc vocatus non venit, et fortassis eciam hac contumacia causam suam
 fecit deteriorem.

Quod reliquum est, reverendissimam paternitatem vestram obsecramus 24

2 locuple]taturum: B f 83r

6 repperta: sic B

15 dum: B f 83v

24 Attlas: sic B

29 erit: B f 84r

et obtestamur, quatinus aut tempestive nos commoneat his non immisceri, aut taliter provideri curet, ut ignominiose tandem incepto desistere non compellamur. Postremo non quidem necessitate, sed affectu cogente iterum²⁵ et iterum commendamus singulariter nos et ecclesiam illam et honorem²⁶
⁵ precipue in hac parte nostrum vestre paternitati reverendissime. Quam²⁶ Omnipotens conservare dignetur diu incolumem ac felicem.

31.

Domini Varadiensis edicio

Egregie vir, amice noster dilecte!

¹ Scripseramus certis amicis et fratribus nostris illarum parcium Transsil-
¹⁰ vanarum super facto communem omnium nostrum libertatem concernente — pro quo scilicet iste dominus Ladislaus de Bwsla, magister curie reginalis, illuc per dominum nostrum regem et dominos prelatos, barones ac universos regni Hungarie procures missus est —, hortatique sumus omnes eos, quos novimus, et consuluimus eis fideliter ex debito amicitie — quam semper
¹⁵ cum omnibus vobis tenuimus et tenemus —, ut ita agant pro hac vice in his factis pro recuperacione sacre corone, ut possint eis coram Deo et hominibus grates reddi.

Quapropter in speciali requirimus vos et consulimus vobis amicabiliter,² ut inter alios ita vos in his rebus benivolum et diligentem ostendatis, ut
²⁰ omnibus appareat vos habere affectionem et devocionem ac voluntatem bonam ad sacram coronam et communem omnium libertatem recuperandam. Et nullo modo dividatis vos ab aliis dominis regni Hungarie, quorum³ quilibet pro sua facultate contribucionem et auxilium facere promisit pro sacra corona et expulsionem hostium externorum —, ut tandem liberius et
²⁵ unanimiter valeamus agere contra Turcos, quorum insultibus vos ibi et nos vicino sumus propinquiores. Aliter consilio nostro non faciatis, ut inter alios⁴ fratres vestros habeatis eciam nomen bonum.

Bude < . . . >

1 quatinus: B f 84v

7 Domini . . . : B f 81v

8 Egregie: Eggregie B

12 illuc: illac B

14 consuluimus: consulimus sic ? B

15 in B f 82r

19 vos . . . benivolum et diligentem: sic B

32.

Iohannes Waradiensis et alter Iohannes
Quinqueecclesiarum episcopi ad Gregorium comitem de Blaga

Magnifice frater, nobis honorande!

Quia tam apostolica sedes, quam regia maiestas episcopatum Tinniensem
5 reverendo in Christo patri, domino Marco episcopo, amico nostro speciali con-
tulerint — cuius quidem ecclesie Tinniensis decime aliqua ex parte in domi-
nio magnifice fraternitatis vestre constitute esse dinoscuntur —, ideo ma-
gnificam fraternitatem vestram rogamus diligenter, quatinus prefatum domi-
num Marcum episcopum in huiusmodi decimis sibi de iure debitis tueri ac
10 easdem manibus suis vel suorum libere et legitime administrari facere di-
gnemini, non solum nobis, sed eciam Deo in hac parte rem placitam facturi.
Rev<. .>

33.

Pape ex parte domini Varadiensis

Beatissime pater!

Post devotam commendacionem ad pedum oscula beatorum. — Modo
accepimus litteras sanctitatis vestre medio adhuc Ianuario datas, in quibus
serenissimus dominus noster rex eum ad se humiliter revertentem benigne
suscipiat. — Mandata quidem apostolica, beatissime pater, ut tenemur, pro
20 facultate nostra semper implere studuimus diligenter. Alioquin eciam offi-
cium nostri ordinis exigit reconciliacionem inter abalienatos et pacem inter
dissidentes procurare.

Ceterum bono quodam auspicio tam littere sanctitatis vestre, quam ora-
tores regis prefati huc iterato missi eodem fere tempore in unum concurre-
25 runt, et deducta est res in bonos terminos, nec dubium est, quod si rex ille
debitum suum fidelius et constancius exequetur, permanebit in ea benivo-
lencia, qua iam est receptus. Hec omnia ex litteris ipsius domini nostri regis
beatitudo vestra plenius intelliget. Quam Omnipotens diu ac foeliciter
conservare dignetur incolumem regimini ecclesie sue sacrosancte.

30 Datum.

1 Iohannes . . . : B f 17r

8 quatinus: B f 17v

12 Rev : *epistola manca est*

13 Pape . . . : B f 74r

24 prefati: B f 74v

34.

Domino Sancti Angeli ex parte Varadiensis

Reverendissime pater!

Quo in statu sit factum regis Bozne, pro quo iuxta litteras apostolicas
eciam reverendissima paternitas vestra scripserat, littere regie — presertim
⁵ sanctissimo domino nostro misse — declarabunt. Nova, que tum occurrebant, ²
pridem significavimus; alia impresenciarum addere fere non possumus, nisi
quod cum Gizkra et suis plane transactum est, et pro auspaciore pacis
exordio unum ex castellis validioribus iam ad manus nostras remissum; re-
liqua brevi sequentur. Gizkra ipse ad fidelia regis servicia, presertim adver-
¹⁰ sus Turcos, operam spopondit militarem.

Nunc sumus in congregacione generali, et conclusa sunt, que ad firmandam ⁴
cum imperatore Romanorum concordiam pertinebant. Satis prospere omnia ⁵
succedunt, nisi quod cum apparatu magno Turcus adest. Rumor frequens et ⁶
certus affertur ipsum in itinere constitutum iam propinquare, Danubium
¹⁵ scatere navigiis, inicia exercitus numerosissimi fixisse in ripis tentoria.

Revendissima paternitas vestra vires nostras bene novit, et potissimum, ⁷
quid repente possimus. Quapropter arguat, obsecret, instet opportune-im- ⁸
portune, ut pie susceptum tocius Christianitatis et in primis huius terre, que
reverendissime paternitatis vestre adopcione patria est, patrociniū hoc ma-
²⁰ xime tempore non deserat. Plura de his et nonnulla alia lator presencium ⁹
reverendissime paternitati vestre laicius explicabit. Quam Omnipotens diu ¹⁰
servet incolumem ac felicem.

Bude < . . >

35.

Venerabili domino Thome, apostolice sedis prothonotario, sanctissimi
²⁵ domini nostri cubiculario, amico nostro — Iohannes episcopus Waradiensis

Hic reverendus in Christo pater, dominus Marcus episcopus Tinniensis, ¹
orator regius habet inter alia ibi in curia Romana et apud sanctissimum do-
minum nostrum movere certas causas pro parte domini Quinqueecclesiensis,
fratris nostri. Nos vero freti benivolencia et humanitate vestra, causas ipsas ²
³⁰ eidem suo patrociniū promovendas commendamus. Ceterum si quid est, ³
quod vobis gratum opera nostra efficere possit, vicissim parati sumus. ⁴
Altissimus etc.

1 Domino . . . B f 76r

6 addere fere non: addere novi fere B

7 transactum: B f 76v

19 patria: B f 77r

24 Venerabili . . . : B f 25r / Thome: Homeo B

36.

Domino pape ex parte domini Waradiensis

Advenit tandem reverendus pater, dominus episcopus Tinniensis, qui et ¹
 alia nonnulla nomine vestre sanctitatis retulit; inter alia provisionem eius-
 dem super certis ecclesiis huius regni. Quibus ex rebus quod ad reverendum ²
⁶ patrem, dominum Thomam episcopum attinet, nichil aliud nec scimus, nec
 credimus, nisi quod postquam redierit, et serenissimo domino regi ea, que in
 talibus requiruntur, prestiterit, consequetur possessionem pacificam ecclesie
 Nitriensis. Abbacia vero de Zeek hisce diebus ad manus suorum per eundem ³
 dominum regem est iam de facto remitti iussa.

Ceterum presentem Zagrabiensis ecclesie statum vestre beatitudini si- ⁴
 gnificandum existimavi. Nam cum in Slavonia nuper essemus, divina mise- ⁵
 ratione primum, deinde serenissimi domini regis favore, ac etiam reveren-
 dissimi domini mei Colocensis adiutorio factum est, ut bona illius ecclesie
 post tricesimum tandem annum a manibus laicorum penitus eximerentur, et
¹⁵ quasi in unum corpus — quamvis satis vexata et afflicta — restituerentur.
 Ita ut nunc tam unita sint, quam ante triginta annos fuerunt, temporibus ⁶
 cuiuslibet legitimi possessoris, nec quicquam restat ad integram omnium
 expéditionem post certam pecunie summam exolvendam.

Igitur cum principalis intencio semper fuerit circa liberationem ecclesie,
²⁰ et nunc tam cito preter spem abunde satisfactum voto meo sit, supplico
 sanctitati vestre humiliter, ne me ultra cogat in hac re grave aliquod subire.
 Nichilominus tamen memoratus dominus Tinniensis plene per omnia ⁸
 informatus coram referet, quicquid in hoc negotio amplius intelligere beatitu-
 do vestra desiderabit. Quam Altissimus diu servet foeliciter regimini et ⁹
²⁵ amplificacioni ecclesie sue sacrosancte.

1 Domino . . . : B f 19r

12 etiam: et sic ? B

18 post: recte ? B / summam: sumam B

19 intencio: si add. B

20 preter: potest B / meo: modo B

37.

Barones ad Pan Jan

Serenissimus dominus noster rex cum animadvertisset ecclesiam Zagradiensem unam ex notabilioribus regni huius condam ecclesiis fuisse, ac magnum Deo cultum et ingencia regno ipsi servicia prius inde solita exhiberi, nunc autem inter contendencium dissidia triginta fere iam ab annis cottidie declinare in peius, et tam in divinis, quam in temporalibus magis ac magis deficere, nec unquam per altercancium litigia, que ulteriori pocius servituti, quam tempestive liberacioni eius causas ministrant, diu expectatum negotio finem imponi plurimum regali officio suo convenire duxit, si inter alia his diebus utiliter provisa eciam ecclesiam illam de tam diuturna oppressione et hoc miserabili statu tandem relevaret. His igitur causis motus, ac per sanctissimum dominum nostrum, summum pontificem sepe monitus, per nos denique rogatus, habito superinde nobiscum maturo consilio pro restauratione prefate ecclesie viam excogitavit certam et unicam. Verum imprimis bona eius, multas nunc in partes distracta, suas ad manus undique recolligere decrevit, ac tandem recollecta idonee tradere persone reformanda. Quapropter vice sui magnificum Pertoldum Elderbach, comitem de Vereucze illac transmisit, qui ecclesie illius castra, castella, villas et oppida cum pertinentiis quibuscumque suo regio interim nomine occupet, teneat et defenset. Proinde fraternitatem vestram rogamus et hortamur ac ita omnino consulimus, quatinus nulli parcium litigancium, nec alicui, qui bona illius ecclesie detinet, assistere velit, nec se in hoc facto quomodolibet opponere; sed sic agat, ut magis ei grates referri possint, quam aliter provideri sit necesse. In hoc fraternitas vestra manifeste ostendet, si consilia nostra sequi intendit, prout semper consuevit confiteri.

Datum.

38.

Demetrio Chwpor, conclusio precedentis

. Proinde fraternitatem vestram monemus et hortamur et ita omnino consulimus, ne huic regie voluntati quoquomodo reluctetur, sed ea, que tenet, pacifice remittat, quia — prout scimus — taliter eandem fraternitatem vestram sua serenitas intendit reddere contentam, quod cum statu et honore valebit permanere. In quo et nos suo tempore libenter cooperabimur, si hoc consilium nostrum videbimus non fuisse neglectum. Alioquin vestra fraternitas nulli nisi sibi ipsi poterit imputare, si per ignoranciam (quod absit) seu contumaciam aliqualem facti sui causam deterioraverit in futurum.

1 Barones . . . : B f 9r

2 ecclesiam: B f 9v

19 occupet: B f 10r

27 Demetrio . . : B f 10r

31 serenitas: sanctitas B

39.

Beatissime pater!

Post humilem mei commendationem ad pedum oscula beatorum. — Serius forsitan ac ratio debiti postulabat, accessit tandem mihi copia temporis facultasque scribendi ad sanctitatem vestram de rebus apud me gestis, quibus divina clementia dexteram suam hoc tempore nobiscum magnificare dignata est. Par erat, ut ante priores primus ante prodiisset nuntius, index officii mei, notum facturus ordinem rerum actarum, per quas vota et spes vestrae sanctitatis — quae princeps rerum est — ad Dei laudem ac propensionem publicae salutis curam reficerentur. Sed cum notitia horum, quae gesta sunt, quo sera, eo magis plena futura sit, volui vel tardius exequi, quod negligere non debui. Iuvabit, puto, audire plenius, et nota rectius agnoscere.

Igitur dum circiter kalendas Maias opportune congregato exercitu castra metatus essem ad ripas Danubii eam partem versus, quam frequentior incursus hostium vexare vastareque pene iam consueverat, non longe aberat etiam Turcus magnus cum exercitu magno et cum manu pro suo more valida. Res imprimis satis contacta erat, quorsum acies flectere disponderet; nam locus, quem castris occupaverat, plures partes respiciebat, eratque pervius ex concursu viarum, quascunque petere vellet. Exploratores nostri varium saepe nuntium afferebant, aliis ad castrum Nandor Albense vallo circumdandum, quibusdam ad praelium nobiscum ineundum, aliis alio eum tendere asserentibus. At paulo post ambiguitas haec sublata fuit, palamque factum est, invitatum eum a quibusdam proditoribus Bosnam versus declinare. Eo dum festinus accessisset, suscepta prodicione, quam ante paraverat, prius forte, quam eduxisset gladium, vicit, proditoribus aequae ut prodicione potitus. Vinxit deinde regem arte, dolo, non armis superatum, demumque excruciatum necat. Arces omnes et munitiones regni in deditionem accepit, custodibus earum manus ultro porrigentibus. Verum antequam Bosnam ingressus fuisset, dimiserat praefectum Serviae, Alibeg nuncupatum cum haud parva exercitus parte e regione apud vada fluminis Savi, ut nos ab eius transitu prohiberet interim, vel averteret. Is enim Savus, unus ex vulgarissimis Pannoniae fluminibus, inter corpus Hungariae et regnum Bosnae medius interfluit. Cum hoc igitur hoste tunc mihi primum res gerenda fuit, post feliciter acta est. Nam cum idem obsisteret nostris, et prohibere tentasset passus, ac insuper eas partes, quae castris meis vicinae erant, lacessere caepisset, ibi demum iusta acie et aperto praelio una primum, et paulo post

1 Beatissime . : b f 66r; in ff 65v—66r *praecedat titulus*: Ad pontificem Pium Secundum proluxa regis relatio de parta ad Savum contra Turcos victoria, vastata Servia, liberatis 15 000 captivis, recuperata trium mensium obsidione Jaycza et plurimis castris in Bosna expugnatis, reductoque post haec ob hyemis rigorem exercitu; quae sequitur gravis querimonia, quod contra inimicos Christianitatis foris occupatus domi ab infidis Christianis facta in regnum irruptione vexetur, se ideo coram sacra sede protestari sibi malo in futurum non imputare, si arma contra hostem destinata retrahat, et se — posito obsequio status publici contra infidos fideles — ad tuenda propria revertatur

8 propensionem: propensionem b

12 Igitur: b f 66v

27 porrigentibus: b f 67r

altera vice fractus, victus et fugatus est. Multi ex hostibus gladio, multi ad flumen adacti obruentes se invicem et obruti a sese naufragio ruinaque perierunt. Dux ipse cum parva sociorum manu in phaselis et lembis subvecti salutem asservavere. Ego vero, posteaquam huiusmodi victoria a Deo donatus sum, rei bonae spem meliorem sequi statui, et illico levavi tota castra a loco priori, traieci Danubium, continuatoque gressu accessi ad vada Savi, ab hostibus iam antea occupata. Quibus facile recuperatis depuli abinde reliquias hostium prius fugatorum, et ad persequendum eos iter in Serviam direxi. Nam tempore intermedio Turcus, confectis rebus Bosnae, fines eius retrocedens excesserat, regressusque iam fuerat in Macedoniam; itaque castra Serviae inferenda erant. Eam ego longe lateque pervagari, caeterum igni, gladio, praeda vastare iussi. Multi in ea ex hostibus turmatim palantes deprehensi in occisionem vel captivitatem devenerunt. Animarum circiter millia quindecim de servitute in libertatem pristinam cum armentis et rebus feliciter reducta sunt. Et haec quidem apud Serviam acta.

Ex qua demum regressus opus habui eam partem exercitus, quae laboribus fessa erat, paululum remittere, ut ampliori post usui quiete refecta servaretur. Cum parte autem reliqua, quae vegetior videbatur, et item novis subsidiis coëmpis intendi animum ad recuperationem Bosnae recenti casu amissae, ut cui opem ferre, ne periret, praeventus dolis non potui, ei vel perditae — ope Dei, qui fraudis dolique vindex est — opportune consulere. Recogitanti quippe mihi et diligentius consideranti, quantum et quale vulnus Christiana res publica in eo casu acceperat, non sinebat necessitas curae differre remedium, sed mox ac simul et parare provisionem et facere. Quae si vel menstuo tempore neglecta fuisset, nunquam similem opportunitatem reditura post expertus astruere ausim. Accingor igitur, et ad prosequendum opportunitatem hanc coëgi prius me ipsum, quam recte disposuerim; praemisi, qui expedirent impedimenta, secutus ipse accessi, et arcem sive — ut communiter loquamur — castrum et oppidum Jaicza nominatum obsidione circumdedi, quod quidem caput regni illius est, et locus tam natura ipsa, quam arte et ope inter omnia munitior. Quem cum oppugnare caepissem, primo fere impetu et primo aggressu incolas oppidi in deditionem accepi, factaque irruptione in oppidum cum hostibus Turcis armis pugnatum est. Hi quoque die eodem, qui quartus erat positae obsidionis, a nostris superati necantur alii, quidam vero in arcem profugere compelluntur. Restabat iam arx ipsa expugnanda, in cuius oppugnatione trimestri fere spatio magna sollicitudine laborando multa ex caeli intemperie, multa ex asperitate hyemis, praeterea ex incommoditate varia plurium rerum plus, quam hostilia passi, constantia tandem et perseverantia vicimus. Ubi complures ex hostibus conclusis per opportunitatem oppressi fuere, reliqui de vita duntaxat

8 hostium: b f 67v / ad: om. b

20 amissae: ammissae b

26 reditura: reddituram b / expertus: b f 68r

26—27 prosequendum: in add. b

39 passi: passus b

pacti, ad dedendum arcem et sese compulsi sunt. Ex quibus prope quadrin-
 gentos in vita servatos, bellatores quidem robustos et armis assuetos mecum
 eduxi, habiturus eos pro servis ad usum opportunum. Hoc itaque modo et
 ordine redditis et acceptis castro et oppido Jaicza, mox multorum aliorum
 5 castrorum deditio secuta est. Iam circiter triginta manibus meis reddita sunt,
 et totidem vel paulo plura in obedientiam et ditionem accepi, habebamque
 spem indubiam de caeteris, quae ad hoc usque tempus vel nulla vel pauca
 apud manus hostium contineri potuissent, si tempestas hyberna maioribus
 10 intensa rigoribus ampliores mihi labores non interdixisset. Quamobrem con-
 sultius visum est reducere exercitum, et ad ea, quae uberius agenda super-
 sunt, intendere. Redii ergo ex Bosna, spe priore felix, re praesenti multo fel-
 licior; sed ad illam opportunitate quadam et diligentia gerendarum rerum
 incitatus eram, hanc vero divina propitiatione consecutus sum. Ad utram-
 15 que autem augendam talis ordo taliaque principia parta sunt, ut ex eis vul-
 neri huic, quod Christiano corpori ex ruina Bosnae inflictum erat, felicius,
 quam ante, salubriusque remedium parari poterit. Quod quidem sane vul-
 nus non iam angulos Europae, non latera sola, sed praecordia ipsa attigerat,
 potuissetque ad omnes eius partes infesta correptione dilatari. Qua in re
 20 animus quidem mihi ad impendendam ampliorem curam promptus est, sed
 ut ministerium quoque opportunum indeficiens sit, opus est auctrice
 et adiutrice sanctitate vestra, quam penes virtus omnis et principatus rerum
 ducatusque consistit. Sed hactenus de rebus Bosnae.

Nunc de impedimentis, quae hanc curam meam ac simul intentionem in-
 terturbant, conqueri paucis non praetermittendum putavi. — Et quidem,
 25 beatissime pater, non credo latere sanctitatem vestram, quot quantosque
 labores sustulerim ab eo tempore, quo ad huius regni gubernacula vocatus
 susceptusque sum, in his, quae ad ipsius regni restaurationem requireban-
 tur, et quam lacerum regnum quamque turbatum, attritum et in omnibus
 30 pene membris dissolutum susceperim. Laboravi impigra sollicitudine ad
 consolidanda vulnera eius ruinasque corrigendas, quibus tam ex dissensione
 interna, quam ab externis hostibus non modo affectum, sed pene collapsum
 erat. Placuit Deo nostro favorem adhibere curis meis, secutumque est post
 multos tandem labores sudoresque profusos, ut primum intestina bella conso-
 35 pirentur, deinde ab omnibus quoque advenis hostibus regnum ipsum pur-
 garetur. Ita ut compositis et internis et circumvicinis differentiis ad eam
 solam curam reductus fui, quae mihi adversus Christianae fidei hostes et
 haereditaria fuit et perpetua futura est. Hanc igitur iamiam liber ab aliis
 40 prosequabar, huic nimirum vacare, huic denique omne studium omnemque
 operam accomodare me caepisse testimonio sunt ea, quae his diebus su-
 perioribus a me gesta sunt. Quibus dum occupatus intenderem, et Christia-
 norum inimicos a Christianis propulsarem, ecce ex parte altera infidi Chri-
 45 stiani in superiores huius regni fines irruptione facta occuparunt complures
 sedes et latibula ad usum latrocinii, ex eisque ibidem in hac mea utili absentia

3 eduxi: b f 68v

6 plura: plures b

19 sed: b f 69r

36 fui: sic b

38 denique: b f 69v

plurima damna et nocumenta intulerunt, inferreque et cumulare non cessant. Ita ut pro quorum ego fide et statu communi adversus infideles depugno, ab his infideliter impugnor perturborque. Qua in re credat sanctitas vestra nihil mihi magis molestum occurrere, quam retrahi a prosecutione curae susceptae et ab usu victoriae partae nunc maxime opportuno. Iam sane operae pretium foret prosequi iter, quod feliciori ferro apertum est, quam reclusum erat, ea quoque, quae bene quaesita sunt, et tueri diligentius et promovere. Quocirca mittere haec scripta decrevi sanctitati vestrae, gratis rebus etiam ingratis immiscens, ut utrarumque conditione servata sit, unde filiorum profectibus congratularetur, sit etiam, unde sollicitudinem capiat ad consulendum defectibus. Haec etenim duae res praesentem hoc tempore animum et curam sanctitatis vestrae exigunt, ut et profectus ipsi promoveri possint, et defectus impedimentaue tolli. Meam intentionem certo sciat sanctitas vestra eo inclinatum esse, ut fidei catholicae et fidelium defensionem omni opera et omni cura mea serviatur, praesertim si facultas mihi libertasque adsit, et impedimenta non obsint. Quorum alterum si defuerit, alterum vero si obstiterit, cogar vel invitatus hanc curam meam alio convertere. Quin imo protestor ex hac die apud sanctitatem vestram, ut in casu, quo mihi iniuriis lacessito necessitas obvenerit arma haec contra infideles sumpta adversus infidos fideles retrahere et offensores regni mei econtra offendere, id a me iusto dolore pulsato fieri, nec succensere mihi sanctitas vestra aut imputare dignum ducat, si adesse non potero obsequio status publici, cum pro redimendis privatis patriae periculis coarctor abesse. Potest tamen inter haec nihilominus sanctitatis vestrae auctoritas intervenire, quae sufficiens erit mihi et facultatem redere, ut prosequar, quae caepi, et impedimenta expedire, ne eo retrahar, quod nolim. Quod ut beatitudo vestra curare dignetur, tam mea devotio, quam fidei debitum expostulat. — Conservet Deus sanctitatem vestram feliciter regimini ecclesiae suae sanctae.

Datum in oppido Dombro regni Slavoniae, die 22. Ianuarii anno Domini 1464.

40.

Domino Papiensi dominus Varadiensis

Intelleximus ex relatione reverendi patris, domini Marci episcopi ecclesie Tinniensis, reverendissime paternitatis vestre erga nos benignitatem et obligationes humanissimas. Quapropter eidem gratias agimus quam maximas, quod merita nostra suo beneficio prevenire dignata sit, et necopinanti tam preclarum et nec minus efficax patrocinium suum polliceri. Equidem, reverendissime pater, utrumque horum (ut debuit) nobis gratissimum fuit, et

5 operae: opere **b**

6 quam: quod **b**

12 promoveri: **b** f 70r

31 Domino . . . : **B** f 23v

32 Intelleximus: **B** f 24r

quamvis magna nos obligacione obstrictos senciamus, tamen me tanti creditoris liberalitas consolatur — quem officio certare priorem non penitet, et qui cumulare magis gratiam, quam repetere delectatur.

Proinde si quid est, quod nostra mediocritas possit, id totum deinceps⁴
⁵ reverendissime paternitatis vestre obsequiis dedicamus, sera devocionis nostre incia studio et alacritate compensaturi. Altissimus etc.

41.

Reverende pater, frater noster dilecte!

Redit nuper ex urbe nuntius quidam serenissimi domini nostri regis, qui eidem litteras apostolicas sub bulla attulit, que demum nobis de mandato
¹⁰ domini nostri regis fuerunt transmissae. Sed cum negotium, de quo erant² scripte, vidissemus ad serenissimum dominum Bohemie regem pertinere, curavimus illico earundem litterarum exemplar presentibus inclusum ex bonis causis ad paternitatem vestram mittere. Hoc enim indultum fuit nobis³ a domino nostro rege, ut si videretur nobis, tenorem ipsarum litterarum possemus per copiam paternitati vestre significare. Et licet non dubitemus nova,
¹⁵ que in ipsis litteris continentur, ex aliis partibus ad paternitatem vestram prius delata fuisse, nobis tamen visum est non ab re de novo ea paternitati vestre patefacere, non referentes animo, sed dolentes.

Dolemus enim, quod dominus ille princeps vester, qui in principio sui regiminis prudentissimi et clari principis nomen et famam obtinuerat, tam
²⁰ horrenda pessime infamiae sententia percussus sit. Quam sententiam — si⁶ prudentia sua et amicorum consiliis uti voluisset — omnino evitare potuisset. Inter alios amicos nos quoque, dum essemus Prage, et eciam cum eramus aput maiestatem suam in Moravia, proponebamus certas honestas vias,
²⁵ monebamusque, ut consilio sapientiaque preveniret probrum, quod timebamus futurum, conservaretque honorem dignitatemque regiam, que hoc solo maxime firmaretur, si cum ceteris regibus Christianis moribus et religione concordaret. Sed ut videmus, nichil efficere potuimus suadendo: plus⁸ aliorum, quam nostra valuerunt consilia.

Nos itaque dolemus consilia amicorum in ea re fuisse neglecta; que si⁹ locum habuissent, regia celsitudo nunquam a sua claritate concidisset. Dolemus eciam infamiam illam ad orbis terre principes ita permanasse, ut
¹⁰ non facile — bono tamen consilio — deleri posset. Nos vero, si quid pro restaurando honore regio recuperandaque pristina dignitate studio, consilio

7 Reverende: T f 303r

8 nuntius: nunctius T

10 transmissae: transmissa T

14 tenorem: tenore T

16 partibus: sic? T

18 referentes . . . dolentes: referentis . . . dolentis T

21 infamiae: *posterius in margine scriptum* T

23 suadendo: swadendo T

29 quam: T f 303v

operaque facere possemus, id non modo libenter, sed etiam accuratissime faceremus, modo ne sua serenitas sibi deesse velit. Dicimus etiam, quod si opinionem suam, ut hactenus, ita et deinceps sequi volet, quamvis potens sit, infamia tamen in futurum erit potencior, ipseque adeo potens esse non poterit, ut illam infamiam a se et posteris suis amovere possit. Et hec scripsimus confidenter; vos dicite et facite, quod ad rem melius videbitur.

Ex Strigonio, die XVII. mensis Octobris anno Domini M-o CCCC-o LXV-o.

42.

Sacre maiestati regni Bohemie

Serenissime princeps et domine!

¹⁰ Habuimus litteras serenitatis vestre, et ad eas nescivimus respondere in absencia domini nostri regis, quia dum ille littere, quarum copiam nobis misit serenitas vestra, scripte sunt, non interfuimus. Itaque cum dominus ² noster Budam venit, ostendimus illi copiam litterarum. Unde maiestas sua ³ misit ad serenitatem vestram Andream Soldos, aule sue familiarem super ¹⁵ illis informatum et serenitati vestre relaturum.

Postremo ubi scribit serenitas vestra, an quitquam scriptum sit ex parte ⁴ eius summo pontifici et ad curiam Romanam super negociis, que dominus Olomucensis nobiscum pridem Tyrnavie tractaverat: sciat serenitas vestra, quod scriptum est domino cardinali Sancti Angeli per nos de mente domini ²⁰ nostri regis iuxta sentenciam et formulam, prout dominus Olomucensis nobiscum locutus fuit. Et misse sunt littere per unum de canonicis ecclesie ⁵ nostre Strigoniensis, quarum litterarum copiam nos serenitati vestre misissemus, sed dominus episcopus Quinqueecclesiensis, frater noster reliquit illam Quinqueecclesiis.

²⁵ Datum Bude, feria sexta proxima post festum Beati Mathie apostoli anno Domini milesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

Iohannes archiepiscopus Strigoniensis etc.

43.

Serenissime princeps et domine!

³⁰ Fuit hic apud serenissimum dominum nostrum regem magnificus et generosus Iohannes de Giczin, et locutus est maiestati sue multis bonis et convenientibus verbis de his, que ad pacem et concordiam regnorum utriusque

⁵ amovere: sic T

⁸ Sacre . . . : Pr f 660r / regni: sic Pr

¹⁸ Tyrnavie: Trnavie sic ? Pr

²⁶ milesimo: sic Pr

²⁸ Serenissime . . : manuscripto caret, ed. p. 206

vestrum bene apta et digna videbantur. Qui quidem audivit ab ipso domino² nostro rege bonam mentem et intentionem suam, quod videlicet maiestas sua semper fuit bene disposita et semper optasset cum serenitate vestra et regno vestro pacem, concordiam et benivolentiam conservare, si ex illa⁵ parte impeditus supra modum et lacessitus non fuisset multis iniuriis et nocumentis contra Deum et iustitiam et contra pacta et federa hinc-inde inita. De quibus vestra serenitas et etiam illustris dux Victorinus sepenu-³mero moniti numquam reformare illata et etiam — ne fierent — prohibere curaverunt, prout hec et alia, que hic intellexit dictus dominus Iohannes Giczinsky, serenitati vestre latius explicare poterit. Unde licet, serenissime prin-⁴ceps, contenta esse posset serenitas vestra de his, que ipse dominus Iohannes in hac re dicet et explicabit, tamen pro meo more et pro mea affectione ad communem pacem volui aliqua pauca verba ex mei parte apud serenitatem vestram confidenter adiicere, que spero, quod serenitas vestra patienter¹⁵ audiet <et> in bonam partem accipiet. Et quidem novit bene serenitas vestra, quod inter alios dominos non fui ultimus, immo magis dicere recte possum, quod fuerim inter primos, qui laboraverunt ab initio pro stabilienda et confirmanda bona fraternitate et amicitia, ac etiam pro pace et concordia inter prefatum dominum nostrum regem et serenitatem vestram regnaque²⁰ utriusque vestrum. Et re vera semper optavi, ac dum opus fuit, consului, ut huiusmodi amicitia et pax et concordia sicut bene tractata fuit, ita et bene servaretur. Credo autem, imo et certissime scio, quod in ipso domino nostro rege nihil defecit, quominus omnia ea, que tractata fuerant, plene observa-⁶rentur. In casu vero, quo aliqua — ut inter vicinos contingere solet — per⁸ subditos suos particulariter commissa forent, ea semper paratus fuit debito loco et tempore reformare. Verum, serenissime princeps, bene iam — ut⁹ puto — cognovit serenitas vestra (quoniam tam aperta res eam latere non potest), quam male observata sint, et quam pessime adhuc observantur ex parte subditorum serenitatis vestre federa et obligationes tam prius, quam³⁰ etiam novissime inita et facte. Qui quidem subditi serenitatis vestre iam non particulariter — ut prius — damna et nocumenta faciunt, sed apertum bellum domino nostro regi et regno suo inferunt sine omni iusta et rationabili causa. Imo, quod gravius est: nonnulli ex eis asserere non verentur, quod¹¹ hec faciunt de permissione serenitatis vestre. Quod si ita est, nihil peius¹² contra fidem et federa actum esse potest! Qua in re, serenissime princeps,¹³ quamvis non sit meum, hec verane sint, diiudicare, ea tamen, que fieri video, laudare non possum —, precipue ex quo serenitas vestra tam diu neglexit intendere his, ad que ex debito tenebatur. Quia sciat serenitas vestra, et¹⁴ credat mihi, cui mens et intentio serenissimi domini nostri regis cognita et⁴⁰ explorata fuit, quod ipse dominus noster rex talem benivolentiam et tam benivolum cor erga serenitatem vestram habuit, quod in omnibus rebus.

2 et: ed. p. 207

9 curaverunt: curavit ed.

15 et: *addidi*

25 forent: foerent ed.

30 inita et facte: *sic* ed.

33 quod: ed. p. 208

34 faciunt: faciant ed.

prosperis et adversis ipsum tam sincerum fratrem tamque bonum adiutorem serenitas vestra recepisset, qualem umquam vel querere vel habere optaret. Et dico ulterius confidenter, quod magno damno futurum est serenitati vestre, si talem et tantum fratrem serenitas vestra sibi non conservabit.
 5 Conservare autem poterit, si faciet debitum suum erga eum, et non prestabit favorem his hominibus malefactoribus, qui nec Deum timent, nec homines reverentur. Provideat igitur adhuc serenitas vestra paci communi, et vel reformat, vel ulciscatur, quae male facta sunt, ita ut et debito suo et expectationi nostrae satisfiat. Et ego ex hac parte econtra non desinam laborare et consulere, ubi opus erit, circa ea, quae conservationem pacis communis et fraternitatis mutuae concernere videbuntur.
 10

Hec scribere volui serenitati vestre sub ea confidentia, quam apud serenitatem vestram habeo; qui si plura locutus sum, quam serenitas vestra voluerit, affectioni imputet, non animo.

Datum Tyrnavie, XIX. die Decembris anno Domini M-o CCCC-o LXVI-o.

Iohannes archiepiscopus Strigoniensis,
 primas Ungarie et apostolice sedis
 legatus natus.

44.

Serenissime princeps et domine!

Accepimus literas serenitatis vestre, quibus significat domino nostro regi scripsisse super his, quae sua serenitas illustri domino Victorino duci, filio eius scripserat de factionibus Matthei et nonnullorum aliorum etc. Qua in re sciat vestra serenitas literas ipsas domino nostro regi fuisse presentatas, et de his, quae in illis scripta erant, in consilio diu agitatum, et demum literis ipsius domini nostri regis super ea re serenitati vestre responsum est.
 25 Voluissemus tamen alio ordine actum esse ab utraque parte.

Ubi autem serenitas vestra scribit magno desiderio nostrum adventum ad Brunnam exspectasse, quod ibi tam de Bielkonis, quam etiam de Matthei differentiis provisum fuisset, etc. —, in quo vestra serenitas sic existimet:
 30 non minori nos desiderio atque studio ad illam venire affectasse, tam pro illis differentiis componendis, quam aliis negotiis tractandis ad pacem et tranquillitatem utriusque regni spectantibus; nec in nobis defuisset. Iam enim viam ceperamus, venissemusque procul dubio ad vestram serenitatem, si nobis per eius subditos illic proficisci prohibitum non fuisset. Sed certe
 35 intercluse erant nobis undique via plurimis insidiis, satisque exploratum habemus nequaquam nos ad vestram serenitatem salvos, tutos et securos pervenisse posse. Nos vero ne nunc quidem ire recusamus, si modo tute pertransire possumus. Nam postquam nos vestra serenitas adhortatur, ut ad illam veniamus, permissum est nobis a domino nostro rege, ut ad beneplaci-

19 Serenissime . . . *manuscripto caret*, ed. p. 222; in editione praecedunt sequentia: Archiepiscopus Strigoniensis regi Georgio, serenissime maiestati regis Bohemie

20 serenitatis: ed. p. 223

36 ad: a ed.

tum serenitatis vestre illic proficiscamur, dum vestre serenitati conveniens videbitur, et si nobis impedimentum non interveniat. Iste vero perturbatio-⁹ nes et parvule quedam contentiones, quae inter subditos hinc-inde concitate sunt, facile via inveniatur, qua sedentur et componantur. Verum si nobis¹⁰ ad vestram serenitatem transeundum est, provideat taliter, ne cum ire¹¹ voluerimus, rursus redire cogamur, ut alias evenit. Sunt enim quidam — ut¹² prediximus —, qui vestre quoque serenitatis salvum conductum parvi pendunt, atque omnino contemnunt, nosque eorum promissis numquam credere volumus. Aliud est, quod necessarium erit, ut nobis propius alicu-¹⁰ bi circa metas regni Ungarie locum conventionis serenitas vestra deputet, ne longinquiori itinere detur occasio malignandi eis, qui obsistere vellent.

Datum Tyrnavie, ultima Decembris anno Domini M-o CCCC-o LXVI-o.

Iohannes archiepiscopus Strigoniensis,
primas Ungarie et apostolice sedis
legatus natus.

45.

Iohannes, miseracione divina archiepiscopus Strigoniensis locique eiusdem comes perpetuus, primas Hungarie et apostolice sedis legatus natus, prudentibus viris magistro civium, iudici ac iuratis civibus civitatis Posoniensis salutem

²⁰ Credimus vos non ignorare, quod ex concessione sedis apostolice et voluntate serenissimi domini nostri regis institutum sit studium generale in illa civitate, et ob eam causam de voluntate domini nostri regis transmisimus hinc doctores — ante omnia venerabilem fratrem Iohannem doctorem decretorum et magistrum sacre theologie, et item magistrum Martinum doctorem arcium, preterea magistrum Petrum doctorem arcium et medicine —, ut iam²⁵ Domino annuente in illa universitate id, quod institutum est, execucioni demandetur, incipiantque lectiones. Brevi eciam temporis venturi sunt et alii doctores, pro quibus conducendis partim ad Italiam, partim ad Franciam misimus.²

³⁰ Quapropter rogamus vos, et ex parte domini nostri regis requirimus, quatenus — dum in medium vestri pervenerint — excipiat eos cum honore, et pertractetis reverenter et cum magna humanitate, nec permittatis illis a quopiam impedimentum dari, sed prout libertas a sede apostolica illi universitati data et concessa exigit, ipsos et omnes alios doctores et³⁵ scolares, in cetum et numerum illius universitatis venturos defendatis et tueamini contra quoslibet impetitores.

Datum Strigonii, sabbato proximo post festum Divisionis Apostolorum, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo septimo.

9 propius: proprius ed.

11 vellent: ed. p. 224

16 Iohannes: DI 45260

46.

Ioannes, Dei et apostolicae sedis gratia archiepiscopus Strigoniensis locique eiusdem comes perpetuus, primas Hungariae et eiusdem sedis apostolicae legatus natus, notum facimus omnibus subditis nostris sub iurisdictione nostra dioecesana constitutis, cuiuscunque conditionis et dignitatis
⁵ existant, quod nos multis respectibus ac rationabilibus et canonicis ex causis moti, precipue autem cupientes providere utilitati, indemnitati ac saluti nonnullorum subditorum nostrorum, qui a sede nostra longo spacio terrae distare videntur, parcereque volentes illorum laboribus et expensis, quos iniuriam pati vel iura sua vindicare velle contingeret, preterea pro
¹⁰ commodo et meliori ac salubri statu venerabilium doctorum, necnon magistrorum et studentium, in hac universitate studii generalis Histropolitani de novo instituti pro tempore commorantium, ne iidem relictis studiis eorum in casibus vel causis emergentibus ad nos seu sedem nostram semper recurrere cogantur —, confisi de prudencia, legalitate et integritate venerabilis
¹⁵ fratris nostri, Georgii praepositi huius ecclesiae Posoniensis sive Histropolitanae, vicecancellarii eiusdem studii generalis, eundem matura deliberatione praehabita officialem seu vicarium in spiritualibus tam in foro conscienciae, quam in contencioso quoad ipsam ecclesiam Posoniensem et sub metis ac terminis infra denotatis elegimus, fecimus et constituimus per presentes,
²⁰ dantes et concedentes eidem plenam autoritatem, quae similibus officialibus de iure dari et concedi consuevit, in omnibus casibus et causis spiritualibus tam civilibus, quam criminalibus cognoscendi, iudicandi, processus iuridicos faciendi, sentencias fulminandi, de criminibus inquirendi, divini cultus defectus et negligencias et vitas viciosorum reformandi et (si opus fuerit)
²⁵ castigandi, sententias interlocutorias, diffinitivas, paenales et privationis ferendi latasque executioni demandandi, si modo non fuerit ab huiusmodi sententiis vel aliqua eorum iuridice ad sedem nostram appellatum — cui quidem appellationi, cum de iure facta fuerit, in omni casu et causa deferre teneatur —, aliaque omnia et singula faciendi, agendi et consequendi, quae
³⁰ ad huiusmodi officium quomodolibet de consuetudine bona vel de iure spectare debent et possunt.

Termini autem seu metae iurisdictionis suae sint in superiori dioecesi
 nostra, quam fluvius Vagh ab alia parte inferiori disternat, ita quod
³⁵ incipiat ipsa iurisdicatio a flumine Vagh secundum fluxum eius usque ad Danubium, et tendat usque ad metas Moraviae, ac deinde secundum cursum

1 Ioannes . . . : St

3—4 iurisdictione: iurisdictione St

4 dioecesana: diocesana St

6 indemnitati: indemnati St

11 Histropolitani: Hystropolitani St

15 ecclesiae: aecclesiae St

15—16 Histropolitanae: Hystropolitanae St

18 ecclesiam: aecclesiam St

32 iurisdictionis: iurisdictionis St / dioecesi: diecesi St

34 iurisdicatio: iurisdictione St

fluvii Morva sub castro Teben in Danubium cadit. In insula autem Chal-³lo-
kez ipsa iurisdictio in tantum se extendat, quantum protenditur iurisdictio
archidiaconatus Psoniensis.

Quocirca vobis honorabilibus fratribus nostris, capitulo dictae ecclesiae⁴
⁵ Psoniensis seu Histropolitanae omnibusque vicearchidiaconis nostris, ple-
banis ac ecclesiarum parochialium quarumcunque rectoribus, item cunctis
nobilibus ac toti populo et universae plebi dioecesis nostrae sub praefatis
terminis ac metis inclusis harum serie firmiter precipimus et mandamus,
¹⁰ quatinus a modo in posterum praefato Georgio praeposito, vicario et officiali
vestro in omnibus negociis et causis, secundum formam supradictae in-
stitutionis et dispositionis nostrae tanquam iudici vestro ordinario obedire et
obtemperare iudicioque eiusdem astare ac in singulis casibus et causis tam in
foro conscienciae, quam contencioso ad eum accedere et recurrere debeatis.
Nos enim, quos rationabiliter ligaverit vel solverit, vel quos iuris ordine ser-⁵
¹⁵ vato iudicaverit, omnesque sententias, quas rite et iuste tulerit, ratas habebimus
et faciemus autore Domino inviolabiliter observari. Quam quidem⁶
iurisdictionem et dispositionem nostram pro futuris temporibus eciam ad
successores dicti domini Georgii, praepositi videlicet ipsius ecclesiae Po-
soniensis pleno iure extendi volumus, dummodo iurisdictione sibi in hac
²⁰ parte collata non abutatur.

Datum in dicta civitate Psoniensi sive Histropolitana die vigesima sexta
mensis Aprilis anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo nono.

47.

Domine palatinisse ex parte Varadiensis

Scribit nobis maiestas vestra, quod non expectasset, ut nos tam ex ab-¹
²⁵ rupto domino nostro regi contra vos improprium porrexissemus. Nos autem²
dicimus, quod multo magis non expectassemus ab hominibus maiestatis
vestre tale dedecus et hanc iniuriam, quam quidem non hac vice solum, sed
pluries passi sumus. Nec tantum curassemus, si solum ad nos ista res per-³

1—2 Challopez: Charlokez St

2 iurisdictio: iurisditio St *bis*

4 ecclesiae: aecclesiae St

5 Histropolitanae: Hystropolitanae St

6 ecclesiarum: aecclesiarum St

7 dioecesis: diocaesis St

10 vestro: *sic* St

14 quos: qui St *bis*

17 iurisdictionem: iurisdictionem St

18 ecclesiae: aecclesiae St

19 iurisdictione: iurisdictionem St

21 Histropolitana: Hystropolitana St

23 Domine . . . : B f 87v

24 maiestas: *sic* B, *recte* ?

24—25 abrupto: obrupto B

tineret, non eciam ad verecundiam ipsius domini nostri regis et tocius regni, videlicet propter legatum sedis apostolice protunc nobiscum existentem. Illud eciam noverit maiestas vestra, quod nos eam querelam imprimis ⁴ contra vos non porreximus, sed adhuc ante adventum dominus noster rex ⁵ cum baronibus rem hanc bene audierat, et propterea nos negare seu celare non potuimus, prout in aliis consuetudo nostra semper fuit honorem maiestatis vestre custodire.

Rogamus igitur eandem maiestatem vestram seriose, quatinus pretermis- ⁵ sis talibus imputacionibus istud tam enorme factum cogitet taliter emenda- ¹⁰ re, ut serenissimo domino nostro regi et huic regno, necnon eciam nobis pariter et vobis cedat ulterius ad honorem.

Datum.

48.

Reverendissimo in Christo patri, domino Iacobo, sacrosancte Romane ecclesie cardinali Papiensi, domino meo prestantissimo

Humanitas reverendissime paternitatis vestre nobis nec merentibus, nec ¹ expectantibus re ostensa id effecit, ut cuius spontaneam benignitatem erga nos experti sumus, precariam vel magis obtinere confidamus. Postulat cer- ² tis <et> rationabilibus ex causis dominus Quinqueecclesiensis, frater noster, pro quieciori suo et ecclesie sue statu a sanctissimo domino nostro rem sa- ³ tis arduam — non tamen novam, nec iniustam. Quare paternitatem vestram ²⁰ reverendissimam summo studio rogamus, uti negocium hoc promovendum sua illa solita diligencia suscipere dignetur, et auctoritate, qua plurimum pol- ⁴ let, conficiendum procuret. Ita uno beneficio utrumque nostrum revendissi- ⁵ ma paternitas vestra sibi faciet obligaciorem. Quam Altissimus etc.

5 hanc: B f 88r

13 Reverendissimo: B f 24r

16 ut: B f 24v

18 et: *addidi*

PARS III.

ORATIONES

1.

Oratio ad dominum regem Ladislaum in prima visitatione sua
ex parte regni Hungarie habita post restitutionem suam

Serius multo, serenissime princeps et domine, serius, inquam, multo at-¹
que posterius, quam tempus et necessitudo ac vota rei publice tuorum prin-⁵
cipatum postulabant, aliquando tamen Dei nostri dono et tibi et nobis pa-
riter omnibus restitutus es. Quod flagitabamus equidem quottidie, quod²
curis, quod conatibus continuis petebamus, quippe cum inter omnes ad-
versitatum vertigines — quas hoc interregno durante contra focos, contra
vitam fortunasque nostras abintra, aforis quoque experti sumus — te sem-¹⁰
per memori mente nostra vocabant suspiria, te larga desideria requirebant.
Quoniam licet intempestivo obitu divi genitoris tui pax quoque nostra cum³
eo simul obierit, incesserintque tempora dira bellorumque fulmina diriora,
inter que circumsiliebat quasi agmine facto morborum, tumultuum atque
procellarum omne genus, ius phasque inermi satis iusticia tractabatur, at-
que — iuxta veterem quandam sententiam — mille hominum species et
rerum discolor usus, velle suum cuique erat, nec voto uno vivebatur: non
diuturna tamen, Domino Deo uniioni nostre opem ferente, ea tempestas fuit,
sed abiectis omnibus mencium scismatibus, omnibusque disparitatibus sub-
motis primates omnes pariter et palmites regni omnesque illius corone sub-²⁰
diti ad te dominum et regem suum ultro vota omnia contulerunt, exindeque
secutum est, ut quamvis heres esses, consenciens tamen vox populi — ut ve-
teres dicere solebant — ratum nomen imperiumque tibi regi efficeret. Sub⁴
cuius demum nomine illius tue hereditatis res publica per hos ex nostris

1 Oratio: M f 59r, W f 4v, P f 101r / sua: om. P

2 suam: etc. feliciter incipit add. P

6 equidem: P f 101v

9—10 te . . . requirebant: om. W

12 incesserintque: intercesserintque P / dira: dura W / fulmina: fulmiter sic? P /
diriora: duriora W

1—2 cf. CIC. Phil. 3,1

3 cf. IUV. 4,80—81; (10,15); 10,218—219; VERG. Aen. 1,82; PERS. 5,52—53; LIV.
1,6,2

4 cf. CIC. Milo 65; LIV. 1,39,3

primoribus gubernata est, quibus se ipsa commiserat, tanto ardentius aspirans ad reduccionem tuam, quanto evidencius noverat te unicum rebus suis dubiis lumen affuturum ac patronum potentem publici privatique decoris. Ad quam sane rem consequendam quamvis animus quidem nunquam defuerit, tempora plerumque defuerunt. Que simul ut aliquid lucis atque vie ad id ostendere visa sunt, mox ad te repetendum reducendumque officiosis laboribus semper affuimus cause nostre, utpote que neglecta nos conficiebat angoribus, obtenta vero molestiis omnibus liberasset.

Quid pluris? Ventum est ad hoc tempus, quo nobis celeberrimus dies illuxit desiderate restitutionis tue, in quo videlicet te unicum decus ac solacium nostrum in vigore sospitem et in libertate voti compotem videremus. Que licet serius — uti pretulimus —, quam vota nostra poscebant, accesserint, eo tamen felicius sequuta sunt, quo supra spem nostram celerius contigerunt. De quibus quidem rebus, inclite princeps, coram maiestate tua paulo plura locuturus, que hii domini primores regni tui ceterique hic astantes fratres et college mei per me dicere voluerunt, optarem ita eorum iussa exequi, quatenus verba mea recte quidem intencioni equarentur. Quod si nunc vitande prolixitatis causa completum iri non poterit, curabit serenitas tua de eorum mente ex hiis paucis ampliora cogitare.

In primis causam adventus nostri et deinde rem, pro qua venimus, ac tercio in loco vota, que ex parte regni tui attulimus, explicabo.

Causa et ratio adventus nostri, serenissime princeps et domine, illa palmaris et potissima est debitum visendi maiestatem tuam afferendique ex parte sepedicti regni tui — prout a subditis decet — salutis necnon devotam, promptam et fidelem obsequendi voluntatem, uti domino nostro naturali; deinde vero ut huic felici eliberacioni ac restitutioni tue supremo et letissimo corde — prout uberius atque ulterius animus humanus erigi potest — congaudeamus. Exequimur itaque hec omnia die ista, novo nostro gaudio corrusca, utpote in qua primum potestas ac copia data est, ut quantum affectionis, fidei ac pariter spei in illius tocus ordinis fidelium tuorum consilio esset: si non declarare prorsus, saltem commemorare per quedam — ut ita dicam — rerum fastigia valeremus.

Videmus serenitatem tuam sanam et incolumem ac libertatis sue perpetua felicitate gaudentem, et super hec omnia claram valde maiestatem cum etate

2 ad: om. W / reduccionem: M f 59v / noverat te: bis P

3 dubiis: P f 102r

4 Ad quam: W f 5r

16 ita: itaque W

22—23 pal]maris: P f 102v

23 maiestatem: magestatem P

26 eliberacioni: M f 60r

28 ista: isto W / nostro: W f 5v

29 quantum: quacumque W, in margine: quamquam

31 commemorare: memorare P

33 sue: tue W

34 valde: val P

exurgentem, principem natum, non factum, tot terrarum dominatorem
illudentisque fortune in tanta etate victorem. Que sic votive intuentes, di-
cere possumus leciore esse corda nostra, quam verba; et quod sicuti de re-
stitutione, sic non minus de sanitate tua leta exultat Hungaria, nichil ma-
gis tam voce, quam voto complecti desiderans, quam ut leto semper ordine
tue etatis et nominis gloria predicetur.

Pro quibus omnibus danda in primis est gloria et referenda gracia om-
nipotenti Deo, per quem reges regnant, per quem principes dominantur, et
qui te non ex etate aut annis, sed ex virtute nobis estimandum instituit,
quique virtutis tue, quam etatis celeriore cursum fecit. Cui quamquam
gracia referri non potest tanta, quanta debetur, habenda tamen est, quantam
maximam animi nostri capere possunt. Quantum vero in nobis est, tam in
nostris personis, quam illius tui fidelis regni nomine congratulamur huic
beato statui tuo, utpote in quo decus, spes, salus et tranquillitas tantorum
consistit populorum. Oratumque facimus ipsum Deum nostrum, ut post hec
incipia tua felicia ad incrementa feliciore eatur, utque consumetur et in etate
et in virtute tua id, quod iam rudimentis felicibus esse et premonstrare ce-
pisti.

Congratulamur eciam huic prospere restitutioni vel — ut competencius
dicam — victorie tue. Nam in hiis ipsis, qui tuo nomine vicerunt, tu vicisti,
quandoquidem tuo nomine tuoque auspicio et castra mota et certamina
fuerunt instituta. Vicisti igitur, priusquam pugnasti; aspiravit primo fortuna
labori — preceps certe, sed gloriosa victoria —, que nisi preceps fuisset,
nostra quoque assistencia particeps accedebat. Sed ex quo gloriosa facta est,
concurrit nobis in tua persona communis eiusdem cum victoribus utilitas;
sicque victoria ista, cui nec celitus aliquis — ut ita dicam —, nec homo in-
videat, quamvis communionem castrorum nostra esse non potuit, profectu ta-
men et fructu nobis adequata est. Illic iniquitate rerum impediti, hic tua per-
sona mediatrice (que omnium nostrum communis est) comparati sumus;
quamquam si liga, si coherencia, si denique apparatus et adventus nostri fa-
ma quitquam cooperari potuerunt — que omnia in expeditione illa victrici
in presenti fuerunt —, nos quoque apud docta de nostra sincera fide pec-

1 exsurgentem: consurgentem W / principem: principatum P

2 fortune: adversatatis sic P

3 possumus: possim P

9 nobis: P f 103r

16 felicia: M f 60v

20 tuo nomine: om. P

24 nostra quoque: nostraque P / accedebat: accedat P / ex: W f 6r

26 sicque: ita ut P

28 Illic: enim add. P

29 sumus: sunt ? W

30 si liga si coherencia: si si liga coherencia P / liga: P f 103v

31 quitquam: quequam W

16 cf. Prov. 8,15—16

17 CIC. Phil. 3,4

22 cf. VERG. Aen. 2,385

24 cf. LIV. 29,4,8

tora huius victoriae expertes non iudicabimur. De mora vero castrorum res
 ipsa potius, quam oratio mea excusacionem afferet. Nam casus morbus-
 que regni tui iam pene omnibus cognitus est ac scitu dictoque tritus. Passi
 enim sumus inter alia, quae hactenus necessitas atque vis quedam pene fatalis
 5 ferre coegit, gentes hostiles patriis sedibus tuorum fidelium hospitas, quae
 sub tua serenitatis nomine suam occasionem petentes, atque tuo dampno
 sua lucra sectantes, precipuis semper mentem nostram sudoribus urgent.
 Hii studia nostra in diversum traxerunt, hii procursum officii propositi retar-
 dare coegerunt, cum quibus etsi plerumque colloquia unionis, pacis habencia
 10 vultum, contracta fuerint in eum finem, ut liberi pro tua liberacione agere-
 mus, incaucior tamen cum eis et sumptuosior sepe pax fuit, quam bellum.
 Numquam legitimo ordine, sed ferro belloque iudice nobiscum usi sunt, ita
 ut ex eorum parte omnibus letis rebus nostris par fuerit mensura malorum.
 O quam suavi desiderio hiis tuis victricibus castris castra iungere et suf-
 15 fraganea arma tibi in tempore afferre propositum erat, si animum nostrum
 hiis adversitatibus tremulum sollicitudo sedandi eas non pulsasset! Quem
 enim profundius tua tangebatur adversitas, quam nos? Cui plus iniurie, quam
 nobis, illa tua educacio, quae captivitati similima erat, ingerebat? Ubi deni-
 que tua reduccio magis necessaria erat, quam apud nos? Ex quibus recte
 20 maiestas tua potest conicere nos facilius de tua liberacione tam cita, quam te
 de nostra fide et obsequio potuisse dubitare. Ymmo certe aperteque dixerim
 conclusum fuisse omnium consensu et scitu in hac congregacione regni tui
 novissima, ut confestim contra detentorem tuum in eam aleam belli cer-
 taminisque procedatur, quae — si idem diucius restitisset — alterutrius par-
 25 tis caput mensura fuerat. Paratus erat gubernator, parati quoque et ceteri
 domini, ut reassumerent bellum istud, quod iam diu pro hac re inceptum
 erat, non ad gerendum modo, sed ad finiendum. Verum aliis occasio, aliis
 37 tempus defuit — voluntas, credo, nemini; atque si erratum est, non in re

2 afferet: auffert W

3 tui: om. W / tritus: certus P

4 fatalis: feralis P

9 pacis: M f 61r

10 fuerint: fuerunt W

11 sepe pax: pax sepe P

16 sedandi: sedendi P

17 tangebatur: P f 104r

18 tua: om. P / educacio: W f 6v

20 potest: poterit W / quam: de add. M

24 alterutrius: alter uterius W

25 mensura: mansura P mensura W

27 cf. CIC. Phil. 3,29; SEN. Herc. fur. 534

28 cf. LIV. 25,11,20; 38,56,1

29 cf. LUCAN. 1,227; IUV. 10,98

30 cf. LIV. 22,29,10

35 cf. LUCAN. 6,8

37 cf. CIC. Phil. 2,29

ipsa, sed in temporibus erratum est. Sed quia, illustrissime princeps, in negotio isto felicitata a Deo fortuna tua preventi sumus, sufficiet nobis nunc eum ipsum eventum prosperum laudibus ac gratulacione sequi, et utilitatis eius amplecti consorcia. ³⁸

In quo videlicet eventu victoria ipsa pene prius parta est, quam bellum initum, in quo denique cum maiore decore, quam labore reductus es; ingentem victoriam facilem etiam Deus fecit. Potuit sane in hiis secundis successibus illustris hic dominus comes Cilie, qui ipsius victoris exercitus sub tuo auspicio preses fuerat, aptissime ad laudem tuam et suam comparare dictum illud, quod olim primi illius victoriosissimi Cesaris fuisse memorie traditum est, cuius Mavorcia castra cum nonnunquam victoria pene prius, quam fama ad hostes percurreret, mandasse ferunt eum scriptis ad suam gloriam verba illa: „veni, vidi, vici” Felicia nimirum huius orientis tui regiminis elementa, que in primevo sortis sue exordio victorie sacramentis iniciata sunt: triumphasti certe maiestate insigni, prout huius tue etatis habitus erat. Que omnia ut paucis concludam: recte quidem nos omnes tui subditi magna ex hiis ingentique et in presenti leticia et in futurum spe reficimur, magnam certe fiduciam in tua virtute, fortuna, auctoritate et felicitate quietis, pacis, concordie ac libertatis reponentes. ⁴¹

Succedit nunc expedire rem, pro qua specialiter advenimus. Dudum, serenissime princeps, dum adhuc (ut cum venia loquar) apud prima etatis tue versareris crepundia, quo primum voce et votis tue potuerunt iuvare partes, tota — uti supra memini — natio et res publica regni Hungarie submotis ultro sedatisque omnibus turbinibus, qui paulo ante et voluntates et mentes eius generis a sese magis, quam a te distraxerant, unione invicem iurata, te ^{43, 44}
²⁵ divorum regum successorem regem declaravit, suscepit et recognovit. Regnum quoque illud tibi et sub tuo deinceps nomine tenuit et tenendum publice decrevit, atque in hac constancia etiam innumeris bellorum morbis — ne ⁴⁵
³⁰ dicam tonitruis — adversantibus perseveravit, deputatis gubernatore et

3 ac: pro P

5 bellum: prelium P

6 initum: Potuit sane in hiis secundis successibus *add.* P

6—7 ingentem: M f 61v

7—8 Potuit . . . successibus: *om.* P

10 quod: P, f 104v / Cesaris: Casaris P

11 Mavorcia castra cum: cum Mavorcia castra P

15 triumphasti: W f 7r

17—18 reficimur: respicimur P

21 venia: *om.* W

22 versareris . . . votis: *add. in margine* P / iuvare: rimari W

27—28 Regnum quoque: regnumque P

30 tonitruis: P f 105r / tonitruis adversantibus: continuis adversitatibus W

40 SUET. Iul. 37

42 cf. CIC. Phil. 5,41

44 cf. CIC. Marc. 30

presidibus ac rectoribus, qui illius rei publice oportuno regimen sub te rege et domino administrarent, ita ut hactenus non regnum regi, sed rex regno defuerit. Ut igitur eam rem, quam diu iam animus noster parturit, nunc votive pariat: obedienciam maiestati tue ac fidem fidelitatemque, necnon subieccionem et debitam obsequendi voluntatem iam dudum tibi et tue presidencie regali devotas ac destinatas hac die ex novo ex parte domini gubernatoris nostri et omnium prelatorum, baronum, comitum, militum, procerum et nobilium totiusque regni Hungarie afferimus offerimusque, ac damus et prestamus —, sperantes ac eciam in proposito habentes hanc ipsam fidelitatem et serviendi promptitudinem in posterum nos ostensuros longe maiorem opere, quam sermone. Sic itaque hactenus iure nature speratum iam paratum accipe regnum, hereditarium quoque sceptrum sicut saguini, ita et virtuti tue debitum posside; et ita posside, ut et tuis utaris iuribus, et nostra tuearis, experturus suo tempore imperium tuum in nos, cuius vis omnis in consensu obediencium erit, semperque illud longe firmissimum reputabis imperium, quo obedientes gaudere solent. Hucusque preter voluntatem et animum tibi notorie offerre nequivimus, quales ex hac die experiundo cognoveris, perinde opera eorum precium faciet. Tibi igitur devovere dignum duximus vite corporisque quod superest, te requirentes teque exinde deprecantes, ut de cetero ne sinas levi et momentanea fidem nostram fama pendere.

Restat iam absolvere tercium, quod postremo addendum erat, ut videlicet aperiam vota et desideria regni tui, quibus exaudiendis maiestatem tuam advocare missi sumus. Et quidem inter omnia vota nostra, que vel salutis patrie vel consolacioni nostre profutura speravimus, hec precipue in animo nostro versata sunt, ut post eam turbulentam caliginem, que nobis inter ceteros lugubres casus in hac tua absencia regie lucis visum eripuerat, veniret otius tempus illud, quo tandem et lucem simul et regem spectare possemus. Positi quippe inter quandam turbarum rotam ac plurima rerum involucra, defungi properavimus ea cura et expectatione, quibus tuam personam videre

2 ita ut: M f 62r

3 parturit: parturiit W

4 fidelitatemque: felicitatemque P

6 ac: et P

8 totiusque: totius W

9 hanc: W f 7v

10 fidelitatem: felicitatem P

12 saguini: sanguini WP

14 suo: sum W

17 notorie: sic MWP, recte?

18 eorum: bis P / Tibi: P f 105v

24 Et quidem: Equidem W

27 absencia: M f 62v

28 otius: ocus W / illud: istud P

46 cf. LIV. 21,18,12

47 cf. LIV. 2,59,4; 8,13,16

48 cf. LIV. 27,17,14

49 cf. LIV. 6,14,8; 10

magis incolumem, quam audire laboravimus —, gravissimum semper in cor-
dibus nostris reputantes, dum te regii sanguinis et nominis principem no-
strum, extorrem prius patria, deinde sub alieno nutu, sub prescripta ac prefi-
nita licencia degentem, peregrinantem vel — si ausim dicere — quasi exu-
5 lantem sentiremus. Cum vero iam omnipotentis Domini omniaque diri- 53
gentis Dei nostri munere et gracia tam iuri, quam arbitrio tuo redditus
sis, superest, ut tuorum quoque omnium reddaris aspectibus. Quoniam li- 54
cet ad te visitandum vota ac voluntatem omnium deferre hec vicaria le-
gacio sufficiens forte fuerit, ad te tamen aspiciendum oculos tibi singu-
10 lorum afferre potens non exstitit.

Hec igitur sunt vota, hec desideria omnium pariter et singulorum illius 55
regni tui fidelium, quibus exaudiendis maiestatem tuam advocare missi su-
mus. Ut quo primum fieri poterit, utque cicius fieret, summe optamus. Vide- 56, 57
re velis regnum tuum, ab omnibusque de regno tuo videri digneris, quatenus
15 illius prime et maioris tue hereditatis possessionem, quam nunc animo ob-
tines, pede quoque et manu felix contingas. Agnoscas patriam, que te re- 58
gem prius edidit, quam agnovit; agnoscas tua et tuorum iura; agnoscas de-
nique consortia eorum ac officia, apud quos tui principatus mandata et fe-
renda sunt et perferenda, sciturus indubie tandem cum notis tibi moribus
20 facilius te communicaturum consilia. Omnis quippe ordinis hominum, om- 59
nis generis, omnis denique fortune studia cum aspectui, tum gratulacioni
tue affluere parant, ne amplius ignoti sint regi suo, et ne regem suum igno-
rare videantur. Eaque lege et mente tuum adventum futurum presagiunt,
ut in quemcumque locum adveneris, lux venisse quedam et spes salutis
25 videatur, presertim cum vix umquam regis alicuius seu principis sui pre-
senciam lecius expectavit Hungaria, quam tuam, neque ab alio quieti sue
opitulamen querit, et nec tuum tamquam alienigene iugum timet.

Extant et alia multa, serenissime princeps, que te, ut illuc accedas, co- 61
hortari possunt. Et in primis precipueque, ut orbem illum regni tui, propter 62
30 tuam absenciam interdum fluctuantem, quietam, votivam et tranquillam pace
componas. Pace, inquam, que nichil sit habitura insidiarum, sciens maie- 63
statem ac potestatem regiam cum ad singulorum auxilium, tum vero maxi-

2 sanguinis: sanguinis: WP / principem: principum P

4 quasi: W f 8r

5 omnipotentis: omnipotenti P

9 forte: P f 106r

17 prius: potius W / agnovit: aliter accepit *add.* P

19 perferenda: preferenda P

21 cum: tum W / tum gratulacioni: *om.* P

22 suum: M f 63r

24 quemcumque: quecumque P / et: ac W

27 querit et: queritet W

28—29 cohortari: P f 106v

29 propter: W f 8v

32 ac: et W / cum: tum W

58 *cf.* SEN. Thy. 307

59 *cf.* CIC. Phil. 1,30

me ad universorum salutem, atque fruende iusticie causa — ut veteribus placet — creatam esse. Hec opera atque hee sunt generosi principis artes, ut tanto plus suorum paci et utilitati consulat, quanto maiori ipsum contigit numero hominum presidere. Neque enim vulgaris et mediocris negotii tibi cura habenda est: regni, vel potius lati cuiusdam orbis Hungarie res agitur, quod tam diu iactatum tempestatibus, multo turbine et nigra veste senescens delusam sepe ac pene proiectam spem salutis in tua tandem auctoritate et virtute reposuit. Circumspice hanc ipsam hereditariam tuam patriam, infesta laborum serie expectationeque tui tam longa non egrotantem modo, non sauciam, sed ferme confectam! Per varios casus, per tot discrimina rerum duravimus sub spe adventus tui, et nos rebus secundis servavimus. Curandum est presertim maiestati tue, quis deinceps sit rebus dexter modus, ac ne expertis gravia alia experiri contingat! Felices, quibus est fortuna peracta iam sua: nos — nisi tua presencia tuaque providencia successerit — alia ex aliis in fata vocamur. Extant hostes bellis et armis infesti; mora quedam nunc solum allata est bellis, non causa sublata. Cum barbaris Teucris eternum nobis bellum est; hiidem ex natura, que perpetua est, non mutabilibus in diem causis hostes sunt. Cum hiis nulla pacis fida condicio tibi esse potest, utpote qui et fidei tue et patrie inimicam mentem gerunt. Hii equidem adversum nos anniversariis vel prope assiduis armis assueti nunc quasdam belli ferias nobiscum, non pacem tenent. Ex altera vero parte alii, domibus parietibusque tuorum fidelium assidentes, sub nomine pacis quotidianis nos contumeliis eludunt. Veniendum igitur est, et ne talia de cetero cumulentur, providendum. Providebis autem facilius, si tuorum subditorum, quorum hec res agitur, inpresenciarum votis detuleris, induxerisque in animum amare, quos recturus es. Nusquam enim — ut prisce aiunt — magis fides subditorum, quam amore cogitur, et nullum tucius regnum est, quam preesse volentibus.

1 fruende: fovende W

2 hee: hec MW

3 et: ac P / contigit: contingit W

9 infesta: infestam P

13 experiri: reperiri W

14 presencia: M f 63v

15 infesti: P f 107r

17 hiidem: idem P

19 mentem: gentem WP

20 nos: in add. W

21 quasdam: quadam P

22 parietibusque: W f 9r

27 est: om. W

63 cf. CIC. off. 2,41

64 IUV. 8,224

67 VERG. Aen. 1,204; 207

68 cf. VERG. Aen. 4,294

69 VERG. Aen. 3,493—494

73 cf. LIV. 4,45,4

74 cf. LIV. 7,13,6

77 Ubi? (cf. in hoc volumine: II 21, 9)

Quamobrem cede tuorum fidelium desiderio, et accede, ut et remedia de-
fectibus et consolacionem rebus adhibeas! Nec tu ipse presenciam tuam dif-
ficiliorem nobis facias, quam imperator fecerat! Quin potius et etate hinc
in posterum et usu doctus te regem natum rei publice memoremque nominis
5 aui imitatoremq̃ maiorum insinues, nec curare indignum ducas, cum opus
sit salutare fuerit et vitam pro laude pacisci. Adventus tuus, serenissime
princeps, non faciet nos fideles, sed inveniet: iamiam — si voles — dudum
destinata tibi nostra obsequia ocius, quam serius experiri poteris. Quicquam
certe nobis supererit, fortune stabilis fidelitas tutabitur; tu ipse fidelitatis
10 omnium spectator eris et testis, tibi res future portendent consilia, et per te
rebus ipsis auxilia prestabuntur. Enitere igitur et propera hec prima quieti
nostre alimenta afferre, ut et faciem tuam de cetero aspectibus nostris et
presenciam rebus componendis facilem exhibeas, memorque generis tui, quod
amplissimum ex utroque parente augusto accepisti, maius atque auctius
15 pares posteris relinquere! Nec iam ostendat maiestas tua absencie sue locum
solum mutatum esse, non periculum; ymo age, ut restitutus in patriam cum
te ipso illam patriam restituas!

Hec ego nunc dicere habui coram serenitate tua; plura vero, que dicenda
erunt, hii domini spectabilius explicaturi sunt. Opus est, ut maiestas tua
20 deputet locum et horam atque consiliarios suos, cum quibus ad eorum, que
acturi sumus, oportunam conclusionem procedatur.

7 nos: P f 107v / inveniet: muniet P

8 destinata tibi: tibi destinata P

9 fidelitatis: felicitatis P

10 portendent: protendent W / consilia: M f 64r

11 auxilia prestabuntur: auxilium prestabitur P

14 auctius: sanctius W

16 solum: W f 9v / ut: et P

21 procedatur: Wienne, octava die mensis Octobris anno Domini 1452 *add.* M Wyenne, octava die mensis Octobris anno Domini etc. 1452 *add.* W Wienne, octavo die mensis Octobris anno Domini 1452 *add.* P

80 *cf.* CIC. Phil. 3,8; VERG. Aen. 5,230

81 *cf.* SEN. Herc. fur. 276—277; PLIN. epist. 1,8,4; TAC. Agr. 7,3

82 *cf.* CIC. de orat. 1,112

2.

Oracio ad dominum Ladislaum regem in secunda visitatione generali

Diuturni desiderii fructum effectumque vendicare cupientes, serenissime ¹ princeps et domine, redivivos animos vultusque reduces, qui iam olim tuo obsequio dedicati sunt, contulimus ad te nullius rei magis avidos, quam ut tuo honori tuoque beneplacito in omnibus deferatur; et qui non aliene voluntatis ministri apud te futuri sunt, sed testes nostre, quippe in quorum corde ac voto simul id precipuum ac singulare versatum est, ut in hoc laborum studio — quo hactenus te habendi, vel pocius rehabendi gracia cucurrimus — tu nobis venires in bravium, tu oculos expectatione fatiscences reficeres, tu denique et finem curis anxiis et incium fidelibus studiis aperies. Cum enim omnium rerum ac fortunarum nostrarum patrociniū in te ac sedes quedam collata sit, penes te eciam presidia omnia, huiusce ludificantis temporis sevicie congrua recte consistant: dignum fuit dignumque semper futurum est, ut tibi sicuti ex debito subditi, ita et ex voluntate fideles reddamur, magnaue tuorum progenitorum et excelsa in nos merita paribus ornamentis officii decorare studeamus.

Superiori legacione oratorum nostrorum prima debiti nostri exordia letabundi absolvimus, quibus credulus magis magisque cercior fieres de reliquis officiis — presertim que tunc prorogata restabant — exhibendis. Nunc ⁴ autem et hii, qui miserant, et qui missi fuerant, delegantes et delegati, assumus pariter: presencia fere omnes, absencia pauci, voluntate nemine dempto. Venimus ad te principem, regem, dominum nostrum, venimus — inquam — ⁵ vocati, sed haud facile discernere possum, si tua vocacio an affeccio nostra in id oportunius cooperata sit; quamquam hoc asserere non formidem, quod in re ipsa auctoritas quidem tua potencior fuit, nostra tamen affeccio obediencior. Verum quocumque pacto id processerit, satis erit et me nunc dicere, ⁶ et te intelligere nos venisse tam libenter, quam ultro, paratosque esse non vicaria facie, sed propria parere mandato ac beneplacito maiestatis tue, neque de cetero nomenclatores solum fidelitatis, sed exhibitores reputari volumus.

1 Oracio: M f 65v, P f 107v

2 generali: feliciter incipit *add.* P

3 cupientes: capientes P

4 vultusque: P f 108r

12 ac: ut P

13 collata: collocata P

15 debito: debiti P

15—16 magnaue: magna M

17 decorare: M f 66r

24 discernere: P f 108v

27 satis . . me: *bis* P

1 cf. CIC. Marc. 1; ad Qu. fr. 1,1,13

6 cf. Q. CIC. petit. 32

Ut autem apercius cognoscas, serenissime princeps, causam tam promptissimi adventus ad te atque concursus nostri, paucis nunc pauca quedam expediam, plura et maiora hiis dominis maioribus tandem explicanda relinquens. Et in primis ut confirmemus, ac deinde ut iteremus vultibus et actibus propriis, que nuper per oratores nostros vice et nomine omnium apud maiestatem tuam gesta fuere. Qui quidem — ut brevibus absolvam — specialiter ad hoc pro debito nostro missi fuerant, ut primum bonam et sanam valitudinem serenitatis tue videant, aspiciant ac demum referant, utque eidem sanitati tue ac pariter felici desiderateque restitutioni ad patrias sedes tunc primum habite congratularentur; secundo, ut per eorum medium obediencia regni illius dudum maiestati tue destinata patefieret; ac tercio, ut invitareris ad possessionem regni eiusdem, quod tibi et iure debitum, et oblacione nostra paratum erat. Hec itaque eotunc per eos nostri vice peracta sunt, non post principia — uti credimus — debiti temporis.

Nos exnunc idemtidem iteramus: in primis sospitem ac incolumem vitam et statum serenitatis tue leti aspicimus, delectamur sanitate tua, visione reficimur, obedienciam vero, sicuti iam dudum obtulimus, ita nunc facie ad faciem commonstramus. At circa tercium — indulto maiestatis tue — paulo longioribus verbis immorabimur, in quibus nos vocatos iam vocantes fieri equo animo velim paciaris.

Nuper, inclite princeps, — uti supra tetigimus — oratorum nostrorum voce, omnium vero nostrum voto ad regnum illud tuum et eius possessionem regalem invitatus es. Quod quidem nobis — cum ob tui desiderium, tum ob necessitatem communem — dissimulandum non erat, sed pre nobis ferendum, potissime quia cognoscendi prius tibi fideles tui erant, et postea adipiscendi. Itaque eotunc ad te vocandum misimus, nunc vero ipsi venimus, non modo ut te illac vocemus, sed omnino advocemus, quatenus regnum simul splendoremque regni possideas, utque ne solum votis, verum potius humeris Hungarie reportatus videaris. Subdutum forte tibi aliis negociis implicito id persuasum iri poterit, sed tamen tempori ac statui tuo consules, si mentem, si propositum et animum tuum ad eorum, qui te diligunt, sensum ac voluntatem commutaveris. Iam pridem vota nostra et adventus tui desideria significacione quadam audisti, nunc eadem coram accipe. Nullus certe sermo par erit, ut ea ita exprimamus, sicuti gerimus. Ob quod rebus quoque

3 expediam . . . tandem: *om.* P

4 vultibus: M f 66v

6 maiestatem: magestatem P

11 patefieret: patifieret P

13 oblacione: P f 109r

19 vocantes: vocantas P

22 nostrum: nostro P / possessionem: M f 67r

23 cum: tum P

24 pre: pie P

25 fideles: *om.* P

26 eotunc: eos tunc P

33 quadam: P f 109v

nostris magis consentaneum videbitur, si maiestas tua animo potius ea ipsa, quam aure percipiet. Quibus perceptis considera, quid apud te agamus, et quidem ut ad regnum tuum Hungarie — tam iure debitum, quam de facto tibi paratum — accedas; regnum, inquam, illud, in quo divino munere in lucem editus es, et in quo nobis natus nobisque datus, ac per hoc (ut pace aliorum tuorum subditorum dixerim) nobis in primis obligatus existis.

Habes rationes plurimas, que te in id attrahere potentes erunt, et precipue ut flagrantia tue visionis desiderio tuorum fidelium corda confoveri tua presencia ac exilarari se senciant, utque te forcius diligant, dum suam dileccionem a te expeti conspexerint. Que quidem tunc maxime expetita videbitur, si eorum benivolenciam tu possidere volueris, tuam vero vicissim ab eis possideri protinus consencies. Habes ex nostri parte consensum in te conformem et pene conflatum ad obsequia tua; habes denique equalitatem inter nos prope fraternam ex omni ordine, in tua obediencia concordem. Utere igitur ea, ymmo fruiere potius ad tuam gloriam nostramque salutem, ac simul effice tam causas, quam preces rogancium apud te gratas fore!

Habemus autem et nos econtra, quid iam in tua indole stupido quodam et leto iudicio admiremur: felicitatem, fortunam clarissimeque etatis ac maiestatis pariter quotidiana crementa; expectamus deinceps, quid in te laudemus. Unde si voles sine excepcione laudari, tolle moras, semper nocuit differre paratis — sciturus, quod in summis tuis tam modernis, quam futuris laudibus unam hanc omnes excipiunt: veniendi tarditatem atque tum demum recte sibi per te salutem ferri putabunt, si eam nullis ornamentis spoliata contuleris, cuius profecto nulla alia feraciora ornamenta crediderim, quam facilitatem, promptitudinem et celeritatem veniendi ac succurrendi. Per hec enim in toto illo regno longe lateque significabitur tibi omnium, quibus prees, salutem, liberos, famam ac fortunas esse carissimas. Latent adhuc forte nonnulli affines iurgiorum ac voluntarii sedicionum comites discordes focos et loca pacis dividua consecrantes. Quamobrem agendum tibi erit, ut regnum illud adversus talium insolencias non casu, sed auctoritate tua servatum videatur; providendumque restat, ut illa res publica optimatum consiliis administretur, cessent iniurie, cedes sint repressae, iurgia depulsa,

1 maiestas: magestas P

4 inquam: om. P

5 nobisque: M f 67v

10 tunc: nunc P

12 possideri: possidere P

16 effice: efficie P

18 clarissimeque: P f 110r

18—19 maiestatis: magestatis P

23 ferri: M f 68r

23—24 spoliata: spoliata P

25 succurrendi: sumendi M

28 affines: fines M

30 insolencias: consolencias P

32 sint: sunt P

26 cf. CIC. ad Qu. fr. 1,1,37; LUCAN. 1,281; cf. CIC. Lig. 7

27 cf. CIC. ad Qu. fr. 1,1,13

28 cf. LIV. 2, 23, 8; VAL. MAX. 5,3 ext. 3

29 cf. CIC. ad Qu. fr. 1,1,25

remota quoque sit et a fama et a fortunis nostris illa pessima humani sanguinis ministra dissensio. Solve iusticiam ob bella indictum, educ de latibulis leges, diu iam inter arma silentes! Pateant aures excellencie tue vocibus precibusque ac querelis subditorum: nullius inopia, nullius sollicitudo a tuo sit tribunali exclusa; toto denique regno effice, ut nichil deinceps sit acerbum vel crudele, sed omnia plena iusticie, clemencie, mansuetudinis, humanitatis! Egredere igitur in aspectum magis publicum et in lucem tui natalis soli; perfer gradum ob has et similes egregias causas, per quas tibi et dignitas locupletior et potestas auctior futura est! Cumque in hiis rebus — ut verbis magni oratoris nostri utar — cum summo imperio et potestate versaberis, in quibus tuam auctoritatem saluti nostre consecratam arbitramur: in omnibus que statues, que decernes, que ages, quid tantis hominum opinionibus, tantis de te iudiciis, tantis honoribus debeas, cogitabis. Id autem erit huiusmodi, ut consules omnibus, medeare incomodis, omnium utilitati provideas, ut hic ipse animus, qui ad ingressum tuum reservatus est, idem ad salutem Hungarie prorogatus videatur. Quod quidem erit preclarum magis, quam difficile, quandoquidem non in labore multo positum est, sed in quadam animi induccione ac voluntate. Ubi vero sine labore non posset res procedere, equo animo pacieris cum aliqua parte laborum tuorum pacem ac quietem et tibi et nobis redimere.

Preterea cum regnum illud — vel potius orbis Hungarie — magne dignitatis sit celebritate refertissimum, magnitudine amplissimum, condicione vero et situ ita resonans, ut ad oceanum usque significaciones de eo vocesque referantur: enitendum atque elaborandum, ut non modo hiis rebus ac remediis, que supra tetigimus, dignus fuisse, sed etiam omnia tuis artibus superasse videare. Et quoniam in eis similibus dirigendis pars tuorum parentum nemini cessit, fac ut tua ceteros vincat; vinces autem, si — iuxta prefati oratoris ac philosophi sententiam — hiis artibus erga tuos fideles usus fueris, beneficio videlicet ac spe et animi grati adiunctione. Nam in primis opus erit, ut qui tibi ad obsequia obligati sunt, hiis tu vicissim obligari te ad beneficia commonstres; qui vero spe tenentur, horum fiducie ita respondebis, ut omnibus tibi obsequi enitentibus propositum ac paratum auxilium tuum esse videatur, denique ut spectatorem te suorum officiorum esse in-

1—2 sanguinis: sanguinis P

4 nullius sollicitudo: P f 110v / sollicitudo: solitudo M

9 potestas auctior: auctior potestas P / futura: M f 68v

10 magni: illius add. P / summo: suo P

13—14 debeas . . . omnibus: om. P

14 medeare: mediare P

19 parte: te P

24 hiis: P f 111r

28 philosophi: M f 69r

30 cf. CIC. Milo 10

31 cf. CIC. ad Qu. fr. 1,1,25

33—35 cf. CIC. ad Qu. fr. 1,1,31—32

37—38 cf. CIC. ad Qu. fr. 1,1,42—43; 32; Q. CIC. petit. 21

telligent diligentem, utque videre te plane atque animadvertere, quantum ab unoquoque proficiscatur, appareat. Quorum omnium operas adiunctione animi grati maxime accendes, si tandem dignum duxeris singulorum obsequiis accomodare favores et gracias, ad eas ipsas rationes, propter quas quisque studiosus esse videbitur. Hec autem ita maiestati tue curanda sunt, ut et singuli intelligent te videre, quid a quoque expectes, sentire, quid accipias, meminisse, quod acceperis. Nemo erit — michi crede —, in quo modo aliquid momenti sit, qui tempus sibi oblatum fidelitatis tibi ostendende pretermittat, presertim cum omnium nostrum expectatio id precipue requirat, ut videri possit; noti enim tibi, quam ignoti sacius serviendum putamus. Quare exurge et sequere vota nostra comodaque tua —, atque ut in eo terminetur oratio mea, unde profecta est: omnibus nostris desideriis et laboribus, quibus hactenus te querendi causa perusi sumus, tu solus venias in premium, tu donum, tu ipse dator futurus, cuius — ut olim Cicero aiebat ad Cesarem — „nec fortuna habet maius, quam ut possit, nec natura melius, quam ut velit servare quam plurimos”, et sine quo nulla unquam nostris queretur gloria rebus.

3.

Oratio in legacione ultima ad dominum Fridericum imperatorem
pro repetendis corona et hereditate domini regis Ladislai

Succedimus in seriem laboris, excellentissime cesar, multis mediis explorati, accedimusque iam tandem ad summam rerum cum petendam, tum vero sub te auctore experiundam, utpote quibus expetite pacis desiderium nulla res, quam reddita pax finire potest. Inter que cum pari voto vitande, non serende dissensionis causam acturi sumus, offerimus in primis animos non aberrantes a quietis consiliis, ac deinde operam tempori et rebus agendis congruam, optantes magnopere turbatam quodammodo rerum faciem

1 videre: videri P

3 accendes: accedes P

5 maiestati: magestati P

6 singuli: insinguli P

9 cum: P f 111v

11 vota: om. P / ut: om. P

12 mea: M f 69v

14 dator: datur P

17 rebus: Finis Deo gracias. Wienne, XIII. Decembris anno Domini M CCCC LII-o add. M Wienne, XIII. Decembris anno Domini M CCCC LII-o add. P

18 Oratio: M f 69v, P f 111v

21 cum: tum P

25 aberrantes: abhorrentes add. in margine M

26 congruam: P f 112r

39—41 cf. Q. CIC. petit. 21—24

42 cf. Q. CIC. petit. 27—28

43 cf. CIC. Marc. 33; Lig. 38; VERG. Aen. 9,278

nunc ad quietem publicam, veluti a stirpibus renate pacis, reducere — quam sane nec petisse ter quaterque satis est! Iuvat usque morari et conferre ³ gradum, ut vel sic demum superni opificis clemencia possemus aliquid ad opportune concordie comunem afferre fructum.

Incipia procursusque tractatum, qui ad hanc rem suffraganei videbantur, per multorum manus perque cooperationes quam plurimas hactenus versati sunt. Principes nonnulli prima in hiis loca susceperant et primum ordinem ⁶ executi sunt; deinde consiliarii imperialis celsitudinis tue, et item serenissimi principis et domini nostri domini Ladislai, Hungarie, Bohemie etc. regis ac ¹⁰ ducis Austrie similiter consiliarii per vices hinc-inde plurimi cure sue et diligencie pariter orbem peregerunt. Quibus omnibus superaccessit demum il- ⁶ lustrissimus princeps hic presens, dominus Albertus similiter dux Austrie et Stirie, utpote qui utrique parti ne benivolencia solum, sed et sanguine debitor est: hic videlicet frater, illic patruus. Is certe rei huic, suapte natura grate, quantam insuper potuisset gratiam adicere parabat; is — inquam — maxi- ma opera affuit cause huic, declaravitque palam et aperte multum, quam ferax sit fructuum hec futura concordia, quamque, versa vice, oborta discor- dia multorum sit malorum et illex et causa — nempe que sola partem herentem sibi opprimere potens est, nisi opprimatur —, utque paucis solici- ²⁰ tudinem eius exprimam: nichil pretermisit et dicere et ostendere, quod in re ipsa curanda vel aperiri poterat vel cogitari. Sed cum in transigenda causa ⁸ ista omnis labor et omnis industria pene frustra hucusque effluerit, videreturque mora exinde secuta perplexis expectatione mentibus in deteriora tendere, ymmo in aleam quandam periculosi certaminis prominere, noluit ²⁵ prefatus gloriosissimus dominus noster rex et dux occasionem dare vulneri- bus. Sed ut ostendat plus in rerum equitate, quam in armis spei reponi debere, ⁹ misit nos ad conspectum maiestatis tue, superhabundantem operam in hoc pacis negotio peracturos declaraturosque ab alterutra parte concedi oportere, quod utrisque bene vertat. Quocirca paucis atque — uti in commissis ac- ³⁰ cepi — simplicibus verbis in primis causam et deinde rem iniuncti officii explicabo.

Causa equidem adventus nostri, serenissime princeps, precipua est, ut ¹¹ cum hactenus in hiis tractatibus, quibus pro concordia fraterna elaboratum est, ea solum opera intercesserit, que in componendis differentiis per media- ³⁵ tores adhiberi solet — in qua videlicet multa media exposita, sed pauca adhuc sopiende dissensionis remedia conportata fuere —, oportunum erat atque necessarium, ut novissime ex persona antefati principis et domini

2 satis: M f 70r

3 sic: si P

9 principis et domini: principis domini P

13 sanguine: sanguine P

18 malorum: P f 112v

19 sibi: minime add. P

20 pretermisit: pretermisit P / et ostendere: M f 70v

36 sopiende: supiende P

37 principis: P f 113r / et: om. P

2 cf. LIV. 6,1,3

3 VERG. Aen. 6,487—488

nostri apud serenitatem tuam in presenciam ageretur de singulari modo et via, per quam efficaciter et laborum omnium et differenciarum pariter alimenta tollerentur, ac simul sanarentur omnia contracti belli vulnera, quibus preter te apcius nemo mederi potest.

⁶ Quo respectu referenda est iam pars altera, in qua primum magna ¹² quidem fide et nec minori fiducia id proponimus maiestati tue ultro (ut non dubitamus) inclinate, ut ad ea, que nunc dicturi sumus, animum iusticie ac pietatis cultorem adhibeas. Qui sane cum tibi, utpote rerum humanarum principi, in omnes habendus sit, tum maior in propinquos, maximus vero ¹⁰ in patriam declarandus erit —, quo videlicet apercius commonstrabis apud omnium hominum mentes, in quibus magne iudiciorum latebre magnique recessus sunt, propria ac legitima dignitatis tue iura recte et legaliter pre te ferre.

Cum itaque diffiteri non valeat excellencia tua, quod manifestum est ¹⁵ orbi — quando prefatus serenissimus princeps et dominus noster sanguine tibi propinquus sit, principatu vero ac possessione patrie comes, quodque eius hereditas altissimis defixa radicibus nunquam ulla legitima vi seu iure labefactari possit aut dimoveri loco —, prima igitur et laudabilis huius tui virtuosus animi declaracio erit, si in primis erga eum, quod in omnes exercere ²⁰ teneris, iusticiam colueris, que unicuique, quod suum est, amministrare iubet. Ad quod sane faciendum etsi generali dignitatis tue debito astrictus sis, speciale tamen debitum in hoc speciali casu eciam evidentissime subest. Nam cum idem serenissimus princeps et dominus noster, Ladislaus rex ac ¹⁶ dux divina primum, et demum tua voluntate solio et sedibus patriis restitutus sit, homagia quoque fidelitatis ac obedienciam omnem ultro delatam ²⁵ a subditis efficaciter susceperit: iustum, equum atque congruum et dici et videri potest, ut libere regnantem personam suam sue hereditatis pariter libertas subsequatur, restitutoque per te fratri iuris eius simul restitucio non negetur. Frustra enim eum tam restitutum, quam liberum regem gloriabimur, ³⁰ si altera parte iuris sui claudicet res publica, et si ipsum voce sola fratrem, voluntate hostem confiteberis.

Quamobrem vice et nomine supradicti principis et domini nostri, domini ¹⁸ Ladislai regis ac ducis, per hoc officium nobis iniunctum, cum omni mansuetudine et honorifica instancia — primo vigore inscripcionum et obligacionum ³⁵ inter Hungarie reges veros et dominos Austrie abolim firmatarum, ac deinde ex iuris, equitatis ac iusticie debito, et item ex debito specialis inscripcionis

1 presenciam: principia P

2 differenciarum: M f 71r

15 sanguine: sanguine P

16 possessione: posseione P

20 colueris: volueris P / amministrare: P f 113v

21 tue: M f 71v

25 quoque: om. P

28 fratri: fratre P

35 firmatarum: et observatarum add. P

et promissionis ac obligationis serenitatis tue — repetimus et reposcimus a maiestate tua coronam dicti domini regis, quoad regnum suum Hungarie, utpote ad fideles tue serenitatis manus sub testimonio litterarum eiusdem datam; preterea metas ac universa et singula castra, opida, villas, possessiones et cuncta bona, prefatum dominum regem ac ducem hereditario iure concernencia, quas videlicet et que tam ex regno Hungarie, quam in ducatu Austrie serenitas tua occupata tenet magis, quam possidet, et ad que nullo unquam tempore contra inscriptiones pretactas et contra iuramenta parentum tuorum in prejudicium ipsius domini nostri regis et ducis, celsitudini ac domui tue ius quesitum novimus. Quodsi a peregrinis quorumcumque manibus occasio tibi ad hec occupanda forte incessit, id sue innocencie non poterit imputari!

Hec itaque est, serenissime princeps, summa rerum, quam nos iure experiri opportunum fuit; hec, inquam, unica et singularis via ad paciscendum super omnibus differentiis, per quam ipsa fraterna concordia expectata magis, quam sera videbitur. In qua profecto re quanquam non egeas consilio — quo vales plurimum —, quia tamen, uti comuniter aiunt, et summi gubernatores in magnis tempestatibus a vectoribus admoneri solent: suademus zelo bono, quantum in nobis est, ut in hac parte haut minor tibi sit consideracio pacis, quam rerum. Cumque non dubitemus te habere duces optime sentencie, hos maiestati tue prudentissime sequendos censemus. Non illos, qui forte laborant dissicere petitam pacem, serere crimina belli, utque arma velit poscatque simul rapiatque iuventus —, ne exhinc alicuius note contagio ad ipsius quoque legalis glorie tue suggillationem penetrare cernatur. Nam uti veteres dicunt, experientia quoque ipsa dicat: „dulce nomen pacis est, res vero ipsa cum iocunda, tum salutaris” Hanc petimus offerimusque — in qua repellenda (ut cum venia loquar) si plus animi habueris, quam iusticie, verendum est, ne evertas terras, quas regere expetis, easque petendo perdas, utque tue fiant, velis esse nullas, et quas profecto si contra ius conservare voles, non minori forsitan labore tueberis, quam parasti!

Quapropter postremo considera, cum quali responso nos remittes, qui adiutores concordie magis, quam discordie speculatores fieri optamus. Et quidem nos expectamus optimum atque tua prudencia tuaque iusticia dignum, utpote cuius fama longius, quam vite humane spacium est, protende-

1—2 repetimus . . tua: *om.* P

2 domini: nostri *add.* P

3 manus: P f 114r / litterarum: M f 72r

5 dominum: nostrum *add.* P / ac ducem: *om.* P

21 hos: M f 72v

22 dissicere: dissice P

23 ne: P f 114v

33—34 dignum: responsum *add.* P

34 cuius: cui P

21 *cf.* CIC. Phil. 7,27

23 *cf.* VERG. Aen. 7,339—340; VAL. MAX. 2,3,1

24 CIC. Phil. 13,1

25 *cf.* LIV. 5,9,5; *cf.* SEN. Phoen. 558—559

retur, maxima quoque pars eius in memoriam futuram ac posteritatem prominebit. Quod si consecuti fuerimus, testabimur ubique nos tua potius humanitate levatos fore, quam fortunarum experta acerbitate violatos. ²⁸

4.

Responsio prima ad precedentem oracionem apostolici legati
per dominum Iohannem Waradiensem episcopum

Reverendissime pater! Religiosam operam recte ac digne apostolice cure congruam paremque idonea nunc oracione ac simul adhortacione paternitas vestra egit et prosecuta est. Quam sane ex mente et iudicio serenissimi domini nostri regis adeo religiosam dicere libet, ut recte credatur non modo pro Christiano statu, verum a Christiano capite profecta. Et licet illius optimi pastoris, sanctissimi domini nostri summi pontificis circumspetto ministerio multa in Christianum populum beneficia collata numerentur — utpote qui ab exordio suscepti pastoralis officii manifestis indicibus tot salutiferi orbi apparuit —, aperte tamen contendere ausim nullum ex hiis beneficiis, vel saltem vix unum aut alterum melius, quam hoc, quod presenti oracione explicatum est, vel obtulisse eum umquam vel collocasse, quippe dum mersam ac pene obtritam Christiane religionis partem in libertatem ac lucem vocare dignum duxit. Que quidem beneficia sua ipse sanctissimus dominus noster nullo pacto melius, quam ut augeat, tueri posse ratus, rerum summe consulere parat, imitaturque apostolicam sollicitudinem veterem, per quam Christianum nomen et fidei crevere vires, famaue et imperii porrecta maiestas ad ortus.

Audivit itaque et intellexit maiestas regia, que circa rem hanc paternitas vestra dicere nunc explicareque et perorare voluit. Ubi in primis gratulatur serenitas sua optato adventui paternitatis vestre, salvamque eandem cum

3 violatos: etc. Pronunciata in Nova Civitate XXI. mensis Marci anno Domini M CCCC-o LIII-o *add.* M Finis *add.* P

4 Responsio: M f 43r, Mell f 255r, P f 176v

4—5 ad precedentem... episcopum: ex parte ipsius domini Ladislai regis ad orationem superscriptam, facta in continenti eodem die in presencia sua per Iohannem episcopum Waradiensem, Prage 1454-o P

7 paremque: pacemque MMell paremque(?) idoneam in margine Mell

14 salutifer: salutifero MMell

16 obtulisse: obtulisse P

20 summe: sume P

21 Christianum: Chistianam P / nomen: P f 177r

22 ad ortus: adortus P adhortus MMell

24 in primis: primo P

3 cf. LIV. 6,17,2

4 cf. LIV. 10,14,9; HOR. carm. 4,15,12—15

tam digne rei nuncio venisse admodum gaudet, videt autem — si quando alias — nunc multum desideratissime. In quo estimare potest paternitas vestra, quanto consensu exceptum sit, cum diceret, quod tam desideratum et favorable fuit, priusquam dictura videretur; potuitque forsitan res ipsa apparacius moveri apud multos, sed nullibi efficacius promoveri, quam apud maiestatem regis nostri. Credit enim et ita secum reputat, quod in tota intencione sanctissimi domini nostri circa rem hanc prosequendam nichil vel sit, vel esse possit, quod non sibi tamquam in sua et placeat et pro voto futurum credat, potissime quia in ceteris accionibus — existimacione hominum — diligencia precipue et fides locum vendicat, in hac vero eciam pietas subicitur.

Quamobrem respondendo ad ea, que paternitas vestra reverendissima verbis et susceptis rei et voto regie maiestatis equis ac consonis tetigit, paucis mentem serenitatis sue pro isto nunc tempore — ut iussum est — explicabo. Et in primis ubi in summa ipsius oracionis declarabatur consilium, diligencia, promptitudo et provisio apostolice sedis, quas ad tuendas Christiani naufragii reliquias propagandumque katholice, vere et unice fidei sinum decrevit iam et fecit: serenissimus dominus noster rex diligenciam et promptitudinem hanc magni facit, consilium vero et provisionem tanta affeccione offert, ut si iuxta vota provisioni huic explicate facta sequencia et effectus applicabuntur, nichil commodius et salubrius nichilque prestabilius vel reperiri valeat vel cogitari — in hac presertim etate, qua vix umquam alia oppressionis Christiane feracior fuit. Gravissimo quippe Christianorum vulnere magno aliquo fomento medendum erat. Quod quidem ut cumulacius conficeretur, rectum fuit consilium ad publica suffragia quasi ad singulare remedium decurrere, quatenus in communi causa omnium sub spe communis auxilii, velut quibusdam aminiculis, proposita tutande fidei ministeria sustentarentur. Ut vero defensionis huius cura laborque susciperetur facilius, optime circa hec a sanctissimo domino nostro provisum fuit, ut tam premiis spiritualibus, quam eciam exquisitis legatorum suorum adhortacionibus animi fidelium incitarentur. Quod autem apostolica sedes provisionis huius exordia primaque defensionis alimenta a se incepta a se quoque pollicita

1 nuncio: nunccio M

2 potest: eadem *add.* P

3 tam: Mell f 255v

4 et favorable: M f 43v

9 credat: crescat MMellP / existimacione: existimacionem M

18 fecit: suscepit P / noster: *om.* P

19 magni facit: magnificat P / provisionem: ipsam *add.* P / tanta: P f 177v

21 comodius: comodiosus MMell comodius et salubrius: salubrius et comodius P

26 causa: tam P / communis: Mell f 256r

28 cura: tedium P

29 nostro: M f 44r

30 adhortacionibus: abhortacionibus P

31 incitarentur: imitarentur M

commendat, obligatos efficit omnes fidei sancte subditos, ut et magisterio eius et exemplo ediscant, quam potissimum viam evadendi de comminatis periculis sequerentur.

Tetigit preterea superius reverendissima paternitas vestra de casu, vel
⁵ pocius occasu orientalis imperii — ne dicam: capte urbis illius —, et item de prophanatis sacrariis ac de iugo, nece ac prostitutione Christianorum capitum victoris Turci ludibrio subiectorum. De quibus commemorando quid aliud, quam refricato commiseracionis vulnere nove lacrimae reddi possunt, quandoquidem eo eventu inter et post alia horrenda verisimiliter
¹⁰ apparuit non odio solum apud hostes, verum contemptu eciam et negligencia apud socios nomen Christianum laborare. Optaret tamen videre serenissimus dominus noster rex dies illos, in quibus se comite et socio contractam exinde ignominiam magna virtute corrigere et abolere flagicii memoriam nova Christianorum gloria Deus ipse propicius pateretur. Ea enim est adhuc
¹⁵ Christiane religionis condicio, quae apte ac digne defendi et meretur et expectat; possetque efficaciter, sit modo tanti apud Christianos illius protectio, quanti apud adversarios eius impugnatio estimatur!

Venit posterius paternitas vestra in oracione sua ad eam partem, in qua serenissimo domino nostro regi persuadere placuit, eumque ex parte sancte
²⁰ apostolice sedis commonere, ut ad ea, quae ad opus tam sancte provisionis exequendum decreta, proposita, ordinata mandataque sunt, cooperando et exurgendo animum atque operam opportunam adhiberet etc. — Ad quam partem in prompto respondet maiestas regia facile apud se in re ista persuasum iri, in qua videlicet ultro gerenda eidem hereditaria a parentibus cura
²⁵ successit. Quam ob causam admoneri quidem potuit, ut exurgat, rogari autem non debet, ut faciat, quod sibi iam ex debito quodam faciendum sponte occurrit. Attamen rem hanc solito magis curandam potens ipse auctor faciet, ad cuius voluntatis interpretationem sententia regie serenitatis semper dirigenda erit. Illum huius consilii ducem, se comitem sacius futurum
³⁰ ratus, non solum studio, sed eciam iudicio suo satisfacere parat. Neque tantopere, quid pater optimus in presencia velit, sed quid semper probaturus sit, considerat, et ita considerat, ut semper sibi elaborandum enitendumque intelligat, ne qua parte videatur hanc explicatam de se fiduciam providentissimi pastoris destituisse. Ad plura deputabuntur consilarii pro conclu-
³⁵ sione eorum, quae tractanda erunt, etc.

2 ediscant: edificant **MMell** rati *superscriptum* **Mell**

6 ac de iugo: et de iugo **P**

7 commemorando: commemorande **Mell**

10 apparuit: **P** f 178r

12 noster: *om.* **P**

15 apte: aperte **M**

16 sit: si **P**

19 regi: *om.* **P**

20 ut: **Mell** f 256v / ad opus: in opus **P**

21 mandataque: **M** f 44v

32 sit: **P** f 178v / elaborandum: relaborandum **Mell** / enitendumque: evidendumque **MMell**

34—35 pro conclusione. . . erunt: particularius cum **P. V.** pertractanda **P**

5.

Responsio secunda ex parte eiusdem domini Ladislai regis legato apostolico supratacto facta nono die post primam responsionem suprascriptam per Iohannem episcopum Waradiensem Prage 1454

Iam pridem audita et reddita sermonis vicissitudo, reverendissime pater, ¹ satis superque detegere potens fuit, in primis quid consilii quidve provisionis paret sancta apostolica sedes adversum illos feros ac minaces fidei katholice et fidelium hostes, qui post subactam nuper orientalis imperii venerabilem arcem rursus ingentem minarum molem ex animo cientes, omnibus inter ¹⁰ se consultacionibus Christianum coquunt bellum, et deinde pariter quid e regione pro parte serenissimi domini nostri regis et propositum fuit et revolutum —, quo evidencius pateret eum paratam semper voluntatem ad coope-
randum tam sancte rei et tulisse prius ultro et nunc requisitum e vestigio obtulisse. Secutus enim vestigia et morem divorum parentum suorum, or- ² nare obsequiis suis Christianam patriam et amplificare gaudet, ac simul eni-
titur, ut et defensionem eius serviat et glorie. Et licet utraque hec — tam vi- ³ delicet apostolice sollicitudinis, quam regie promptitudinis commercia —
paribus votis concordem finem petant, potueritque superiori responso mens et intencio serenitatis regie, quam in hac re ad exhortacionem apostolicam ²⁰ non confert solum, sed offert, pro illo tempore palam fieri —, quia tamen
post priorem audienciam nonnulla inter paternitatem vestram et consiliarios regios ad id mandato suo deputatos, que ad rem ipsam conducere videban-
tur, particularius acta et contractata fuere, placuit eidem serenissimo do-
mino nostro regi hac altera responsione intencionem, animum, voluntatem ²⁵ et promptitudinem eius — quas superiori collacione paucis verbis, sed larga
mente notas fieri voluerat — nunc iterato declarare, ac simul iussit paulo
laciis commemorare causas, quibus et ab apostolica sede et a semetipso ad
currendam hanc viam propositam digne videtur commoneri, per quasque
³⁰ persuaderi sibi amplius hoc pium votum, eciam cum persuaseris, posse non
ambigit.

1 Responsio: P f 178v

1—4 Responsio. 1454: In nomine domini amen M f 145r

7 paret: pariet P

8 orientalis: orietalis P

10 deinde: demum P

11 regis et propositum: regis propositum P

12 paratam: paratum M

15 amplificare: ampicare P

19 exhortacionem: hortacionem P

20 offert: P f 179r

23 contractata: contracta M

27 causas: M f 145v

1 cf. LIV. 9,7,3; 8,3,2

Venit enim tempus, occurrit casus, incessit occasio — si quando alias, ⁴
 nunc potissime —, quibus oportune aut eciam importune exigentibus, ne
 solum adversus mortales hostes, sed prope adversus spirituales demones
 dimicare oportet, non tantum pro liberis carnis, quantum pro spiritus liber-
⁵ tate. Suscitavit namque hiisdem novissimis temporibus antiquus vere fidei
 hostis ex apparitorum suorum numero Machometh illum Turcum immanem,
 qui parentum suorum tyrannidem potius, quam locum possidens violencia
 superbissimi belli ius phasque omne confudit, et veterem illum Machome-
¹⁰ tum sacrilegum ducem suum sacrilega mente secutus, diversis corrupcioni-
 bus nostre fidei seorsum scisma componens, propriam sectam et proprios
 adauget sectatores. Hoc igitur truculentissimo preside ab illa sua et socia ⁸
 sibi tenebrarum gente persecucionem patitur genus piorum; hoc infideli
 ductore impugnatur fides nostra, qua sola et in qua unica katholice ecclesie
 splendor profecit; hoc denique imperatore impio moventur prelia et indu-
¹⁵ cuntur bella non solum pro terrarum spaciis aut provinciarum possessioni-
 bus, sed pro sacrosanctis Christiane religionis ritibus ac animabus fidelibus
 prophanandis. Quidquid ad obturbendam pacem Christianam nancisci po-
 terit, molitur, indignum forte putans ad aliquam equabilem quietem illum
 trucem animum posse resolveri, quem ferme quotidie undatim Christianorum
²⁰ profusus cruor pro voto duraret.

Quibus respectibus age videamus, reverendissime pater, quo sensu acce- ⁸
 perit, quove pacto interpretetur serenissimus dominus noster rex ea, que
 pro parte sancte apostolice sedis luculenta pridem oratione paternitas vestra
 proposuit. Et quidem magna gratitudine identidem, ut superiori responso, ⁸
²⁵ sentit, iudicat et pronunciat recte ac pie salubrique consilio nobiscum agi,
 dum beatissimus ille maximus pontifex noster, totius terreni status et im-
 perii summus vertex summumque et unicum caput concusse ac prope la-
 benti Christiane salutis presenti animo subvenit atque — si vera magis, quam
 speciosa fateri licet — inglorios ac desides ad pia bella animos ab domesticis
³⁰ cognatisque funeribus adversum impia arma pro pietate convertit. Insidet ¹⁰

1 enim: etenim P

7 tyrannidem: Gerannidem M tyrannidem P

8 belli ius: bellius seu belluis P

9 ducem: ducere P

10 scisma: chrisma M crisma P / et: bis M

11 et: om. P

13 fides: P f 179v

16 Christiane: om. P

17 Quidquid: Quicquid P

18 forte: forte p sic linea obliqua deleta M

20 profusus: M f 146r

22 noster: om. P

23 pro: om. P

24 ut: uti P

25—26 agi dum: agit dominus P

27 ac: et P

29 ac: atque P

5 cf. LIV. 3,55,5; LUCAN. 1,667

9 cf. LIV. 1,23,7

certe menti sue maiestatis publice cura, qua erectus quaque subvectus captivè illius Constantinopolitane urbis labores ac simul dolores in primis miserando docet, tandem et aperit aliena calamitate documentum, datum ceteris, cavende similis iniurie. Cumque videret ingentis hostilitatis et minacis mali
 5 non suspicionem modo, sed apertam speciem observari ante oculos, quid aliud agit et monet, quam ut Christiani principes id non recusarent facere in publico incendio, quod singuli quique facturi essent, si edes vicine deflagrassent. Accedit huc maius et (quod omnem estimationem superat) pastoralis
 10 cure, paterne affectionis et proflue caritatis indicium: imperii autor imperio suo se subicit, partitur equo animo legem, quam tulit, atque non solum dolores cum dolentibus participat, sed labores etiam cum laborantibus equat. Prior ipse, quod mandat, exequitur, priusque facere incipit, post docere.
 15 Idem namque ipse curande fidelium salutis dux factus et comes, idem pater et equus frater, idem denique rector et socius, utrumque — et temporis sui et pectoris — thesaurum atque id totum, quod habet et potest, memorabili exemplo et gracia indigentibus apperuit, novo quodam ordine Christianum populum a comminate iacture faucibus redempturus.

Num igitur hec et talia circumspectioni regie cogitanti adhortatio apostolica sapere potuerit, non quid religionem tantam ac simul et gratiam in
 20 tanto, ut par est, pensi habuerit, ymo vere, digne ac maxime quandoquidem nichil ad se mandari aut maius aut graciosius, nichil quod honestius suspicaretur, suaderi potuisse credit. Et licet auctoritati apostolice prompte per omnia semper cedendum putet, gaudet tamen et reccius arbitratur in re tam pia haut minus ratione et exemplo, quam auctoritate superari. Verum ut
 25 sancta apostolica sedes per medium relacionis reverendissime paternitatis vestre cercior efficiatur omnes eius adhortaciones et earum rationes in capaci mente susceptas, iubet sublimitas regia suos quoque dolores et causas paucis conferre in medium, quibus ad evehendum pro posse illate persecutionis pondus se et ab aliis incitari facile patitur, et a semet cogitur excitari.

Igitur a tempore, cuius iam prope duodeviginti lustra numerantur, infidelis barbaries supratata regnorum, que nunc ipsius regie maiestatis iuris sunt, latera pulsare incipiens quid quantumve iniuriarum et angustie, quot

1 menti sue: pectori suo P

5 modo: P f 180r

9 indicium: iudicium sic? M / autor: sic? M autore seu autem sic? P

10 partitur: patitur P

12 exequitur: M f 146v

14 equus: equus P

18 Num: Nunc P

18—19 apostolica: apostoli P

19 quid: recte? MP / simul: pietatem add. P

22 apostolice: semper add. P

27 et: bis P / causas: P f 180v

11 cf. LIV. 5,53,9

14 cf. CIC. Planc. 93; Marc. 11

funera cedesque ediderit, cogitari magis in dolore, quam in verbo referri potest. Verumtamen id precipuum constat, tanta eos hostes in indigenas vicinos feritate debachatos, ut servitute occupatorum non contenti, omnium nobiliorum capitum penas cum sanguine expeterent. Cumque iugularentur pagano furore passim quam plurimi, iam ipsis mortibus pene gravior videbatur metus mortis, dum unusquisque assiduo vexatus insultu et quasi in procinctu semper positus, per momenta singula speraret occidi.

Multos in hiis reprimendis sudores pariter et labores impenderunt illustrissimi precessores presentis domini regis nostri, ac multa cum eis certamina ancipiti fortuna peregerunt, obiectuque laterum suorum, veluti quodam fortissimo egide, relique Christianitatis frontes et pectora tutati sunt. Que quidem sollicitudo fidei et fidelium tuendorum cum ad hec usque tempora ipsius domini regis nostri inpretermisse perdurasset, dumque in eis plura bella feliciter acta, et demum multe strages nunc hostibus illate, nunc econtra ab hostibus susceptae fuissent, novissime ultimis duobus confractis exercitiis magna curarum monimenta regio pectori relicta sunt, ne hostes ipsos, vincendi dulcedine captos, amplius ferre desiderium aut spectet improvise aut paciatur.

Ad quod equidem providendum subiit ecce huic priori causa recens, que ex capta ac proculcata magnifica illa regia urbe intima omnium fidelium precordia terebravit. In cuius luctuoso casu quociens res gesta relatione innovatur, commiseracionis deducte vulnus quasi confricatum incalescit. Peculiaris tamen quedam ratio tenet serenissimum dominum regem nostrum, ut rem hanc frequencius et revolvat in animo et habeat, quippe dum illo casu Grecie quidem vulnus, Hungarie vero quedam (ut ita dicam) stigmata futuri vulneris impressa videntur. Quantum, putamus, periculum imminebit, si hostis pretactus molem illam armorum rapacium in imparatos porrexisset; suspicari certe, quam experiri sacius erit! Que quidem arma vixdum expiatis uncta cruoribus in secundos impetus — uti communis vox est — propediem torquenda parantur, et ad hoc forte paulisper retenta fuere, ut cumulaciore redirent, magnum sudorem magnaue funera Christiane genti commotura.

Egregie nuper ac pie paternitas vestra casum urbis illius, item immanitatem hostis, preterea temerata sacraria, iugum, necesse ac servitutem nobilissimi generis hominum calamitosis verbis coram revolvit, ex quibus tota eorum

1 verbo: vero P

2 Verumtamen: M f 147r

4 sanguine: sanguine P / iugularentur: iugalarentur P

10—11 quodam fortissimo: sic MP

11 egide: i. e. clipeo *add. in margine* P

17 captos: P f 181r

17—18 aut spectet improvise aut paciatur: om. P

19 Ad quod equidem providendum: om P / huic: om. P / causa: tam P

21 res: nobis P / innovatur: innovantur P

22 deducte: deductus P

25 quedam: om. P

26 Quantum: M f 147v / imminebit: imminebat MP

20 cf. SEN. Herc. fur. 706

27 HOR. carm. 2,1,4—5; cf. HIER. epist. 1,7,2

luctuosa tragedia comprehendi apte poterat. Verum — prout serenissimus²⁹
dominus noster rex pluribus nunciis ad se delatum meminit — omnem³⁰
narracionem superat inibi agitata crudelitas. Capta enim ipsa urbe efferbuit
in omnem seviciam feritas paganorum, ac sicuti semper agere sunt soliti:
⁵ post victoriam vix rarum repperissem aut nullum, qui non sibi summi esse
delicti duceret, nisi aliquid ludibrii aut sceleris in Christiana capita ac divina
humanaque sacra intulisset. Illi vero precipuo crudelitatis auctori mos iam³¹
usu inditus esse dicitur, rabiem accendi post victoriam, atque ex venienti
prospera sorte, veluti draconum calice potato, furere, frendere ac palam³²
¹⁰ insanire. In quo licet super hec et alia multa ingenii pravitas esse dicatur, qua
in omnes homines, tum precipue ab ipsis prope ephebis in Christianam gen-
tem ferebatur, nunc tamen ex speciali quadam sevicia prima sibi oblectamen-
ta primamque virtutis palmam ducit piorum carnibus inhiare, ita ut facile
credatur diligenti sua nequicia inmanitate beluas, crudelitate feras, atrocita-
¹⁵ te bestias superare. Quid igitur spectanda sunt hec et talia ac expectanda
conviventibus oculis? Absit a professoribus vere et pie fidei: mori prestat,
quam nolle aut non posse defendi! Vesper presentis vite pocius rapiendus est,
quam servitutis ortus expectandus, presertim cum inter ceteras illius hostis
impietates illa videtur deterior, quod non solum in Christiana corpora, sed
²⁰ etiam in animarum ruinam imperium longe proterminat. Unde apparet non
cum tali hoste Christianam rem agi, quem victricibus armis socium ex hoste
faceres: in beluas astringendum est ferrum, dandusque pro libertate anime
aut hauriendus erit sanguis.

Quamobrem cum satis causarum ac plurimum querele adversus antefatum³⁷
hostem serenissimo domino nostro regi inseat, ad summam rei propo-
sitas serenitas sua dici iubet et respondet adhortacionem, consilium et provisio-
nem sancte apostolice sedis ac sanctissimi domini nostri summi pontificis,
quibus ad rem fidelium promovendam erga indigentes paterna sollicitudine
fertur, se gratissime suscipere et ad maximam gratiam interpretari. Quantum³⁸
³⁰ in eo consistit, mentem ac voluntatem suam in omnibus possibilibus — ut
prius adobedientem, ita nunc adhortacioni apostolice paratam — offert, et
omne id, quod in hoc negotio sue serenitati vel sperandum erit vel desperan-
dum, sequi et fieri eo patrono eoque duce placet.

7 auctori: P f 181v

8 inditus: indutus *corr.* ? M

11 tum: *sic* ? M tamen P

11—12 Christianam gentem: Christianas personas P

14 sua: M f 148r

15 superare: supare P / hec: *om.* M

23 sanguis: sanguis P

26 respondet: respondere P

28 promovendam: promovendo M / indigentes: indigenas P

30 suam: *om.* P

31 nunc: *om.* P / offert: P f 182r

Ceterum, quia res ista videtur esse ampli multum et magni ponderis — in qua videlicet ordinacius pertractanda prius hostium robor, rei qualitatem et regnorum eius condicionem pensare opus erit, concernatque pro interesse opportuno omnium terrarum suarum ac subditorum statum —, deliberavit maiestas regia pro ulteriori conclusione super hoc facienda principes, prelatos, magnates et proceres regnorum ac principatuum suorum quam primum consulere, eorumque omnium consilia et intelligencias mutuas procurare. Que⁴⁰ ut fierent celerius, indicta est per litteras regias in regno Hungarie ad opidum Budense generalis convencio et dieta per mensem Februarii nunc affuturum celebranda; statuitque maiestas sua confestim deputare notabiles oratores de consiliariis suis — tam videlicet de ipso regno Hungarie nunc secum habitis, quam ex hoc regno Boemie, ac eciam de ducatu Austrie —, eosque illac cum plena informacione transmittere. Futura est autem pari modo diebus proximi⁴¹ mis et in hoc loco omnium magnatum, procerum ac civitatum huius regni Bohemie ac terrarum eidem subiectarum ad eundem mensem generalis dieta, similis quoque in ducatu eciam Austrie indicetur. In quarum singulis⁴² regna ipsa et principatus regie maiestatis super omnibus rebus propositis consilia oportuna sibi invicem et intenciones mutuas communicabunt, deliberabiturque efficaciter pro responso finali ad sedem apostolicam perferendo. Quibus omnibus tandem habitis consiliisque oportunis exinde collectis in⁴³ tendit serenissimus dominus noster rex, ac eciam deliberate constituit ea omnia, que in hiis rebus modo premissis acta, tractata deliberataque et finaliter conclusa fuerint, per proprios notabiles oratores suos ad sedem apostolicam transmittere et eidem mentem, posse et finalem intencionem suam aperire; simulque notificabit ea singula, que pretacto pio operi proseguendo vel impedimento futura sunt vel adiumento, sperans, quod sanctissimus dominus hiis favendo, illa vero submovendo rebus gerendis oportune consulat ac salubriter providebit.

Inter hec tamen requirit maiestas regia rogatque attente et confidenter⁴⁴ petit paternitatem vestram reverendissimam, ut horum, que in responso accepit, presertim vero obedientis et parate ad obsequendum Christiane utilitati mentis ac voluntatis sue apud apostolicam sedem favorabilis relator et interpres esse velit, informetque sanctissimum dominum nostrum summum pontificem, quantus et quam rectus sit in animo regio de iniuria populi Christiani dolor, non ostentacio doloris, idque precipue intencionis sue fore, ut iuvenilis

5 prelatos: prelatum M

7 Que: M f 148v

11 de: ex P

18—19 deliberabiturque: delibaturque *sic?*, *superscriptum*: deliberabiturque, *sed postea del. M*

21 serenissimus: P f 182v / noster: *om.* P / deliberate: de libertate P

26—27 dominus: noster *add.* P

33 informatque: M f 149r

34 et: *om.* M

35 fore: foret P

sui regni ad hoc rudimenta exerceat, quo inter alios recte fidei principes rei publice Christiane et honori possit esse et usui. Hoc sibi erit negotium, hoc 45
ocium, hic labor, hec quies, in hiis vigiliis, in hiis sompnus reponetur.

Optat preterea serenitas regia, ut reverendissima paternitas vestra ex 46
5 parte sui versa vice apud sanctissimum dominum nostrum laboret — quamvis laborandum non sit, obvius est enim et expositus ac plenus pietate, quam precipit —, quatenus rem istam, quam provide ac pie dirigendam suscepit, ferventer prosequatur, ne forte reliqua actio vel frigus ut deposita, vel tedium 47
10 ut reassumpta paciatur. Scitum est enim illud vetus dictum, quod „faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum egerrime reparant. Sic et 48
monentis calor et facientis intencio continuacione servatur, intercapedine vero et remissione languescit”. Cum autem origini Christiane et Deum affuisse 49
et non defuturum virtutem credamus, sperandum est, sicut olim Philisteos genti Iudeorum, sic hostes pretactos Christiano militi ad exercitium datos 15
esse, non ad perniciem. Adversum quos excelsus ipse Deus noster Christianorum nunc querelis et mox armis aderit, cum divina humanaque simul violata iura exequitur.

Postremo serenitas regia recolens et recognoscens personam suam, dum apud pedes sanctissimi domini nostri fuerat, magno affectu magnoque favore 20
honoratam, cultam quoque et habitam, nunc eandem et omnem sui ac suorum oportunam tutelam et curam ex hiis preteritis sumpta fiducia sanctitati sue recommittit ac per paternitatem vestram reverendissimam recommitti 25
rogat; elaborare intendens, ut prestantissimo illi patri nostro minus ob alia merita, quam quod filius eius est, sese carum efficiat. Cuius pedibus se iterum recommendat.

1 hoc: hec M

4 preterea: preterat sic? pretereat sic? P / reverendissima: om. P

8 reliqua actio: aliqua ratio M / ut deposita: vel deposita P

10 custodiunt: P f 183r

11 monentis: moventis sic? M

20 honoratam: honoratum P / ac: et P

22 reverendissimam: om. P

23 elaborare: M f 149v

24 filius: flius P

25 recommendat: Deo gracias add. MP

46 cf. PLIN. epist. 4,9,10—11

49 cf. LIV. 1,9,4

6.

Oratio ambasiatorum regis Ladislai habita in conventu
Frankfordensi

Non dubitavit serenissimus princeps, dominus noster Ladislaus, rex Hun-¹
garie et Boemie, dux Austrie etc. barbaros illos furores diramque rabiem,
⁵ quibus funestissima Turcorum gens populum Christi sanguine redemptum
tam diu direque persecuta est, ipsius rei vetusta ac usquequaque diffusa fama
et novitate casus Constantinopolitane urbis, unumquemque vestrum, reve-
rendissimi patres, illustres principes, spectabiles oratores ceterorumque
¹⁰ prestantissimorum virorum hic presencium cetus, audivisse. Et inpresenci-²
arum nos ipsi coram vidimus huiusmodi calamitates Christiane fidei, orante
nuper reverendissimo patre, domino meo Senensi, oratore imperialis maiesta-
tis hic presente lato et clarissimo sermone narratas, ita ut parum iam dici
possit, quin sit dictum prius. Ut tamen satisfiat mandato serenissimi princi-³
pis nostri, hic reverendus dominus meus Pataviensis ceterique magnifici ac
¹⁵ venerabiles domini college mei aliqua nomine ipsius serenissimi regis nostri et
pro suo interesse de rebus hiis coram vestris dignacionibus me referre paucis
tantum verbis decreverunt, eo quod magna primum terris maiestatis sue et
consequenter omnium vestrum (ni fallor), data in hac re negligencia, a hiis
hostibus pericula impendent. Nimis enim gens illa Turcorum, impugnatix⁴
²⁰ religionis nostre et Christianorum corporum sanguisuga feritate crassata est,
et more morbi iugiter serpit ulterius, utpote quos natura, non casus nobis
hostes fecit, et cum quibus nulla fida pacis condicio esse potest. Hii sunt⁵
enim hostes durissimi, qui tanquam avidissima crudelitatis vorago, ex abissi
puteo erumpentes, ut olim Philistini Iudeorum genti, ita populo Christiano
²⁵ iugi insultu infestissimi, vivificum Christi nomen, quantum in eis est, extin-
guendum putant.

Lustrum prope XX-mum agitur, quo Europe oras infesta illorum hostium⁶
arma Deum hominesque violatura pervolarunt, eaque post subactam plus
quam brevi Greciam, eversam eius nacionis gloriam — cuius referta sunt
³⁰ scriptorum amplissima volumina et immensum historiarum pellagus —,
Macedonie demum ac Bulgarie regna, preterea Albanie, item alias ut dictu,
ita memoratu miserandas plurimas terras ludibrio, funeribus et ruina, ser-
vitude, religionis denique iactura deformatas, in peregrinos ritus, mores
legesque ac infide lingue commercium inverterunt, nichil incolumis inter
³⁵ sacra prophanaque, nichil — inquam —, cui ferro, terrore, cui flamma, iugo

1 Oratio: P f 166r

11 reverendissimo: P f 166v

17 tantum: tn (= tamen?) P

18 a hiis: *correci ex aliis* P32 ruina: *correci ex mira* P

33 denique: P f 167r

2 cf. TER. Eun. 41

4 cf. LIV. 37,36,8

noceri potuit, inviolati relinquendo. Hinc omnes passim circumvicinos vis illa atque tempestas adorta, et usque ad ipsius Europe ferme umbilicum pervagata, tandem regni Hungarie adhesit lateribus, iugibus et duris illud contens bellis, utpote proximos et solum sibi hucusque datum obstaculum, omni
 5 ferme vicinarum provinciarum auxilio destitutum.

Circiter sexaginta iam numeravimus annos, quibus fere continuis illustres
 predecessores reges serenissimi domini nostri regis furiam iam facemque
 bellorum sustulerunt, in privatam curam in privataque unius gentis sue
 arma conversam, et in eis reprimendis multos sudores pariter et labores
 10 impenderunt, multaque cum eis certamina ancipiti fortuna peragendo,
 obiectu laterum suorum reliquos Christianitatis frontes et pectora tutati
 sunt. Cum autem sepenumero per eosdem reges et ipsorum vice ac nomine
 plurima bella feliciter acta, et demum multe strages nunc hostibus illate,
 nunc econtra ab hostibus hucusque susceptae fuissent, novissime tandem ea
 15 sollicitudo et cura fidei ac fidelium tuendorum prefato serenissimo domino
 nostro regi hereditario quodam iure a predecessoribus suis relicta est. Qui
 quamvis iustum et magnum in animo suo de tanta Christiani populi iniuria
 dolorem gerat, precipueque sit intencionis sue iuvenilis sui regni ad hoc rudi-
 menta exercere, quo inter alios recte fidei principes rei publice Christiane et
 20 honori sit et usui: hostis tamen viribus et numero auctus ac preteritarum
 victoriarum fortuna superbus et gloria vividus nimis invaluit. Invidus enim
 Machometus, modernus Turcorum dux, qui inaudita crudelitate omnes pre-
 decessores suos superat, post captam urbem regiam predictam, temerata
 illius sacraria, iugum, neces, servitutem ceterasque calamitates nobilissimi
 25 generis hominum, hiis proximis ante diebus terram Rascie, antiquam corone
 Hungarie possessionem, conflagratis urbibus populisque vel cesis vel in mi-
 seram servitutem impune abductis —, et nunc rursus arma vixdum expia-
 tis uncta cruoribus in secundos impetus torquenda parat, ingenciumque
 <molem> spirans minarum, cum suis complicitibus omnibus consultacionibus
 30 Christianum coquit bellum, credens miser non solum regnum Hungarie, sed
 universam Christiani nominis nobilitatem suo subiugare posse domino. Ymo
 et in tantam prorupit vesaniam, ut facile sibi orbis spondeat imperium!

Quia igitur tanta curarum moles et imminencium periculorum timor tenel-
 13 lis humeris serenissimi domini nostri regis ad id imparibus proximus impen-

2 adorta: adorata P

2—3 pervagata: pervacata P

3 tandem: tamdem P

5 provinciarum: provincinarum P

10 peragendo: perangendo P

13 multe: *correxī ex milite* P

21 victoriarum: P f 167v

24 illius: *correxī ex illuc* P

27 abductis: *desideratur praedicatum* P

29 molem: *addidi*

30 Christianum: Christianam P

8 cf. LIV. 21,10,11; 2,49,1

9 cf. AUG. civ. 15, 20

10 cf. LIV. 1,3,4

11 HOR. carm. 2,1,4—5; cf. HIER. epist. 1,7,2; LIV. 9,7,3; 8,3,2

det, precepit nobis maiestas sua Christianos et alios principes in hoc conventu exhortari, et pro necessitate imminentis mali petere, ut pro defensione communis fidei, in qua renati et salvandi sunt, exurgendo sibi — qui in ea re ultimum posse facturus est — saltem ad verem futuram animis suis succurrerent.

Eya igitur, Christianissimi principes, vere fidei columnae (non solum praesentes, sed et absentes alloquor!), excitetur nobilissimus spiritus vester, et tam longos Christianorum labores, iacturas et angustias populi fidelis officiosa humanitate miserati, properate succurrere populis Christianis, quorum magna pars durissima servitute inclusa gemit potius, quam vivit! O quantum expectant videre liberatorem vultum vestrum — tanquam antiqui patres adventum Christi —, sperantes per vos educi de servitute Aegypti et de populo barbaro in dulcissimam libertatis lucem! Ne pigeat vos laboris vel expensarum pro populo Christi, pro quo ipse Deus de celis descendens preciosum sanguinem fudit! Exigit enim id a vobis condicio, status et debitum officii vestri, ac super omnia caritas Christi, qui vos ad hoc principes constituit, et dedit vobis coronas sublimitatis et amplissimas facultates, ut sitis in laudem bonorum, ulcionem vero malorum et maxime hostium fidei. Cum igitur Deus et fortuna dederit, ut possitis, virtus et gratitudo vocet, ut velitis salvare proximos: excitent vos exempla maiorum vestrorum, occidentalium principum, quorum plures — ut magnanimos olim Karolum Magnum et Gotfridum ducem (secundum quod laicius per dominum meum Senensem adductum est) —, cum eiusmodi casus ingrueret, pulsus armata manu a finibus credencium hostibus, civitate quoque sancta Ierusalem manibus hostium vi erepta, eternaliter memorabili laude triumphasse veteres historie tradunt. Moneat vos amor laudis et honesta glorie cupido, cuius omne preclarum ingenium avidissimum est! Magnanimitate enim illustrium operum vestrorum, ut quodam egregio splendore, minoribus lucebitis, et vestrarum virtutum monumenta, veluti legatum nobile et gloriosam quandam hereditatis partem, posteris vestris non sine immortalis vestri nominis memoria transmittetis. Sententia autem communi: „Deus ipse erit vobis merces et corona, ipse dux, ipse adiutor facti”, eius auxilio facile magnanimitas vestra conteret in bellis hostes, quos hucusque sola negligencia Christianorum principum fecit potentes. Et videbunt hostes Christi, quatenus vobis omnibus, uno fonte baptismatis renatis, una est fides mendum et pietas actionum.

4 verem futuram: sic P

9 quorum: P f 168r

13 Ne pigeat: depigeat P

25 memorabili: memoriali P

29 monumenta: correxi ex momenta P

31 ipse: P f 168v

17 cf. Rom. 13,4

18 cf. CIC. Lig. 38

21 Ubi?

7.

Pulsatis^a merore publico animis occurrit te preside, clarissime cesar, beati¹ rumoris opinio, tremulis hac facie rerum pectoribus consolatrix ydonea, qua persuasum habemus, imperator, religiosam dignitatem tuam et nomen et animum augustum pre se ferre, ac inter hec impia tempora pia vota servare,^b
⁵ pia opera suggerere. Spirat hec opinio carum tui principatus odorem, predi-² cat fidei debitum, sonat imperialis glorie officium, que tanto facilius abs te profecta creditur, quanto magis profectura optabatur. Nam licet in eam³ tempestatem inciderimus, in qua — ut aiunt — „prona est timori semper in peius fides”, videris tamen spem dare dubie menti, ut te principem rei
¹⁰ publice natum, memorem sui nominis imitatoremq[ue] maiorum fore, sicut maxime cupimus, ita et prompte crederemus. Nichil certe dignius vel ex-⁴ spectari a te vel exhiberi potest, quam ut inter has sancte fidei nostre angustias^c auguste spei suasorem ac vere glorie sectatorem te futurum verbis doceas, factis commonstres. Quid enim — ut priores docti asserunt — apud⁵
¹⁵ te videri poterit indignius, quam si ipsa excitatrix^d exercitatrixque forcium animorum gloria latebris studeat, et dissimulando^e velit videri auctior, que negligendo probatur angustior. Mirabilis namque vere glorie condicio est, ut⁶ non possit putari augusta, nisi prius appareat sollicita.

Beatissimus^f pontifex noster magno studio, magno ardore et animo huic
²⁰ pariter sollicitudini non defuit, quo et fidelium lacrimis et fidei necessitudini consuleret. Executus est patris et socii patientis et compacentis officium,^g impendit uberes lacrimas in funere mundi, succrescentem malorum sensum aperuit, primusque monuit primipilare crucis vexillum subrigere, quo previo pia pro Christo gererentur bella, salutares in utramque partem fortune habi-
tura triumphos. Miseratus scilicet miseriam^h temporis huius, in quo redemp-⁹

1 Pulsatis: C f 41v, m f 46r, P 190r, qui solus inscriptionem habet: Oratio habita in Nova Civitate coram imperatore Friderico Tercio pro facto Turcorum per Iohannem episcopum Waradiensis ecclesie cancellarium, tunc unum ex oratoribus regis et regni Hungarie, XXIII-ma die mensis Marci anno Domini M-o CCCC-o LV-o / mero-re: memore P

2 hac: ac P

7 creditur: P f 190v / optabatur: optabitur m

8 inciderimus: incideremus m

10 sicut: sicuti Pm

13 ac: ut m

14 enim: om. P

15 exercitatrix: om. CP

17 con]dicio: C f 42r

18 possit: sit P

21 consuleret: consuletur P

22 succrescentem: succrescente m / sensum: sensu C

23 crucis: crictis C

24 gererentur: gerentur P

3 SEN. Herc. fur. 316

5 Ubi?

8 cf. LUCAN. 7,617; SEN. Thy. 306

tarum animarum nec casus satis reputantur nec salus, quin ymmo Cristiane libertatis gloria vesanie barbarice succidanea prosternitur. Eadem itaque¹⁰ mente benignus Dei spiritus et clemencie sue sollicitudinem et curam tui cordis accendit, ut remediis celerius procurandis eadem utrique cuperetis, ne⁵ forte segnius tractata perniciēs reatu curacionis neglecte involveret saucios^b pariter et medentes. Gloriosum sane principum par, summa rerum auctoritate¹¹ insigne, salutaris voti equalitate insignius, cui est alta in consorcio potestatis dignitas, in maiestatis discrecione rectitudo, cuique super hec iocundior accessit nunc equa religiose mentis coniunctio, tanto nimirum¹⁰ copulacior,¹ quanto visa est et animo similior et recta voluntate vicinior. Nichil enim copulacius dicitur,^a quam similitudo voluntatis bone: hac sola vel precipua nostra spes reficitur, hec potens futura creditur sera iam afflictorum et quasi functa cursu fata evincere, medicasque artes acceptis vulneribus adhibere. Quamobrem rectissima fuit nobis bone opinionis ratio, dum¹⁵ percepimus excellenciam tuam desiderio summi pontificis sua vota equasse, quo utriusque gladii potencia insuperabilior fieret.

Gratissimum¹ tamen expectationi nostre accessit, quod huius propicie¹⁴ mentis et magnifici animi non modo propositum, sed et ardorem suscepisse videris, dux et auriga eius consilii sponte factus, per quod ex ingenti Cristiane necessitudinis debito experiri libebit, quantam vim habeat et religionis²⁰ nostre bonitas^m et fidelium principum potens ac patens nobilitas. Qua in re cum hoc tuo sancto desiderio digna equitate confertur, ut quem statum cupis esse religioni,ⁿ eundem sis habiturus et regni; iamque id solum opere precium foret, ut tardo principio cicius uteris, speraturus illius auxilium,²⁵ cuius tuendam suscipies veritatem. — Michi vero hac vice id officii iniunctum est, ut ignee^e virtuti tue ardentissimoque animo flammās eciam — si flatu meo fieri possit — adiciam, eo maiori cura, quo propius metum res concessit. At ego in primis fateor non opus esse, ut exciteris^p ad rem ipsam, quam pares: paciari modo, ut inciteris! In qua demum specialius acturi³⁰ sumus et amplius aput maiestatem tuam — ut apud patronum cause huius

1 Cristiane: *sic et alias* C

4 cuperetis: cuperitis m

7 cui: P f 191r

10 copulacior: C f 42v / quanto: et *add.* P

11 copulacius: copulatim m / similitudo: simitudo P

12 hec potens futura: *bis* m

13 acceptis: in *add.* m

14 ratio: rartorum *corrigendo*? C

15 tuam: *om.* P

20 experiri: experire C

21 nobilitas: m f 46v

23 regni: regno P / iamque: Namque P

25 officii: officiis *vel* officus P

27 maiori: maiore Pm / propius: proprius m / metum: C f 43r

29 pares: *correxī ex paro* CPm / demum: ut *add.* C / acturi: actrici m

pocius, quam iudicem —, quo equius et tuos sensus in ea re aperias, et nostros deprehendas.

Bellum^a grave illatum est non vectigalibus tuis, magnifice imperator, sed fidei consortibus, qui tibi cultura veri Dei socii sunt, vera religione comites ac veri regni expectatione coheredes. Veterana pestis multum florem magnumque fidelium robur depasta hactenus ledendo^r crevit et crescendo lesit. Hoc bello consumsimus evum, hoc bello^a omnia gravia vidimus et (proh dolor!) quid mali non vidimus, in hoc denique bello omnis Cristianus velut iniuriam faciens passus est iniuriam. In qua quidem calamitate communi ratio perdiderat sua iura, offendi^a crebrius, quam defendi voluimus: Cristiana societas secum ipsa discors pereundi perdendique occasionem prebuit. Inde fax impugnacionis, inde origo aucta ignominiam fidelibus graviolem intulit omni vulnere. Pluris enim constat, quam misera vita et mundus, quod turbatur fides utputa salusque. Novissime horrendum divorcium inter fidei comites deploratum est; apicem orientalis imperii hostilis rapacitas sustulit, cum quo simul ibi iusta et legitima imperia occiderunt. Profunde percussis sumus, digne pro meritis, dure pro viribus. Desevit in nos Turci hostis perdives malicia, nostris adaucta erumnis, nostro dedecore decorata exultat et insultat; it in omne nefas, studet potentatui, spirat^r minas ac cedes speratque, ut iam Iordanis totus influat in os suum.

Quibus^a rebus tandem iure moti ac digne consternati catholici principes vota emittunt, signa demonstrant, per que contacta hucusque eorum virtus, si non optabili, necessario tamen isto tempore illustrari queat. Volunt — ut audimus — sese non amplius reputari spectatores ociosos aliene calamitatis, ne finis prioris mali gradus sit futuri. Et in primis quidem summus ipse monarcha, summus pontifex noster, credito sibi rite fungens officio id, quod debuit in rebus fidei, totum protulit^a et totum obtulit. Multi alii primores orbis principes in id ipsum exhortati in eandem sententiam pedibus eunt,

3 tuis: P f 191v

7 bello consumsimus: consumpsimus (*sic*) bello P / bello omnia: bellum omnia C

9 communi: communis P

11 perdendi: *om.* P

12 impugnacionis: impugnacionis C

13 omni: cum *sic* ? m

14 utputa: utpota P

15 deploratum: C f 43v

16 cum quo: quo quo C / ibi: tibi C

16—17 percussi sumus: percussimus C

17 *primum* pro: *om.* P / dure: dire P

19 potentatui: potentantur m

21 digne consternati catholici principes: catholici principes digne consternati P

26 officio: P f 192r

27 protulit: pertulit C

28 principes: princeps P

20 *cf.* VERG. ecl. 1,54

25 *cf.* HOR. carm. 1,34,14—16

27 *cf.* Iob. 40,18

29 *cf.* SEN. Herc. fur. 208—209

Idem in Ratispona nuper pie susceptum, post in Franckfordia salubriter
decretum, nunc — ut exequendum promoveatur — ad te perlatum est. Ad
te,³² inquam, imperator excellentissime, cui primum in orbe gladium credi-
tum scimus ad vindictam malorum — iuxta apostolicam vocem —, laudem
⁵ vero bonorum.

Bello³³ autem ad bellum citaris: iure quidem tu in primis, quem ceteris fi-
delibus libertate parem³⁴ novimus principem dignitate, ut et sociorum salu-
tis vindex sis et custos tue. Hostis tibi contumeliosus est, semper instans,
semper rapiens, nec verax fide, nec veritatis amicus. Subegit orientale
¹⁰ imperium, quod olim tuis precessoribus collaterale fuit; occidentale tuum
petit, bello iudice acturus de condicione, qua vel male victuri, vel nec victuri
quidem sumus.

Egregie nuper in utroque conventu Alamannie oratores excellencie tue rei
huius condicionem rimati de tuo pio, Cristiano et augusto animo, item de
¹⁵ belli huius iusticia, utilitate et facilitate disseruerunt: magnifico videlicet et
prudenti sensu aperientes multis racionibus et exemplis, quid³⁵ erubescen-
dum nobis, quid agendum et quid sperandum foret. Cognovimus certe illis
auctoribus sententiam devoto imperatore dignam, necessitate quidem pro-
batam, voluntate gloriosam; que cum fidelissima fuerit, felix ut sit futura,
²⁰ optamus. Hanc nostri primores, nos quoque ipsi sequentes, bellum ipsum
iustum, utile et facile satis superque persuasum reputavimus, hoc dumtaxat
reliquum ducentes, ut de eiusdem iusti, utilis et facilis belli pietate,³⁶ opor-
tunitate et necessitate pauca in medium proferamus, eo maiori prompcio-
rique animo, quo³⁷ attenta simul et intenta tot principum facies magis allicit
²⁵ ad dicendum.

Et³⁸ quidem par esse officio nostro arbitramur, ut qui vicaria nunc rela-
cione te ad hoc bellum incitaturi venimus, et bellum ipsum et pietatem eius
primi coram astruamus. At³⁹ quia opus est forte apercius cognoscere pium
esse hoc bellum, quod iustum fore declaratum est: bellum igitur tibi propo-
⁴⁰
⁴¹

3 orbe: *ortis corrigendo* ? m

4 vindictam: C f 44r

4—5 iuxta . . . bonorum: *om.* m

9 verax: *ferax* m

12 sumus: *simus* P

13 nuper: *inquam* m / excellencie: *excellentissime* P

15 belli: bello P / huius: *om.* P / facilitate: *felicitate* P

17 illis: m f 47r

18 necessitate: *necessitatem* C

20 Hanc: *Haut* C

23 proferamus: C f 44v

26 ut: et P / vicaria: P f 192v

28 coram: *coram*g (= *coramus* ?) C / At quia: *Atque* m

29 igitur: *om.* P

33 cf. Rom. 13,4

34 cf. LIV. 10,11,11

36 cf. LUCAN. 1,227

suimus, imperator serenissime, quod Turchus hostis iam dudum Cristiano orbi intulit, in Asyam primum ex Schytis commigrans, post in Europam allapsus. Tanta ei vehementia in hoc bello gerendo, tanta sedulitas fuit, ut vix diem interesse, vix quidem horam recolatur sponte passus inter Cristianam pestem et suam predam. Odium ei precipuum in Cristi cultores singularis quaedam sevicia suggerit, ac desperata⁴² condicio sua gloriam reputat⁴³ Deo nobis nato frui, solaciumque ducit fungi malignitate ex pene mora. Porro⁴⁴ si equo animo audies paulo lacius pietatis⁴⁵ probande causas et acte impietatis effectus, recognosces facile potius, quam cognosces bellum ipsum, quod nunc te auctore decretum est, non magis pium esse, dum sumitur, quam impium, si omittatur. Nec te in hoc res turbabit incognita, qui plerumque querulis patientibus compassus es, et nostro — ut aiunt — doluisti sepe dolore.

Taceo⁴⁶ de iniuriis divine bonitati irrogatis, que corde apcius, quam ore pensanda puto; pretereo fidei nostre preciosa dampna, fidelium clara funera ac innumera prophane gentis eiusdem prophana facinora ab exordio illati belli cumulata: satis erit novissimos casus attingere, lacrimosis annalibus dignos. — Orientale imperium abolim infesta diuturnitate oppugnatum hostili tandem mole, sociorum desidia et omnium Cristianorum gravi infamia subversum est, ac tetri hostis calcaneo proculeatum. Orientalis ecclesia, precipua olim fidei nostre basis, in dispersionem acta captive religionis conditionem deplorat. Templum civitatis regie, quod manebat adhuc ab omni prava contagione intactum, et a maioribus nostris captivis perduraverat asylum, omni dedecore prophanatum, omni immundicia pollutum cognovimus. Quid⁴⁷ de ceteris templis, quid de clero, quid de salutaribus ecclesie sacramentis — que vasa quedam gracularum confitemur —, quid denique de violata sanctorum reverencia dignum pietate referam? Omnis fama illius calamitatis minor est vero, appellaciones certe admissis facinoribus desunt. Ara illesa nusquam, nec immolacio tuta, sed nec libamina legitima —, prevaricacio tamen est et lapsus continuus et ruina multorum. Delectatur hostis contaminasse loca sancta, que iuxta religionis morem vidit divinis supplicationibus consecrata; predatur pietatem,⁴⁸ impietatem auget, ty-

1 Turchus: tutus P

7 nato: nobis *add.* C / ex: et m

8 audies: audies C

9 recognosces: decognosces m / cognosces: cognoscens C

14 Taceo: Tacto P / de: C f 45r

17 belli: bella C

20 calcaneo: calaneo P

22 adhuc: P f 193r

23 contagione: religione P

27 de: *om.* P

31 loca: C f 45v / vidit: invidit P

45 VERG. Aen. 1,669

rannidisque sue assueta sacrilegia piorum cruore delibat. Videres nunc, de-⁵⁴
 votissime cesar, in urbe et regione illa nichil^m sancti, quod non corrui-
 nichil iniqui, quod non invaluit; videres continuum hostilem fremitum,
 continuum gemitum servilem: horum casum, illorum plausum; videres⁵⁵ —
⁵ inquam — per singula fere horarum discrimina ex mutua commiseratione
 piorum tam tristes integrari lacrimas, ut tota illa patria migrasse putaretur
 in funera. Subacte sunt condicione simili et plures partes Grece pluresque⁵⁶
 Cristianorum familie, que omnes servitute gravi, obprobriis variis, preda
 et ruinis ac impio commercio deformate quid aliud, quam Dei nostri iniuriam
¹⁰ sonant?! Nec tempus eis faciet erumpnas leves, sed malorum sensus in dies⁵⁶
 accrescet. In hiis impius⁵⁷ hostis persequitur pium Cristum, hunc crucifigit⁵⁷
 in membris ut reum, quem non credit crucifixum hominem Deum.

Heu pietas, heu prisca fides! Ubi Cristiana compassio, ubi gratitudo⁵⁸
 debita? — quam quia et brutis insitam cognoscimus, turpe est Cristianis⁵⁸
¹⁵ abesse pectoribus! Grati profecto erunt, qui pietatem reddunt Deo, piam⁵⁹
 compassionem proximo. Ambo hec salutaria sunt, sed non ambo suavia;⁶⁰
 compassio enim acerbiteratem habet, sola pietas consolacionem veram —
 iuxta sententiam doctoris sancti — querit. Hucusque cetus Christi obpro-⁶¹
 bria, sputa, flagella, clavos, crucem et lanceam in fornace mutui odii et irarum
²⁰ per vices bulliencium conflantes, sacrosanctum Christiane universitatis
 precium insultantium barbarorum ne vocibus solum blasphemari, sed fedis
 actibus contaminari paciuntur. In hoc solo a crucifixoribus differentes, quod⁶²
 ipsi personam propriam, nos membra Christi necare conspiciuntur. Nempe⁶³
²⁵ Grecia in amaritudine degit, occupatque memoriam eius tristis recordacio
 felicitatis sue; ex libertate in servitutem redacta est, imperatrix imperia
 patitur, nec minus eam dominii pudet, quam servitutis.

1 delibat: dilabat C

2 cesar: Imperator P

3 continuum . . . fremitum: om. C

7 Subacte: Subaucte m

8 omnes: omnis C

9 impio: impeto m

11 persequitur: prosequitur C / hunc: m f 47v

14 quia: quod m

15 pectoribus: peccatoribus P

16 compassionem: P f 193v / proximo: pro Christo P

17 enim: eius P / acerbiteratem: C f 46r / veram: Verum P

17—23 veram . . . conspiciuntur: solus P habet, sed non caret mendis

18 cetus: secus P

23 necare: necari P / conspiciuntur: conspiciuntur P

25 imperatrix: impatrix P / imperia: impia P

26 minus: om. P / dominii: domini Cm

56 cf. SEN. Thy. 306

58 VERG. Aen. 6,878

60 Ubi?

Quo autem pacto gens illa recte persistet in fide et obsequio redemptoris sui,⁶⁴ dum se sentit infideli imperio oneratam, servitutis mole gravatam,⁶⁵ terreno illigatam iugo, infirmam, implicitam multis erroribus, mille timoribus trepidam,⁶⁶ mille difficultatibus anxiam, mille suspicionibus obnoxiam⁶⁷ ac pluribus necessitatibus erumpnosam, proclivem⁶⁸ ad labendum, invalidam ad resurgendum? Unde huic spes, unde fiducia? — Sola pietas Cristiana⁶⁹ remedio queritur, ut ad deteriora non profluat in erumna sua, dum configitur spina!

Nunc itaque ipsa Grecia, et cum ea omnes pariter afflicti vos⁷⁰ appellant, vos interpellant, vos deprecantur, ut assistatis, et — si ausim dicere — Deum⁷¹ contestantur, si non astiteritis! Erit igitur pius dolor de iactura fidei et periculis sociorum — verum si diuturnus non existat? Necesse est enim, ut⁷² interpoletur leta intencione succurrendi et consolandi afflictos, ne forte pre tristitia indurentur corda, et desperationi plus pareant. Quod si pium fuit⁷³ olim convertisse incredulos, ut viverent, quanto magis pium erit conservare credentes, ne pereant. Si impie oppugnantur ab hostibus, impie deseruntur a sociis, dum et ipse doctor gencium anathema esse cupiebat pro fratribus! Enimvero etsi quid distare inter pietates solet, illa utique maior est, que pro Deo, nec minor, que pro fide impenditur: in hac aeree potestates, pro hac⁷⁴ eorum complices debellantur. Hec est fides falli nescia, pietati individua, hec⁷⁵ invisibilia comprehendit, hec non sentit sensus penuriam, denique transgreditur et fines rationis humane, nature usum et experientie terminos exuperat. Hec nunc impugnatur in nobis, hec suffocatur in sociis, presertim qui obnoxiam carnificis arbitrio animam ducunt. Quamobrem si quem hec⁷⁶ fides sacra delectat, illum iacture eius pigeat, et ob illata eidem impia ludibria pie sit pars milicie, piaque arma suscipiat, quibus confortentur parcium afflictarum Cristicole, velut quos palantes certo de tramite error pellit. Placet equidem cunctis vite securitas, sed ei magis, qui timuit; iocunda est libertas omnibus, sed evadenti de servitute iocundior: transisse de servitute⁷⁷ in libertatem libertatis gratiam conduplicat.

1 persistet: persistat **m**

3 illigatam: colligatam **P**

6 unde fiducia: unde huic fiducia **m**

9 omnes: omnis **P**

12 periculis: piculis **P**

13 interpoletur: interpolletur **P**

14 plus: **C** f 46v

15 incredulos: inerudulos **P** / erit: **P** f 194r

17 doctor: ductor **m**

18 utique: *om.* **P**

19 aeree: aerie **m**

21 hec invisibilia: hec in invisibilia **P** / penuriam: peniuriam **P**

22 et: *eciam* **P**

23 impugnatur: impungnatur **C** / hec: *om.* **P**

27 Cristicole: crisrolice **C**

71 cf. Rom. 9,3

75 cf. HOR. sat. 2,3,49

Quod⁷⁹ quidem quam oportune agendum se offerat, hinc facile advertendum puto. — Hactenus interna discordia venenum fuit orbi nostro; magna hinc ratio erat et magna occasio permittendi hostibus Cristiani sanguinis usum. Madebat orbis mutuo cruore, mutuis adurebatur facibus, et non erat modus foris arma conserere, que intrinsecus urgebantur. At nunc ex dono Domini principes nostri catholici flexisse videntur propositum, et cure priori adversi eunt. Moliuntur sese probe concordia pace ligare potentesque vires in unum conferre pro Cristo, fundunt iam passim instructa caritate corda vota sanctissima, intusque zelo Dei incalescente⁸⁰ pectore liquefactus pietatis adeps foras manare cupit per opera. Communibus armis, non privatis studium datur, communibus comodis cura impenditur. Vix umquam voces, vix consilia audita sunt plura virtuti Cristiane consentanea, in qua omnis fortitudo contraria debellando feliciter protenditur, fugatura demones et pios homines defensura. Iamiam rationi ad opitulandum sociis facile consentiunt, faciuntque de necessitate virtutem,⁸¹ dum nulla esset virtus sine convenientia voluntatum. Pax et vota Italie iam pridem audita iterato renovantur; decreta Alamanie cum magna tua et tuorum principum laude publicata in manibus extant; milite solo et duce ac eundi modo tempus eget. Accedit huc, quod hostis noster recenti clade Constantinopolitana et superbus et tumidus bonum nobis — si voluerimus —, et malum de se iudicium monstrat. Nullo crudelitatis, nullo furiarum genere vacat, iactancie studiosus est, arrogancia elatus supra omne, quod possidet, soli adhuc Deo et Machameto paululum defert. Ira vehemens fertur,⁸² ambicione iactatur, odio furit, carnalibus illecebris et omni luxu quam sepius occupatur. Que omnia spei nostre non parvum vigorem afferunt, quandoquidem ubi hec officiant, animus parum providet; sola adhuc eum sevicia armat, in qua magnum sortitus est principatum. In hac cum omnes parentes vicerit, interdum in hac et se ipsum vincit, dum a pravitate inhumana nec⁸³ innocencia sistitur, nec paciencia retardatur, nec humano frenatur timore, nec inhibetur pudore, pernix et pronus ad omnem ferociam, potencia terrena et pompa mensure nescia comitatus,

1 Quod: C f 47r

4 Madebat: madebit C / erat: era C

7 Moliuntur: molliuntur P / probe: om. P

8 passim: passum C

10 manare: P f 194v

13 debellando: debellanda Cm / protenditur: portenditur P

16 Pax: C f 47v

17 publicata: m f 48r

18 Accedit: Accidit P

19 quod: que C

22 possidet: presidet Cm

23—24 carnalibus illecebris: carnalis ille illecebris m

25 parum: parvum C

26 adhuc: ad hoc P / qua: quam CP

27 omnes: omnis C

29 frenatur timore: timore frenatur Pm

presertim cum respondeant ei plurimi effectus potencie sue, et plausus pompe arrideant sceleribus perpetratis.

Cum autem consilii divini condicionem illam fateamur precipuam, ut superbis resistat, humilibus autem det gratiam: recte clementi eius iudicio
 5 actum credi potest, ut veris confessoribus suis donaret pacis animum, quo resurgerent, et falsis cultoribus superbie permetteret spiritum, quo laberentur. Deo igitur et ratione favente arripiamus hoc tempus, quod ad nos transmissum et in quo honori, in quo votis nostris te preside delatum videmus.
 10 Nec transmittamus in posteros negligencie culpam, qui nos ignavos precessores suis tandem successoribus commendarent. Minimis certe momentis et rerum et temporum inclinaciones fiunt cum in omni casu, tum in pace maxime generali servanda, que instar pelagi crebris fluctibus agitur.

Habes, imperator, aptissimam oportunitatem huius belli, ad quod non impetu vano, sed consilio evocaris. Decerne ergo vires amicas coire, et cura
 15 annosam Cristianorum inveteratamque passionem sanandam suscipere; vince post tot funera, et orbis tui iacturam iustis armis ulciscere! Nusquam minus induciarum est, quam cum hostis fores pulsant! Temporibus enim angustis deprehensi sumus: nisi quam victores oportune fecerimus, requiem nullam habemus. Hostilis copia, etsi improvida, inulta tamen cominus increpat,
 20 facile negligentes pessundabit. Itaque non fortuna modo, sed etiam ratio cum barbaris stabit. Quocirca dum tempus adest, dum Deus ipse favet, et ratio suadet: sequere oportunitatem oblatam, ne illudat hostis nostram cum milite comite iactanciam! Sufficiens tibi Deo auspice vires ad imperialia munera obeunda; invia virtuti tuorum nulla erit via, sed omne iter durum
 25 pietas vincet.

Quod^c autem bellum ipsum necessario videatur suscipiendum, haut difficile tibi persuasum iri existimo, si ambicionem, si intencionem, si denique potenciam hostis tui perceperis. Hic^p certe post subactum orientale imperium
 30 — quod illius gentis more „Romeorum” appellabant — Romanorum tui regni dyademata ambit.^z Occupat Europe terras usque ad limitem Danubii,

1 pompe: C f 48r

4 autem: om. m / clementi: clemente m

5 quo: que Cm

6 resurgerent: surgerent m / permetteret: promitteret Cm

7 Deo: P f 195r

11 pace: pacem sic? m

12 servanda: conservanda P / instar: instra C / fluctibus: fructibus m

14 cura: aura m

17 est: om. C / quam: quem m

18 angustis: C f 48v / oportune: opportuni m

19 Hostilis: Hostis P

23 comite: comico Pm

Hungariam longe iam oppugnatam vastare parat, teque exinde debellare conatur.^f Potencia^o eius copia magis, quam virtute fortis, multitudine exuberat multis gentibus cumulata, que sibi vel possessione subsunt vel pendunt vectigalia. In Asya^m utramque Phrigiam occupat, et item Bithyniam et Gallogreciam, Paphlagoniam, Pontum, Liciam, Pamphiliam et Cappadociam, in Europa Greciam omnem, Macedoniam, Thraciam, ambas Mysias et Epirum in parte, multas Egei maris insulas et Achayam vectigalem, pluresque alias regiones sibi censibus obnoxias.

Hee omnes avidam eius voraginem exsaciare non possunt, nec ambicioni sue vel terminos vel modum imponere. Increpare solet Alexandrum, quod post orientem evictum victricia illa arma occidenti non vinxerit; criminatur Pirrhum, quod victor in Ytalia quasi victus discesserit. Effert^t et prefert se omnibus animo, omnia sibi regna et omnem potestatem spondet, que sua etas prevalebit, armis circumagere.

Quare age attende^x et intende, quid sibi arroget^t tam infrenis ambicio, quid tam seva intencio velit, et quid possit tam copiosa potencia; et si hactenus in hoc hoste ponderando erratum est, proinde in futurum laudem profecto merebitur agniti erroris repudium. Crede indubius: non porcionem aliquam solam Cristiane societatis ipse ledere conatur, sed ipsa catholice religionis fundamenta convellere, utque deinceps crebrioribus impugnationibus omnium fidelium membra pulsantur, et nulla piorum porcio — quantum in eo consistet — ab huiusmodi infestacione sit libera, ita ut periculis nec ocia distancium careant, nec labores vicinorum. Sequitur ergo nos militandi necessitas, quam horremus, attento, quod parum tuta futura est Cristiana maiestas sine viribus. Aut merces certe nunc belli, aut negligencie pena paratur!

Que^m omnia cum ita se habeant, intellexisti, imperator, — cicius forte, quam audisti — bellum ipsum pium, oportunum et necessarium esse, quod prius iustum, utile et facile fore persuadere voluisti; restat, ut exequaris decreta, et pertractes de procedendi modo, ydoneosque duces adhibeas. Magnaⁿ est principibus tuis in affectu militandi ordinacio, magna in armis

1 Hungariam: P f 195v / longe: longo m

3 exuberat: in *add.* m

4 vectigalia: *om.* P

5 et: C f 49r, *om.* P / Paphlagoniam: *om.* Pm

9 Hee: Hec Pm / omnes: omnis C / nec: m f 48v

11 vinxerit: vimxerit *sic* ? C

13 omnem: omni *sic* ? C / etas: atas m a

14 circumageré: circumagetur P

17 hoste: poste m

20—21 impugnationibus: impugnacionibus C

21 et: C f 49v

24 quod: *om.* P / tuta: tutta P

29 utile: P f 196r

disciplina,^o in militibus armatura, in accionibus robur, in exercicio fervor, magna denique in conflictu hostium assiduitas ac victorie numerositas. Imitari possunt priscos bellorum duces, qui in catholice fidei defensione fulserunt; ad quorum periciam ex hiis nonnulli hac nostra etate tanta emulacio-
⁵ ne accedunt, ut ex eorum virtutibus par et multiplex possit sperari succurus. Nichil tibi penurie obstat, nichil extra te augustam mentem angustat; ¹¹⁷
¹¹⁸ memineris modo — si ante hoc prius, nunc potissimum — te cesarem esse, et cogita, quid tue rationes expostulent. Considera deinde vulnera^r catholice ¹¹⁹
¹⁰ ecclesie, cuius nuncuparis advocatus, attende opprobria orthodoxe fidei multitudinemque demolientium eam, defendentium paucitatem et difficul-
tatem defensionis. Age — dum tempus adest —, ut dispellas tempestatem, cui remedio es quesitus, age, inquam,⁹ ut fideles queruli et gladium pariter et
¹¹ iugum pharaonis evadant fideli tuo liberati simul et vindicati obsequio! Quod ¹²¹
¹⁶ si de hoc hoste, o principes incliti, auspicio imperatoris vestri triumphabit, nemo vobis alienus pacis et gaudii auctoribus communicabit in gloria: liberati quidem exultabunt, liberatores gloriabuntur. Illis relinquent solam pacem, ipsi soli pacem simul et gloriam suscipient, qui soli pugnabunt et vincent.

Postremo^r si forte expectas, excellentissime cesar, ex parte Hungarie quid ¹²³
²⁰ dicatur, querelam eius ante exponere opus esset, quam mentem. Sed quia ¹²⁴
hunc finem habere dicuntur assidue querele, quod interdum queri pudet, dimissa hac intencionem eius et vota dicemus, quamquam et in hoc sicut non potest ignorare maiestas tua, quid cum his hostibus vetere institucione exerceamus, sic nec potest dubitare, quid dicturi venerimus. Hungari pleni
²⁵ semper sudoris et sanguinis per se semper habuerunt rationem necessitatis sue; nunquam abnuerunt hoc tale et pro patria sua et pro fide certamen, sed precipuam periculi sortem pecierunt primi et tulerunt. Quos in hac re sponte ¹²⁶
firmos firmiores vestro salubri decreto fecistis, quod quidem dum publicari sensissent, tanta affectio eis stimulos admovit, ut non solum assistere nobis,
³⁰ sed ruere parent in hostium tela, alienatis animis a memoria periculi.

1 exercicio: exercio C / fervor: furor sic? P

3 Imitari: initari P

4 hac: ac P

6 secundum nichil: nil P / augustam: augustum

7 hoc: hac P / cesarem: casarem P

8 racio [nes: C f 50r

9 nuncuparis: nuncupatus P / attende: Attenda m

12 secundum et: om. P

13 evadant: evadent P

21 habere: om. P

23 quid: quod Cm / vetere: P f 196v, ex veteri Pm

24 sic: sed C / pleni: C f 50

28 quod: m f 49r

29 eis: om. P

29—30 ut . . tela: om. P

Et in primis quidem serenissimi regis nostri magni quiddam animi ad hoc
sacra spirat etas. Quam sane etatem moribus pertransiens magno affectu et
fide virtutes suorum precessorum secuturus, ad statum fidei ne levandum
modo, sed honestandum tam sollers aspirat, ut nullum sibi hostem, nullam
⁵ vim, nullos impetus nullumve discrimen vitandum umquam putet. Omnes
principes eius omnesque magnates utriusque status et tota regni nobilitas
huic pio operi consentiunt, huic student. Nullum indigenam Hungarie novi-
mus, quacumque sit etate aut valitudine, qui hoc tempore sibi fas putaret de
salute Cristiana non ferre sententiam, quando tantam frequentiam tantum-
¹⁰ que splendorem principum in promocionem custodiamque fidei elaborare
audit, presertim qui potentes sunt in re ista prudentibus exempla mandare,^s
imperitos docere, tepidos erigere bonosque omnes concitare. Habes igitur ex
Hungaria, imperator, quod expectas: offert petatum succursum et e regione
petit oblatum, quia licet nondum Grecorum adequetur condicioni, implicatur
¹⁵ tamen curis. Beneficio alieno nondum gaudet Hungaria, sed iam indiget — et
eo magis indiget,^r quo mole et impetu maiore pulsatur. Verum si illa hacten-
nus tulit aliis defensionis beneficium, si lateribus vulneribusque suis ceteros
protexit: tempus adest, ut referatis nunc grati vicem, dum et sue indigencie
et vestre indulgencie^v ratio suadet, et non sinite labi eos, qui difficulter
²⁰ erigerentur elisi! Ad quod sane et vicinitatis debitum et strennuitatis viva-
citas vos hortantur. Nam absque auxilio nec ipsi posse proficere, nec aliis
prodesse putamus. Et licet hostem illum nec fugare possit Hungaria nec
fugere^v —, omittere tamen omnino resistenciam non poterit, quam an eciam
sustinere valeat, certe subdubitat. Ubi si clades aliqua deinceps inciderit,
²⁵ infamiam cum omnibus Cristianis, fortunam soli Hungari persencient,
iureque reputabitur desertoribus magis, quam desertis noxe fore, solis quo-
que desertis periculum presens, desertoribus vero futurum cum dedecore in-

1 serenissimi: Sererissimi C / quiddam: quidam m quidem C

2 spirat: spiravit C / pertransiens: pertranssiens C / affectu: effectum m effetum C

5 discrimen: discrimine C

6 omnesque: omnes P

7 pio: pro m om. P / Hungarie: in Hungaria P Hungaris C

8 sibi: si m per hec add. P

9 sentenciam: substanciam P

11 exempla: C f 51r

12 imperitos: impitos P / docere: edocere P / omnes: omnis C

17 tulit: tulis m / ceteros: ceteris m

18 ut: et P

19 eos: P f 197r

20 elisi: elesi P

23 an eciam: et an P

24 subdubitat: sedulitat P

minebit. Et non digne tandem redarguent impotenciam Hungarorum, qui 138
eorum labores nunc aspernando refugiunt!

Audivimus nuper narratione recenti exurrexisse hostem nostrum inten- 139
tareque et parare bellum; bellum^w — inquam — periculosum et alee plenum, 140
5 afferens minas, auferens animas. Intendit in primis regnorum vicinorum ef- 141
fringere limites, ac demum metas possessionis turbide proterminare in inmen-
sum; non metuit, ne non vincat cum sanguine. Si ergo ille finem pertinacie,
finem audacie sue non fecerit, ruerene ac deflagrare omnia passuri sumus?
10 Nequaquam certe cedendum esset unius hominis non tam potencie, quam
quam impensa facilius erit, quatenus et ab infirmis auferatur morbus, et sanos
non contingat. Non enim parum facilitatis ac facultatis erit retorquere eum
tunc, dum venerit, ut nunc prohibere, donec adveniat. Nos certe omnes 143
144 consilio manuque utiliter adstabimus, nec operam nostram bellicue vieque
15 laboribus subtrahemus: vel ductoribus vel comitibus — ut placet — Hunga-
ris utimini, quibus de moribus gradibusque hostium experciur ratio necessita-
te vicinitatis constat.

Vides ecce,^x imperator clarissime, vota, vides^x oblata Hungarie, vides 145
denique nichil liciti obstare tibi, quominus spe et opinione pendentibus exhi-
beres promissa. Satisfac ergo et tu votis expectantium: sequere te ipsum, 146
20 optime sentencie ducem! Hactenus etati vixisti, fac deinceps, ut glorie
supervivas, et intersis posteritati tue, ut cum dies novissimus cursu nature
advenerit, non vita tante maiestatis, sed mortalitas finita videatur! Res est 147
148 augusto digna: augustam promptitudinem ei appone, et fortis ac operosus
25 appare, ut et socii feriatu tecum una quiescant in pace. Amen.

*

1 digne: C f 51v

2 aspernando: asperando P

4 bellum: *semel* CP / alee: alae C

4—5 periculosum . . . minas: *om.* m

5 animas: *om.* m animos P

8 ruerene: ruere ve C

10 apto: aperto C

12 parum: paris P

13 omnes: omnis C

16 gradibusque: gradibus C / experciur: experciur P

18 Hungarie: Hungaris P

19 obstare: m f 49v / quominus: P f 197v / quo]minus: C f 52r

19—20 exhiberes: exhiberis P

23 mortalitas: mortalis m mortalitatis P

24 operosus: apersus P

25 appare: apparere P / Amen: *om.* P Explicit oratio habita in Nova Civitate coram
imperatore Friderico Tercio pro facto Turchorum per Iohannem episcopum Vara-
diensis (Varadinensis m) ecclesie, cancellarium, tunc unum ex oratoribus regis et
regni Hungarie, vicesima terciā Marcii anno Domini millesimo quadringentesimo
quingagesimo quinto *add.* Cm etc. *add.* m

(In codicibus C et m annotationes sunt in margine, partes orationis atque figuras verborum illustrantes. Quae annotationes — culpa copistarum — cum textu non semper concordant; nos autem conati sumus eas litteris donatas partibus atque figuris tribuere.)

- Exordium Cm
- ^b Color, qui dicitur disiunctum Cm
- ^c Agnominacio color Cm
- ^d Agnominacio Cm
- Contencio color Cm
- ^f 2-a pars exordii Cm
- ^g Agnominacio C
- ^h Divisio color C
- ⁱ Color similiter cadens Cm
- ^k Diffinicio color C
- ^l 3-a pars exordii Cm
- ^m Similiter cadens Cm
- ⁿ Agnominacio Cm
- ^o Translacio color Cm
- ^p Agnominacio m
- ^q Narracio principalis Cm
- ^r Commutacio color C
- Repeticio color m
- ^t Pulcher color m
- ^u Agnominacio Cm
- ^v Agnominacio Cm
- ^w 2-a pars narracionis Cm
- ^x Agnominacio Cm
- ^y Conduplicacio color Cm
- ^z 3-a pars narracionis Cm
- ^{aa} Contencio m
- ^{bb} Repeticio Cm
- ^{cc} Divisio principalis Cm
- ^{dd} Obieccioni tacite responsio Cm
- ^{ee} Prima pars divisionis cum confirmacione Cm
- ^{ff} Obieccioni tacite responsio Cm
- ^{gg} Contencio Cm
- ^{hh} Agnominacio Cm
- ⁱⁱ Contencio cum agnominacione Cm
- ^{kk} Occupacio m — Comparacio C
- ^{ll} Interrogacio color Cm
- ^{mm} Agnominacio cum contencione Cm
- ⁿⁿ Repeticio et similiter desinens Cm et cadens (*add. C*)
- ^{oo} Conduplicacio Cm
- ^{pp} Contencio, similiter cadens Cm
- ^{qq} Disiunctivus et contencio C — Disiunctum et contencio m
- ^{rr} Similiter cadens Cm
- ^{ss} Repeticio Cm

- " Disiunctum **Cm**
- " Contencio **Cm**
- " Repeticio **Cm** licerii (?*add.* **m**)
- " Repeticio **Cm**
- " 2-a pars divisionis cum confirmacione **Cm**
- " Translacio **Cm** seu permutacio (*add.* **C**)
- " Contencio **m**
- ^A Disiunctivus **C** — Disiunctum **m**
- ^B Repeticio **Cm**
- ^C 3-a pars confirmacionis cum divisione **Cm**
- ^D Subdivisio 3-e partis **Cm**
- ^E Ambicio **C**
- ^F Intencio **Cm**
- ^G Potencia **Cm**
- ^H Nota, quas terras occupat Turchus **m**
- ^I Agnominacio **Cm**
- ^K Agnominacio **Cm**
- ^L Repeticio **Cm**
- ^M Conclusio per enumerationem et implicationem **Cm**
- ^N Repeticio **Cm**
- ^O Disiunctivus **C** — Disiunctum **m**
- ^P Similiter cadens **C**
- ^Q Conduplicacio **Cm**
- ^R Finalis casus tocius oracionis **Cm**
- ^S Disiunctivus **C** — Disiunctum **m**
- ^T Conduplicacio **Cm**
- ^U Agnominacio **Cm**
- ^V Agnominacio **Cm**
- ^W Conduplicacio et agnominacio **m**
- ^X Finalis conclusio **m**
- ^Y Repeticio **m**

8.

Replicacio facta per eundem coram eodem, loco et anno eisdem,
quinta die post precedentem oracionem, hoc est vicesima septima
mensis eiusdem

Serenissime princeps et excellentissime imperator! Vocati et tandem missi ad te in rebus fidei et defensione fidelium promovenda, venimus ex parte serenissimi regis et domini nostri ac regni sui Hungarie ut obsecutores huius sancti propositi ad auctorem. Comparuimus in presencia et auditorio ² maiestatis tue, proposuimus, que ad rem ipsam commissa fuerant, ac simul exposuimus mentem domini nostri et regni sui — quibus est constans et perpetua voluntas assiduaque promptitudo non ostentare nunc primum novella tirocinia, sed assuetam miliciam adversus hostes fidei exhibere. Verum quia intelleximus et cognovimus intervenisse dudum restareque ³ adhuc differenciam quandam et plane non parvam inter maiestatem tuam ac inter serenissimum dominum nostrum uti regem Hungarie ac eciam uti ducem Austrie —, que licet in eo nunc fervore non sit, ut omnem spem fraterne invicem concordie submoveat, si tamen amplius sine compositione duraret, posset verisimiliter in eam suspicionem devenire, que et mutuo hinc inde amoris, et cepto huic sancto proposito vel impedimenta forsitan parare, vel dilaciones incomodas obicere potens esset —, in qua re etsi nobis principalis legacio imposita non fuerit, pro bono tamen iusticie et pacis communis commissionem et mandatum accepimus, ut si tractanda occurreret, loquendi in ea ac proponendi, item petendi petitisque respondendi, ac ad finem concordie eam prosequendi facultatem haberemus.

Cum igitur intellexerimus, quod magnifici domini gubernator et barones ⁴ regni Bohemie indulto serenitatis tue ac eciam serenissimi domini nostri

1 Replicacio: **m** f 49v, **P** f 205r / Replicacio: Sequitur replicacio **C** f 42v / lqco: *om.*
P / eisdem: eiusdem **Cm**

3 eiusdem: Marcii *sic* ? *add.* **P**

5 defensione: defensionibus **C**

8 tue: sue **P** / fuerant: fuerat **Cm**

10 voluntas: voluptas **P** / assiduaque: assidua **P**

11 novella: novellam **m** / tirocinia: tirocina **P** / adversus: adversum **P**

14 uti: ut **P** / regem: regni **m**

15 Austrie: **P** f 205v

16 invicem: **C** f 43r submoveat: submovet (= submovent ?) **P** / sine: super **P**

22 item . . . respondendi: *om.* **m**

regis et maiorum nostrorum consensu in ea re et differencia componenda sese interponere velint, paratosque mediatores sese exhibent: nos iuxta commissionem nobis factam nec mediatores ipsos, sed nec concordiam equam recusamus, quin ymo ad eam pertractandam et pertractari videndam⁵ et operam et presenciam nostram nunc offerimus, et consequenter — quociens oportunum fuerit — exhibere parati sumus. Quodsi forte serenitas tua⁵ expectat pro hac re incipienda audire aliquid de mente serenissimi domini nostri regis ac regni sui Hungarie, nos ne et huic principio deesse videamur, dicimus nichil novi nos attulisse, nec aliquid novi petituros venisse. Sed cum⁶ res ista alias proposita et tractata fuerit apud maiestatem tuam, non videmus opus nunc esse, ut repetantur tunc proposita, quorum serenitas tua et consilarii eius optime conscii sunt. Sed id, quod petatum fuit, idem nunc quoque petimus expectamusque, tanto maiori fiducia, quanto magis novimus nichil iniusti petatum esse, ut serenitas tua, si tunc distulit, nunc saltem¹⁵ velit rem ipsam bono fini reddere, ac fraterne concordie benivolam compositionem maturare, utque et illud, quod principaliter nunc promocioni nostre iniunctum est — videlicet et factum et propositum defendende fidei —, dignetur simul optato fine concludere, attento, quod tanto sapidior et utilior res ipsa futura est, quanto maioris diligencie et sollicitudinis condimento²⁰ peragetur.

9.

Replicacio secunda, facta per eundem coram eodem, loco et anno eisdem 25-a Aprilis per Waradiensem

Serenissime princeps et magnifice imperator! Satis equidem duplici superiore conventu consultacionibus vacatum credebamus, que ad rem hanc¹ omnium salutem communem necessarie videbantur; hunc tercium in presenciam serenitatis tue ad execucionem nuper conclusorum, non ad novam disceptacionem concludendorum indictum esse reputavimus. Intellectis² enim conclusionibus et modis Frankfordie decretis, et item cognitis capitulis desuper publicatis, quid aliud sperare habuimus, nisi ut res ipsa non iam³⁰ tractari, sed geri debuisset? Ad hunc finem oratores serenissimi domini³

2 sese: se P

2—3 sese . . mediatores: om. C

4 et: ac P / pertractari: pertractare m

6 parati: paratis C

8 deesse: C f 43v

11 serenitas: m f 50r

14 esse: P f 206r

16 utque: ut P

17 primum et: om. mP

19 maioris: magis P

20 peragetur: etc. add. C etc. Finis etc. add. m

21 Replicacio: P f 208r

25 hunc: *correxi ex* hanc P

28 enim: P f 208v

nostri regis et regni sui Hungarie evocati et tandem nos missi parati et instructi venimus ad respondendum super hiis, que ad partem ipsius domini nostri et regni sui opus erat cognoscere. Respondimus, patefecimus et obtulimus non verba, sed facta, non consilia, sed consulta, non spem dubiam, sed certas operas rem ipsam gerendam promoventes. Satisfactum est — ut credimus — debito nostro, perfuncti sumus officio, quod nobis iniunctum erat. Sola iam illa expectatione tenemur, ut cognosceremus, quorsum huiusmodi conclusiones — quantum ad ea, que paulo amplius tractanda putabantur — evadant, utputa qui duces belli, quis procedendi modus, que via, qui ordines futuri, preterea quod tempus, que ob viam vel pro via euntibus querentur, utque ad hec omnia si aliquo ministerio nostro opus esset, impigram operam exhiberemus. Que profecto singula valde necessarium fuisset hucusque iam nos cognovisse et cognita retulisse relataque promovisse —, quippe cum aperte sciamus principes nostros sub huius publicati apparatus expectatione omnem solite defensionis curam ad nostrum reditum prorogitasse, contingereque verisimiliter potest, quod si diucius expectationis suspensione tenerentur, paratam solito et parandam forsitan provisionem negligerent.

Quamobrem institimus iam quam sepius bona fiducia apud maiestatem tuam et consiliarios eius pro informacione oportuna, expectavimusque responsum ad hos usque dies, ne mora nostra et hic notata, et ibi culpata foret. Verum dilacionibus hiis, quas hactenus habuimus, quid actum sit, iudicare non est nostrum, cum credamus nil aput te sine causa vel per errorem agi. Non videretur tamen equum, nec tuo decori consentaneum, ut hec tua ac tantorum principum deliberacio ex quibuscunque differentiis ad incicia magis retrocederet, quam procederet ad exitum. Incicia iam pridem egregie structa sunt, conclusiones publicate, executio ad te delata: nichil est, quod agrediaris in hiis rebus, fac potius, ut progrediaris! Equo animo velim pasciatur nos serenitas tua, bono et recto animo loquentes ad se: aperimus tibi in hac re pauca ex multis, non nova quidem, que tu non sentis, sed que nos quoque maxime sentire noveris.

Hostis tuus ac noster communis et suapte natura ad nocendum sollicitus umore apparatus istius sollicitior factus est; vigilat, circuit, querit, explo- rat, quo pacto non solum exterrere, sed proterrere Christianas vires possit. Provocatus est nostra iactancia, advocabitur nostra negligencia, ut longe maiorem insultum faciat, quam insultandi propositum habuerat. Ridiculum lucet amplius potenciam et omne iactatum robur nostrum; plus sedulus plus- que assiduus divine religionis ruina et fidei contemptu grassabitur, qui quilem et hucusque potentatus eius assiduitate magis, quam virtute amplificatus videtur. Quid igitur quiescendum est? — Sed profecto nulla est metuen- tibus quies! Expectanda est forte Hungarorum fortuna? — Sed certe Hun- gari fortunas suas nimis iam laborando fatigarunt! Restat, ut hiis abiectis

13 relataque: *correx*i ex relata atque P

17 tenerentur: quod *add.* P

22 hiis: P f 209r

24 ac: *correx*i ex hac P

13 cf. I Petr. 5,8

- procedat maiestas tua, dum et temporis et sociorum opportunitas exigit. In hiis rebus, quas recepisti, auctor earum devotus fuisti; sis nunc et vehementis executor, sciturus haud dubie, quod licet in eis gerendis Hungarie defendende titulus preferatur, tamen re vera Germanie preservande ratio queritur. Nobis quidem necessaria est defensio, sed nec minus vobis omnibus preservacio accomoda, et super hac utraque — sancte fidei et fidelium — tutela tuo imperiali debito quam maxime conveniens, que si neglecta fuerit, plus eidem huius iactati apparatus cognicio officiet, quam ignoracio offendet.
- Nos, quantum ad partem nostram, tempestivum et, si fieri potest, non amplius differendum responsum petimus, quia certe noxie nobis vel note futuram credimus longiorem moram, que iam et damnosa domino nostro et maiestati tue parum fructuosa videri potest. Nos autem — <ut> premisimus — functi iudicamur officio nostro, et docuimus clare, et oportune protestati sumus ac protestamur: nichil negligi nichilque omitti aput serenissimum dominum nostrum regem regnumque Hungarie, quominus res iste communem et mutuum omnium Christianorum defensionem concernentes recte et feliciter procedant ac efficaciter peragantur. Verum si excellencia tua dignabitur nunc nos benivole ad dominum nostrum remittere, quo primum opus erit ac maiestati tue placuerit, spondemus vel ipsi redire, vel alios oratores huc iterato mitti procurare. Sed inter hec adhuc pro responso ac expedicione bona serenitati vestre instanter supplicamus, ad cuius beneplacita tam voluntatem, quam obsequia nostra parati offerimus.

10.

- Serenissime princeps et excellentissime imperator! — Diuturna satis expectatione perfuncti comperimus tandem expectatum huius diuturni conventus exitum, ac simul cognovimus, quorsum tam frequens consultacionum vicissitudo ac ad hos usque dies producta novissime evaserit. Et quidem putabat serenissimus dominus noster rex, putabant principes eius, putabamus et nos oratores sui conventum hunc tam publicis vocibus divulgatum et ob presenciam excellencie tue tam celebrem ad solam execucionem eorum, que Frankfordie decreta et conclusa erant, indictum et convocatum fuisse. Stabamus omnes certa spe et fiducia magna erecti, prestolantes in hiis rebus effectum: decretum auctoribus tam piis et tam claris dignum. At nunc audito responso serenitatis tue — quod a reverendissimo domino meo, episcopo Senensi prius in voce, post in scriptis coram accepimus —, intelligimus execucionem ipsius rei in dilacionem rei versam, vel (ut apercius dicamus) futuram spem pro re presenti nobis redditam esse.

4 tamen: P f 209v

7 si: *correxi ex sibi* P13 ut: *addidi*

24 Serenissime: P f 209v

29 hunc: P f 210r

33 auctoribus tam piis et: *correxi ex tam piis et auctoribus* P

Non est nobis mens illa, serenissime princeps, nec intencio et neque facultas, ut iudicia et decreta maiestatis tue privatis vocibus aut (<ut> ita dicam) rebelli quadam passione vel exprobrare vel coarguere dignum ducamus —, quippe dum videmus imperialem celsitudinem tuam, clarissimorum principum et doctissimorum ac multarum rerum experientia peritissimorum virorum magnis consiliis fultam, de omnibus rebus gravem ac prudentem ferre sententiam. Attamen hoc unum celsitudo tua una nobiscum in hac re cogitare potest, quod responsio ista, quo primum per eam hec expectata provisio preter comunem spem omnium amplius prorogata publicabitur, illis precipue Christianis fidelibus, qui feroci infidelium latrocinio ac vicino incendio vastatorum tribulantur, dolorosum absinthii poculum illatura est. Nam certe nobis — qui presentes sumus, qui tractatibus interfuimus, qui causas dilacionis audivimus — facilius persuaderi potest provisionem prius decretam differri solum per hanc prorogacionem, sed non auferri. Verum qui absentes sunt et inter angustias suas hac sola spe venturi auxilii pascebantur, quibusque omnis mora tedio est, et omnis in hac re velocitas pigra videtur —, credi potest, ut dubitent magis de futuro auxilio, quam sperent, et utinam eciam non desperent! Qui quidem condicionem suam nunc ex eo solo forsitan deplorandam putabant, quod impugnantur ab hostibus — sed magis, quod a sociis deseruntur! Rediviva ratio querelarum suberit, dum in comparacione impugnacionis experte longe nocencius iudicabitur distulisse provisionem hanc, quam non promisisse; quandoquidem ferox ille fidei nostre predo, tot minarum preconiiis incitatus, non iam hostis aderit, sed tortor, non contumeliis solum, sed et suppliciis piam societatem affecturus.

Sed dimissa querelari supputacione venimus ad ea, que sunt officii nostri. Et quidem, serenissime princeps, fideles relatores fuimus aput maiestatem tuam eorum, que ad hunc conventum mandata fuerant. Nunc econtra, audito et accepto (ut premisimus) responso serenitatis tue, integre referemus omnia serenissimo domino nostro regi ac prelatis, principibus et magnatibus regnorum suorum, dabimusque operam nobis possibilem, ut cuncta hec, que serenitati sue relaturi sumus, tanquam ex causis urgentibus profecta in bonam partem accipiat, bonumque animum et bonam affectionem excellencie tue ac omnium horum principum ad hanc rem perdurare intelligat, utque enitatur serenitas sua una cum aliis catholicis principibus ad prosecutionem huius decrete, utpote quam nunc dilatam solum, non omnino sublatam nunciabimus. Restat, ut iam cum bona et clementi voluntate maiestatis tue ac benivola permissione capiamus et habeamus licenciam revertendi ad conspectum serenissimi domini nostri regis, iuxta eius mandatum die crastina recessuri.

Sed ut expleamus nunc et ea, que debito nostro incumbunt, magnas dicimus gracias imperiali excellencie tue, maioresque habemus, que dignata est

2 ut: *addidi*

16 tedio: **P** f 210v

20 racio: *correxi ex radicio* **P**

22 ferox: *correxi ex ferax* **P**

31 sue: *correxi ex tue* **P**

35 decrete . . quam: *sic* **P**

36 nunciabimus: *correxi ex nunciabamus* **P**

41 tue: **P** f 211r

pro honore ipsius domini nostri et regnorum suorum favorabilem, facilem et
graciosam in rebus gestis se erga nos exhibere. Fatemur certe honoratum ¹⁶
esse <in> nobis serenissimum dominum nostrum, eiusque accedere decori,
quod intuitu ipsius in honore suscepti, habiti et culti fuimus; ita ut de hac
⁵ reputacione principe nostro digna non modo gaudere nobis, sed eciam glo-
riari expediat. Gratam credimus futuram apud eum nobis referentibus ¹⁷
fraternalem hanc benivolenciam maiestatis tue, utque gravior fiat, et
verbis et obsequiis curare adnitemur.

Accedo nunc ad te, reverendissime pater, sancte apostolice sedis legate, ¹⁸
¹⁰ cuius presencia in hiis rebus gestis non solum utilis, verum necessaria fuit.
Cognovimus curam et sollicitudinem in rebus fidei tibi commissam, quam ¹⁹
profecto diligencia tua cumulare potius visus es, quam gerere. Si commen- ²⁰
dacionis egeres, eam sane — quantum officium et condicio nostra suffice-
ret — tam libenter, quam merito faceremus; sed sacius putamus relinquere
ipsis operibus tuis commendacionem tuam, que potencia sunt ubique virtuti
et providencie tue conveniens testimonium perhibere. Si ille sanctissimus
felicis memorie dominus, Nicolaus papa Quintus in humanis ageret, ingentes
ei gracias ex parte serenissimi domini nostri regis et regnorum suorum agere-
mus, tum quia te talem legatum direxerat, tum quia paternalem et vere
²⁰ pastoralem de rebus Christianis sollicitudinem habuerat. Sed nunc isto casu
pro eo et cum eo referimus gracias Deo nostro, et optamus, ut idem ipse,
qui ad hec agenda eius incitaverat mentem, renovet actionem. Requiritur
tamen ex parte serenissimi domini nostri regis, ut devocionem suam, quam
ad sanctam apostolicam sedem promptissime gerit, ac simul curam provisio-
nis istius, futuro summo pontifici et eidem apostolice sedi perdiligencius
commendare velis.

Vobis item, reverendissimo patri et illustri principi, domino Trevirensi,
preterea illustri principi, domino Alberto marchioni Brandenburgensi, ac
magnificis oratoribus principum ceterisque dominis, pari modo magnas gra-
³⁰ cias habemus de honore in nobis et per nos impenso serenissimo domino
nostro regi. Laborem vestrum pium commendamus Deo nostro, qui pietatis ²⁵
remunerator est, perhibemusque testimonium diligencie et cure vestre; ro-
gamusque et obsecramus pro debito fidei et reverencia ipsius Dei nostri
— cuius precipue res agitur —, ut hanc provisionem, quam tanta frequencia
salubriter decrevistis, feliciter et fideliter exequi non postponatis. Nos equi- ²⁶
dem culpam dilacionis istius — si culpa est — ad nullam partem retorquere
nunc scimus; hoc dumtaxat scimus, quod soli deserti huius culpe gravamen
subeunt, quamquam indignum videri potuerit non culpe eos, sed pietatis
penas pendere.

2 *graciosam: correxi ex gloriosam P*

3 *in: addidi*

8 *adnitemur: correxi ex adnutemur P*

21 *optamus: correxi ex optavimus P*

25 *et: P f 211v / perdiligencius: correxi ex prediligencius P*

34 *res: bis P*

38 *quamquam: correxi ex quamque P*

Postremo quantum ad privatas personas nostras, committimus nos imperiali maiestati tue, et si <quid> dignum ipsius obsequio possumus, id totum ad eiusdem mandata parati offerimus. ²⁷

11.

Responsio regis Ladislai, data Wiene episcopo Papiensi, legato apostolico, per organum Iohannis Waradiensis episcopi, cancellarii Ungarie

Adventus tuus, reverendissime pater, religionis ministerii gracia gratus, ¹
meritorum tuorum iudice dignus fuit. Simul uti equam laboribus tuis estimationem reperiret, hunc se tibi superiori responso serenissimus dominus ²
¹⁰ noster rex equo animo exhibuit, hunc hodie iterato profitetur, testificando palam tuum constantem animum, indefessam operam infatigabilemque pro dignitate ac statu fidei excubacionem magno usui futuram saluti fidelium. Non magis ex cura gestarum rerum, quam exemplo illustrasti provinciam ³
tuam virtutis diligencia, vacansque favorabiliter cause gratuitis officiis, ⁴
¹⁵ factus <es> ubique gratissimus. Novissime cumulo laborum tuorum id quoque adiecisti, quo plenam benivolenciam amplius compleres, ut venire dignum duxeris in hunc locum, non tam visitaturus regem, quam rebus regiis consulturus. Exposuisti primum causas adventus tui, postridie aperuisti consilia gerendis pro fide rebus accomoda — tam boni consulis, quam consultoris ²⁰
solliciti perfungens officio. Quibus actis intellexit maiestas regia mentem reverendissime paternitatis tue, in qua non minus magnificum affectum tuum, quam propositum pensi habuit: magni estimavit consilia tua, pluris sollicitudinem, plurimique vota patefacta. Et licet satisfecisse putet priori responso hiis, que reverendissima paternitas tua primo conspectu proposuit, ²⁵
id tamen precipuum habuisse in animo, ut in eo actu utriusque animo benivolo non tam voce mea, quam vultu suo accepte benivolencie parem referret, dicit.

Nunc ad ea, que secundo loco ac secunda vice exposita et aperta fuere, ⁸
iubet maiestas sua hoc ordine respondere. Due partes erant principales; ⁹
³⁰ mini eorum, que dicta tunc sunt utraque vice in illum finem, ut ea, que in novissimo conventu Nove Civitatis apud imperialem maiestatem pro defensione et rebus fidelium notata sunt et conclusa, bono et optato effectum non frustrarentur.

2 quid: *addidi*

4 Responso: *manuscripto caret*, ed. p. 25

8 tuis: *correxi ex eius ed.*

9 hunc: *sic ed., recte ?*

10 hunc: *sic ed., recte ?*

15 es: *addidi*

23 plurimique: *correxi ex plurimumque ed.*

27 dicit: *dicit (?) ed., textus tamen rectus videtur*

32 optato: *correxi ex optatu ed.*

33 frustrarentur: *ed. p. 26*

In prima parte contractata fuit quadruplex litium differentia, quarum¹⁰ quilibet, nisi sedaretur, hiis ipsis gerendis rebus nocitura dicebatur. Prima¹¹ illa, quam habet serenissimus dominus noster rex cum domino imperatore, fratre suo, in factis metarum Ungarie ac certorum dominiorum ducatus⁵ Austrie; secunda, que fertur esse cum comite Bistricensi, alias gubernatore Hungarie; tertia cum illustrissimo domino duce Burgonie pro ducatu Lucemburgensi et comitatu de Chinii; quarta, que durat cum illustrissimis dominis ducibus Saxonie et marchionibus Misnicensibus pro metis et pluribus¹² castris ad regnum Bohemie spectantibus. Intulitque pro unaquaque¹⁰ earum reverendissima paternitas tua congruas persuasiones suas ad opportunam concordiam parcium conducentes, simul uti susciperentur media, per que vel quies rebus intestinis, vel saltem Christiani belli ferie statuerentur.

In parte altera suadebat reverendissima paternitas tua serenissimo domino¹³ nostro regi, admonendo eum ac exhortando ad defensionem fidelium tum prosequendam, tum vero constanter sustinendam, querens ab eo prima vice¹⁴ per certos distinctos articulos, quo pacto et qua mente maiestas sua sese in re ipsa gerere vellet. Inquiri primo modo in verbis paternitas tua reverendissima, an serenitas sua cum prelati ac magnatibus suorum regnorum¹⁵ residere velit in conclusione reportata ex conventu Nove Civitatis, quoad tempus parandi exercitus de Germania in Thurcos. Et si sic, certificari cupit¹⁶ de quantitate exercitus regii, optatque, ut respondeatur ad articulos ex illo conventu datos oratoribus serenitatis sue. In casu autem, quo conclusio illa vel non placeret, vel non procederet, querit paternitas tua altera vice, si¹⁷ videlicet maiestas regia ex regnis suis exercitum parare intendat, eciam si ex¹⁸ Germania parari cito non posset; item quo tempore paratus esse deberet talis exercitus, et quo in loco, preterea quo tempore intrabit fines inimicorum; ceterum ad quod tempus opus esset classem Italicam debere parari; postremo sic certificari debet summus pontifex, quod maiestas regia non¹⁹ cupiat treugam cum Turco, que expeditioni pretacte impedimento foret.

Hec sunt in summa,¹ que reverendissima paternitas tua et protulit et suasit¹⁷ et inquisivit, quorum ego summam magis, quam verba repecii. Nunc iam¹⁸ et responsum regium desuper audiatur!

Et primo, ubi tetigit reverendissima paternitas tua de conventu Nove Civitatis¹⁹ et de rebus in eodem actis: dolendum sibi hac in parte rectius ducit serenissimus dominus noster rex, quam loquendum, cum res fidei atque casus instantes secum ipse agens, et item cum suis presentibus pertractans reputat nullam vocem reperiri ydoneam ad exprimenda pericula fidelibus Christianis comminata, quibus convencio illa remedio potius credebatur futura,²⁰ quam augmento. Res certe poscebat statuere ordinem ad execucionem

1 contractata: *correxi ex contracta ed.*

16 prima vice: *correxi ex duci via (?) ed., vide infra: altera vice*

18 primo modo in verbis: *sic ed., recte?*

18—19 paternitas tua reverendissima: *correxi ex paternitatis tue uter ed.*

21 sic: *correxi ex sit ed.*

24 vice: *correxi ex via ed.*

29 sic: *correxi ex si ed.*

30 impedimento: *correxi ex impedimentum*

provisionis oblate, quo procedere constanter in proposito, non a proposito discedere videremur. Sed dum econtra aliquos illius convencionis rectores private rei cura transversos egit, consultacionibus longis via quesita est, ut res ipsa neglecta magis relinqueretur, quam gesta; sicque actum est, ut dum hostibus reluctari voluissent, amplecterentur hostes, provocatosque nimis provocatores advocarent. — Sed de hiis posterius iussus sum loqui, ubi apertius paternitas tua reverendissima mentem serenissimi domini nostri regis intelliget.

Accedo ad ea, que de litibus et differentiis superius commemoratis responderi voluit. De quibus in genere id dicere iubet maiestas regia: nichil esse maius in rebus occurrentibus, quod tantum suo statui officere putat, quantum diferencias et contenciones istas — scilicet per quas et a fidelium tutela distrahitur, et a sui iuris plena possessione retardatur. Qua ex re facile intelligere potest reverendissima paternitas tua, quid non modo animi, sed desiderii habeat serenissimus dominus noster rex, quo huiusmodi difference apte concordie medii poni possent, quantumque ardeat maiestas sua pacem illam, per quam et voti et iuris sui compos celerius efficeretur. In qua quidem diligentius perquisita omnia potius, quam arma experiri maluit: iudicia, arbitria, mediatores ydoneos non refugit. Ubi dum evidenciam iuris sui paciencia comite pre se ferret, accusatores plurimos pertulit iusticie et innocencie sue: tales videlicet, qui non odio dissensionum ad accusandum, sed studio accusandi ad dissensiones procurrerint. Inter quos serenitati sue hoc solum hactenus remedio fuit, ut nec aliis minantibus cederet, neque cuiquam minaretur.

Verum de eis rebus ut in speciali loquar: diferencia et contencio illa, que cum domino imperatore tam ex parte Hungarie, quam eciam pro parte ducatus Austrie geritur, in hoc dumtaxat fundata existit, quod dominus noster rex petit, ille contra negat debitam libertatem; regem et ducem non sinit sui iuris libertate frui; in Hungaria — contra inscriptiones autenticas — transgressus statutos limites quedam opida et castra via facti occupavit; in Austria restituto vero dominio plurimorum dominiorum restitutionem negat. Multi labores, multi tractatus exacti, multaque media et quesita sunt et oblata per oratores serenitatis regie, tum frequenter superioribus annis, tum vero novissime in presencia reverendissime paternitatis tue, ut vel nunc saltem tantis iniuriis statueretur modus, iurique regio suus vigor suusque tenor redderetur.

Simili via et ordine actum est de iis eciam, que cum domino duce Burgonie et item cum ducibus Saxonie in contencionem venerant. Nichil impetu, nichil via facti aggressus est dominus noster; iure, non vi, mediatoribusque, quam armis uti maluit; paciens fuit abnegate sibi iusticie, pulsatusque non

4 res: ed. p. 27

9–10 responderi: *correxi ex respondere ed.*

13 retardatur: *correxi ex retardabatur ed.*

16 medii recte?; *correxi ex mediis ed.* / ardeat: sic ed., recte?

18 potius: *correxi ex peius ed.* / arma: *correxi ex armis ed.*

28 rex: *correxi ex res ed.*

39 mediatoribusque: *correxi ex mediacioribusque ed.*

propulsavit festinus. Quo successit, ut ex abusu paciencie sue in omnibus hiis³³ hucusque solis dilacionibus et repulsis tempus exactum videretur, exindeque occasione capta id precipue partes adverse indignum putant, quod dominus noster iure suo se dignum censet. — Verumtamen inter hec, quamvis gravia³⁴ fuerint, intendit adhuc serenitas regia servatum hactenus morem et equanimitatem suam sequi, nichilque occasione dignum committere; sed taliter res ipsas disponere parat, ut pro se tuicio iuris sui nullo sit impedimento rebus fidei et exercitui recommisso.

Pari modo et de factis comitis Iohannis, gubernatoris Hungarie nulla cura³⁵ paternitas tua commoveatur. Facilis erit concordia inter dominum et servum³⁶ illius, et precipue huius obediencie: ostendet regia maiestas benivolenciam, et ille non potest negare obsequia. Nihil igitur obstat in hiis omnibus ex³⁷ parte serenitatis regie, quominus differantur promissa, et res fidei se adiutore promoveantur.

Succedit nunc dominus <noster rex> ad ea, que secundo loco paternitas³⁸ tua reverendissima in factis Turcorum et suasit et inquisivit. Et quidem facile persuadebis, reverendissime pater, regi nostro accipere arma contra³⁹ Turcos, que precessores sui dudum suscepta sibi hereditaria reliquerunt; illis suadendum est hoc, exercituum qui hactenus Turcorum audivere solum,⁴⁰ non sensere arma! Hiis eciam forte difficilior videbitur inconsueta simul et metuenda pati. Hungari germanis abolim casibus acti cruenta et sanguinaria bella Turcorum cognoscunt, non minus pro libertate, quam pro salute cum eis decertant, tantoque diligencius pre aliis hec arma sustinuerunt, quanto libertas ipsa carior est imperio, quam <nunquam>, nisi cum anima⁴¹ simul amittunt!

Querit consequenter paternitas tua, an maiestas regia velit acceptare⁴² conclusionem factam in conventu Nove Civitatis etc. — Utinam conclusio⁴³ illa, reverendissime pater, tante in re ipsa efficacie esset, ut solo assensu et assistencia regis nostri indigeret: rebus tibi, quam verbis paracius esset⁴⁴ respondere! Sed quia — ut superius attigi — verendum est, ne maius neglectum sit in conventu illo, quam actum, non facile reperit maiestas regia, quo pacto se gereret vel ad consolatos hac conclusione hostes, vel ad fideles desolatos. Placuisset domino regi nostro, ut in ipso conventu fidelium socio-⁴⁵rum magis, quam hostium ratio habita foret, quandoquidem aptissime videri⁴⁶ poterat dilacione illa infidelium copiam, fidelium vero inopiam adaugeri. Quod si non satis spectaculi prebebat victa olim Asia ac vineta simul impe-

5—6 equanimitatem: *correxi ex equanimitalem ed.*

7 parat: *ed. p. 28*

11 precipue: *correxi ex precipere ed.*

13 differantur: *correxi ex disserantur (?) ed.*

15 noster rex: *addidi*

21 acti: *acti (?) ed.*

23 diligencius: *diligencius (?) ed.*

24 nunquam: *addidi*

25 amittunt: *correxi ex amittit ed.*

28 solo: *correxi ex sola ed.*

34 quandoquidem: *correxi ex quam quidem ed. / videri: correxi ex itineris (?) ed.*

matrix Grecia ad exurgendum accelerandumque pro communi remedio, poterat tamen amplius commovere providas mentes ad timendum hostilia vicinum Rascie incendium, ubi iam vix ulla nox sub tectis agitur, nullus sine periculo et labore dies, nullum tempus sine timore, sed assidui ymbres, et nunc estus, nunc hyemis nix concreta, lassitudoque et fames, et super hec omnia maximum per vigiliam malum infelices prede reliquias videntur obtinere. Sed cogitatum est forte vetusto exemplo Quinti Fabii „cunctando 47 posse rem restitui” ? Verum econtra credi posset: ut cunctacione ista et provisione languida destituatur, necesse est, res Christiana, quam restituatur! 48 Quibus sane respectibus — quamquam necessarium illud et salubre publice defensionis subsidium perperam assumi non debuerit —, semel vero assumptum negligere non licuerit! 49

Sed tamen inter hec reverendissima paternitas tua mentem domini nostri regis exoptat cognoscere. — Constantem se dicit esse, ut et condoleat amissis, et hiis, que promissa sunt, pronus assistat. Licet conveniencius fuerit votis suis promissas res gerere, quam gerendas ex novo promittere, suscipit patienter et tollerat has et conclusiones novissimas, quarum execucionem societatem affert, tarditati vero compassionem, utpote qui letis principum actibus gratulari, tristibus autem condolere est solitus. Nulla erit differencia in articulo prestolato: numerum exercitus sue parti designatum dominus noster non recusat; liberum transitum, securum iter, commercium habunde, pecuniarum cambia venientibus disponere parat. Omnia faciet pro posse 50 suo, omnia disponet, omnia denique racionabiliter exequetur, que conducere possunt sue parti ad rem ipsam —, procedatur modo in ea felicius, quam hucusque! Ad quos quidem articulos etiam specialius, pro rei exigencia, 51 suo tempore respondebitur, si maiestas regia ad hoc fuerit requisita. Quod 52 autem querebat paternitas tua: in casu, quo hec Germanica expedicio deficeret, quid tandem in hostes ipsos decernendum esset, et quo pacto ulterius procedendum esset —, reverendissime pater, desuper habenda <est> deliberacio! 53

Sperat nunc satisfacisse prime parti alternative inquisicionis tue; hoc unum tamen dicit et repetit maiestas regia: peculiaria sibi esse arma adversum illos hostes, que in eos et geri assueta sunt, et perpetuo destinata. Intendit adiutore Deo, quantum in se erit, tueri potius languentem statum fidelium, quam demum ruentem vel comitari vel sequi. Ad quod sane etiam 54 supra posse eo aliori cura aspirat, quo fidelius studet cercius iudicium poscere et supra vires niti, quam viribus ex facili uti. 55

Postremo ubi suadetur et inhibetur, ne federa pacis vel querantur cum Turco vel suscipiantur oblata — que videlicet expedicioni institute impedimento occurrerent —, intelligat paternitas tua pacem fido regno nostro cum 60

15 pro]missa: **ed.** p. 29

18 qui: *correxì ex quia ed.*

24 parti: *correxì ex partis ed.*

29 esset: *correxì ex erit ed.* / est: *addidi*

31 inquisicionis: *correxì ex inquisicioni ed.*

40 fido: *correxì ex fidi ed.*

47 cf. VERG. Aen. 6,847

infideli hoste nullam unquam fieri posse, presertim que pax vera appellari
 queat. Ferie tamen belli et temporanea quies tametsi profutura interdum
 crederetur rebus suis, nichilominus intendit maiestas regia huius conclusionis
 publicate consummacionem usque ad incia mensis Octobris expectare; quo
 5 intervallo pacta treuge vel pacis nec querere vult cum Thurco nec susci-
 pere, considerans deliberacionem summi pontificis ac aliorum principum
 confirmacionemque conclusionis ipsius cerciorem. Quod si sua serenitas me-
 10 dio tempore de prosecucione conclusorum cercior facta non fuerit, vacabit
 culpa coram Deo et hominibus, si tandem pro exigencia temporis quovis
 pacto consulet rebus suis et providebit maiestas regia. Erit officii reveren-
 dissime paternitatis tue atque sollicitudinis ultro assumpte referre hec omnia
 sanctitati apostolice, tuerique apud eam, quid actum dictumque esset, et
 id, quod nondum editum, interpellari —, non permittere causam ad maie-
 statem regiam in omnibus eius partibus. Reverendissima paternitas tua eo
 15 modo, quo edidicit, enunciet curetque, ne sinistre sint interpretata vel for-
 sitan ignorata.

Audivit paternitas tua, que in rebus fidei vel gesta sunt hactenus, vel neg-
 lecta; intellexit eciam regie serenitatis tam vota, quam iudicia superinde
 expressa, quorum similibus non dubitat et tue paternitatis mentem perurge-
 20 ri. — Copiam habes dolorose materie, de qua tibi in conspectu apostolico
 loquendum erit: memineris modo miseras fidelium, necessitates rerum et
 pericula destitutorum! Inter quos commemorare primum erit et hunc il-
 lustrem principem Georgium ducem, despotam Rascie hic presentem, in cuius
 vultu nonne plene vales eque communem omnium nostrum condicionem,
 25 sed et eius eventum fortunamque misereri. Is enim superiori pulsatus tem-
 pore, socer a Thurco genero plus quam hostilia sustinuit, infelici doti filie
 patriam perdendo adiecerat, filia vero nimis distorta sanguinem germanum
 et evulsos fratrum oculos propter nupcias in donacionem accepit. Cumque
 30 iam vagus iste et profugus peregrina hec in loca intraverat, Hungarorum
 tandem ope in patriam restitutus rerum suarum possessionem intravit, nunc
 iterato propter studium fidelis constancie in veteris fortune discrimen ad-
 ducitur; deplorat casus fidelium, auxilia oportuna implorat. Raro est, qui
 70

3 conclusionis: *correxi ex conclusioni ed.*

11 tue atque: *correxi ex tueque ed.*

12 tuerique: *sic ed., recte?*

13—14 non permittere . . . partibus: *sic ed., sed textus erroneus vel mancus videtur*

18 super]inde: *ed. p. 30*

20 habes: *correxi ex habens ed.*

24 nonne: *correxi ex non ed.* / eque: *correxi ex neque ed.*

25 Is: *correxi ex hiis ed.*

26 doti: *correxi ex dote ed.*

27 adiecerat: *correxi ex adiacerat ed.*

28 accepit: *accepit (?) ed.*

29 intraverat: *correxi ex intravit ed.*

30 intravit: *correxi ex intraverat ed.*

31 discrimen: *correxi ex discrimine ed.*

68 cf. LIV. 29,17,8

audiat vocem eius; spes ei maior in apostolici pastoris favore erigitur, cui ut par est affligendis consulere, ita et equum afflictis scire misereri.

Restat ergo iam gratias agere reverendissime paternitati tue, quas re vera dominus noster serenissimus rex magnas et dicit et habet, scilicet de visitatione et visione persone ac de estimacione cara bone valetudinis sue. Recognoscit benivolenciam et affectionem tuam erga statum suum, maxime vero hanc perseveranciam, quam in promovendis rebus fidei non solum solvisti, sed supra spem extulisti, reputatque maiestas sua dignum te eo munere, quo ministeria fidei fidelis operarius frequencius pertractares.

Sanctissimo domino nostro et summo pontifici et personam et devocionem regiam commendare velis, orabisque, ut sanctitas sua novella hec suscepti regiminis exordia, votis iniciata salutaribus, facta saltem fidelium consolatione beatificet, perducaturque animarum curam ad sua merita, quandoquidem non ignorat, quod tractalicium defensionis Christiane non oblatum, sed completum iuvat.

Sacro eciam reverendissimorum dominorum cardinalium collegio ex parte ⁷⁴ serenissimi domini nostri regis paratam amiciciam paternitas tua offerat, eumque ac simul hanc rem fidei patrocinio <eorum> iterum atque iterum recommittat.

7—8 solvisti: *correxi ex salvasti ed.*

12 iniciata: *correxi ex incitata ed.*

13 ad: *correxi ex et ed.*

14 quod: *correxi ex que ed.* / tractalicium: *sic ed., recte ?*

18 eorum: *addidi*

INDEX NOMINUM

Continet omnia nomina personalia, mythologica et geographica, quae in textibus Iohannis de Zredna atque in annotationibus epistolisque Pauli de Ivanich inveniuntur. Notantur pars, epistola vel oratio et sententia. E. g. „Achaia III 7:107” lege: nomen Achaiae invenitur in parte tertia, oratione septima, sententia centesima septima; „Aeneas I 62:q” lege: nomen Aeneae invenitur in parte prima (i. e. epistolario), epistola sexagesima secunda, annotatione q.

- Achaia III 7:107
 Aegaeum mare III 7:107
 Aegyptus III 6:15
 Aeneas I 62:q
 — Silvius de Piccolominibus *v. etiam*
 Pius II. papa II 11:1 seqq.; III 6:2, 18;
 10:4
 Aesopus I 1:29, L
 Africa I 25:a
 Agatha, Sancta I 6:f
 Agria I 74:1, m
 Agriensis ecclesia I 24:9 seqq.
 Alamania (Alamannia) II 22:26; III
 7:37, 85
 Alba Regalis I 13:b
 Albania I 3:6; 37:5; 41:t; III 6:6
 Albertus quidam, magister I 70:1, 2, a;
 78:a
 — dux Austriae et Stiriae III 3:6, 7
 — dux Burgundiae I 4:3
 — marchio Brandenburgensis III 10:24
 — rex Hungariae I 9:1; 11:a; 23:a,
 69:r; II 17:2, 4, 11; III 1:3, 44
 Alexander Magnus rex Macedonorum
 III 7:109
 Alexandrina uxor Ladislai de Gara II
 47:1 seqq.
 Alfonsus rex Aragonum I 31:1 seqq.;
 32:a; 33:1 seqq.; 41:s; 42:1; II 19:1
 seqq.
 Ali beg praefectus Serviae II 39:13
 Ambrosius, Sanctus I 1:4, i, k; 2:30, rr
 Andreas episcopus Quinqueecclesiensis
 II 22:30
 — de Sancta Cruce, advocatus palatii
 apostolici I 9:1 seqq.
 — Soldos, familiaris aulae regiae II 42:3
 Angeli, Sancti cardinalis *v. Iohannes Car-*
vajal
 Apollonius I 2:25
 Asia I 25:a; 37:24; III 7:41, 107; 11:46
 Atlas II 30:16
 Augustinus [Rasnai] episcopus Iauriensis
 I 27:1
 Auranae prioratus I 23:c, f; 79:1 seqq.
 Austria I 28:4; 29:5; 69:r; II 3:3; 22:26;
 III 3:5, 6, 18; 5:40, 41; 6:1; 8:3; 11:11,
 29
 Baptista electus Teatinus I 8,1—2
 Benedictus [Zólyomi] episcopus Za-
 grabiensis I 72:9 seqq., e, m, q; 73:6,9
 Bernardus Lepiz I 31:1, b; 32:4, b; 33:1
 Bertoldus (Pertoldus) Elberbach II 37:4
 Bielko, Bohemus quidam II 44:5
 Bihoriensis comitatus I 11:1 seqq.; 12:
 1—2
 Bistricensis districtus II 9:4
 Bithynia III 7:107
 Blaga, comites de I 50:4, b
 Blasius [Vasvári] canonicus Waradi-
 ensis I 3:27; 4:1, a
 Boethius I 2:uu
 Bohemi *v. et* Hussitae I 51:a
 Bohemia I 30:2, d; II 21:9; III 3:5;
 5:40, 41; 6:1; 8:4; 11:11
 Borlin castrum I 23:7
 Borsius dux Mutinae II 19:1 seqq.
 Bosna I 80:c; II 39:9, 13, 14, 27, 39, 40,
 43
 Bosnae rex *v. Stephanus*
 Brunna II 44:4
 Buda I 38:b; 40:6, a; 65:a; 66:23; 68:6;
 II 1:1; 3:6, 8; 42:3, III 5:40
 Budense castrum I 60:7
 Bulgaria I 3:6; 37:5; 41:g, t; III 6:6
 Burgoniae dux III 11:11, 31
 Burgundiae dux *v. Albertus*
 Callipolis I 25:a
 Callixtus III. papa II 16:7; 22:1 seqq.;
 III 10:23; 11:61, 63, 70, 73
 Cappadocia III 7:107
 Carolus Magnus III 6:18

- Carvajal v. Iohannes Carvajal
 Casparus (Gaspar) Bodo II 17:12
 Chalokeoz (Csallóköz) insula II 46:3
 Chinium; comitatus de Chinii (?) III 11:11
 Christus *passim*
 Cicero, Marcus Tullius I 1:36, W; 2:32, uu; 52:f; 59:w; III 2:33, 38, 43
 Ciliae comites v. et Fridericus et Ulricus I 23:2, 4, 13, c, f; 50:a; 52:d; 72:12, 25, 26, f, q, r
 Colocensis (et Bachiensis) ecclesia(e) I 47:3, 6, 7, 11, a, c; 48:1; 51:f; 53:1 seqq.; 54:1; 55:1; 56:1 seqq.; 57:9, a, c; II 4:7
 Colocensis episcopus II 36:5
 Constantinopolis I 3:6; II 5:1 seqq.; 6:1, 3; 22:8; III 4:15; 5:1, 10, 23, 24, 28 seqq.; 6:1, 11; 7:25, 36, 47 seqq., 86
 Constantinus Palaeologus II 5:1; 6:1 seqq.
 Cracoviense castrum II 1:2
 Croatia I 31:a
 Danubius I 3:1; 4:c; 37:22; 40:1; 41:4; 43:d; II 34:6; 39:6, 19; 46:2; III 7:105
 Davus I 2:14, p
 Demeiensis praepositura I 59:4, 15, i, k; 60:5 seqq.; 61:2, 10, 66:14, 16, 22; 67:6; 68:2
 Demetrius Chupor episcopus Tinniensis, postea Zagrabiensis I 21:2, 9 seqq., a, b, d; 24:8, 19, g; 38:2, 5; 72:29 seqq., e, q; 73:6 seqq.; II 38:1 seqq.
 despota *vel* despotus Rasciae v. Georgius Brankovics
 Dido I 62:f
 Dionysius quidam notarius I 29:1, a; 30:2
 — [Széchy] archiepiscopus Strigonien-sis I 27:1; 34:1 seqq.; II 22:30
 Drawa (Drava) fluvius I 23:12
 Elisabeth regina I 72:12, q; II 1:1, 2
 Emericus de Hedrehwara (Hédervára) II 22:30
 — de Marczaly magister dapiferorum II 1:1
 Epirus III 7:107
 Eugenius IV. papa I 3:1 seqq.; 4:1 seqq.; 5:1 seqq.; 6:1 seqq.; 11:1 seqq.; 12:1, 2; 13:7; 14:1; 18:2, 4; 21:a; 24:1 seqq.; 26:6; 27:3; 36:5, 6; 38:2
 Europa I 25:1, a; 37:5, 7, 26, 32, k; II 22:8, 24; 39:41; III 6:6, 7, 7:41, 105
 Fabius Quintus Cunctator III 11:47
 Ferdinandus dux Calabriae I 32:1 seqq.
 Francia II 45:2
 Franciae rex I 62:f
 Franciscus [Condolmieri] cardinalis Venetiarum I 4:2, b; 5:4 seqq.; 17:4, a; 18:1 seqq.
 — Foscari dux Venetiarum I 26:1 seqq.; 39:1 seqq.; 79:1 seqq., II 17:1 seqq.
 Frankfordia III 7:32; 9:2; 10:2
 Fridericus comes Ciliae I 50:1 seqq.
 — III. rex Romanorum, imperator I 23:1 seqq.; 24:c, m; 26:3; 27:11, 23, b, k; 28:1 seqq.; 29:3 seqq.; 30:8; 52:d; 69:7, 10, 12, 14, 21; II 2:5, 14, 15; 3:12, 14; 16:3, 6, 7; 19:2; 21:1; 30:6; 34:4; III 1:35, 79; 3:1 seqq.; 6:2; 7:1 seqq.; 8:1 seqq.; 9:1 seqq.; 10:1 seqq.; 11:9, 11, 29
 Frigk, capitaneus castris Borlin I 23:7
 Gallograecia III 7:107
 Gaspar v. Casparus
 Georgius praepositus ecclesiae Posonien-sis II 46:1 seqq.
 — Brankovics I 2:B; 41:14, o; 45:21; 51:5, 6, d; II 20:1 seqq.; 22:30; III 11:67 seqq.
 — de Caesarinis I 13:1 seqq.
 — Podiebrad gubernator, postea rex Bohemiae II 41:2, 5 seqq.; 42:1 seqq.; 43:1 seqq.; 44:1 seqq.; III 8:4
 Germania III 9:21; 11:14, 16
 Germanica expeditio III 11:56
 Gotfridus [Bouillon] dux III 6:18
 Graeci III 7:131
 Graecia I 37:5; III 5:25; 6:6; 7:55, 63, 67, 107; 11:46
 Grecz I 23:10, 12, i
 Gregorius comes de Blaga II 32:1—2
 Guarinus Veronensis I 76:1 seqq.; 77:a
 Hercules II 30:16
 Hieronymus, Sanctus I 1:32 seqq., G; 74:n
 Hispaniae reges I 62:f
 Histropolitanum studium generale II 46:1
 Homerus I 1:31, P
 Horatius Flaccus, Q. I 1:33, Q, R; 2:uu
 Hugutius I 37:n; 41:d
 Hungaria *passim*
 Hunyadi v. Iohannes Hunyadi
 Hussitae I, 46:5; 49:b; 51:3, 4, c; 52:11; 53:l
 Iacobus [de Piccolominibus] episcopus Papiensis II 40:1 seqq.; 48:1 seqq.
 Iaicza oppidum II 39:30 seqq.
 Ianus Pannonius v. Iohannes episcopus Quinqueecclesiensis
 Iaurinum I 25:6
 Ierusalem III 6:18

- Johann Vitovec v. Pan Jan
 Iohannes episcopus Constantiensis I
 80:2, 7, b
 — episcopus Paviensis II 15:1 seqq.,
 10; 21:1 seqq.; 22:1 seqq.; III 11:1
 seqq.
 — episcopus Quinqueecclesiensis (Ianus
 Pannonius) I 76:1 seqq., a; 77:3, 4, 7, 8,
 a; II 32:1, 2; 35:1; 42:5; 47:2
 — episcopus Segimensis (Seginensis, de
 Zengg) II 1:1
 — Anthonius episcopus Mutinensis I
 77:1 seqq.
 — [Buondelmonte] episcopus Colocensis
 I 53:b
 — de Capistrano II 22:26 seqq.
 — Carvajal cardinalis Sancti Angeli I
 27:1 seqq.; 29:1 seqq.; 30:1 seqq.; 38:1;
 40:1 seqq.; 65:1 seqq.; 69:7, k; II
 3:1 seqq.; 25:3; 27:1 seqq.; 29:1 seqq.;
 30:1 seqq.; 34:1 seqq.; 42:4; III
 10:18 seqq.
 — de Castilionibus episcopus Patavien-
 sis III 4:1 seqq.; 5:1 seqq.; 6:3
 — de Dominis episcopus Waradiensis
 I 6:9, f; 78:18, 20, q, r, s
 — [Gatti] doctor decretorum, magi-
 ster sacrae theologiae II 45:1
 — de Giczin (Giczinsky) II 43:1 seqq.
 — Gyskra II 7:1, 2, 6; 13:1; 34:2, 3
 [Hani] episcopus Zagradiensis I 24:f;
 72:c
 — Hunyadi gubernator regni Hungariae,
 comes Bistricensis I 3:1 seqq.; 4:1
 seqq.; 5:1 seqq.; 6:1 seqq.; 7:1 seqq.;
 8:1, 2; 9:1 seqq.; 10:1, 2; 11:3; 13:1
 seqq.; 14:1 seqq.; 15:1 seqq.; 16:1
 seqq.; 17:1 seqq.; 18:1 seqq.; 19:3; 23:1
 seqq.; 24:1 seqq.; 25:1 seqq.; 26:1
 seqq.; 27:3 seqq., 21, l; 30:1 seqq.;
 31:1 seqq.; 32:1 seqq.; 33:1 seqq.;
 34:3; 35:1 seqq.; 36:1 seqq.; 37:1 seqq.;
 38:1 seqq.; 39:1 seqq.; 40:1 seqq.; 41:1
 seqq.; 42:1 seqq.; 44:1 seqq.; 45:1 seqq.;
 46:2; 47:1 seqq.; 48:1 seqq.; 49:1 seqq.;
 50:1 seqq.; 51:1, 4; 52:1 seqq.; 53:1
 seqq.; 54:1 seqq.; 55:2, 3; 56:1 seqq.;
 57:1 seqq.; 59:1 seqq.; 60:5, 23, m;
 61:1 seqq.; 62:1 seqq.; 63:14, c; 64:1
 seqq.; 65:1 seqq.; 66:1 seqq.; 67:5;
 68:1 seqq.; 69:1 seqq.; 70:1 seqq.; 71:1
 seqq.; 72:32, w; 73:1 seqq.; 79:1 seqq.;
 80:1 seqq.; II 3:7, 8, 4:1 seqq.; 9:4
 seqq., 10 seqq.; 17:2; 22:30; 25:3; III
 1:36, 45, 46; 11:11, 35, 36
 — de Konieczpole cancellarius regni Po-
 loniae II 1:1
 — de Olesznycza capitaneus Libloviens-
 is et Podoliensis II 7:1 seqq.; 8:14
 seqq., 19, 20, 23
 — de Peren magister tavernicorum II 1:1
 — de Rozgon wayvoda Transsilvaniae
 II 22:30
 — Sowan I 23:c
 — de Zredna [Vitéz] custos Zagradiensis;
 episcopus Varadiensis; archiepi-
 scopus Strigoniensis I praef.: 1, 4, 5,
 6, 9, 13, 15; 1:1 seqq.; 2:1 seqq.; 14:4,
 5; 19:1 seqq.; 20:1 seqq.; 21:1 seqq.;
 22:1 seqq.; 27:1 seqq.; 34:1 seqq.;
 51:1 seqq.; 58:1 seqq.; 72:1 seqq.;
 74:1 seqq.; 75:1 seqq.; 76:1 seqq.;
 77:1 seqq.; 78:1 seqq.; II 1:4; 21:1, 2;
 22:30; 23:1 seqq.; 24:1 seqq.; 25:6
 seqq.; 27:4 seqq.; 29:2, 3; 30:1 seqq.;
 31:1 seqq.; 32:1, 2; 33:1 seqq.; 34:1
 seqq.; 35:1 seqq.; 36:1 seqq.; 40:1
 seqq.; 41:1 seqq.; 42:1 seqq.; 43:1
 seqq.; 44:1 seqq.; 45:1 seqq.; 46:1
 seqq.; 48:1 seqq.; III 4:1 seqq.; 5:1
 seqq.; 7:1 seqq.; 8:1 seqq.; 9:1 seqq.;
 11:1 seqq.
 Iordanis flumen III 7:27
 Isaac I 52:e
 Isak wayvoda Turcorum I 2:B
 Italia I 2:aa; 20:b; 25:a; 39:1; 71:3;
 74:9, a, k; II 11:5; 45:2; III 7:85, 109.
 Italica classis III 11:16
 Iudaei III 5:49; 6:5
 Iulianus de Caesarinis I 3:15, k, l;
 13:16, a, e; 72:29
 Iulius Caesar, Gaius I 20:l; III 1:40;
 2:43
 Iuvenalis I 1:R; 2:uu
 Kalipolis v. Callipolis
 Karthaginiensis civitas I 25:a
 Kazimirus rex Poloniae I 43:1 seqq.;
 53:f; 57:b; 72:q; II 7:1, 4, 8; 8:1 seqq.;
 14:1 seqq.; 20:16
 Ladislaus V. rex Hungariae et Bohemiae,
 dux Austriae I 23:a; 25:4, 5, b, e, f;
 69:1 seqq.; II 5:1 seqq.; 6:1 seqq.; 7:1
 seqq.; 8:1 seqq.; 9:1 seqq.; 10:1 seqq.;
 11:1 seqq.; 13:1 seqq.; 14:1 seqq.;
 15:1 seqq.; 16:1 seqq.; 17:1 seqq.;
 18:1 seqq.; 19:1 seqq.; 20:1 seqq.;
 21:1 seqq.; 23:2 seqq.; III 1:1 seqq.;
 2:1 seqq.; 3:5, 8, 9, 11, 14, 16 seqq.;
 4:1 seqq.; 5:1 seqq.; 6:1 seqq.; 7:
 127 seqq.; 8:1 seqq.; 9:3, 24, 25;
 10:2, 13 seqq.; 11:1 seqq.
 — Sanctus I 6:10, f; 11:2
 — de Bwsla (Busla) magister curiae
 reginalis II 31:1
 — de Gara palatinus regni Hungariae I
 27:1; II 22:30
 — de Hedrehwaar (Hédervár) abbas
 Sancti Martini de Monte Pannoniae I
 24:i

- de Palocz iudex curiae regiae I 27:1; II 1:1; 23:1 seqq.
 — de Wesen marescallus curiae regiae II 25:13
 Laurentius [de Hédervár] palatinus regni Hungariae I 24:i; 69:19, 21; II 3:13
 Laurentii Sancti clastrum (Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Pauli) I 66:23; 68:6
 Livius, Titus I 1:15, ff; 2:uu; 27:n
 Lucanus I 1:d, l, s, w
 Lucillius I 1:R
 Ludovics Magnus rex Hungariae I 43:h
 — [Scarampo] patriarcha Aquilegiensi I 7:1 seqq.; 15:1 seqq.
 Luxemburgensis (Luczburgensis) ducatus III 11:11
 Lycia III 7:107
 Macedonia I 37:5, k; 41:21, t; II 39:21; III 6:6; 7:107
 Machomet *vel* Machometus v. Mohamed Manichaei I 80:6, c, d
 Marcus episcopus Tinniensis II 24:1 seqq.; 32:1; 35:1; 36:1, 8; 40:1
 — quidam, familiaris Nicolai Barii I 74:19
 Maria, Sancta I 6:10
 Marburg (Marburg) civitas I 23:10
 Martianus Capella I 2:uu
 Martinus [Ilkusz] doctor artium II 45:1
 Mathko [de Thallócz] banus I 20:b; 23:c; 72:29, f, r; II 1:1
 Matthaeus quidam Bohemus II 44:1,5
 Matthias [Bácsi] episcopus Transsilvanus I 47:11, c; 51:1, 10, f, g; 53:3, 5, 7, 8; 56:a
 — Corvinus rex Hungariae II 25:1 seqq.; 26:3, 4; 27:4; 28:1 seqq.; 30:6, 22, 23; 31:1; 32:1; 33:2, 6; 36:2, 3, 5; 37:1 seqq.; 39:1 seqq.; 41:1, 3; 42:1 seqq.; 43:1, 2, 5, 7, 10, 14; 44:1, 2, 8; 45:1,3; 46:3 seqq.
 Mercurius I 2:i
 Merularum campus (*Hung.* Rigómező) I 41:g
 Mezith beg I 2:B
 Michael Orzaag (Ország) magister curiae regiae I 27:l; II 22:30
 Misnicenses marchiones III 11:11
 Mohamed III 5:5; 7:87
 — II. imperator Turcorum II 5:8; 39:6 seqq.; III 5:5 seqq., 31 seqq.; 6:11; 7:41 seqq., 86 seqq.
 Moldavia I 7:8
 Moravia II 22:26; 41:7; 46:2
 Morinensis cardinalis I 64:1 seqq.; 75:1 seqq.
 Morva fluvius II 46:2
 Murad II. imperator Turcorum I 3:21, m; 36:10; 41:g
 Mysia III 7:107
 Nagybánya v. Rivulus Dominarum
 Nandor Alba, castrum Nandoralbense I 2:B; II 39:8
 Natalis episcopus Nonensis I 21:1 seqq.
 Nicapolis I 4:c
 Nicolaus custos ecclesiae Vaciensis, cubicularius apostolicus II 25:13
 — V. papa I 35:1 seqq.; 36:1 seqq.; 37:1 seqq.; 38:1 seqq.; 41:23, c, s; 44:8; 45:1 seqq.; 46:1, 7; 47:1 seqq.; 48:1 seqq.; 51:1 seqq.; 52:1 seqq.; 53:1 seqq.; 54:1 seqq.; 55:1 seqq.; 56:2, 3; 59:1 seqq.; 60:1 seqq.; 61:5, 6, 8, 9; 62:1 seqq.; 63:1 seqq.; 64:4; 66:9, 18, e; 69:1 seqq.; 70:1 seqq.; 71:1 seqq.; 73:1 seqq.; 80:1 seqq.; II 5:1 seqq.; 6:7; 10:1 seqq.; 11:1 seqq.; 14:1 seqq.; 15:1 seqq.; 21:2 seqq.; III 4:3, 4, 8, 13, 22, 23; 5:9 seqq.; 7:7 seqq.; 10:21
 — Barius [Bánfalvi] episcopus Agriensis I 74:1 seqq.
 — [Lassocky] decanus Cracoviensis I 20:1 seqq.; 35:1, 12, b; 36:1, 3, 4, 7, 18, a, g, k; 37:1, 2; 39:1, 2, 8, a; 41:1 seqq.; 42:2, 3; 44:1 seqq.; 45:20, i; 46:1 seqq.; 47:11, c; 48:2, 3, b; 49:1 seqq.; 51:7, 8, e; 52:8; 53:3, 4, 5, q; 56:a; 57:1 seqq.; 58:1 seqq.; 62:16; 64:3, 6; 66:1 seqq.; 67:1 seqq.; 68:b; 71:3, b; 75:3, 4, 5, 7, a; II 4:1 seqq.
 — Pethew (Pető) II 12:3
 — de Wagio, Florentinus, orator gubernatoris regni Hungariae I 71:3 seqq.
 — de Wylak (Ujlak) wayvoda I 24:i; II 21:30
 Nitriensis ecclesia II 25:2
 Nova Civitas II 21:12; III 11:9, 14, 19, 42
 Nowaborda oppidum II 21:16, 17, 20, 21
 Oedipus I 2:14, p
 Orberger quidam latro Austriacus I 28:4 seqq., a; 29:5, 10
 Ordo Fratrum Eremitarum Sancti Pauli I 59:17, 18, d, u; 60:11, 14, 25, w, M; 61:6, 7; 66:23; 68:6
 Ordo Fratrum de Monte Oliveti I 60:6, m
 Orodensis ecclesia I 6:f
 Otto quidam magister II 3:1, 7, 9
 Ovidius Naso, Publius I 2:uu; 73:b; Epilogus:z
 Pamphylia III 7:107
 Pancrati (Szentmiklósi) latro quidam Hungarus I 43:9, f

- Pan Jan nobilis quidam II 26:1 seqq.
 Pannonia I 41:t; II 40:14
 Paphlagonia III 7:107
 Papias I 2:u; 37:h, n; 41:d; 63:a; Epilogus: a, s
 Paulus apostolus I 2:r; III 7:71
 — archidiaconus, notarius regius I praef.: 1 seqq.; 1:1 seqq.; 2:1 seqq.; Epilogus: 1 seqq.
 — Ivanich I praef.: 1 seqq.; Epilogus: 1 seqq. *et passim in annotationibus partis primae (in codice V)*
 — de Polonia *vel* Polonus II 10:2, 4, 8; 11:3
 Persius Flaccus, Aulus I 1:R; 2:oo, uu; Epilogus: 5, 15, 16, 17, f, h, q, r, s, t, u, x
 Pethovia civitas [Ptuj, Pettau] I 23:10, h
 Petrus [Agmándi] episcopus Vaciensis, cancellarius regni Hungariae I 27:1; 48:3; 51:1, f; 53:4, 5, 9, 11, 12, 13, 14, m; 54:1, 4; 55:2
 — [Guthi] canonicus Varadiensis I 5:9; 13:16, f; 14:1, a; 16:1; 19:3, b; 52:g; 57:7, 8, d; 58:9; 66:6, d, e; 78:1, b
 — de Kurow castellanus Sandeczensis II 1:1
 — quidam, doctor artium et medicinae II 47:1
 Pewkrecz castrum I 23:c
 Philisthaei (Philistini) III 5:49; 6:5
 Phrygia III 7:107
 Pius II. papa (Aeneas Silvius) II 25:1 seqq.; 26:2; 27:1; 28:23; 29:1 seqq.; 30:1 seqq.; 32:1, 2; 33:5; 34:1 seqq.; 35:1; 40:1 seqq.; 42:2; 44:4
 Plato (*vix recte, cf.* Apollonius) I 2:ff
 Polonia (Poliniae rex *v.* Kazimirus) I 43:g, h; 51:e; 57:a; 58:6, b; II 1:1 seqq.; 8:1, 4, 5, 8; 9:24; 21:26
 Pontus III 7:107
 Posoniensis ecclesia II 48:1, 4, 6
 Posonium I 30:4, d; 40:1, a; II 3:6; 47:1 seqq.
 Praga I 30:d; II 43:7
 Prezbyk de Klenow consiliarius Ladislai V. regis Hungariae II 20:9
 Prothasius episcopus Olomucensis II 43:1 seqq.; 44:4
 Pyrrhus III 7:109
 Quinqueecclesiense castrum [Pécsvár] II 10:2; 11:3
 Ragusini I 17:1 seqq.; II 16:6 seqq.
 Ragusinus nobilis quidam I 22:1 seqq.
 Ragusium I 18:1
 Raphael archiepiscopus Colocensis II 21:30
 Rascia (*v. et* Servia) I 2:B; 41:g, t; II 19:2; 21:16; III 6:11; 11:46
 Ratisbona II 22:1; III 7:32
 Rebeca I 52:e
 Rigómező *v.* Merularum campus
 Rivulus Dominarum (Nagybánya) I 54:2
 Roma I 52:d
 Romaei III 7:104
 Romaeorum imperator *v.* Constantinus Palaeologus
 Romani II 17:3; 18:4; III 7:104
 Romania I 41:t
 Rozgon, domini de I 24:i
 Sallustius Crispus, Gaius I 2:uu; 60:Q; 61:n
 Saros (Sáros), comitatus de I 46:5
 Savus fluvius II 40:13, 14, 17, 19
 Saxoniae duces III 11:11, 31
 Scepusiensis comitatus (partes Scepusienses) [Szepes] I 46:5; II 8:2; 9:11
 Slavonia I 23:c; II 25:5
 Scythae III 7:41
 Seneca, Lucius Annaeus iun. I 1:44, s, w, dd, GG; 2:uu
 Servia (*v. et* Rascia) II 40:13, 21, 25
 Severus, Beatus I praef.: 15
 Sibylla I Epilogus:a
 Sigismundus de Frangepanibus II 39:1 seqq.
 — rex, imperator I 43:h; 60:n, n; 72:7; II 9:24, 28; 16:2, 4, 11; III 1:44
 Simon Zudar [Cudar] magister pincernarum regaliū II 21:30
 Slesia II 21:26
 Stephanus comes de Segnia I 31:7, d; 33:1, 2, 4, 5, a, b; 42:1 seqq.
 — [Hosszaszai Bothos] praepositus Sancti Thomae de Strigonio, postea praepositus Demeiensis, vicecancellarius regni Hungariae I 59:e; 60:7, 8, 22, 23; 66:22
 — Thomas rex Bosnae I 45:7, 21; 80:2, 6; II 34:2 seqq.; 35:1; 40:11
 Stiria I 23:2, i; 26:6; III 3:6
 Strigoniensis ecclesia I 53:n; II 44:5
 Szeged (Zegedinum) I 41:o
 Tanay fluvius I 25:a
 Tarentinus cardinalis I 16:1 seqq.; 19:1 seqq.
 Teben castrum II 48:2
 Terentius Afer, Publius I 1:33; 2:p, dd, uu; 25:g; 78:n, v
 Teuceri *v.* Turci
 Teuthonici (Theutonici) II 2:5
 Thaddaeus [de Treviso] phisicus apostolicus I 5:9; 10:1, 2; 14:1 seqq.; 78:1 seqq.
 Thomas de Debrenthe praepositus Vespriemiensis; episcopus Nitriensis I 24:i; II 25:2

- Thomas prior Auranae I 79:1 seqq.
 — protonotarius apostolicus II 36:1 seqq.
 Thracia III 7:107
 Ticia fluvius I 13:b
 Tinniensis ecclesia I 72:27; II 24:1
 — episcopus v. Demetrius Chupor et Marcus
 Transalpinæ partes I 2:B; 27:6
 Transsilvana ecclesia I 47:11, c; 48:1, 3; 51:7, 10, f, g; 53:5, 14, e
 Transsilvania; partes Transsilvanæ I 2:B; 11:b; 13:6, 11; II 7:4; 37:1
 Transsilvanus episcopus v. Matthias
 Trevisensis episcopus III 10:24
 Tullius (Tulius) v. Cicero
 Turci (Teucii) *passim*
 Turcorum imperator; Turcus magnus v. Murad II. et Mohamed II
 Tyrnavia II 44:4
 Ulicus comes Cilicæ II 20:5; III 1:40
 Ursinis, dominus de II 32:1 seqq.
 Valentinus poenitentiarius apostolicus I 45:3, 6, 22, c; 46:1, a; 51:14; 59:4, 5, 7 seqq., 15 seqq., d, g; 60:11 seqq., 25, 26, r, G; 61:6, 10, c; 66:14, 16, 20 seqq., n; 68:1 seqq.; 78:29, y
 — de Ung I 79:5
 Vereucze (Verőce) II 26:4
 Vergilius Maro, Publius I 1:31, 33, N, P; 2:uu; 35:k; 62:q; 63:f
 Victorinus dux II 45:3; 46:1
 Vincentius [Szilasi] magister, canonicus ecclesiae Varadiensis, postea episcopus Vaciensis I 5:7, 8, b; 17:b; 48:4; 51:12; 54:2 seqq.; 55:4
 Vladislaus v. Vladislaus
 Vrana v. Aurana
 Waciensis (Vaciensis) ecclesia I 48:1 seqq.; 51:7, 12; 53:14, p; 54:1 seqq.; 56:1 seqq.
 Waciensis episcopus v. Petrus [Agmándi]
 Wagh fluvius II 48:2
 Walgata quidam Bohemus II 9:11, 17, 18
 Waradiensis (Varadiensis) ecclesia I 6:1 seqq.; 7:2; 8:2; 9:4; 10:2; 11:1 seqq.; 12:1; 13:6, 10 seqq., f; 14:1 seqq.; 15:3; 16:1; 55:4; 78:h; II 29:11; 31:4; 33:2
 Waradinum (Varadinum) I 11:b; 13:b; 21:b; 74:m
 Warna (Varna) (bellum apud Warnam, bellum maritimum) I 2:35; 3:1 seqq.; 6:6, 9, b; 36:m; 72:cc; 78:q
 Weneti (Veneti) I 26:a
 Vienna (Vienna) I 27:l; 30:a, d; 34:a
 Wisegrad (Visegrád) castrum I 25:g
 Wlad Drakula wayvoda Transalpinarum partium I 27:6, g
 Wladislaus I. rex Hungariae, rex Poloniae I 3:15, i, l; 25:4, b, c, d; 43:h; 69:e; II 1:1, 2; 2:5, 6, 10, 12, 14
 Wladislaviensis ecclesia I 51:e; 53:f; 57:a; 71:b
 Wolachi I 3:l
 Wolachia I 3:6; 4:c
 Wratislaviensis civitas II 19:16
 Zagrabia I 20:b; 72:k
 Zagrabiensis comitatus I 50:b
 — ecclesia I 23:c; 24:6, 7, 8, 19; 38:1 seqq.; 72:1 seqq.; 73:1 seqq.; II 25:4 seqq.; 26:1 seqq.; 27:1 seqq.; 28:1 seqq.; 29:1 seqq.; 30:1 seqq.; 31:1 seqq.; 32:1 seqq.; 33:1 seqq.
 — episcopus v. Demetrius Chupor et Benedictus et Iohannes [Hani]
 Zeek (Szék), abbatia de II 25:3
 Zegedinum v. Szeged
 Zenderew (Szendrő) castrum I 2:B
 Zenthgywrgh (Szentgyörgy) castrum I 23:c
 Zythnicza, pars Rasciae II 21:16

PETRUS RANSANUS
EPITHOMA RERUM
HUNGARARUM

EDIDIT
PETRUS KULCSÁR

(Bibliotheca Scriptorum Meddii
Recentisque Aevorum. Series Nova.
Tomus II.)

Petrus Ransanus Panormitanus (1428—1492) episcopus Lucerinus post annum 1450 ad scribendum opus grande historicum, quod *Annales omnium temporum* inscribitur aggressus est. Anno 1488 legatus Ferdinandi regis Neapolitani ad Mathiam regem Hungarorum missus opus suum libro sexagesimo primo res Hungaricas complectenti supplevit. Quem librum separatim *Epithoma rerum Hungararum* nominari voluit, et Mathiae dedicavit, rex verum anno 1490 prius mortuus est, quam auctor opus tradere potuisset. Ransanus in patriam reversus *Annales* suos retractavit, series rerum Hungaricarum contextui narrationis simul inserens. Textus *Epithomatis* ab anno 1558 saepe edebatur, particulae vero *Annalium* ad historiam Hungariae pertinentes et inter has vita Ioannis Hunyadi a Ransano anno 1453 conscripta nunc primum in lucem proferuntur.

ISBN 963 05 1513 X

ISBN 963 05 1513 X